Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

„*Maminko máš to marné, já muže ráda nemám…*“: Podoby lesbické lásky a sexuality v první polovině 20. století

Dizertační práce

2024 Mgr. Denisa Vídeňská

Prohlášení autora

Práci s názvem *„Maminko máš to marné, já muže ráda nemám…“: Podoby lesbické lásky a sexuality v první polovině 20. století* jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.
Byla jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.
Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 25. 06. 2024

Mgr. Denisa Vídeňská

Poděkování

Srdečně děkuji své mentorce a vedoucí dizertační práce, prof. PhDr. Mileně Lenderové, CSc., za její trpělivost, laskavé rady, připomínky, entuziasmus a pochopení předkládané problematiky. Dále vřele děkuji PhDr. Janu Seidlovi, Ph.D. za poskytnutí cenných pramenů, bez kterých by tato práce možná ani nezapočala, a za inspirativní práci, kterou pro české queer dějiny dělala (a stále dělá) Společnost pro queer paměť. V neposlední řadě také srdečně děkuji Mgr. Vladanu Hanulíkovi, Ph.D., za jeho vlídná slova a naše diskuze, které mě vždy více utvrzovaly v tom, že studovat dané téma má smysl.

V osobní rovině velmi děkuji milované přítelkyni Lence O. za její veškerou péči, trpělivost a neutuchající nadšení pro mé bádání.

Anotace

Předložená dizertační práce zkoumá podoby lesbické lásky a sexuality v první polovině 20. století. K tématu se v minulosti vyjadřoval medicínský a justiční aparát. Oba tyto aparáty produkovaly vědění o homosexuálních ženách, čímž také utvářely jejich obraz ve společnosti. V rámci medicíny se podařilo čerpat z lékařských odborných knih, zpráv a studií. Lékařský pohled na homosexualitu se poté podařilo zkoumat skrze případovou studii o člověku A. H. a dále skrze lékařská vysvědčení, která byla součástí trestních spisů. Na českém území byla homosexualita do roku 1961 trestným činem, a to bez rozdílu na pohlaví. Práce zkoumá 16 případů vedených s homosexuálními ženami v Čechách i na Moravě. Skrze případy bylo možné studovat nejen fungování justičního aparátu, ale i stopy o každodenním životě žen. Součástí některých případů byla také milostná korespondence, které představuje zajímavý vhled do ženské intimity. Práce se dále zaměřuje na literární diskurz. Obraz lesbické ženy v první polovině 20. století byl utvářen nejen literárními díly, ale i divadelními hrami a filmy, které byly předváděny českému publiku. Reakcí na tuto produkci jsou poté zprávy u kritiků a recenzentů. Dobový tisk je tedy dalším ze zdrojů, který utvářel obraz lesbických žen ve společnosti. Z literární produkce je nutné zdůraznit také vliv časopisu *Hlas*, který se zasazoval o dekriminalizaci homosexuality a zároveň byl ve své době jediným českým médiem, které se svými texty snažilo bojovat proti stigmatizaci homosexuality. Práce zkoumá díla čtyř autorek, které se soustředily kolem časopisu *Hlas* a ve svých textech tématizovaly problematiku milostných vztahů mezi ženami.

Klíčová slova

Queer dějiny, lesbická láska, lesbická sexualita, kriminalizace homosexuality, první polovina 20. století

Annotation

The submitted dissertation explores the forms of lesbian love and sexuality in the first half of the 20th century. In the past, this topic was addressed by the medical and judicial apparatus. Both of these apparatuses produced knowledge about homosexual women, thereby shaping their image in society. In the field of medicine, it was possible to draw from medical professional books, reports, and studies. The medical perspective on homosexuality was then examined through a case study of an individual, A. H., and through medical reports that were part of criminal files. In the Czech territory, homosexuality was a criminal offense until 1961, regardless of gender. The dissertation examines 16 cases involving homosexual women in both Bohemia and Moravia. Through these cases, it was possible to study not only the functioning of the judicial apparatus but also traces of the everyday lives of women. Some cases also included love correspondence, which provides an interesting insight into female intimacy. The dissertation further focuses on the literary discourse. The image of the lesbian woman in the first half of the 20th century was shaped not only by literary works but also by theater plays and films that were presented to the Czech audience. The responses to this production are then found in the reports of critics and reviewers. The period press is thus another source that shaped the image of lesbian women in society. From the literary production, it is also necessary to emphasize the influence of the magazine *Hlas*, which advocated for the decriminalization of homosexuality and was the only Czech medium of its time that tried to fight against the stigmatization of homosexuality with its texts. The dissertation examines the works of four female authors who were centered around the magazine *Hlas* and addressed the issues of romantic relationships between women in their texts.

Keywords

Queer history, lesbian love, lesbian sexuality, criminalization of homosexuality, first half of the 20th century

Obsah

1 Předmluva 10
2 Úvod: prameny, metody, koncepty 11
2.1 Představení pramenů a obsahové struktury dizertační práce 13
3 Metodologie 16
3.1 Erving Goffman: Ve stínu stigmatu? 16
3.2 Judith Butler: Gender a koncept performativity 17
3.3 Thomas Laqueur: Dvoupohlavní model 19
3.4 Michel Foucault: Sexualita předmětem diskursů 21
3.5 Koncept heteronormativity a lesbická utopie 22
3.6 Queer teorie 24
3.7 Anthony Giddens a Roland Barthes: Přístup k lásce a intimitě 25
4 Medicínský aparát 28
4.1 (Ne)viditelnost ženské homosexuality 32
4.2 Sapfistky 34
4.3 Tribády 35
4.4 Amazonky 38
4.5 Pseudohermafroditismus, intersexualita, mužatky, viragenes, gynandrie 39
4.6 Inverse 45
4.7 Hysterie, neurasthenie, narcismus 46
4.8 Náhled do lékařské praxe 48
4.9 Případ A. H. 50
4.9.1 Subjektivní anamnéza 51
4.9.2 Objektivní anamnéza 53
4.9.3 Sexuologický závěr 55
4.10 Úskalí lékařského diskurzu 56
5 Justiční aparát 58
5.1 Právní praxe 61
5.2 Sexuální akt jako terminus technicus a patologizace lásky 63
6 Po stopách lesbických případů v Čechách i na Moravě 67
6.1 Karolína D. a Karolína K. (1923-1924) 67
6.2 Anežka Kr. a její známosti (1924-1930) 69
6.3 Bedřiška H. a Leopoldina T. (1929-1937) 71
6.3.1 Záchrana v podobě lékařky 72

6.3.2 Rozuzlení případu ... 74
6.4 Janina M. (1932-1938) ... 75
6.4.1 Lékařské posudky a rozuzlení případu ... 79
6.5 Anna, „Anča Mrkavá“, P. a prostějovská aféra (1933-1934) ... 80
6.5.1 Anna P. a její milenky ... 82
6.5.2 Anna P., Ludmila H. a Eliška U. ... 84
6.5.3 Anna P. a Marie „Mizzi“ Č. ... 85
6.5.4 Marie „Mizzi“ Č. a Anna B. ... 86
6.5.5 Lékařská sonda do mysli Anny P. ... 87
6.5.6 Rozuzlení případů ... 90
6.6 Anna „Anča Mrkavá“ P. podruhé (1936) ... 92
6.6.1 Letní toulky na svobodě a rozuzlení případu ... 94
6.7 Cecílie Z. a Marie R. (1936-1937) ... 96
6.7.1 Dopisy a rozuzlení případu ... 98
6.8 Květa D. a Helena J. (1938-1939) ... 100
6.8.1 Lékařské posudky a rozuzlení případu ... 103
6.9 Miroslava K. a Olga H. (1938-1939) ... 105
6.9.1 Miroslava K. a její vztahy ... 106
6.9.2 První lásky Miroslavy K. ... 107
6.9.3 Lékařská zpráva a rozuzlení případu ... 110
6.10 Růžena Š. a Marie Ž. (1939) ... 112
6.11 Berta K. a její pražský byt (1940-1941) ... 113
6.11.1 Rozuzlení případu ... 116
6.12 Helena Z., Olga P. a další (1942-1943) ... 118
6.12.1 Milostné vztahy Heleny Z. ... 120
6.12.2 Milostné vztahy Olgy P. ... 122
6.12.3 Lékařská diagnóza ... 124
6.12.4 Rozuzlení případu ... 126
6.13 Ludmila M. a Anna Š. (1942) ... 127
6.14 Anežka K. a Anna (Agnes) Š. (1942-1943) ... 128
6.15 Marie D. a Růžena T. (1942) ... 130
6.16 Marie Z. a Božena P. (1943-1945) ... 131
6.16.1 Lékařské diagnózy ... 133
6.16.2 Druhé soudní jednání a hon za důkazy ... 135
6.16.3 Závěrečná diagnóza a rozuzlení případu ... 138

6.17 Co lze vyčíst z trestních spisů? ... 140
7 Obraz lesbické ženy v české literatuře, divadle a filmu v první pol. 20. století ... 145
7.1 Eduard Bourdet: V zajetí (1926-1929) ... 150
7.1.1 Irena ... 152
7.2 Ferdinand Bruckner: Choroby mládí (1930) ... 154
7.2.1 Desireé a Marie ... 155
7.3 Christa Winsloe: Děvčata v uniformě (1931-1940) ... 158
7.3.1 Manuela a slečna von Bernburg ... 160
7.4 Lída Merlínová: Alfa a Omega: Moderní Robinsonky (1932-1933) ... 161
7.4.1 Omega ... 163
7.5 Lillian Hellmanová: Hodina dětí/Vražedná lež (1935-1961) ... 165
7.5.1 Marta ... 166
7.6 Jacquese Deval: Klub panen (1936) ... 168
7.6.1 Alice ... 169
7.7 Jean Paul-Sartre: S vyloučením veřejnosti (1947) ... 171
7.7.1 Inés ... 171
7.8 Problematické zobrazování lesbických postav ... 172
8 Autorky a jejich díla meziválečné generace Hlasu ... 175
8.1 Lída Merlínová (1906-1988) ... 177
8.1.1 Román Vyhnanci lásky (1926-1929) ... 178
8.1.2 Psycha homosexuálních (1931) ... 187
8.1.3 Láska ze všech nejsmutnější (1932) ... 188
8.1.4 Řekla mi… (1932) ... 188
8.1.5 Dopis (1932) ... 189
8.1.6 Marie a Marta (1933) ... 190
8.1.7 Erotické povídky o láskách absurdních (1933) ... 191
8.2 Jana Mattuschová (1906-2000) ... 193
8.2.1 Román: Město mužů (1931) ... 194
8.2.2 Gynandra standartním zjevem dneška (1931) ... 197
8.2.3 Povídka z Kraje luk (1931) ... 198
8.2.4 Peťa (1932) ... 198
8.2.5 Dvě lásky, Zpropadená situace a Nevděčná role Kristiny Bervidové (1934) ... 199
8.2.6 Nedorozumění (1934) ... 200
8.2.7 Povzbudivé texty (1932-1934) ... 201
8.3 Helena Ronovská (1934) ... 202

8.3.1 Jirka (1934) 202
8.3.2 Povídky pro ženy: I. Výhra (1934) 203
8.4 Julie „Gill“ Sedláčková (1908-1978) 203
8.4.1 Dialog (1932) 204
8.4.2 Začátek (1932) 205
8.4.3 Rodiče a homosexualita (1932) 206
8.4.4 Román: Třetí pohlaví (1937) 206
8.5 Promluvy intimity 212
8.5.1 Nevýslovná láska 212
8.5.2 Neoblomnost 214
8.5.3 Tíha samoty a žárlivost 216
8.5.4 Útěk do jiných světů 219
8.6 Proměna narativů 220
9 Závěr 223
10 Seznam pramenů a literatury 226
11 Seznam obrazových příloh 241

1 Předmluva

„*Maminko máš to marné, já muže ráda nemám, já se vdávat nebudu a muže nemůžu ani vidět*.“[1]

Touto větou se ohradila sedmadvacetiletá Helena Z., která se po večírku v roce 1942 vrátila domů a musela v pražském bytě čelit své rozezlené matce. Z hádky lze vyčíst, že matka si patrně neodpustila poznámku na vdavky, snad když kritizovala bujarý život mladé ženy, což Helenu Z. přimělo k důrazným slovům svébytného vzdoru, který se dotýkal mnohem hlubšího problému ženské homosexuality. Matka poté Heleně Z. podle svých slov „nařezala“ a vyhodila ji z domu. V tomto směru zde matka pomyslně symbolizuje nejnižší článek v systému, který se snažil homosexualitu trestat a potlačovat. Vzpomínka na tuto událost je dochována jako součást matčiny výpovědi v trestním spise Krajského soudu trestního v Praze. V té době byla homosexualita ze zákona trestným činem. Starší žena musela jít vypovídat na policii, protože se ukázalo, že její dcera je obviněna ze zločinu smilstva proti přírodě.

Před několika lety to byl historik Jan Seidl, který autorce této práce velkoryse poskytl čísla záznamů z SOA Praha, kde se ukrýval nejen případ Heleny Z., ale i případy dalších žen. Prameny v sobě obsahovaly zajímavé výpovědi, v některých případech i korespondenci a lékařské zprávy, což podnítilo prvotní zvědavost autorky této dizertační práce.

Menší soubor těchto pramenů poté způsobil také první pátrání po tématu v české historiografii, která se však shodovala na tom, že prameny k problematice ženské homosexuality je obtížné nalézt, nebo neexistují. To vyvolalo nejzákladnější otázku tohoto výzkumu, a sice, skutečně je tomu tak, jak se v historiografii opatrně píše a naznačuje? Doopravdy po sobě tyto ženy nezanechaly žádné stopy? Byla to tedy osobní a v začátcích zajisté i naivní touha autorky pustit se do pátrání po těchto skrytých stopách.

Dizertační práce, kterou má nyní čtenář před sebou, je tedy mimo jiné, výsledkem tohoto snažení. Jak bylo naznačeno výše, trestní spisy jsou poměrně bohaté na různorodost pramenů, které se dají rozdělit do třech kategorií. Za prvé, prameny produkované odborníky a lékaři, za druhé, spisy vytvořené justičním aparátem a za třetí, osobní texty a korespondence, které čtenáře zavádějí do sféry literatury. Všechny tyto vyjmenované okruhy produkovaly stopy a obrazy, které se dotýkaly nejenom trestnosti homosexuality, ale i citlivých otázek týkajících se dějin těla, sexuality, intimity, mezilidských vztahů a každodennosti lesbických žen v první polovině 20. století.

[1] SOA Praha, Krajský soud trestní Praha, č. kar. 258, TK-VI-7609/42: Helena Z. s. 19.

2 Úvod: prameny, metody, koncepty

Tématu homosexuality se na poli české historiografie dostalo pozornosti až po roce 1989. Řada studií a esejí byla předmětem sociologického bádání, zabývala se gay a lesbickým aktivismem, politikou a otázkami týkajícími se práv, svobody i rodiny.[2] Vztahy mezi ženami z pohledu sociologie a etnografie zkoumala doc. PhDr. Kateřina Nedbálková, Ph.D. Autorka v knize *Spoutaná Rozkoš*[3] mimo jiné analyzovala vztahy mezi ženami v uzavřeném vězeňském prostředí. Její pozornost byla upřena spíše než na romantické city a projevy lásky, na problematiku ženské sexuality, přičemž lesbické ženy nebyly zcela primárním cílem výzkumu. Další kniha téže autorky se zabývá sociologickou teorií a praxí v rámci gay a lesbických rodin.[4]

Z hlediska historiografie Jiří Fanel publikoval v roce 2000 rozsáhlou faktografickou monografii o dějinách homosexuality s názvem *Gay historie*.[5]

Přelomovou událostí v rámci akademického prostředí, byla oficiální první konference na Fakultě humanitních studií UK Praha, která se konala v roce 2009. Jednalo se o první konferenci zaměřenou na queer příspěvky, které vycházely z různých společenskovědních oborů. Konference podnítila vznik tří důležitých monografií, které se zabývají tématem homosexuality v kontextu českých zemí. První monografie *Homosexualita v dějinách české kultury* z roku 2011, na níž pracoval historik Martin C. Putna s kolektivem autorů, představuje přehledné zpracování homosexuality v dějinách české kultury a umění.[6] Druhá, s názvem *Od žaláře k oltáři: Emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*, vyšla v roce 2012 z práce historika Jana Seidla.[7] Autor v ní zmapoval proces kriminalizace i dekriminalizace homosexuality a navázal také na emancipační hnutí a aktivistické snahy mužů a žen s přesahem do 21. století. Třetí publikace „*Miluji tvory svého pohlaví*“, vydaná v roce

[2] KOTIŠOVÁ, Miluš. VAMPOLOVÁ, Věra. České lesby: daleko k hnutí, daleko k feminismu. In: HAŠKOVÁ, Hana. KŘÍŽKOVÁ, Alena. LINKOVÁ, Marcela (eds.). *Mnohohlasem – vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006.; NEDBÁLKOVÁ, Kateřina. Proměny veřejného prostoru gay a lesbické subkultury. In: SZALÓ Csaba. NOSÁL, Igor (eds.). *Mozaika v re-konstrukci*. Brno: Masarykova univerzita, 2003.; SLOBODA, Zdeněk: Ambivalentnost české gay komunity. In: MARKOVÁ, Dagmar (ed.). *Sexualities II. Colection of Papers from the Second International Conference. Held on 30 Sept.-1. Oct*. UKF Nitra, 2009.; VRÁBLÍKOVÁ, Kateřina. Gay a lesbické hnutí v České republice. In: *Global Politics*, 2006. Vol. 5, No. 1.; SEIDL, Jan. "Kde budeme velkou rodinou". Homosexuální spolky v občanské společnosti první republiky. In: *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue*, 29, č. 12, r. 2007, s. 36-39.

[3] NEDBÁLKOVÁ, Kateřina. *Spoutaná rozkoš: Sociální (re)produkce genderu a sexuality v ženské věznici*. Praha: Slon, 2006.

[4] NEDBÁLKOVÁ, Kateřina. *Matky kuráže. Lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Praha: Slon, 2012.

[5] FANEL, Jiří. *Gay historie*. Praha: Dauphin, 2000. s. 532.

[6] PUTNA, Martin C (a kol.). *Homosexualita v dějinách české kultury*. Praha: Academia, 2011.; Vztah problematiky queer a české kultury taktéž viz: ZIKMUND-LENDER, Ladislav (ed.). *V!Z Texty o (queer) kultuře, reprezentaci, vizualitě*. Praha: Charlie o. s., 2011.

[7] SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři: Emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012.

2013, obsahuje soubor studií od kolektivu autorů a autorek, kteří předložili proměnu náhledů na stejnopohlavní jednání v minulosti.[8] Během druhé dekády 21. století vznikla v Praze nevládní a nezisková organizace Společnost pro queer paměť, která má za cíl shromažďovat, uchovávat, zkoumat a popularizovat minulost queer lidí na českém území.[9]

Důležitým tématem v dějinách homosexuality je vhled do lékařské diskuze a fungování medicínského aparátu. V české historiografii se toho ujal opět historik Jan Seidl, který se věnoval vývoji odborné lékařské diskuze a fungování lékařského aparátu v první polovině 20. století v dalších studiích.[10] Dále Josef Řídký napsal dvě studie na základě analýzy populárně-naučných sexuologických příruček ve 20. století. V první práci se autor věnoval mužské sexualitě,[11] ve druhé se zaměřil více i na ženskou sexualitu.[12] Absence ženské homosexuality je zde obhajována argumentem, že pisatelé těchto příruček se tématem zabývali pouze okrajově.

Náhled do druhé poloviny 20. století umožňuje také kniha *Sexual Liberation, Socialist Style. Communist Czechoslovakia nad the Science of Desire, 1945-1989* od Kateřiny Liškové.[13] Autorka se zabývala mocí lékařského aparátu, který se těšil výlučnému postavení jako poradní aparát státu v otázkách populačního vývoje, rodiny a intimity.

Nejnovější publikací, která čtenáře také zavádí do druhé poloviny 20. století, je kniha *Queer Encounters with Communist Power* z roku 2021 od Věry Sokolové,[14] která se prostřednictvím orálního a archivního výzkumu zabývala vlivem medicíny na queer člověka a jeho utváření identity ve stínu státem stigmatizované sexuality, označované a chápané jako nemoc.[15]

---

[8] HIML, Pavel. SEIDL, Jan. SCHINDLER, Franz (edd.). *„Miluji tvory svého pohlaví": Homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 2013.
[9] Společnost pro queer paměť. Dostupné z: https://www.queerpamet.cz/. [cit. 2022-09-12].
[10] SEIDL, Jan. *Úsilí o odtrestnění homosexuality za první republiky*. MU, FF, Brno, 2007. Rigorózní práce.; SEIDL, Jan. Zhýralci a psychopati. Trestání homosexuality za první republiky a česká medicína. In: *Theatrum Historiae*, No 11, 2012, s. 209-228.; SEIDL, Jan. Křižácké tažení, či pocit relativního bezpečí? Perzekuce homosexuality v Protektorátu Čechy a Morava. In: HIML, Pavel. SEIDL, Jan. SCHINDLER, Franz (edd.). *„Miluji tvory svého pohlaví.": Homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 2013. s. 207-271.
[11] ŘÍDKÝ, Josef. "Neexistuje dobře přizpůsobený a šťastný homosexuál": homosexualita v českých populárně-sexuologických příručkách 30.-90. let 20. století. In: HIML, Pavel. SEIDL, Jan. SCHINDLER, Franz (edd.). *„Miluji tvory svého pohlaví.": Homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 2013. s. 387-410.
[12] ŘÍDKÝ, Josef. Dlouholetá měření dokazují, že ženy patří za plotnu, pane kolego: esej o genderech a ideologii popularizační sexuologie v českých zemích. In: *Dějiny–teorie–kritika*. 7, č. 1 (2010), s. 30–56.
[13] LIŠKOVÁ, Kateřina. *Sexual Liberation, Socialist Style: Communist Czechoslovakia and the science of the desire, 1945–1989*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018.; Pro české prostředí taktéž dostupná jako: LIŠKOVÁ, Kateřina. Politika touhy: Sex a věda v komunistickém Československu. Praha: Host, 2023.
[14] SOKOLOVÁ, Věra. *Queer Encounters with Communist Power*. Praha: Karolinum, 2021.
[15] Autorka se již v minulosti zabývala queer tématikou ve svých studiích, výběrově viz: SOKOLOVÁ, Věra. Koncepční pohled na sexuální menšiny aneb vše je jen otázka správné orientace. In: Hašková, Hana. Křížková, Alena. Linková, Marcela (eds.). *Mnohohlasem – vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha, 2006.; SOKOLOVÁ, Věra. Identity Politics and the (B)orders of Heterosexism. Lesbians, Gays and Feminists in the

V blízké budoucnosti se česky rozumějící čtenář může těšit také na publikaci s názvem *Lidé bez dějin jsou prach: Queer touha a holocaust*, která by měla v českém překladu vyjít v roce 2024 v nakladatelství Akropolis.[16] Knihu napsala historička Anna Hájková, která se dlouhodobě zabývá každodenností a queer dějinami holocaustu.[17]

2.1 Představení pramenů a obsahové struktury dizertační práce

České historiografické prostředí, zabývající se dějinami homosexuality s ohledem na ženy se doposud shodovalo v tom, že prameny pro toto bádání je nelehké nalézt. Autorka dizertační práce se proto rozhodla čelit této výzvě, mimo jiné za účelem nalezení stop týkajících se ženské homosexuality v první polovině 20. století.

K tématu homosexuálních lidí se v minulosti vyjadřoval medicínský aparát. Práce proto čerpá z vydaných odborně i populárně naučných lékařských příruček, studií a slovníků.

Lékařské prostředí koexistovalo s právním aparátem a také jej ovlivňovalo. Jednotlivé trestní případy, které jsou opatřené kompromitujícími paragrafy, je poměrně nesnadné nalézt. Badatelé se v minulosti zaměřili na pátrání po těchto pramenech v několika oblastech České republiky. Krajské soudy Praha,[18] Plzeň[19] a Hradec Králové[20], pod jejichž správu spadala nejen krajská města, ale i přidružené oblasti, podrobili výzkumu Jan Seidl a Lukáš Nozar.[21] Krajský soud v Chrudimi prozkoumal Jan Krčál.[22] Trestní spisy, zabývající se kriminalizací homosexuality z krajského soudu v Brně využil ve výzkumné studii Michal Mako.[23]

Czech Media after 1989. In: Leeuwen-Turnovcová, J. van Riter, N. (eds.). *Mediale Welten in Tschechien nach 1989. Genderprojektionen und Codes des Plebejismus*. München, 2005. s. 29-44.

[16] Publikace je nyní dostupná v německém originále, viz: HÁJKOVÁ, Anna. *Menschen ohne Geschichte sind Staub: Queeres Verlangen im Holocaust*. Göttingen: Wallstein Verlag, 2024.

[17] Jako další příklad práce Hájkové lze uvést: HÁJKOVÁ, Anna. *The Last Ghetto: An Everyday History of Theresienstadt*. Oxford: Oxford University Press, 2022.

[18] Archivní fond Zemského (krajského) soudu trestního Praha a Statní zastupitelství Praha (SOA v Praze).

[19] Krajský soud Plzeň (SOA Plzeň).

[20] Krajský soud Hradec Králové (SOA Zámrsk).

[21] SEIDL, Jan. *Homosexualita v praxi a diskurzu trestního práva, medicíny a občanské společnosti od vydání trestního zákona z roku 1852 do přijetí trestního zákona z roku 1961*. Dizertační práce, Praha: Univerzita Karlova, 2012. s. 39-61.

[22] KRČÁL, Jan. *Nemiluj mě, tohle se nedělá: Homosexualita na Pardubicku*. Diplomová práce, Pardubice: Univerzita Pardubice, 2019.

[23] MAKO, Michal. Kritika trestných paragrafov smilstva proti prírode v Československu (1918-1938). In: KOBER, Jan (ed.) a kol. *Republika mezi rovností, růzností a jednotou*. Praha: Academia, 2023. s. 131-176.; Michal Mako se také zabýval v své jiné studii změnami a paralelami v rámci kriminalizace homosexuality v Československu, kde patrně jako jeden z prvních badatelů zahrnul do výzkumu i slovenské Košice. MAKO, Michal. Kriminalizácia homosexuality v Československu (1918–1938) – nástupníckom štáte Rakúsko-Uhorska. Zmeny, vplyvy, paralely. In: *Studia historica Brunensia*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, roč. 65, č. 2, s. 71-83.

Badatelům se podařilo nalézt záznamy o perzekuovaných homosexuálech, přičemž nálezy mají jedno společné: ve srovnání s muži bylo objeveno statisticky prokazatelně menší množství stihaných žen obviněných z homosexuality. Příkladově na Královéhradecku nebyl nalezen žádný případ či záznam, který by se vztahoval k ženské homosexualitě, byť by se jednalo pouze o ženy obviněné, nikoliv obžalované či odsouzené. V Praze se oproti stovkám případů mužské homosexuality dochovalo pouze několik záznamů, v řádu pár jednotek, které se týkaly právě ženské homosexuality. Obdobná situace byla zjištěna v Plzni. Zároveň zde platí, že ne ke všem zaznamenaným obviněním či obžalobám se v archivu dochovaly prameny. Dále Jan Krčál nalezl 35 případů, z nichž podrobněji popsal 19, zatímco zbývající využil pouze pro statistické údaje. Pouze jeden z celkového počtu 35 procesů byl veden se dvěma ženami z venkovského prostředí, které spolu měly milostný poměr.[24] Michal Mako taktéž objevil případ dvou služebných z Tišnova, o kterém rozhodoval Krajský trestní soud v Brně.[25] Malá četnost výskytu případů týkajících se žen byla doposud jedním z důvodů, proč badatelé tuto problematiku výhradně nezpracovávali, nebo respektive nemohli zpracovat.

Pro tuto práci se podařilo nashromáždit a zpracovat dohromady 16 případů žen, které spolu udržovaly milostné, intimní vztahy. Pouze v jednom případě je pak tato skutečnost sporná, je totiž možné, že se jedná spíše o výsledek udání zhrzeného souseda. Jeden případ pochází z Českých Budějovic, šest případů se odehrálo na Olomoucku, dva poté pocházejí z Brna a sedm případů je z Prahy.

Na brněnské a pražské případy dostala autorka této práce tip od zmíněného historika Jana Seidla, který je objevil při svém vlastním bádání a poctivě si zaznamenal archivní uložení. Tímto způsobem usnadnil zdlouhavé hledání §129 v trestních knihách a rejstřících krajských soudů z těchto oblastí.

V případě Českých Budějovic se podařilo materiály nalézt díky digitalizovanému rejstříku žalob Státního zastupitelství Českých Budějovic, uloženému v SOA Třeboň.[26] K olomouckým případům dovedl autorku této práce článek o tzv. prostějovské aféře, mnohokrát zmiňované v dobovém tisku. Po dalším pátrání se ukázalo, že krajský soud v Olomouci ukrývá, kromě tohoto případu, ještě několik dalších složek procesů s homosexuálními ženami. Zjištění dopomohl kvalitně zpracovaný rejstřík, který byl rozčleněn

[24] KRČÁL, J., *Nemiluj mě*, s. 81-85.
[25] MAKO, M., *Kritika trestných paragrafov*, s. 166-167.
[26] SOA Třeboň, Třeboň, Krajský soud České Budějovice, Záznamy obžalob, bez záznamů obžalob pro lichvu. Rejstřík žalob (1922-1924).

poctivými archiváři na témata, přičemž jedním z nich byla právě homosexualita, což velmi pomohlo celému procesu hledání.[27]

Ženy, o kterých tato práce pojednává, pocházely z rozdílných společenských vrstev – od zámožnějších městských rodin, z dělnického či venkovského prostředí, až po oblast sociální periferie. Od těchto faktorů se mimo jiné odvíjely jejich strategie obhajoby a způsoby vyjadřování. Některé ženy například nemusely mít povědomí o možnostech využití lékařské prohlídky, pokud tato nebyla nařízena soudem. Nejstarší případ ze zkoumaného souboru byl vyřešen před soudem v roce 1924, nejmladší poté v roce 1945. Práce se tedy bude zabývat kauzami, které byly řešeny v období první republiky a také po vzniku protektorátu – zde případy řešily protektorátní úřady, nikoliv říšské. Seřazení jednotlivých případů bylo zvoleno jednak chronologicky, od nejstaršího po nejmladší a taktéž podle jednotlivých oblastí.

V sedmi případech z celkového korpusu 16 případů jsou součástí spisů mimo jiné také lékařské zprávy od obvodních či soudních lékařů. Dalšími prameny jsou v menším počtu dochované fotografie, pohlednice a v neposlední řadě také osobní korespondence. Policii sloužily tyto materiály jako důkazy doličné, pro tuto práci jsou vnímány jako písemný pramen osobní povahy, projev citů a intimity jednotlivých žen. Díky této rozmanitosti představují trestní případy pomyslný prostor propojení lékařského i právního diskursu a taktéž náhled do osobní perspektivy a každodennosti žen.

Třetí okruh je více zaměřen na oblast kultury. Zde bylo možné zpracovat divadelní hry a filmy, které se potýkaly s tématem ženské homosexuality a pomáhaly utvářet její obraz. Dalšími důležitými zdroji v této práci jsou díla v podobě románů, kratších povídek a textů od čtyř autorek, které se zasazovaly o dekriminalizaci homosexuality, tematizovaly ji a snažily se normalizovat queer vztahy. V tomto ohledu je pro tyto texty důležitou platformou časopis *Hlas*, který byl vydáván ve 30. letech 20. století a prošel několika organizačními a redakčními úpravami.

Doplňujícím pramenem je taktéž, kromě časopisu *Hlas*, další dobový tisk. Noviny přinášely svým čtenářům zaprvé informace o skandálech ze světa soudních procesů. Zadruhé zde kritici a recenzenti vyjadřovali své názory k divadelním a filmovým počinům, které tematizovaly ženskou homosexualitu.

Citace ze všech pramenů jsou ponechány v původní, originální podobě.

[27] ZAO, Olomouc, Krajský soud v Olomouci, Katalog trestních spisů sg. Vr a TK. z let 1918-1938, svazek I. r. 1918-1932.; Katalog trestních spisů sg. Vr a TK z let 1918-1938. svazek II. r. 1933-1938.

3 Metodologie

3.1 Erving Goffman: Ve stínu stigmatu?

Jedním z hlavních cílů práce je pátrat po tom, jakým způsobem se lidé vyrovnávali s homosexualitou v první polovině 20. století, ať už se jednalo o veřejný aparát nebo samotné jedince. Homosexualita je pro tuto dobu představena jako společenské stigma. Mít intimní poměr s osobou stejného pohlaví bylo v českých zemích do roku 1961 trestné, bez ohledu na pohlaví. Zároveň se během první poloviny 20. století dostávaly do popředí různé názory a teze lékařů k dané problematice. Protichůdné myšlenky odborníků o lidském těle a sexualitě, prezentované mnohdy i za účelem pomoci, ve smyslu snahy o zrušení trestnosti homosexuality, měly však ve společnosti vedlejší efekt. Ve druhé polovině 20. století došlo sice k oslabení původního obrazu homosexuála jakožto kriminálního jedince, avšak za cenu posílení představy, že homosexuál je nemocný člověk. Jev zmíněné dvojí patologizace je platný pro první polovinu 20. století, stigma má pro tuto dobu dvě tváře.

Filozofii stigmatu představil ve svém díle sociolog Erving Goffman.[28] Práce skrze teze Goffmana chápe stigma jako nástroj, který ve společnosti vyvolává určité podmínky. Stigma vytváří pro lidi, které postihuje, určitý prostor, ve kterém musí aktéři žít a vypořádat se s ním. Jednotlivce žijícího ve stínu stigmatu proto také nelze vnímat pouze jako oběť. Člověk je obětí stigmatu do takové míry, kdy ovlivňuje jeho život, do které jej na sebe nechává působit, například ve smyslu utváření si vlastní identity. Jsou podmínky, například zákonem daná trestnost homosexuality, které nelze vymazat, nelze se jim vyhnout. Takový stav má poté zákonitý efekt – eliminuje možnost projevovat vzájemné city na veřejných prostranstvích bez toho, aniž by člověk nemusel mít obavu z potencionálních hrozeb v podobě zatčení, soudního procesu nebo vazby. Negativní obraz homosexuality ve společnosti může ale také silně zasahovat do toho, jakým způsobem člověk vnímá sám sebe, jak se staví ke své sexualitě, svému tělu, což se poté projevuje na jeho identitě. Jedinec se může trápit pro svou homosexualitu, protože plně přejímá mentalitu a pravidla společnosti, ve které se nachází a která vnímá homosexuála jako zvráceného, hříšného, kriminálního člověka. Druhý jedinec, nacházející se v totožných podmínkách, v souladu s utvářením si obrazu o sobě, sám sebe v prezentovaných termínech společnosti vnímat nutně nemusí. Způsob, jakým společnost pojmenovala jeho osobu

[28] Inspirativní myšlenky z: GOFFMAN, Erving. Stigma: Poznámky o způsobech narušené identity. Praha: SLON, 2003.

a identitu, představuje umělou nálepku, se kterou se však neztotožňuje, odmítá ji, nebo je ovlivněn jinými názory z odlišného prostředí.

Otázky, které při bádání vyvstávají, tedy mohou znít takto: Do jaké míry podléhali lidé tlaku stigmatu, jak se tento jev odrážel v pramenech, které po nich zůstaly? Lze to vypozorovat v dobové literatuře či korespondenci tvořené lidmi, kteří se vyrovnávali se svou sexualitou? Jaké lze nalézt podoby odrazů identity člověka? Jaké jsou strategie boje a vyrovnání se se stigmatem? Jaké byly podoby produkce stigmatu veřejnými platformami?

Cílem práce je tedy podat co nejvěrnější obraz dobového vnímaní ženské homosexuality jak z pohledu těch, kteří označují, tak těch, kteří jsou označováni, přičemž jeden člověk pro sebe (ale nejen pro sebe) může představovat obojí, označovaného i označujícího.[29] Prostřednictvím různých metod a způsobu pohlížení na daný problém autorka obsáhne představené variabilní vrstvy a platformy, které v sobě skýtají různorodé přístupy k homosexualitě a které taktéž ovlivňují člověka současnosti.

3.2 Judith Butler: Gender a koncept performativity

V rámci stigmatizace byl krátce zmíněn termín identity. Nedílnou součástí lidské identity je pro společnost první poloviny 20. století biologické pohlaví. S touto problematikou se vypořádává analytická kategorie genderu, která se zabývá pozorováním toho, jak si lidé vytvářeli vědomí o vlastním těle a sexualitě. Teorii v mnoha směrech posunula americká teoretička Judith Butler, podle které tělo člověka neexistuje v lidské mysli bez toho, aniž by mu automaticky nebyla kulturou přisuzována role, jejímž jádrem je právě ono biologické pohlaví. Neexistuje samostatné tělo bez genderu.[30] Je to řeč, jazyk kultury, který ve své podstatě umožňuje nalézt taková slova a termíny, skrze které jedinec vnímá sám sebe.[31] Zároveň toto pojetí o sobě vnímá jako něco, co mu je přirozené. Iluzi přirozenosti posiluje časté lidské zapomínání, nebo nevědomost faktu, že termíny pojednávající o těle byly utvářeny dávno před jeho narozením a lze je vystopovat pouze pohledem do minulosti. Řeč se tak stává mocenským nástrojem; je předem rozhodnuto, jak o sobě má člověk smýšlet, právě na základě svého biologického pohlaví.

[29] Náhled na arbitrární vztah převzat z: SAUSSURE, Ferdinand de. *Kurz obecné lingvistiky*. Praha: Academia, 2007.
[30] BUTLER, Judith. *Závažná těla. O materialitě a diskursivních mezích pohlaví*. Praha: Karolinum, 2016.; BUTLER, Judith. *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. London: Routledge, 2006.; BUTLER, Judith. *Who's Afraid of Gender?*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2024.
[31] BOURDIEU, Pierre. *Nadvláda mužů*. Praha: Karolinum, 2002.

Popis tohoto procesu tkví v pojmu performativity, která vyvrací zmíněné přirozeno, vyzdvihované esencialistickým přístupem. Performativita ve všeobecné teorii představuje specifický druh lidského jednání, popisuje schopnost člověka formulovat své myšlenky prostřednictvím řeči a zároveň tyto myšlenky a ideje převést do skutečnosti. Jedná se o transformaci myšlenkového proudu a imaginace na symbolické významy prostřednictvím mluvy. Pokud se nad touto teorií více zamyslíme, jsou to tedy ve skutečnosti vlastní lidské promluvy, které přisuzují člověku definice a význam. Popisujeme a vnímáme sami sebe skrze jazyk, který je zároveň kulturou ovlivněným a omezeným nástrojem. Pro člověka a jeho způsob vnímání světa neexistuje žádné „před", které by předcházelo jemu známé myšlenkové, tedy i jazykové formulaci. Prostřednictvím řeči se v naší mysli neustálým pozorováním, rozpoznáváním a definováním vjemů znovu utváří skutečnost.

Esencialismus oproti tomu tkví v tom, že se v člověku nachází jakási esence, jádro, které je v něm uloženo, zatímco kultura kolem funguje jako spouštěč pro lidské projevy a gesta obsažené v této esenci. Zároveň to také může být samotná esence, která člověka pudí k jistému jednání. V podstatě se snaží vysvětlit, že se v každém z nás nachází skrytá identita, kterou kultura nevytváří prostřednictvím jazyka, ten pouze pomáhá odhalit a projevit ji. To člověka zavádí k tomu, že se v něm skrývá jakási neměnná přirozenost, mystická předurčenost k tomu, jak se bude ve společnosti vyjadřovat a chovat. Zde lze podotknout, že esencionalismem se neřídili pouze akademici ve druhé polovině 20. století, ale například i praktičtí a odborní lékaři, kteří měli právo vyjadřovat se k otázkám lidského těla a sexuality.[32]

Performativita je tedy protikladem této myšlenky, protože popírá, že by řeč a gesta vycházely z naší předurčené esence. Naopak tvrdí, že je to řeč, která lidskou identitu vytváří. Zároveň se jedná o řeč, která se svými symbolickými významy formulovala dávno před naším narozením. Je to kultura, jazyk a naše přijímané a samostatné formulace – to dle výkladu performativity vytváří člověka a jeho identitu.

Genderem definované tělo se tedy pro člověka stává nedílnou součástí identity. Teorii o těle, tedy genderu, jakožto analytickou kategorii, doplňuje poté tzv. koncept intersekcionality. Pod tímto pojmem se skrývá snaha zachytit nejen utváření identity na základě genderu

[32] V rámci českého prostředí lze pozorovat například v dílech Otakara Rožánka, Antonína Heverocha, Antonína Ostrčila, Vladimíra Vondráčka, Edwarda Knoblocha. ROŽÁNEK, Otakar. *Pud pohlavní a prostituce: Vývoj a poruchy pudu pohlavního, výstřednosti v ukájení jeho. Vývoj, dějiny, zřízení prostituce a její vliv na choroby pohlavní a ženské I*. Praha: Hejduk a Tuček, 1903.; HEVEROCH, Antonín. *Diagnostika chorob duševních pro mediky a praktické lékaře*. Praha: Hejda a Tuček, 1904.; OSTRČIL, Antonín. *Klinická gynekologie pro lékaře a mediky*. Praha: Fr. Řivnáč, 1933. VONDRÁČEK, Vladimír. *Hysterie*. Praha: Spolek českých lékařů, 1944.; KNOBLOCH, Edward. *Duše a Zločin*. Hradec Králové: Nakladatelské družstvo Máje, 1948.

jednotlivců, ale i dalších diferenčních kategorií, jako je rasa, etnicita jedince, jeho společenská třída, náboženství, nebo pro nás stěžejní sexualita.[33]

3.3 Thomas Laqueur: Dvoupohlavní model

Na ženské tělo bylo v lékařské vědě středověkého a novověkého myšlení pohlíženo jako na nedokonalé tělo muže, které zdaleka nedosahovalo takových kvalit, jako pomyslný originál, podle kterého bylo měřeno. Ženské tělo právě proto nebylo vnímáno jako něco odlišného od mužské tělesné schránky, stále však bylo svým fungováním považováno za něco nedostatečného. Problematická se jevila nejen menší fyzická zdatnost ženského těla, ale i menstruace, těhotenství, šestinedělí – zkrátka cykly, které tělo do jisté míry oslabovaly, přestože to bylo za cenu přivedení nového života na svět. Ženské tělo představovalo pro lékařskou vědu mystérium, přesahující hranice dobového chápání. Problém spočíval i v tom, jak byly vnímány ženské pohlavní orgány. Lékaři se domnívali, že jsou stejné jako ty mužské, nicméně schované uvnitř těla. Z odborného hlediska se jednalo o tzv. jednopohlavní model. Žena jako samostatná ontologická kategorie neexistovala a standardem ideálního, reprezentativního těla, bylo tělo muže.[34]

Dle historika Thomase Laqueura se v rámci jednopohlavního modelu vedle sebe vyskytovaly dvě koncepce, které byly převzaty do středověkého a novověkého myšlení z děl antických autorů. Aristotelská tradice chápe ženy jako méně inteligentní, v porovnání s jejich mužskými protějšky.[35] V otázce reprodukce je žena pouze nádobou, tělesnou schránkou, která se podílí na vývoji dítěte pouze dodáváním živin obsažených v menstruační krvi. Podle galénovské tradice se žena podílí na vývoji aktivněji, protože produkuje, stejně jako mužské tělo, semeno. Lékařský diskurs byl v té době navíc zatížen problematikou týkající se popisu a terminologie. Žena podle galénovské tradice neměla mít semeno zdaleka tak kvalitní, na rozdíl od muže, což bylo odůvodněno mimo jiné tím, že její tělo je uvnitř chladné a vlhké. Odborníci si také mysleli, že díky tomuto atributu je žena více pasivní. Mužské tělo bylo naopak vnímáno suché a teplé, díky čemuž měli být muži aktivnější. V lékařské vědě se hledala zdůvodnění, proč má žena zastávat pasivnější, slabší a méně důležitou roli ve společnosti.[36]

---

[33] STORCHOVÁ, Lucie, kol. *Koncepty a dějiny. Proměny pojmů v současné historické vědě*. Praha: Scriptorium, 2014. s. 200-204.
[34] LENDEROVÁ, Milena (eds.). *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, 2008. s. 47.
[35] LAQUEUR, Thomas. *Rozkoš mezi pohlavími: Sexuální diference od antiky po Freuda*. Praha: Karolinum, 2017.
[36] LENDEROVÁ, M., *Žena v českých zemích*, s. 48-48.

Představám o ženském těle nepomohl ani rozvoj novověkého, renesančního lékařství a fyziologie. Lékaři si pouze chtěli potvrdit něco, co již považovali za fakt. Paradigmatickým zlomem v přístupu k ženskému tělu byla tzv. vědecká lékařská revoluce v teorii o jednopohlavním těle, která proběhla na přelomu 17. a 18. století a přišla s pojednáním o dvoupohlavním modelu.[37] Tělo ženy začalo v lékařském diskursu existovat samo o sobě, jako specifická kategorie, která byla zcela odlišná od mužského těla, přestože byla i nadále ovlivněna stereotypy o ženském těle vycházejícími z jednopohlavního modelu.[38]

Teorie o dvoupohlavním modelu nenahradily předchozí teorii o jednopohlavním modelu okamžitě. Thomas Laqueur souhlasně s Michelem Foucaultem upozornil na to, že tyto dvě teorie existovaly vedle sebe až do konce 18. století. Přesto koncept dvoupohlavního modelu postupně převládl, a nakonec se stal dominantním v 19. století.[39] V rámci zdokonalení léčení těla a prodloužení lidského života byla v osvícenském 18. století více věnována pozornost jednotlivým orgánům, které byly nově detailněji odlišovány a pojmenovávány.[40] Žena, jakožto hlavní zdroj reprodukce, se dostala do popředí lékařské vědy. Ženské pohlavní orgány byly nicméně, v důsledku již zmíněných biologických atributů, vnímány jako slabé, přestože byly klíčové pro plození potomstva. Tělo ženy bylo vnímáno jako nestálé, oproti tělu mužskému, protože prochází například menstruačními cykly, to vedlo k domnění, že ženské pohlavní orgány zároveň ovlivňují psychiku, působí větší sklon k nestálému chování a snižují ženské dovednosti i schopnosti. Esence těchto orgánů měla ženu ovládat v rozumové činnosti. Rozvoj gynekologie a porodnictví v 19. století vedl k potřebě chránit nejen ženské tělo, ale ženu samotnou, ve prospěch plození potomků i ve prospěch ženy samotné. Z ženy se stala tzv. bytost věčně nemocná, kterou je třeba mít pod dohledem, uzamknutou ve sféře domova.[41]

Dobové přístupy, po staletí tradované předsudky a stereotypy se přenesly i do intimní sféry. Nový přístup teorie dvoupohlavního modelu se vyznačoval množením otázek a zároveň hledáním toho, v čem všem byla žena od muže odlišná, a to i na poli sexuálních prožitků a pudů. Odtud vyplývají myšlenky, které přejímalo i 19. století. Jedná se například o představy ženského neexistujícího či oslabeného sexuálním pudu. Konkrétně bylo třeba otázkou, zda ženy

[37] LAQUEUR, T., *Rozkoš mezi pohlavími*, s. 206.
[38] K dějinám novověku jsou v rámci české historiografie inspirativní edice, opatřené závěrečnými studiemi o problematice genderu, od Jany Ratajové a Lucie Storchové. RATAJOVÁ, Jana. STORCHOVÁ, Lucie. *Nádoby mdlé, hlavy nemající? Diskursy panenství a vdovství v české literatuře raného novověku*. Praha: Scriptorium, 2008.; RATAJOVÁ, Jana. STORCHOVÁ, Lucie. *Žena není příšera, ale nejmilejší stvoření Boží. Diskursy manželství v české literatuře raného novověku*. Praha: Scriptorium, 2009.; RATAJOVÁ, Jana. STORCHOVÁ, Lucie. *Děti roditi jest božské ovotce: Gender a tělo v českojazyčné babické literatuře raného novověku*. Praha: Scriptorium, 2013.
[39] Tamtéž, s. 206.
[40] Tamtéž, s. 208.
[41] LENDEROVÁ, M., *Žena v českých zemích*, s. 49.

mohou prožívat orgasmus. Myšlenky se poté v praxi proměnily například na možnost existence romantického přátelství mezi ženami, protože muži nepředpokládali, že by dvě ženy mezi sebou mohly pociťovat jakoukoliv intimní, sexuální přitažlivost.[42]

Lacqueur upozornil na to, že podle odborníků 19. století v těle ženy probíhal při povedeném oplození vajíčka spermií orgasmus, avšak zároveň platilo, že ženy nebyly schopné orgasmus cítit. Díky domnělé absenci tohoto pocitu měla žena postrádat vášeň a možnost prožívat sexuální přitažlivost.[43] Ve způsobech prožívání orgasmu se i v tomto případě žena stala zásadně odlišnou od muže.[44] Pokud se vyskytly ženy, které se jevily jako více sexuálně aktivní, byly záhy označeny řadou negativních přízvisek, například jako hysterické.[45] Tímto termínem mohly být nicméně označeny i ženy, které se vymykaly dobovým představám o ženství i v jiných oblastech svého života.

Lékařská věda 19. století, která během svého vývoje zapletla samu sebe do nesprávných tvrzení, měla značný problém vypořádat se se ženami, které neodpovídaly dobovým představám. Takovéto ženy představovaly pro vědu odchylky, které pouze potvrzovaly lékařské předsudky o nevyzpytatelné, nemocné ženě. Do těchto, pro lékařskou vědu záhadných odchylek, se řadila nejen sexuální aktivita žen jako taková, ale také její extrémnější odnož, homosexualita. Existence žen, které sexuálně přitahovaly jiné ženy, se kterými poté chtěly navazovat intimní vztahy, byla pro lékaře, kteří věřili, že správná žena by měla postrádat sexuální tužby, něčím nevídaným. Myšlenky, které vedl lékařský aparát o ženském těle, přetrvaly dlouho do 20. století.

3.4 Michel Foucault: Sexualita předmětem diskursů

K představení diskursivní analýzy využíváme knihu francouzského teoretika Michela Foucaulta s názvem *Vůle k vědění: Dějiny sexuality I.*[46] Bylo uvedeno, že sexualita se stala od 18. století předmětem medicínského aparátu. Lékaři měli jako jedni z prvních právo hovořit veřejně o sexu a sexualitě. [47] Cílem bylo sdělit pravdu o sexu, dobrat se jeho podstaty, stanovit

[42] Příklady lze nalézt: FADERMAN, Lilian. *Krásnější než láska mužů*. Praha: One Woman Press, 2002. s. 86-210.
[43] LAQUEUR, T., *Rozkoš mezi pohlavími*, s. 208-209.
[44] Tamtéž, s. 258-259.
[45] V 19. století byla hysterie kulturním trendem. O hysterické ženy nebyl zájem pouze v prostředí medicíny, fascinovaly spisovatele, fotografy, malíře a další umělce, viz: HUSTVEDT, Asti. *Lékařské múzy: Hysterie v Paříži 19. století*. Praha: Portál, 2015.; SCULL, Andrew. *Hysteria: The disturbing body*. Oxford: Oxford University Press, 2009. s. 104-117.
[46] FOUCAULT, Michel. *Dějiny sexuality I. – Vůle k vědění*. Praha: Hermann & synové, 1999.; FOUCAULT, Michel. *Dějiny sexuality II. – Užívání slastí*. Praha: Hermann & synové, 2003.; FOUCAULT, Michel. *Dějiny sexuality III. – Péče o sebe*. Praha: Hermann & synové, 2003.
[47] FOUCAULT, M., *Dějiny sexuality I.*, s. 15.

definici. Při definování problému dochází k jeho ovládnutí, zmocnění se jej. Člověk se stává odborníkem na daný problém v případě jeho pochopení, nebo alespoň předstírání pochopení dané problematiky před veřejným publikem, před svými kolegy. Odborník má v rukou moc, patent na pravdu o problému, který definoval. K jeho vlastní definici se může přidat další definice jiného odborníka, ať již souhlasná nebo odporující. Variabilní jsou i metody používané ke zjištění pravdy. V symbolickém prostoru se tedy hromadí řada protichůdných definicí, které se týkají jednoho problému, který v sobě může skrývat řadu podproblémů. Debaty dávají sexu formu, význam, zařazení a díky tomu se ze sexuálního pudu stává sexualita, vyprodukovaný sociální konstrukt.[48] Pověřené instituce a nevyhnutelné propojení jejich diskurzivních znalostí, nevedou diskuzi pouze mezi sebou a pro sebe, ovlivňují také okolí, společnost jako celek. Vědění produkované institucemi proniká do sociální organizace. Jednotlivec, který je součástí společnosti, proto podléhá dobovým diskurzům, včetně otázek týkajících se sexuality a lásky, které jsou navíc rozdílné, v závislosti na pohlaví, zda je člověk biologicky narozen jako žena či muž. Proto nastává chaos, pokud se člověk narodí například jako intersex nebo pokud se neztotožňuje s vlastnostmi a jednáním předem určeným pro jeho biologické pohlaví.

Například i symbolický *coming out* je diskutovatelným krokem ke svobodě. Přihlášení se k existující kategorii homosexuality znamená být už navždy vymezen, zařazen. Na druhé straně tento proces zařazení může pro jedince znamenat uklidnění. Lidské tělo se ve společenském prostoru stává předmětem, cílem, výsledkem disciplíny a racionálního přístupu. Podle Foucaulta vedla snaha západní civilizace uchopit, pojmenovat a kategorizovat pud do jednotlivých druhů sexualit k vymezení toho, co je vnímáno jako normální a přirozené na základě biologických argumentů, a co je naopak nenormální. Stanovené odchylky od normality, je nutné také udržovat pod kontrolou, ukotvit je definicí a ovládnout, případně i opravit, vyléčit.

3.5 Koncept heteronormativity a lesbická utopie

Od 80. let 20. století lze hovořit o tzv. konceptu heteronormativity,[49] o kterém poprvé teoretizovaly, zejména v návaznosti na Michela Foucaulta, americké autorky Gale Rubin a Adrianne Rich.

[48] Uznání myšlenky toho, že „sexuální" je variabilním spektrem, které nejde zachytit v kategoriích a definicích je aparátům scientia sexualis cizí. Díky oklešťujícímu vědění se ars erotica vytrácí. Věci jsou pojmenovávány, jen proto, aby mohly být záhy ovládnuty. FOUCAULT, M., *Dějiny sexuality I*., s. 15.
[49] MCCANN, Hannah. MONAGHAN, Whitney. *Queer Theory Now: From Fundations to Futures*. UK: Red Globe Press, 2020. s. 11.

Gale Rubin ve své eseji *Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality*[50] z roku 1980 kritizovala v rámci debaty o sexualitě a pohlaví sexuální esencialismus, jenž je jedním ze základních produktů západní společnosti. Zastánci esencialismu tvrdí, že sexualita je jakási přirozená síla, která však existuje ještě před společenským životem. To znamená, že je to lidská sexualita, která formuje instituce, avšak ne naopak. Sexuální esencialismus je asociální a trans-historický, není determinován a ovlivňován společností a kulturou. Rubin zároveň nepopírá biologický předpoklad, avšak konstatuje, že lidská sexualita není zcela pochopitelná pouze skrze biologii. Nejsme schopni setkat se s tělem, které by existovalo bez významů, jež mu přisuzuje kultura. Pokud je možné odpoutat se od esencialismu a chápat sex a sexualitu v rámci sociální analýzy, je možné uvažovat také o politice sexu.[51]

Gale Rubin dále rozebírá, jakým způsobem hodnotí moderní západní společnost sexuální jednání, které rozděluje do hierarchického systému hodnot. Na nejvyšší špičce pomyslného žebříčku stojí heterosexuální manželé se schopností reprodukce, následují nesezdané heterosexuální páry, u kterých se předpokládá monogamní vztah, dále heterosexuální jedinci bez vztahu. Pod nimi se nachází monogamní, stabilní lesbické a homosexuální páry, které jsou takovou pomyslnou hranicí mezi žádoucím a odmítaným. Promiskuitní lesby a homosexuálové jsou předposlední kategorií pomyslného dna, kde se nacházejí transsexuálové, transvestité, prostitutky, fetišisté a ostatní skupiny, jejichž sexuální život se vzdaluje od ideji normy heterosexuálního manželství. Jednotlivci, umístěni na prvních příčkách společenského žebříčku, jsou odměněni symbolickou pozitivní nálepkou a jsou vnímáni jako slušní, vychovaní a zdraví. Jsou jim udělena privilegia jako institucionální podpora, politické výhody a podobně. Naopak ti, kteří se na tomto žebříčku nacházejí podstatně níže, jsou vnímáni spíše v kontextu pochybností, kriminality a duševních nemocí. Ztrácejí institucionální podporu a jsou stigmatizováni. Rubin vytvořila tuto pyramidu na základě tehdejšího nového vydání Americké psychiatrické asociace z roku 1980, kdy byla homosexualita odstraněna ze seznamu duševních poruch, nicméně například transsexualita a transvestitismus byly stále označovány jako psychologické poruchy.

Koncept heteronormativity formoval také myšlenky radikální feministické spisovatelky Adrienne Rich, která ve své eseji *Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence*[52] z roku

[50] RUBIN, Gale. Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality. In: RUBIN, Gale. *Deviations: A Gayle Rubin Reader*. UK: Duke University Press Books, 2011. s. 504.
[51] S těmito myšlenkami se lze setkat již dříve, např.: BEAUVOIROVÁ, Simone de. Druhé pohlaví. Praha: Orbis, 1966.
[52] RICH, C. Adrienne. Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence. In: *Journal of Women's History*, Volume 15, č. 3, 2003, s. 11-48.

1980 rozebírala společenskou povinnost mužů a žen k heterosexualitě. Rich kritizovala také feministické autorky, které se dle jejího mínění, nebyly schopné vyprostit z heteronormativu kvůli své sexuální orientaci. Naopak podle Rich byl lesbismus jakýmsi nástrojem, vylepšenou verzí feminismu, kdy ženy ani v citových vztazích nepodléhaly mužské dominanci. Adrienne Rich došla se svou teorií tak daleko tvrzením, podobně jako jiné radikální feministicko-lesbické autorky té doby, že každá žena, která je feministkou, by měla zakládat lesbický vztah už jen z principu přesvědčení, za což autorka byla později kritizována. [53]

Vyzdvihování kategorie lesby jakožto jakési samostatné kategorie, která existuje mimo patriarchální společnost a kulturu, lze pozorovat nejen v obsahu teorie Judith Butler, ale například i v dílech australské akademičky Annymarie Jagose. Autorka Jagose trefně nazývá takovýto přístup *lesbickou utopií*. [54] Tvrdí, že ačkoliv je lesbický vztah založen na intimitě dvou žen, tedy bez mužského příslušníka, nelze podobu takového vztahu, způsoby jednání a přemýšlení v rámci něho magicky odpoutat od kultury, ve které jsou lidé vychovávání. Vracíme se tedy zpět k myšlení Thomase Laquera, kdy ani člověk, identifikující se ve společnosti jako žena a lesba, mnohdy není schopen uniknout z dvoupohlavního systému, na základě svého habitu. Stopy, kde bychom mohli na takovýto paradox narazit, lze vypozorovat ve zmiňované literatuře produkované autorkami/autory, ale i v promluvách policejních protokolů. Lze je najít i ve vztahu, k jakým se staví k sobě. Do jisté míry je možné ve výpovědích sledovat jaké obrazy z kultury o sobě ženy přejímají. Jak se například staví ke své sexualitě, pokud nezapadají do stereotypních představ a obrazů o lesbické ženě té doby. Konkrétně zde lze mluvit o ženách, které například neodpovídají dobové stereotypní představě o lesbické ženě, tedy nepřejímají mužské atributy chování, vzhledu a podobně.

3.6 Queer teorie

Tyto teorie a koncepty ovlivnily nový proud, tzv. *queer teorie*, do níž spadá téma homosexuality. Anglický pojem *queer* ve svém původním znění vyjadřuje zvláštnost, nebo podivnost,[55] ale také jinakost či abnormalitu.[56] V 19. století se toto slovo začalo používat jako hanlivé označení pro homosexuální muže, kteří se vyznačovali zženštilým chováním.[57] V 80.

[53] MCCANN, H. MONAGHAN, W., *Queer Theory Now*, s. 11-12.
[54] JAGOSE, Annamarie. Lesbian Utopics. London: Routledge, 1995.
[55] HALL, M. Timothy. České homosexuální identity v globální a místní perspektivě. In: HIML, Pavel. SEIDL, Jan. SCHINDLER, Franz (edd.). *„Miluji tvory svého pohlaví.": Homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 2013. s. 527.
[56] MCCANN, H. MONAGHAN, W., *Queer Theory Now*, s. 2.
[57] HALL, M. T., *České homosexuální identity*, s. 527.

letech 20. století byl termín adoptován příslušníky *queer komunity*, kteří se tímto postavili tomu, co je dříve utlačovalo. Díky převrácenému označení získali nad útlakem moc. Termín queer se tak začal používat zejména pro vyjádření odporu k heteronormativitě, která jako jedinou normální sexuální orientaci uznává heterosexuální a vyzdvihuje teorii o přirozených, biologicky přisuzovaných rolích muže a ženy ve společnosti. Nejedná se zde však pouze o negativní přístup k homosexualitě, kterým je jednak kritika, ale také o útlak, v podobě záměrného přehlížení jinakosti, díky čemuž dochází ke zneviditelnění nebo dokonce k popírání všech odlišností, jenž nezapadají do heteronormativu.[58] Jako příklad lze poznamenat, že heteronormativita odmítá roli femininního muže či maskulinní ženy, přestože by tito aktéři žili v jinak heterosexuálním vztahu. Svými rolemi se nicméně již odlišují od vytyčené ideální normy.

V 90. letech 20. století se termín *queer* začal poprvé pojit i s akademickou diskuzí a teorií, kdy se připojil k diskuzím o genderu a sexualitě. *Queer teorii* není snadné definovat jedním slovem. Jedná se o jiný způsob nahlížení, který se snaží analyzovat a pojmenovat dříve před ním nepojmenované, čerpá z dědictví postmodernistického obratu a zasahuje do otázek sexuality, genderu, identity a také politiky. *Queer teorie* začala díky diskusi odborníků řešit nejen problémy kolem sebe, ale také problémy v rámci sebe sama. Předmětem diskusí jsou například vzniklá omezení, která nastávají v případě, stane-li se *queer teorie* pouze anti-normativem, přičemž by tím mohla omezit samu sebe.[59] Na druhé straně bezbřehostí a nevytyčením si pomyslných mantinelů hrozí její potencionální zaniknutí. Zde je pak na místě zamyslet se, zda by nebylo možné vrátit se k Foucaultem představené *ars erotica*.

Nové přístupy, které se objevily ve druhé polovině 20. století, nenahradily ani nezastřely předchozí zažité normy, ale nabouraly zažitý diskurz a vytvořily novou pomyslnou alternativu pro jedince s odlišnou sexuální orientací, která byla dříve nemyslitelná.

3.7 Anthony Giddens a Roland Barthes: Přístup k lásce a intimitě

V rámci tématu těla a sexuality se nelze zabývat pouze sexualitou a fyzičnem samotným. Britský sociolog Anthonny Giddens, vycházející z Michela Foucaulta, se ve svém díle zabýval otázkou intimity. Tělo je dle Giddense sice cílem moci, avšak zároveň je nositelem a představitelem vlastní identity a reflexivity, tedy přístupu jedince k sobě samému. S touto polemikou souvisí i psychoanalýza, kterou Giddens nevnímá jako zpověď, nýbrž jako opačnou

[58] MCCANN, H. MONAGHAN, W., *Queer Theory Now*, s. 11.
[59] V publikaci je také uveden zajímavý příklad, převzatý od autorky Annamarie Jagose. Jagose si kladla otázku, zda například problém žen, které při sexuálním aktu předstírají orgasmus, lze zařadit do queer bádání či nikoliv. MCCANN, Hannah. *Queer Theory Now*, s. 14.

metodu, kdy člověk jde k lékaři za účelem odbourání studu a pochopení sebe sama. Lidé jsou nuceni tázat se po tom, kým jsou, a hledat odpovědi v nastavených kategoriích, což, jak již bylo uvedeno výše, je problematické. Autor nicméně zapojuje do sexuality i problematiku lásky a pojímá ji jako proměnlivý diskurs. Koncem 18. století se rozvíjí koncept romantické lásky, který je zformulován širokými historickými a sociálním vlivy. Romantické lásce předcházela tzv. *amour passions* (milostná vášeň), která je spojena s tělesným, biologicky daným pudem. Ke konceptům lásky lze přiřadit i tzv. *caritas*, tedy křesťanskou lásku středověku, přičemž ta je chápána jako nezištná, nepropojená s tělesným pudem. Romantická láska se pojila zejména s ženským vnímáním heterosexuální lásky, přičemž muž vystupoval jako hrdina, který měl ženě v jejich představách přinést štěstí. Avšak i tato láska byla spíše omezena, co se týče tělesné lásky a sexuality. Zároveň lze v tomto směru uvést jistý paradox pro ženskou intimitu. Během 19. století byla společensky přijatelná romantická přátelství mezi ženami. Schopnost vést taková přátelství, vypovídala o ctnosti a dobrém srdci žen. Pokud tedy ženy, které mezi sebou měly intimní vztah, kde hrály roly nejen romantické city, ale i sexualita, a zároveň uměly takový vztah skrývat pod rouškou onoho zmíněného romantického přátelství, byly společností tolerovány.[60]

Ve výsledku je tedy nutné sledovat dvě roviny. První je reciproční vztah jedince a veřejného prostoru, a tedy i budování vztahu k sobě nebo budování identity v rámci prostoru, jak to pojal ve svém díle výše zmíněný Giddens. Druhou rovinou je vzájemný intimní vztah dvou lidí. V tomto vztahu nestojí člověk tváří v tvář davu ani k sobě, ale obrací se k druhé, jím milované osobě.

K výběru témat proto dopomohla kniha od francouzského filozofa a sémiotika Rolanda Barthese s názvem *Fragmenty milostného diskurzu*.[61] Metodika byla zvolena z toho důvodu, že pokud dojde k popisu textu, může dojít k tomu, že skutečnosti, které je slovy obtížné zachytit se mohou vytrácet. Problém Barthesova zkoumaného tématu spočívá v tom, že lásku, která je lidmi vnímána jako cit, je obtížné vyjádřit slovy, zachytit a racionálně zhodnotit v textu. Milostná láska, která v pojetí Barthese představuje vztah mezi dvěma lidmi, není však odtrhnuta od kultury a společenských pravidel jejího projevování i přijímání. Barthes vytvořil z lásky pole, ve kterém figurují dva aktéři: milující, tedy ten, kdo miluje, a milovaný, který představuje objekt lásky milujícího. Pole nazývané milostný diskurz je kromě těchto dvou základních postav symbolicky vyplněno fragmenty vztahujícími se k lásce, které vycházejí z obou stran. Autor představil v rámci milostného diskurzu figury, verbální projevy lásky, které milující

[60] FADERMAN, L., *Krásnější než láska mužů*, s. 86-210.
[61] BARTHES, Roland. *Fragmenty milostného diskurzu*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2008.

produkuje. Milující se snaží popsat milostný cit, který je v lidské mysli automaticky zachycován řečí, ta však může být někdy zoufale nedostatečným nástrojem. Právě proto, že se člověk snaží vše zachytit slovy, jsou figury formovány řečí. Pohonem promluvy jsou tedy zlomky z vnějšího světa, ve kterém se milující nachází.

Jako příklad může posloužit *Figura Očekávání*. Milující vybral místo setkání a čeká na příchod milovaného. V hlavě se mu hemží myšlenky v rámci celé situace, naplněné nadějemi i obavami, pocity, které se k lásce vážou. Jedná se o výkřiky do tmy v mysli čekajícího, který se zmítá ve svém těle. Figury jsou v knize doplněny právě těmito větami, promluvami vázajícími se k figuře Očekávání, typu: „*Bude se jí/jemu líbit místo setkání*?" „*Vybral jsem správně*?" „*Těší se na schůzku*?" „*Je to pouze přátelské setkání?*" „*Ví, co k ní/němu cítím*?" „*Mohl/a by…*?".[62] V milostném diskurzu existuje paralelně řada figur vedle sebe, mizí a opět se navrací, podle situace, ve které se vztah nachází a podle toho, jak se aktéři cítí. Dějství se proměňuje, pokud milovaný lásku opětuje, nebo naopak nikoliv. Může dojít i k vytracení citů ze strany milujícího, ochladnutí a později opětovaného navrácení. Figury proto nelze hierarchicky uspořádat, žádná není méně či více důležitá. Autor je v knize předkládá a částečně hierarchizuje kvůli příběhu na pozadí. Kromě představení figur s jejich možnými promluvami je kniha vyplněna odkazy. Jedná se o texty různých autorů, kteří se rozhodli o tématu hovořit, nebo se k němu nějakým způsobem vztahují.

Roland Barthes se někdy dopouští stereotypizace postav z hlediska genderu. V rámci figury „*Chybění milovaného/Chybějící*" píše o tom, že muž, který čeká, je tímto aktem feminizován. Z historického hlediska to byla dle Barthese žena, která čekala na příchod muže, trpěla absencí milovaného na cestách. Muž je dle autora feminizován také tím, že miluje. Autor dále vybírá figury pouze z pohledu milujícího, který tak docela neví, zda jsou, nebo zda budou jeho city opětovány. Tento stav podporuje chaotické zmítání. Dílo tedy neobsahuje figury vzájemné lásky, nebo figury vycházející ze společně budovaného a udržovaného vztahu. Přesto je tento koncept příhodným pro tuto dizertační práci. Budeme sledovat samotný tanec milenců utvářející milostný diskurz a jeho podoby.

[62] BARTHES, R., *Fragmenty milostného diskurzu*, s. 25.

4 Medicínský aparát

Z hlediska pohledu do minulosti představovala pro společnost stejno-pohlavní intimita výhradně delikt. Trestní zákoníky homosexualitu zakazovaly a trestaly ještě dříve, než se do pomyslné diskuze zapojila během 19. století lékařská věda. Právní diskurs vnímal homosexualitu jako zavrženíhodné jednání, ke kterému se člověk vědomě uchýlil a následně mu mohl podlehnout a zakázané činy opakovat. V tomto ohledu hrál z hlediska zákona roli habitus a prostředí, ve kterém se jedinec nacházel. Díky tomu také vznikaly stereotypy o místech, kde se homosexualita pěstovala, například věznice, různé nevěstince, bary a restaurace. V případě mužské homosexuality například také námořnické prostředí.[63] Nutno poznamenat, že prostředí se z moderního pohledu nejeví jako tvůrce homosexuálního jedince, spíše je zprostředkovatelem jeho existence a v případě příznivých podmínek také prostorem pro svobodnější seberealizaci. Homosexualita jako neřest mohla být podle dobových teorií také vyvolána masturbací a různými pohlavními výstřednostmi, které údajně zabraňovaly pohlavnímu styku mezi mužem a ženou. U mladých lidí lékaři soudili, že se jedná o následek sugesce. Homosexualita byla tedy v tomto slova smyslu označována za získanou.

Právo se s poznatky z lékařství postupně seznamovalo od přelomu 18. a 19. století, kdy byli pachatelé či svědci trestných činů podrobeni zkoumání jejich duševního stavu.[64] Z hlediska sexuality měl původně soudní lékař stanovit, zda došlo k naplnění skutkové podstaty trestného činu. Důvody takového konání nebyly v právním šetření původně důležité. Byla prosazována jednoduchá teorie, že takové nemravné jednání má vliv na jedincův organismus po fyzické i psychické stránce. Od poloviny 19. století však došlo k jistému obratu a na základě lékařských výzkumů se začaly protěžovat nové teorie, a tedy, že existuje jakási esence v našem organismu, která má vliv na lidské jednání. Rázem pak homosexualita získala novou vrozenou formu, která jedince měla pudit k páchání zakázaných činů.[65]

Argumentace se proměnila tímto způsobem i v právu, kde bylo důležité analyzovat motivy a myšlení pachatelů, zjistit příčiny páchání trestných činů, aby jim mohlo být v budoucnosti efektivněji předcházeno. S postupným vývojem vztahu mezi právem a lékařskou vědou mohly být vyšetření podrobeny nejen osoby se zjevnými příznaky duševních chorob, ale i lidé, u kterých se chorobnost na první pohled neprojevovala. Mnohdy tedy mohlo být pro

[63] PUTNA, Martin C. *Homosexualita v dějinách české kultury*. Praha: Academia, 2003.
[64] PORTER, Roy. *Dějiny medicíny*. Praha: Obzor, 2015.
[65] SEIDL, J., *Homosexualita v praxi*, s. 79-83.

obviněné výhodné předstírat před pověřenými aparáty psychické onemocnění, které zmírňovalo a obhajovalo trestné jednání.[66]

Výsledkem tohoto přemýšlení bylo stanovisko, že člověk byl vůči svým pudům v podstatě bezmocný, ať s nimi vědomě souhlasil či nikoliv. Své city a pudy nebyl schopen zastavit ani ze sebe vymazat. Homosexualita získala novou formu v podobě vrozené choroby či anomálie, u které bylo následně diskutabilní, zda ji lze vyléčit, či nikoliv. Lékaři také nerozlišovali pouze mezi homosexualitou získanou a vrozenou, ale zabývali se i podrobnějším dělením.

Jedním z prvních a nejznámějších odborníků, který se přikláněl k teorii o vrozené homosexualitě, byl právě německý psychiatr Karl von Westphal ve studii *Die conträre Sexualempfindung* z roku 1869, kde se věnoval jednotlivým případům inversních osob.[67] Z hlediska lékařské expertízy bylo nutné prozkoumat nejen fyzický a duševní stav jedince, ale zároveň věnovat pozornost rodinné anamnéze a v podstatě celému životnímu příběhu pacienta. Podle takového způsobu, kdy se detailně zkoumala pacientova výpověď o něm samotném, o jeho životě a rodinné anamnéze, se poté řídili lékaři dalece do 20. století.[68]

Westphalovo dílo ovlivnilo také Richarda von Kraffta-Ebinga. Tento německý psychiatr poprvé vydal studii *Psychopathia sexualis* v roce 1896. Pojednání obsahovalo mimo teorii i 51 případů z lékařské praxe. Během 80.-90. letech své bádání rozšířil až na 300 případových studií. Autor se nevěnoval pouze homosexualitě, snažil se pochopit a probádat nejrůznější variace sexuality. V roce 1902 lékař zemřel a na jeho bádání navázal Albert Moll, který celé dílo dokončil až v roce 1931. V české medicínské literatuře proto někdy nalezneme ocitovaného pouze Molla, nikoliv Kraffta-Ebinga, který s celým dílem začal.[69]

Pro obraz lékařského přístupu a vnímání homosexuality v první polovině 20. století bylo taktéž důležitá práce psychiatrického sexuologa a britského lékaře Havelocka Ellise. Lékař se proslavil svou mnohaletou, sedmidílnou prací, známou v originále jako *Studies in the Psychology of Sex*. Z toho důvodu, že dílo bylo skutečně obsáhlé a pro některé čtenáře obtížně čitelné, rozhodl se Ellis napsat další, laicky přístupnější dílo, pro české publikum známé jako *Pohlavní psychologie*, vydané v roce 1937.[70] Reklamní doporučení se poté na knihu objevovala v Časopise lékařů českých od r. 1937-1939 se sloganem: „*Klasické dílo, které změnilo myšlení*

[66] KNOBLOCH, E., *Duše a Zločin*, s. 11-23.
[67] Tamtéž, s. 13.
[68] SEIDL, J., *Homosexualita v praxi*, s. 79-80.
[69] Tamtéž.
[70] ELLIS, Havelock. *Pohlavní psychologie*. Praha: Orbis, 1937.

celého světa. Z této objevitelské práce vychází celá nová sexuologická věda."[71] Havelock Ellis byl českému prostředí znám také pro svou činnost v Lize pro sexuální reformu.[72] Ellis si čtenářskému publiku postěžoval na to, že pohlavní psychologie (sexuologie) a pohlavní zdravověda nebyly součástí lékařské průpravy. Medicínské příručky sexuologická témata přehlížely, podobně jako středoškolské příručky opomíjely například anatomii a fysiologii pohlaví. „*A tak se stává, že lékař často ve vědecké znalosti těchto oblastí, která pro pochopení některých případů má rozhodující důležitost, pokulhává za svým pacientem, jsa nezřídka obětí nesprávných tradic a zastaralých předsudků*."[73]

Havelock Ellis upozornil také na to, že i samotní lékaři odbývali pacienty s psychosexuálními poruchami, banalizovali jejich problémy, nebo je nesprávně označovali za lidi neřestné či zkažené. Podle autora pacienti tento lékařský přístup znali, a to je také důvod, proč postrádali k lékařům důvěru. To poté vedlo naopak lékaře k názoru, že psychosexuální anomálie jsou vzácné a téměř se nevyskytují.[74] Autor se zasadil o to, že existuje rozsáhlá oblast toho, co lze považovat za normální variaci. Pokud chtěl lékař uvést pacienta do normálního stavu, musel nejprve znát stav ve kterém se pozorovaný nacházel. Dále bylo důležité, aby odborník znal pacientovo *vrozené psychosexuální ústrojí*,[75] aby se nestalo, že lékař vnutí člověku chybné řešení. Podle Ellise by se každý případ měl posuzovat individuálně. Autor vycházel i z praktických ukázek. Řada odborníků si například myslela, že dobrým řešením pro lidi s psychosexuálními poruchami je manželství, těmito radami mnohým pacientům však ve skutečnosti nepomáhala.[76]

Havelock Ellis se také zasazoval o to, že nelze spoléhat a klást důraz pouze na zděděné, vrozené vlastnosti a povahové jednání. Mezi vrozenými a získanými vlastnostmi je dle autora velmi tenká hranice a lidské jednání závisí také na kombinaci obou faktorů.[77]

Ve své knize Ellis věnoval také celou kapitolu homosexualitě. Homosexualitu autor chápal jako anomálii, která může být vrozená i získána vlivem prostředí.[78] Vrozenou homosexualitou chápal skrze termín inverse, který si vypůjčil z německého prostředí.[79]

---

[71] *Časopis lékařů českých*, 1939, roč. 78, č. 37-38, s. 1080 c.; *Časopis lékařů českých*, 1938, roč. 77, č. 26, s. 806.; *Časopis lékařů českých*, 1937, roč. 76, č. 46, s. 1852 d.; *Časopis lékařů českých*, 1939, roč. 78, č. 47, s. 1264 o.
[72] WEISS, Petr. *Sexuologie*. Praha: Grada, 2010. s. 3-4.
[73] ELLIS, H., *Pohlavní psychologie*, s. 12.
[74] Tamtéž.
[75] Tamtéž.
[76] Tamtéž, s. 12-13.
[77] Tamtéž, s. 13.
[78] Tamtéž, s. 186-187.
[79] Ellis převzal termín od Karla F. O. Westphal a dále čerpal z Richarda Krafft-Ebinga a Magnuse Hirschfelda. Lékař ale v publikaci zdůraznil svůj názor, zakládající se na tom, že pohlavní inverse není příčinou duševních chorob, ačkoliv se společně s ní mohou u jedince objevovat různé typy neuróz. Tamtéž, s. 188.

Ellis poznamenal, že se může zdáti odvážným, pokud se v lékařské vědě tvrdí, že každý jedinec je složen z mužských a zároveň ženských prvků, které jsou v těle rozmanitě propojené a rozhodující je při vzniku homosexuality vliv hormonů.[80] Inversní muž je poté člověk s nadmírou ženských prvků a inversní žena se vyznačuje větším množstvím mužských prvků.[81] „*Zabývám-li se homosexualitou, jsme stále ještě v mezipohlavní oblasti a stále ještě se nás tu bezpochyby dotýká činnost hormonová, jsme však na duševní rovině, kde se těžko zjišťují tělesné příznaky*.“[82] To nám ukazuje, proč se lékaři snažili objevit a dokázat homosexualitu ve fyziologii člověka. Tato inverse může být vnímána jako patologická, ve smyslu anomálie, nikoliv však ve smyslu choroby a tedy: „*Invertovaný člověk může býti tak zdráv jako třeba barvoslepý. Vrozená pohlavní inverse je blízká biologickým variantám. Je to odchylka, která vzniká z nedokonalé pohlavní diferenciace, často však nemá zjistitelných vztahů k nějakému chorobnému stavu člověka*.“[83]

Nutno dodat, že někteří lékaři také postupně uznávali i kombinaci obou faktorů, protože odpověď na otázku, zda je homosexualita získaná či vrozená, nebyl doposud nikdo schopný rozhodnout. Lékaři samotní nemuseli homosexualitu nutně vnímat jako nemoc, jako tomu bylo například u Otty Weinigera, nebo v českém prostředí populárního Richarda Kraffta von Ebinga, který v tomto směru zhodnotil, že homosexualita je anomálií, rozdílností, nikoliv však chorobou či degenerací.[84] Takové myšlenky, které byly za hranou dobového chápání sexuality, se však příliš neprosadily a k patologizaci homosexuality nezastavitelně docházelo během 20. století. Bylo zkrátka na jednotlivém lékaři, jaký postoj k homosexualitě ve výsledku zaujal a ke kterému názoru se přiklonil.

České lékařské prostředí čerpalo a přejímalo názory ze zahraničí.[85] V roce 1913 byla založena Mezinárodní společnost pro sexuální bádání v Brně, nicméně její funkce a činnost nebyla zatím blíže prozkoumána. V roce 1921 byl v Československu založen Sexuologický ústav při české Lékařské fakultě UK v Praze. Jednalo se o vůbec první ústav svého zaměření na světě.[86] První ředitel ústavu, dermatolog a venerolog Ferdinand Pečírka, však zemřel v roce

[80] Tamtéž, s. 191-192.
[81] Tamtéž, s. 193.
[82] Tamtéž.
[83] Tamtéž, s. 193-194.
[84] ELLIS, H., *Pohlavní psychologie*, s. 190.; SENGOOPTA, Chandak. *Otto Weininger – Sexualita a věda v císařské Vídni*. Praha: Academia, 2009. s. 132-133.
[85] České odborné prostředí čerpalo poznatky nejvíce z děl, jmenovitě: Parenta Duchateleta, Karla von Westphala, Karla Heinse Ulrichse, Richarda von Krafft-Ebinga, Alberta Molla, Paola Mantegazzy, Magnuse Hisrchfelda, Havelocka Ellise, nebo Gregoria Marañóna.
[86] HANULÍK, Vladan. TINKOVÁ, Daniela (eds.). *Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, s. 175.; LIŠKOVÁ, Kateřina. *Politika touhy: Sex a věda v komunistickém Československu*. Praha: Host. s. 30-33.

1922. Skutečným zlomem byl pro ústav až rok 1935, kdy se stal vedoucím ústavu Josef Hynie.[87] Hynie ve 20.–30. letech studoval sexuologii na prestižních pracovištích v Berlíně a ve Vídni.[88] Díky iniciativě německého sexuologa a aktivisty Magnuse Hirschfelda, britského sexuologa Havelocka Ellise a švýcarského psychiatra a eugenika Augusta Forela vznikla v roce 1928 na kongresu v Kodani vůbec první mezinárodní sexuologická organizace s názvem Světová liga pro sexuální reformu.[89] Cílem celého hnutí byla osvěta společnosti v přístupu k manželství, sexuálnímu životu, což zahrnovalo i pochopení homosexuality, společně se snahami o její dekriminalizaci. Poslední sjezd ligy se konal v Brně v roce 1932.[90] V tomto směru poté představuje zajímavou kapitolu v české historiografii hnutí lékařů za dekriminalizaci homosexuality, jehož podrobným vývojem se zabýval historik Jan Seidl.[91] Až po druhé světové válce byl Josef Hynie, v roce 1946, jmenován řádným profesorem sexuologie. Právě o této době lze mluvit jako o skutečném budování české sexuologické školy, která ovlivnila další generace lékařů a odborníků.[92]

4.1 (Ne)viditelnost ženské homosexuality

Čeští lékaři se k otázce ženské homosexuality stavěli na první pohled více zdrženlivě. Nerozvíjeli žádné nové teorie, ale pouze přebírali informace od již zmíněných zahraničních autorů. V této části práce proto formulované zahraniční teze o ženské homosexualitě představíme skrze díla českých lékařů. Ve svých teoriích si odborníci na témata homosexuality veskrze neodporovali. V některých dílech nalezneme obsáhlejší informace, v jiných detailní informace chybí. Lékaři někdy pojednávali rozsáhle o mužské homosexualitě a následně shrnuli, že to, co napsali, se vztahuje i na ženskou homosexualitu. Tímto způsobem jako jeden z prvních autorů argumentoval Josef Reinsberg ve své knize *Nauka o soudním lékařství* z roku

[87] O práci Josefa Hynieho a vývoji (nejen) sexuologického hnutí ve 2. pol. 20. století viz: LIŠKOVÁ, Kateřina. *Sexual Liberation, Socialist Style: Communist Czechoslovakia and the science of the desire 1945–1989*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018.
[88] O vlivech české a německé psychiatrie viz: HLAVÁČKOVÁ, Ludmila: Česká a německá psychiatrická klinika pražské lékařské fakulty do roku 1918. In: ČERNÝ, Karel. SVOBODNÝ, Petr. (eds.) *Historia–Medicina–Cultura: sborník k dějinám medicíny*, 2006, s. 133–159.
[89] WEISS, P., *Sexuologie*, s. 3–4; WHISNANT, J. Clayton. *Queer Identities and Politics in Germany: A History 1880–1945*. New York: Harrington Park Press, 2016. s. 176–178.
[90] Podrobnější informace o českém sjezdu viz: SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři: Emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnost*. Praha: Host, 2012. s. 214–222.; Činnost ligy zastavil nástup nacismu v květnu 1933, kdy byl sexuologický ústav v Berlíně vyrabován a řada knih byla spálena. Liga nebyla obnovena, Magnus Hirschfeld zemřel v roce 1935 ve Francii. Whisnant, J. C., *Queer Identities*, s. 178.
[91] SEIDL, J., *Od žaláře k oltáři*, s. 286–288.
[92] Pro tuto dobu byly stěžejními osobnostmi československé sexuologie také Hugo Bondy (1897–1939, Jan Raboch (1917–2002), Kurt Freund (1914–1996), Karel Nedoma (1915–1974), Vladimír Barták (1921–1990). SEIDL, J., *Od žaláře k oltáři*, s. 286–288.

1896. Zde autor prezentoval kratší pojednání o ženské homosexualitě, u které taktéž uvedl, že mysl soudních lékařů toto téma téměř nezaměstnává, protože homosexuální ženy po sobě nezanechávají žádných stop a známek.[93] Čtenář z toho může nabýt dojmu, že lékařský aparát ženská homosexualita natolik nezajímala. To však není zcela platné tvrzení, jak ukážou následující kapitoly.

Lázeňský lékař Otakar Rožánek napsal, že o ženské stejnopohlavní lásce nebylo ve vědě příliš referováno. Sám autor ale také zastával názor, že u žen je homosexualita méně častá než u mužů. Pro neviditelnost ženské homosexuality uváděl několik důvodů. Za prvé jev, který je znám z druhé poloviny 19. století, kdy ženy navazovaly romantická přátelství, ale nikdo je nepodezříval ze sexuální intimity. Ženy jsou dle autora ve svém seznamování a vztazích zkrátka méně nenápadné než muži. Autor také připomněl, že v Německu nebyla ženská homosexualita trestná a že některé ženy udržují vztahy jak s jinými ženami, tak i s muži zároveň. Podobný názor měl i Havelock Ellis, který se k povaze ženské homosexuality vyjádřil takto: „*U žen se sice homosexualita nesnadno odhaluje, zdá se však, že je sotva méně běžná než u mužů, na rozdíl v tomto ohledu skoro od všech ostatních úchylek;* [94] *vyhraněné případy se snad vskutku u nich potkávají řidčeji, než u můžu, avšak méně zřetelné a méně hluboko zakořeněné jsou pravděpodobně častější než u mužů*.“[95]

Mladší autor Josef Hynie, na rozdíl od Otakara Rožánka, zastával názor, že ženská homosexualita je vzácnější nežli u mužů a lékařům je méně známá. Vzhledem k tomu, že se jedná o 40. léta 20. století, je nutné konstatovat, že Hynie byl v otázkách ženské homosexuality více zdrženlivý než někteří jeho předchůdci. Nutno však podotknout, že ve svých teoriích vycházel lékař z praxe a patrně jej nejvíce v této otázce ovlivnil jeho pobyt v Berlíně v ústavu založeném Magnusem Hirschfeldem.[96] Důvody, proč je ženská homosexualita méně častá, podle autora spočívaly v tom, že sexuální funkce žen je podstatněji spjata s celou individualitou ženy, která se více řídí svými romantickými city. Muž se naopak více řídil sexuálním pudem. Zde autor pravděpodobně naráží na kriminalizaci homosexuality, kdy se muži pohledem práva snáze dostali do křížku se zákonem. Podle Hynieho se ženy na scestí dostávají méně. Ženská pacientka je taktéž pro lékaře záhadou, protože sama mnohdy nedokáže vysvětlit příčinu svého

[93] REINSBERG, Josef. *Nauka o soudním lékařství*. Praha: Bursík a Kohout, r. 1896. s. 105.
[94] Autor usuzoval, že více úchylek a fetišistických sklonů mají muži, jediná převládající úchylka převládající u žen je údajně kleptomanie. ELLIS, H., *Pohlavní psychologie*, s. 186-187.
[95] Tamtéž, s. 187.
[96] Známý jako Institut für Sexualwissenschaft (1919-1933). Na tento pobyt vzpomínal Josef Hynie ve studii vydané v roce 1992. HYNIE, Josef. Historie sexuologického výzkumu v Československu. In: *Česká a slovenská psychiatrie*. r. 2012. č. 108 (3). s. 154-163.

utrpení. „*Samy pak život spíše prožívají, nežli o něm píší*“.[97] Menší výskyt ženské homosexuality autor vysvětlil i skrze vliv prostředí. Pokud žena či muž vyrůstají v rodině, která dostatečně dobře neformuje představy o manželských vztazích, dochází ke zpomalení psychosexuálního vývoje, který u muže může vést k homosexualitě a u ženy k frigiditě. Podle Hynieho je větší pravděpodobnost, že po zpomalení psychosexuálního vývoje žena zůstane sexuálně neutrální, spíše, než aby byla homosexuální a vyhledávala společnost jiných žen.[98] Vidíme zde, že na rozdíl od staršího autora Rožánka, Hynie přebíral zastaralejší názor na ženy, vnímal je jako bytosti spíše asexuální a romanticky založené.

4.2 Sapfistky

Ženy, které svými citovými a sexuálními projevy překračovaly dobovou hranici přípustného chování, byly v minulosti častovány nejrůznějšími přízvisky. Zmínky o nich nacházíme v krásné literatuře, populárně-naučných příručkách a v odborných knihách a studiích. Udržování vzájemných milostných vztahů mezi ženami bylo od nepaměti spojováno s řeckou básnířkou Sapfó, která na ostrově Lesbu vedla školu pro mladé ženy.[99] Básně Sapfó se ve zlomcích dochovaly po staletí a jsou jedinečným důkazem existence ženské intimity v minulosti. Pro český lékařský diskurs představovala Sapfó univerzální synonymum ženské homosexuality, vysvětlující intimní vztahy mezi ženami.

Otakar Rožánek užíval sapfismus jako pojem, který měl popsat akty uspokojení sexuální touhy mezi ženami. Sexuální styk zvaný sapfismus měl však dle Rožánka probíhat bez dalších romantických citů. Autor v tomto bodě tedy vztah žen zcela oprostil od přátelství a lásky. Takto kategorizovaný, sexualizovaný vztah mezi ženami tedy ve své podstatě označil za nemorální a hodný odsouzení, protože v jeho očích probíhal pouze za účelem tělesného uspokojení. Devalvace hlubších citů mezi ženami je zde podle něj více než patrná.[100]

Sapfismus se objevuje i v knize *O podivínech a lidech nápadných* od Antonína Heverocha. Zde se také vyskytuje jako pojem pro milostný vztah mezi ženami. Autor zde však neposuzoval, zda se mělo jednat o vztah oproštěný od romantiky či nikoliv. Lékař dodatečně neopomněl zmínit domnělý vztah básnířky k Faónovi, pro jehož neopětovanou lásku měla

[97] HYNIE, Josef. *Úvod do lékařské sexuologie*. Praha: Josef Svoboda, 1940. s. 149.
[98] Tamtéž, s. 150.
[99] RUPP, J. Leila. *Vytoužená minulost. Dějiny lásky a sexuality mezi osobami stejného pohlaví v Americe od příchodu Evropanů po současnost*. Praha: One Woman Press, 2002.
[100] Tribadii označuje Hynie jako onanii, v případě cunnilinctusu se jedná o vzájemné uspokojování. Zde zmiňuje také možnost užití umělého údu. PANÝREK, Duchoslav a kol. *Encyklopedie praktického lékaře*. Díl X. Praha: Borský a Šulc, 1956. s. 853.

Sapfó spáchat sebevraždu. Avšak upozornil alespoň na to, že tento příběh nebyl historicky doložený.[101] Na rozdíl od básní, které mluví samy za sebe.

Sexuolog Josef Hynie ve spojitosti s básnířkou Sapfó, která na ostrově Lesbu pěstovala lesbickou lásku, přidal ještě vlastní názor a podivil se nad tím, že i význačně krásné ženy jsou k mužům lhostejné a vyhledávají společnost jiných žen. Zde je patrný lékařův individuální pohled, který však vychází z dobově zakořeněné stereotypizace homosexuálních žen, stopované od Kraffta-Ebinga až po Ellise. Pro Hynieho byla ideální představitelkou kategorie ženské homosexuality patrně inversní, maskulinní žena.

Josef Hynie také v díle kolektivní *Encyklopedii praktického lékaře* uvedl, že se po vzoru Sapfó a jejích svěřenkyň jedná o vztah starších žen k mladším, toto specifické věkové rozlišení v ostatních analyzovaných příručkách chybí. Z logiky věci je taková kategorizace značně nedostačující a více než o realitě vypovídá o představách autora.[102]

4.3 Tribády

Zatímco sapfistky byly v kategorizačních představách lékařů spojovány více s romantickými city, u tribád tomu bylo jinak. S nadsázkou můžeme říci, že u sapfistek se mohlo jednat o eufemizování lesbického vztahu. Na intimitu dvou žen bylo skrze tento termín nahlíženo i optikou mezilidských vztahů a romantické lásky, přestože byl takový cit zároveň patologizován a vnímán jako symptom slabé, zmatené ženské povahy.[103]

Pojem tribáda představuje krajní opak. Lesbický vztah je v tomto pojmu silně sexualizován a touha zde představuje nemravnou, zvrácenou tendenci. Nejedná se zároveň o moderní pojem lékařské vědy. Tribády byly, podobně jako sapfistky, známé již v antice.

S pojmem se v české literatuře setkáváme historicky vůbec poprvé již ve druhé polovině 16. století, a to prostřednictvím slavného cestovatele a spisovatele Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdružic, který popsal dění v tureckých lázních, kam měli muži přísný zákaz vstupu. Podle autora lázeňské domy vlastnily bohaté paní, jež milují ženy.

„*Do obecních lázní obzvláště rády chodívají a tam často i houfích se scházívají, aby jedna druhou odrbála a myla, a takž ve spolek v libých rozkošech oplývají, že když druhdy zvědí, v které lázni neb ulici pěkná osoba, buď že ona panna neb žena jest, pro tu naschvál jako jiné feny lezou a z daleka do lázně půjdou, aby se na ni podívaly a jí mohou-li, posluhovaly, nejináč*

[101] HEVEROCH, Antonín. *O podivínech a lidech nápadných*. Praha: Hejda a Tuček, 1901. s. 152.
[102] PANÝREK, Duchoslav a kol. *Encyklopedie praktického lékaře*. Díl X. Praha: Borský a Šulc, 1956. s. 853.
[103] HALBERSTAM, Jack. *Female Masculinity*. Durham, North Carolina: Duke University Press, 2018. s. 59-73.

ji na službu hledajíce, než jako by mužské pohlaví byly, jakovéž ženy k pohlaví svému zapálené a chlípné vypisují Suidas a Martialis, jmenujíce je tribades.“[104]

Ottův slovník naučný přináší čtenáři v souvislosti s ženskou homosexualitou, také pojem tribadie.[105] Pojem vychází už z latinského *tribadism,*[106] do českého jazyka lze výraz přeložit jako *„tření“*, což mělo naznačovat absenci mužského pohlavního údu a zároveň jednu z možných sexuálních aktivit mezi ženami. Podle tohoto sexualizovaného označení poté nacházíme v literatuře i podstatné jméno „*tribáda*“. Stejnojmenné označení nalezneme například v lékařském slovníku z roku 1889.[107]

Vysvětlení rozdílnosti dvou výše zmíněných kategorií nacházíme uceleněji poté opět u Otakara Rožánka, který mezi sebou termíny *tribadie* a *sapfismus* rozlišoval. Tribády byly podle Rožánka horší než sapfistky, protože mezi sebou prožívaly jednorázové sexuální akty.[108]

Jiné dílo *Diagnostika chorob duševních pro mediky a praktické lékaře*[109] z roku 1904 od Antonína Heverocha zařazuje homosexualitu do sekce zvráceného pohlavního cítění, přičemž pro ženskou homosexualitu uvádí také termíny *sapfismus* a *tribadia*, které však více nerozvádí.

S tribádami se čtenář setkává také v populárně-naučné lékařské příručce s názvem *Pohlavní věda a sebeochrana* od obvodního lékaře Vladislava Kurky, který zde s tímto termínem spojuje ryze zavrženíhodné sexuální akty mezi ženami. Autor měl potřebu věnovat se homosexualitě, neb jeho slovy „*nepřirozenému ukájení pudu pohlavního*“,[110] z toho důvodu, že téma proniklo do veřejného tisku pravděpodobně skrze Eulenburgovu aféru v roce 1909.[111] Autor skandál té doby přímo nepojmenovává, skrze indicie však naráží na to, že se událost stala v nejvyšší dvorské společnosti a v sousední říši, která byla doposud známá jako místo kázně a

---

[104] Text ponechán v originálním znění z edice, viz: KOLDÍNSKÁ, Marie. *Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic. Cesta intelektuála k popravišti*. Praha: Paseka, 2004. s. 117.
[105] OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. Praha: J. Otto, 1888–1960. s. 725.
[106] Ekvivalenty pro tento pojem nalezneme i v dalších jazycích, kterými se zabývala historička Leila J. Rupp. Například do angličtiny je tribadism překládán jako rubbing, do čínštiny jako mojingzi, což má znamenat tření zrcadel, tedy tření stejných ploch o sebe. RUPP, Leila J. *Sapphistries: A Global History of Love between Women*. New York: NYU Press, 2009. s. 1-2.
[107] Zde je upozorněno i na trestnost homosexuality. THOMAYER, Josef. CHODOUNSKÝ, Karel. *Slovník zdravotní: Populární praktická kniha poučná*. Praha: J. Otto, 1889. s. 375.
[108] Sapfismus se také údajně vyskytuje a pěstuje u aristokratek a nevěstek. ROŽÁNEK, O., *Pud pohlavní*, s. 491–492.
[109] HEVEROCH, A., *Diagnostika chorob duševních*, s. 424-425.
[110] KURKA, Vladislav. *Pohlavní zdravověda a sebeochrana*. Kladno: K. Stejskal, 1911. s. 51.
[111] Zde měl autor na mysli aféru kolem pruského diplomata Philippa zu Eulenburga (1847-1921), který byl vlivnou postavou na dvoře německého císaře Viléma II. V roce 1906 byl Eulenburg v tisku obviněn za homosexualitu, což vedlo k soudnímu procesu. Eulenburg se psychicky zhroutil, nakonec nebyl odsouzen a stáhl se do ústraní. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Philipp,_Prince_of_Eulenburg. [2024-06-05].

dobrých mravů. Je tedy více než pravděpodobné, že měl na mysli Německo. [112] Dalších případů homosexuality si dle autora navíc začal více všímat i český tisk. Populárně-naučná kniha byla vydána v roce 1911, tedy necelé dva roky po zmíněné aféře, autor se tedy homosexuální tématice nevyhnul.

Na nebezpečí homosexuálních mužů a lesbických žen v podobě tribád upozornil čtenáře také Karel František Bakule, český úředník, autor beletrie a děl s moralistickými tendencemi, přičemž se hojně odkazoval na lékařskou literaturu. V roce 1924 vydal knihu *Kouzlo ženy v zápase sociálním a erotickém*,[113] kde představil kapitolu s názvem *Ohledy mravní a zrůdnosti pohlavní*. Na začátku textu se autor svěřuje, že choulostivé a vážné téma patří do oblasti lékařské vědy a odkazuje se přitom na lékaře Otakara Rožánka a jeho dílo. Poukazoval na lidi, kteří za svou perverzitu nemohou a s politováním je nazval nešťastnými: protože nemohou za to, že se u nich pohlavně zvrácené pocity probudily. Měl tedy na mysli vrozené dispozice, ať už homosexualitu či další v té době vnímané abnormality. V rámci lesbických vztahů poreferoval autor například o mnohoženství, odsoudil masturbaci, u které se odkazoval na díla lékaře Alberta Molla a Krafft-Ebinga. Nakonec varoval i před tribadií, kterou údajně v jeho době pěstovaly evropské ženy, a to zejména ve vyšších společenských kruzích a větších městech, jako je Paříž. Ženská homosexualita byla podle autora nebezpečná zejména proto, že v ženách spouštěla zvrácené pohlavní pocity a znechucovala normální styky s muži, mohla dokonce vést i k orgiím.[114]

Jednoduchou kategorizaci nacházíme v knize *Soudní lékařství v praksi* od Jaroslava Hájka, která pochází z roku 1925. Zde je ve vztahu k právu označováno slovem tribadie smilstvo mezi ženami, společně s popisem jednotlivých sexuálních aktů. Vzhledem k tomu, že se jednalo o knihu určenou pro právní praxi, čtenáře nepřekvapí, že se zde autor více nezabýval kategorizací, nýbrž podstatou trestného činu, kterou byly ony vzájemné intimní akty mezi ženami.[115]

V edici Encyklopedie praktického lékaře, která vycházela v letech 1939-1962, zmínil tribadii v souvislosti se sexuálními praktikami žen také Josef Hynie. Ten zde rozlišil tribadii a cunnilinctus a dodal, že některé ženy usilují o „*přepsání na mužské pohlaví*“, přestože u nich nenalezneme fyzické známky virilismu, tedy maskulinních znaků.[116] Při porovnávání

[112] O tématu také viz: HEKMA, Gert (2015). Sodomy, Effeminacy, Identity: Mobilizations for Same-sexual Loves and Practices before the Second World War. In: David Paternotte & Manon Tremblay (eds). *The Ashgate Research Companion to Lesbian and Gay Activism*. Farnham/Burlington: Ashgate, 2015, s. 26.
[113] BAKULE, Karel-František. *Kouzlo ženy v zápase sociálním a erotickém*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1923.
[114] Tamtéž, s. 140-150.
[115] HÁJEK, Jaroslav. *Soudní lékařství v praksi*. Praha: Sfinx, 1925. s. 44.
[116] PANÝREK D., *Encyklopedie*, s. 853.

terminologie s jinými, mladšími slovníky a příručkami zjistíme, že se od sebe významem příliš neliší. Psychologický slovník od Karla Černockého z roku 1940 již používá termín homosexualita, tu nazývá také uranismem.[117] Jedná se o *„rozvrat v pohlavním životě, kde záliby a náklonnosti vztahují se na totéž pohlaví“*.[118] U žen užívá již všechny v té době známé termíny, tedy láska lesbická, sapfismus i tribadie.[119]

4.4 Amazonky

V zahraniční literatuře se lze setkat s tím, že ženy, které udržovaly intimní vztahy s jinými ženami, byly přirovnávány také k Amazonkám, bájnému kmeni nezávislých žen, které žily v utopické, soběstačné společnosti bez mužů.[120]

V české lékařské literatuře takové zmínky chybí, až na jednu studii otisknutou v *Časopise lékařů českých*[121] od lékaře a psychiatra Jaroslava Stuchlíka[122] z roku 1917, který amazonky zařadil do kompletního výčtu kategorizace lesbických žen. K amazonkám připojil také termíny *viragenes* a *mannweiber* (*mužatky*). Tak byly označovány ženy, které svým jednáním, vzhledem či kombinací obojího, nezapadaly do dobové představy o ženě, protože překračovaly hranice obecně přijímané feminity.[123]

[117] Termín byl používán již v 19. století pro homosexualitu u mužů a pochází od Karla Heinse Urlichse. Černocký termín převzal od britského sexuologa Havelocka Ellise. ČERNOCKÝ, Karel. *Psychologický slovník*. Praha: Unie, 1940. s. 62.
[118] ČERNOCKÝ, K., *Psychologický slovník*, s. 62.; S termínem pracoval také český lékař Otakar Rožánek. ROŽÁNEK, O., *Pud pohlavní*, s. 78–79.
[119] U termínu tribadie je zmínka, že kromě lesbické lásky, se může termín užívat i pro *„zvrácenost pohlavního úkonu se zvířaty“*, nicméně žádný z dalších autorů tento termín nepoužívá. Je tomu tak patrně proto, že právo vyčleňovalo homosexualitu pomocí §129 k smilstvu proti přírodě společně se zoofilií. ČERNOCKÝ, K., *Psychologický slovník*, s. 213.
[120] . RUPP, L. J., *Sapphistries*, s. 20-25.
[121] STUCHLÍK, Jaroslav. Příspěvky k pathologii vzrůstu u slabomyslných. In: *Časopis lékařů českých*, 1917, roč. 56, č. 50, s. 1295–1299.
[122] Jaroslav Stuchlík (1890-1967). Český lékař a psychiatr, který po první světové válce působil jako primář nervového a psychiatrického centra v Košicích. Dostupné z: https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/stuchl.html. [2024-06-05].
[123] Historik Martin C. Putna v rámci české historie symbolicky přirovnal báje o kmeni Amazonek k české národní pověsti o Dívčí válce. PUTNA, Martin C., *Homosexualita v dějinách*, s. 63-65.

4.5 Pseudohermafroditismus, intersexualita, mužatky, viragenes, gynandrie

Člověk byl v minulosti, a v současném světě stále veskrze je, podroben pohlavní diferenciaci na základě biologie.[124] Podoba pohlavních orgánů určuje, zda jedinec bude ve společnosti vnímán jako žena, nebo jako muž. Toto duální rozdělení nicméně není schopné obsáhnout takový vývoj lidských pohlavních orgánů, které svou podobou a funkčností nezapadají do určeného normativu. Anatomická konstrukce pohlavních orgánů lidí se vykazuje pestrou škálou variabilit. V minulosti se pro hůře definovatelné pohlaví uváděl pojem hermafrodit. V průběhu první poloviny 20. století se také lze setkat s označením intersexuál, které zdánlivě představovalo synonymum k tomuto pojmu a zároveň samostatnou kategorii.[125] Dnes se již užívá pojem intersex.[126]

Lékaři však neposuzovali člověka pouze podle jeho těla, tedy biologické konstrukce, nýbrž i na základě jeho jednání a toho, jak na ně jedinec svým vzhledem působil. Pro osoby, které například svým fyzičnem, psychikou a sexualitou nesplňovaly podmínky načrtnutých dobových kategorií muže a ženy, měli lékaři kategorii s názvem pseudohermafroditismus. Do té se poté bezpečně vešly nejen lesbické ženy, ale i ženy, jejichž konstituce neodpovídala dobové představě o ženě a mohly geneticky nést druhotné znaky označované jako mužské. Z těchto důvodů je relevantní se na tuto problematiku podívat blíže. Zároveň, jak se ukáže v dalších kapitolách této práce, medicínské termíny, do kterých se lesbické ženy mohly vejít, byly také relevantní při obhajování jejich jednání před soudem.

---

[124] K této problematice pro české prostředí podrobněji viz: VÍDEŇSKÁ, Denisa. In Captivity of the Body: Intersex(-uality) in the First Half of the 20th Century. In: *Theatrum Historiae,* 2023, No 31, s. 97–119.

[125] DREGER, Alice Domurat. *Hermafroditi a medicínská konstrukce pohlaví*. Praha: Triton, 2009.

[126] V roce 2016 agentura Úřadu Vysokého komisaře OSN pro lidská práva oficiálně prosadila pojem *intersex,* za účelem přehodnocení přemýšlení o těle. *Intersex* člověk se dle definice odlišuje od běžně přijímaných definicí mužského a ženského těla. Diferencovanost spočívá, na rozdíl od minulosti, v genetice, vzorcích chromozomů, pohlavních hormonech, nebo ve vnitřních a vnějších pohlavních orgánech. Umožňuje do jisté míry také nové přehodnocení toho, co je povoleno vnímat za primárně mužské nebo ženské tělo, ve snaze svobodné koexistence. Proměna pojmu také vyjadřuje oddělení od sexuality, protože v minulosti bývala *intersex* lidem automaticky přiřazována homosexualita a název zastaralého termínu „*intersexualita*" navádí k problémům se sexuální orientací, na kterých celá problematika nemusí vůbec záviset. Přestože se skrze kategorii *intersex* daří posunout přemýšlení o těle a přepisovat zavedené diskursy, v praxi je stále problémem současnosti. Po celém světě stále dochází k porušování práv intersex lidí, evropské státy a Českou republiku nevyjímaje. Zdravá těla *intersex* osob jsou považována za lékařský problém, který je nutné vyřešit chirurgickými zákroky, hormonální, ale i psychologickou léčbou, o které rozhodují lékaři nebo rodiče dětí, kteří musí čelit tlaku okolí, aby splnily požadavky smyšlené normality. Z představy, že dělají pro své potomky to nejlepší, a pod vlivem společenského nátlaku, podrobují jejich těla už od dětství zásahům, které zdravému lidskému tělu nenávratně škodí. Děti nemají právo na informovaný souhlas. Viz: *Intersex people: OHCHR and the human rights of LGBTI people*. Dostupné z: https://www.ohchr.org/en/sexual-orientation-and-gender-identity/intersex-people. [2022-03-05].; *Organisation Intersex International Europe*. Dostupné z: www.oiieurope.org. [2022-03-05].; *ILGA Europe.* Dostupné z: <https://ilga-europe.org/blog/children-born-intersex-are-at-risk-in-most-european-countries-heres-why/>.[2022-03-05].

Nutno podotknout, že kategorizace lékařů nebyla zrovna jednotná. Pseudohermaforiditismus byl z hlediska lesbických žen spojován s termíny jako byla gynandrie, viraginie, popřípadě androgynie. Naopak u mužů se poté používaly termíny efeminace, nebo počeštěně zženštilost. Jakým způsobem chápali a rozlišovali odborníci hermafroditismus a později intersexualitu v minulosti, lze vypozorovat ze slovníků a odborných příruček. V *Riegrově slovníku* z roku 1863 nalezneme rozlišení hermafroditismu pouze na mužský a ženský, podle variace varlat a vaječníků.[127] U mužů jsou podrobněji rozepsány tři podtypy, přičemž vnitřní ústrojí odpovídá mužskému a vnější ženskému. V rámci ženského hermafroditismu je pouze upozorněno na to, že tyto ženy se označují termínem *viragenes, mužatky*. Zkrácená definice neodpovídá těm, které přichází v mladším období dějin. V této době neměli lékaři k dispozici Klebsovu ani Goldschmidtovu terminologii, podle které se později řídili odborníci v první polovině 20. století. Riegrův slovník používá také termín *obojúdec*.[128]

Ottův slovník naučný z roku 1897[129] už zná podrobné rozlišení mezi hermafroditismem nejen ženským a mužským, ale i pravým a nepravým, a to po vzoru Klebsovy taxonomie. *Slovník zdravotní* z roku 1889 užívá pro hermafrodita taktéž termín *cvikýř* a definici má ve skrze stejnou jako Ottův slovník.[130] Je zde však upozorněno na případy, kdy si pseudohermafroditní žena vzala za manželku jinou ženu, či jiná strávila svůj život mezi mnichy, protože její vnější fyziognomie více připomínala maskulinní tělo.[131]

Téměř totožná východiska nalezneme ve *Slovníku domácího lékařství a zdravotnictví* z roku 1897. Zde je navíc upozorněno na to, že některými případy se zabývá i soudní kasuistika.[132]

Kompletní a nejrozsáhlejší pojednání ze samého počátku 20. století nalezneme v knize *Pud pohlavní a prostituce* z roku 1903 od českého lékaře Otakara Rožánka.[133] Také zde nalezneme rozdělení hermafroditismu podle fyzických aspektů. Odborník rozlišoval mezi hermafroditismem pravým a nepravým. V obecné rovině použil také termín *obojňáctví*. V rámci těchto základních skupin rozlišovali lékaři termíny na základě pohlavních žláz, varlat a vaječníků. Setkáváme se tedy s hermafroditismem pravým oboustranným, při kterém se na obou stranách nachází varlata i vaječníky, nadvarlata, vývody pohlavních žláz, pochva, děloha

[127] Autora odstavce se nepodařilo identifikovat, ve slovníku je označen zkratkami *C. z P*.
[128] RIEGER, František Ladislav. MALÝ, Jakub. *Slovník naučný. Díl třetí*. Praha: I. L. Kober, 1863. s. 752.
[129] OTTO, J., *Ottův slovník naučný*, s. 176.
[130] Termín pochází z německého *der Zwitter*, což je označení pro hermafrodita či intersexuála. V souvislosti s homosexualitou jej použil německý spisovatel Karl Heinrich Ulrichs ve své terminologii *Urningů*. Whisnant, J. C., Queer Identities, s. 20-23.
[131] THOMAYER, J., CHODOUNSKÝ, K., *Slovník zdravotní*, s. 89-90.
[132] PAVLÍK, Josef. *Slovník domácího lékařství a zdravotnictví*. Praha: I. L. Kober, 1897. s. 66-67.
[133] ROŽÁNEK, O., *Pud pohlavní a prostituce I*., s. 499.

a vejcovod. Dále s hermafroditismem pravým jednostranným, kdy se na jedné straně nachází varle a na druhé vaječník. Tyto typy jsou poměrně vzácné, stejně jako plná funkčnost obou pohlavních žláz. Rožánek referoval o tom, že nejčastěji bývá plně vyvinuto pouze varle. *Pseudohermafroditismus* se rozlišoval na mužský a ženský se svými specifickými podkategoriemi. U mužského typu se zevní genitálie podobaly ženskému ústrojí, vnitřní ústrojí odpovídalo biologii mužského těla. Spodní genitálie bývaly otevřeny, proto vzniká dojem, že se jedná o pochvu, pyj je malý a lékaři jej přirovnávali ke klitorisu. Ženský hermafroditismus byl poté se svými specifiky opakem k mužskému. Vnitřní pohlavní ústrojí se podobalo ženskému. Ve vaječnících se však nenacházely Graafovy folikuly, zodpovědné mimo jiné za tvorbu estrogenu, klitoris se podobal penisu, pochva byla téměř uzavřena.[134]

Co je však pro tuto studii důležité, je to, že lékaři s více rozmáhajícím se vlivem sexuologie a psychologie v medicíně začali upozorňovat a teoretizovat nad jistým typem tzv. *psychického pseudohermafroditismu*. Název prozrazuje, že člověk nemusel mít pro tuto diagnózu fyzické aspekty, ty mohly být zcela v normě s dobovou představou o mužském a ženském těle. Hlavní problém tkvěl v chování jednotlivců.

Rožánek proto o této problematice referoval. Autor spojoval termín s možnou ženskou homosexualitou a zařadil jej do prostředí ženských věznic či nevěstinců. Zároveň vyjádřil domněnku, že u žen se ve většině případů jedná o tzv. perversitu, tedy přechodnou výstřednost, nikoliv perversi, jenž odkazuje k trvalému „chorobnému“ stavu.[135] V případě psychického hermafroditismu se dle Rožánka jednalo o způsob jednání, který nutně nemusel souviset s biologickým ústrojím pohlavních orgánů. Psychický hermafroditismus byl jakožto výstřednost prvním stupněm z řady odchylek, kdy se ženy nechovaly a nevypadaly podle norem stanovených společností.

Závažnější diagnózu představovala tzv. *viraginita*, kdy se žena cítila být plně mužem, přestože tak fyziologicky nevypadala. Projevovalo se to již v dospívání, kdy si dívka vybírala chlapecké hry a záliby, včetně sportovního vyžití. Dále se údajně takový typ ženy naučil záhy nenávidět voňavky a sladkosti, zatímco naopak holdoval pivu a tabáku. Ve společnosti se tyto ženy svým účesem, oblékáním a veskrze celkovým zjevem prezentovaly jako muži.

Nejzávažnějším stupněm byla dle Rožánka tzv. *gynandrie*. Žena projevující se touto diagnózou měla podle mínění lékařů ženské pohlavní orgány, nicméně fyzickou stavbou těla

[134] ROŽÁNEK, O., *Pud pohlavní a prostituce I*., s. 95-99.
[135] O tématu v souvislosti se sporem mezi získanou a vrozenou homosexualitou v českém kontextu viz: SEIDL, Jan. Zhýralci a psychopati. Trestání homosexuality za první republiky a česká medicína. In: *Theatrum Historiae*, 2012, No 11, s. 214-215. s. 214-215.

připomínala muže. Týkat se to mělo například držení těla a rysů v obličeji. Od stádia *viraginity* se podle autora odlišovaly *gynandristky* homosexualitou. Dokonce se prý snažily nalézt jiné ženy, se kterými by mohly navázat milostný poměr, prostřednictvím inzerátů.[136] „*Inseráty ty jsou skrze 90 procent podezřelé nejen na homosexualitu, ale i na zvrácenost pohlavního pudu*.“[137] Rožánek měl zde zvrácenostmi patrně na mysli sexuální praktiky, které neodpovídaly heteronormativitě. Své statistiky bohužel ničím nepodložil. Autor upozornil také na uzavřená manželství, ke kterým docházelo díky tomu, že jedna z žen se ve společnosti prezentovala jako muž. Příklady opět načerpal od zahraničních autorů.[138]

U muže se dle Rožánka projevuje *psychický hermafroditismus* v tzv. *effeminaci* a *androgynii*. Při *effeminaci*, podobně jako u ženské *viraginity*, se muž cítí být ženou, přestože tomu jeho tělesná schránka neodpovídá. Chlapci se rádi pohybují ve společnosti žen, kvůli stejným zájmům, vyznají se v umění a literatuře, naopak neholdují sportu, nekouří a nepijí alkohol. V případě androgynie u mužů, obdobně jako u ženské gynandrie, se k ženskému chování řadí i stavba těla a celkové vzezření. Zajímavé je, že u mužů v obou případech autor zdůrazňuje homosexualitu, kdežto v případě ženské *viraginity* homosexualita nastat nutně nemusí. Z jakých důvodů dochází k tomuto rozlišení není jasné. Snad to lze vysvětlit tak, že ženská homosexualita byla pro odborníka stále něco méně pravděpodobného než homosexualita mužská.[139]

U viraginie nalezneme spojitost také s bisexualitou, a to v *Malém Ottově Slovníku naučném* z roku 1905.[140] Bisexualitou je zde míněna schopnost intimně udržovat vztah s oběma pohlavími.

Lékařskou kategorizaci a podobu homosexuálů pro své čtenáře na feminní muže a maskulinní ženy zjednodušil v populárně-naučné příručce z roku 1911 také Vladislav Kurka, který o lesbické ženě poznamenal: „*Ráda se po mužsku šatí, zajímá se jen o ženy a ženský život*.“[141]

Připomeňme, že v roce 1917 přišel s novou teorií intersexuality americký genetik německého původu Richard Goldschmidt, díky kterému se rozšířila taxonomie a chápání rozdílů mezi hermafroditismem a intersexualitou. Goldschmidt svou teorii aplikoval na

[136] ROŽÁNEK, O., *Pud pohlavní a prostituce I*., s. 82-85.
[137] Tamtéž, s. 84.
[138] Zejména od Kraffta-Ebinga, Molla, Kiermana, Birnbachera. ROŽÁNEK, O., *Pud pohlavní a prostituce I*., s. 85-87.
[139] ROŽÁNEK, O., *Pud pohlavní a prostituce I*., s. 81-82.
[140] ŠUBERT, František Adolf. *Malý Ottův slovník naučný dvoudílný: příruční kniha obecních vědomostí*. Vídeň: J. Otto, 1905. s. 869.
[141] KURKA, V., *Pohlavní zdravověda*, s. 52.

zvířatech. Pokud se vrátíme zpět k lidské říši, je toto tvrzení komplikované. Záleží na tom, co prostřednictvím kultury vnímáme jako femininní a maskulinní znaky. Hodnotíme, co je a není feminitou nebo maskulinitou. Možnost variability se poté setkává s nevolí v různých formách a podobách, podle pravidel, které ve společnosti platí o genderovém řádu, kde je prostor vymezen pouze pro dvě pohlaví, přičemž intersex zastřešující onu variabilitu je dodnes vnímána jako něco méně hodnotného. Odborníci, jak lze pozorovat na Rožánkově případu, teorii přenesli přes fyzično člověka a aplikovali své teze i na jeho jednání.

Do jaké míry mají vědci v rukou moc teoretizovat o tom, co je přijímáno jako feminní nebo maskulinní, a rozhodovat, který jedinec je psychicky zdravý či nikoliv, se dozvídáme z analýzy příručky *Klinická gynekologie*[142] z roku 1933 od lékaře Antonína Ostrčila.[143] Lékař Antonín Ostrčil taktéž jako gynekolog v jednom z řešených soudních procesů s Marií Z. a Boženou P. (1943-1945), o kterém bude pojednáno v této práci.[144]

Intersexuální typ je podle autora nejkomplikovanější a zároveň nejnebezpečnější typ osobnosti u ženy. Tento druh osobnosti má počátek při oplodnění. Energie pohlavního chromozomu určuje, zda u člověka převládne mužský tělesný a psychický ráz nad ženským.[145] Problém nastává ve chvíli, kdy se energie chromozomu nevyjádří, tím vzniká jakési neurčité pohlaví, tzn. intersexuální typ, tedy podle lékařů například žena s mužskými znaky. Důkazy o tom, že je někdo intersexuální, lze hledat již v jeho fyzické konstituci, proto je tuto diagnózu schopen určit i gynekolog.[146]

Antonín Ostrčil se pokusil rozlišit několik forem intersexuálních osobností. Setkáváme se, podobně jako v případě hysterie, s tím, že na to, aby žena byla zařazena jako intersexuální, může a nemusí splňovat celou škálu protichůdných aspektů. Ve výsledku se dozvídáme, že intersexuální ženou je taková žena, která zcela odmítá muže, sexuálně po něm netouží, vidí v něm naopak konkurenta. Nechuť k mužskému pohlaví údajně vyplývá z toho, že pokud se taková žena do muže zamiluje, zároveň k němu cítí takový duševní a tělesný odpor, že s ním není schopna být.[147] Autor neváhá jmenovat i specifická povolání, která podle něj zastávají tyto typy žen. Řadí mezi ně určité typy přísných učitelek, sufražetky, úřednice a pracovnice ve vědeckých ústavech. Jiným intersexuálním typem je naopak žena, která je půvabná, avšak perverzní a velmi často vyhledává muže a „*úmyslně je vábí*“. Nikdy s nimi však není schopna

[142] OSTRČIL, Antonín. Klinická gynekologie pro lékaře a mediky. Praha: Fr. Řivnáč, 1933.
[143] O tématu pojednáno také v rámci studie: VÍDEŇSKÁ, Denisa. Nemocí ke svobodě? : případ ženské homosexuality v Praze v letech 1942–1945. In: *Studia historica Brunensia*, 2022, roč. 69, č. 2, s. 125-152.
[144] Srovnání dále: SOA Praha, Krajský trestní soud Praha, č. kar. 349/29, Tk VII 3103/43: Marie Z., Božena P.
[145] OSTRČIL, A., *Klinická gynekologie*, s. 13.
[146] Tamtéž, s. 13.
[147] Tamtéž, š. 14

žít v monogamii. Pokud se navíc tato žena vdá, je například nezkrotně žárlivá, intrikující a hádavá.[148] Posledním typem intersexuality je poté „*mužatka*, *virago*“, přičemž její fyzická konstituce připomíná muže.[149] Obecně dle něj pro intersexuální ženy platí, že mají problémy otěhotnět, častěji trpí pohlavními nemocemi a podobně. Na tomto příkladu je evidentní, že intersexuální ženou mohla být žena jakákoliv, pokud se vymykala tradičnímu pojetí. Sám autor poté netrval na přesné kategorizaci. Intersexualita se dle odborníka pojila s celkovou povahou člověka, s jeho chováním ve společnosti a také s jeho sexuálním jednáním.

V *Psychologickém slovníku* z roku 1940 od Karla Černockého nacházíme podobnou teorii jako u Ostrčila. Tvrdil, že v každém pohlavním chromozomu se nachází tělesný základ pudu, který snad vnutí vyvíjejícímu se jedinci mužský nebo ženský typ osobnosti. Při plození potomků může docházet k nesouladu mezi ženskými nebo mužskými činiteli a u vyšších živočišných druhů se tento nesoulad projevuje i v psychické oblasti zplozeného potomka.[150] Je těžké říct kdo je skutečně intersexuál a kdo vykazuje pouze intersexuální znaky. Intersexuálem může být například muž, který má pocity, které jsou přisuzovány ženám, a které by on, jakožto muž, tedy mít neměl. Jako příklad intersexuála autor uvádí muže, jenž pociťuje touhu po ženských zkušenostech s mateřstvím či těhotenstvím.[151] Stejně tak například žena, která se zamiluje do druhé ženy a pociťuje k ní tělesnou přitažlivost, přestože není mužem. Všechny tyto odchylky zatížené genderovými stereotypy, zaměstnávaly mysl lékařů.

Střízlivější názory než v knize od Antonína Ostrčila, týkající se lékařské praxe, nalezneme v publikaci *Úvod do lékařské sexuologie* z roku 1940 od českého sexuologa Josefa Hynieho.[152] Podle Hynieho poznatků je nutné přistupovat k lidem z praktického hlediska, s ohledem na možnosti klinického vyšetření. Hynieho přístup je poté konečně jedním z těch, který se snažil vyhovět pacientům. Nebylo v lékařově zájmu vytrhnout člověka z jeho genderové role, ve které se identifikoval ve společnosti. Jinými slovy, pokud se jednalo například o jedince, který se identifikoval jako muž a společnost jej takto akceptovala, přestože jeho tělo, zejména pohlavní orgány, mohlo odpovídat spíše ženskému spektru, nebyl nucen se kvůli tomu náhle prezentovat jako žena. V těchto případech naopak mohlo docházet k operacím, kdy byl pohlavní orgán upraven do podoby mužského falu.[153]

[148] OSTRČIL, A., *Klinická gynekologie*, s. 15.
[149] Tamtéž, s. 15.
[150] ČERNOCKÝ, K., *Psychologický slovník*, s. 139.
[151] Tamtéž, s. 139-140.
[152] HYNIE, Josef. *Úvod do lékařské sexuologie*. Praha: Josef Svoboda, 1940.

Problematičtější rozhodování představovali u lékařů novorozenci. Hynie upozornil, že ve většině případů se odborníci nejčastěji rozhodli pro ženské pohlaví. Zároveň však dedukoval, že pro toto pohlaví se intersexualita nehodí. Žena je více závislá na mateřství, péči o děti, což je chápáno jako nutný předpoklad spokojeného manželství. Pokud není schopna rodit potomstvo, stěží s ní bude chtít být muž, který by ji mohl také zaopatřit. Z těchto důvodů proto doporučuje vychovávat intersexuální jedince do mužské role, z důvodu existenčního uplatnění. Pro jistotu radí dát dítěti neutrální jméno, které mohou užívat obě pohlaví. Muž tedy měl podle lékaře trpět méně než žena, pokud se neoženil, protože měl více možností uplatnění v sociálním prostoru. Práce mu v tomto způsobu přemýšlení mohla nahradit rodinu.[154]

Výstižné shrnutí, dokládající snad snahu, přijímat intersexualitu nalezneme v příručce *Sexuální biologie* z roku 1931 od českého lékaře Vladimíra Bergauera. „*Každý, i „stoprocentní" muž má některé rysy ženy, každá, sebe „ženštější" žena má v sobě skryté některé znaky muže. Ale nápadnými stávají se tyto znaky, ať tělesné či duševní teprve tehdy, když vybočují nad průměr*."[155] V publikaci jsou opět shrnuty nejen nové dobové poznatky o fyzických variabilitách intersexuality, ale také informace o tzv. psychickém pseudohermafroditismu o kterém autor referuje jako o synonymu k homosexualitě.[156]

4.6 Inverse

V rámci teoretizování o homosexualitě to byl již zmíněný Havelock Ellis, který se mohl zdát jako progresivní lékař své doby. Nicméně také jeho silně ovlivňovalo dobové přemýšlení o ženě a její roli ve společnosti. Na tuto skutečnost upozornila americká historička Lillian Faderman ve své knize *Krásnější než láska mužů*, a to na příkladu Ellisovy studie z roku 1897.[157]

Inversní osoby se dle autora vyznačovaly předčasnou pohlavní zralostí. Mohly být vrozeně nervózní a přecitlivělé, vyznačovat se častější masturbací a také mít erotické sny s inversním podtextem. Dle autora to byly zejména ženy, které jsou více náchylné k dennímu snění, více citlivé na vjemy vycházející z filmů, knih a hudby.[158]

U dívek do sedmnácti let se dle odborníků vyskytovaly sny o lásce a manželství, naopak u chlapců příběhy často obsahovaly dobrodružství a sporty. Chorobně bdělé sny se vyskytovaly

[154] HYNIE, J., *Úvod do lékařské sexuologie*, s. 26-28.
[155] BERGAUER, Vladimír. *Sexuální biologie*. Praha 1931. s. 90.
[156] Tamtéž, s. 80-99.
[157] FADERMAN, L., *Krásnější než láska mužů*, s. 289-291.; HALBERSTAM, J., *Female Masculinity*, s. 76-110.
[158] ELLIS, H., *Pohlavní psychologie*, s. 95.

i u lidí trpících hysterií.[159] U homosexuálních lidí se v tomto snění, které probíhalo nejvíce o samotě, vyskytovala osoba téhož pohlaví: *„spatřená snad na ulici nebo v divadle, a způsobuje jakéhosi druhu „duševní onanii“, ať už vede k tělesným projevům či nikoliv.“*[160] Snění za bílého dne má, dle Ellise, který se v tomto případě odkazoval na Sigmunda Freuda, důležitou úlohu u umělců či spisovatelů, kteří svou tvorbou nachází cestu zpátky ke skutečnosti.[161]

Nejzásadnějším rysem, kterým se ženské erotické sny lišily od mužských, bylo prolínání snění se skutečným životem. Tedy u zdravých žen (a stejně tak u neurotických osob), mělo být běžné, že daná osoba nebyla schopna rozeznat snění od skutečnosti. Jednodušeji řečeno, žena si myslela, že to, co prožila při denním snění, byla skutečnost. Také u hysterických žen byla tendence převádět autoerotické úkazy do bdělého stavu, přičemž tyto tendence mohly působit na vědomé city a jednání.[162] Ellis dále souhlasně s Freudem přiznal, že pohlavní potřeby byly individuální jak u žen normálních, tak u žen, které trpěly hysterií. Hysterické ženy těmito denními sny trpěly více, protože: „*do velké míry, pro mravní zápas s vlastními pudy a snahou zatlačiti je ve vědomí do pozadí*.“ Autoerotické a pohlavní úkazy mohly vyvolávat jak slast, tak i bolest, pokud se pud projevil i přes citový a intelektuální odpor daného jedince, který jej nebyl schopen zastavit či jinak ovlivnit.[163]

4.7 Hysterie, neurasthenie, narcismus

Hysterii není snadné popsat jedním slovem, skrývá v sobě řadu protichůdných aspektů, její definici je těžké obsáhnout. Pro lékaře své doby představovala něco, čím se dala nazvat celá řada rozličných poruch. Dnes již lékařská věda termín nepoužívá, zůstal však zachován prostřednictvím neodborné komunikace.[164] Mezi nejčastější symptomy této nemoci patřily halucinace, různé záchvaty, křeče a také přehnaná emocionalita. U pacientů se mohly, ale zároveň vůbec nemusely, vyskytovat všechny tyto symptomy. Podle příkladů, které v knize *Lékářské múzy* uvádí americká autorka Asti Hustvedt, je patrné, že lékaři si pojem hysterie vymysleli pro definování ženského chování, se kterým si sami nevěděli rady, nezapadalo do společenských dobových norem.[165] V 19. století existovali lékaři, tzv. průkopníci pojetí hysterie

[159] ELLIS, H., *Pohlavní psychologie*, s. 96.
[160] Tamtéž, s. 97.
[161] Tamtéž, s. 98.
[162] Tamtéž, s. 103.
[163] Tamtéž, s. 104.
[164] V 19. století byla hysterie kulturním trendem. O hysterických ženách nebyl zájem pouze v prostředí medicíny, fascinovaly spisovatele, fotografy, malíře a další umělce. HUSTVEDT, A., *Lékařské múzy*, s. 25.
[165] HUSTVEDT, A., *Lékařské múzy*, s. 24-26.

jako skutečné nemoci. Jednou z nejvýraznějších postav usilujících definovat a klasifikovat hysterii byl Jean-Martin Charcot.[166] Tento francouzský neurolog a psychiatr přivedl hysterii do centra pozornosti lékařského diskurzu a snažil se předběhnout odborníky, kteří si s hysterií nevěděli rady a kteří ji považovali za typicky ženské onemocnění, které souviselo s různými teoriemi týkajícími se dělohy.[167] Jinými slovy, pro lékaře, pokud si například nevěděli rady s případem svého pacienta, bylo poměrně snadné, tohoto člověka označit jako hysterického. Symptomů, které byly spojovány s hysterií, bylo totiž skutečně mnoho.[168] Nutno podotknout, že Charcot sám se s touto teorií o typicky ženské nemoci neztotožňoval. Věřil, že hysterie je poruchou nervového systému, nikoliv ženských reprodukčních orgánů, přesto jeho pacientkami byly zejména ženy a podle toho se také odvíjel jeho výzkum.[169] Pro současný výzkum je důležité, že Charcot ovlivnil další lékaře a jeho teorie převzali odborníci ve 20. století.

Ve 20. století, na rozdíl od 19. století, došlo k rozšíření významu pojmu hysterie. Změna pohlížení na hysterii byla v zásadě způsobena novým přístupem k člověku pomocí psychoanalýzy Sigmunda Freuda, který byl, mimo jiné, i Charcotův žák.[170] Záhy se nejednalo o nemoc, ale o povahu, charakteristické rysy člověka, které, a to je pro tento případ důležité, nelze vyléčit, přestože variabilita symptomů nemoci zůstala nepozměněná.

Na počátku 20. století Antonín Heverоch,[171] český psychiatr a neurolog, definoval, že u člověka s psychopatickou konstituci, tedy s určitými zděděnými, vrozenými povahovými psychopatickými znaky, se mohou objevovat poruchy, které spadají do hysterického spektra. Hysterie přestala existovat sama o sobě. Lékař si ve své knize na základě této proměny v myšlení postěžoval, že řada jiných odborníků diagnostikuje hysterii, protože neumí plně vysvětlit řadu psychických a nervových syndromů, proto své kolegy nabádal: „*Diagnostikujeme hysterii jen tam, kde máme vyslovené známky (stigmata) neuropathické nebo psychopathické konstituce hysterické*.“[172]

[166] Jean-Martin Charcot (1825-1893). O tzv. Charcotově hysterickém cirkusu také viz: SCULL, A., *Hysteria*, s. 104-117.
[167] Na příklad ve starověku, kdy ještě lékařské vědě nebyly známy vajíčka, se domnívaly, že je to děloha, která putuje v těle ženy. HUSTVEDT, A., *Lékařské múzy*, s. 25.
[168] Na tento fakt upozornil také M. Foucault při analýze příkladů ze 17. a 18. století. FOUCAULT, Michel. *Dějiny šílenství: Hledání historických kořenů pojmu duševní choroby*. Praha: NLN, 1994. s. 86-104.
[169] Charcotovým hlavním střediskem pro zkoumání nemocí bylo ženské sanatorium Salpêtrière. SCULL, A., *Hysteria*, s. 104-117.
[170] HUSTVEDT, A., *Lékařské múzy*, s. 17.
[171] Na A. Heverocha a V. Vondráčka a jejich díla upozornil český psycholog a pedagog M. Černoušek. ČERNOUŠEK, Michal. *Šílenství v zrcadle dějin: Pojednání pro inteligentní čtenáře*. Praha: Grada, 1994. s. 176-177.
[172] HEVEROCH, A., *Diagnostika chorob duševních*, s. 483.

Názory Antonína Heverocha převzal i český psychiatr a psycholog Vladimír Vondráček, který se mimo jiné zabýval hysterií ve 40. letech 20. století.[173] Podle Vondráčka je nutné rozeznávat hysterické symptomy, syndromy a konečně i povahu.[174] Hysterické příznaky a povaha mají opět, jak lékař přiznává, protichůdné symptomy. Každý člověk je svým způsobem hysterický. Hysterie se může ukázat v každém typu osobnosti. Autor, bez toho, aniž by tezi více rozvedl, neopomíjí v podkapitole „*můj názor na hysterii*" dodat, že: „*Není špatný výrok, že hy*[sterická] *povaha je vystupňování povahy ženské*." [175]

Edward Knobloch, s jehož jménem je podobně jako se jménem Antonína Ostrčila spojen případ Marie Z. a Boženy P. (1942-1945),[176] ve své knize *Duše a zločin* z roku 1948,[177] vysvětlil blízký vztah hysterie a psychopatie, jakožto duševních chorob, které mají svůj původ ve vrozeném základu člověka. Psychopatie byla nejčastějším jevem, se kterým se lékař při vyšetřování duševního stavu setkával. Psychopatická nevyrovnaná osobnost se vyznačuje afektivitou, přičemž může docházet k úplné či částečné ztrátě vědomí a může tak podmiňovat míru odpovědnosti pachatele za spáchaný čin. Lékařská věda rozlišovala nejrůznější typy psychopatů s navzájem protichůdnými vlastnostmi. V rámci psychopatů lze najít i tzv. hysterické charaktery, tito lidé jsou více sugestivní a mají velkou fantazii. Dochází u nich k přehnaným reakcím, afektovaným výbuchům, křiku, pláči a mrákotným stavům.[178] Zajímavé je, že autor ve své knize vypsal také řadu případů homosexuality, kterou podle zákona zařazuje mezi sexuální perverze, avšak všechny uvedené příklady se týkají pouze mužů.[179]

4.8 Náhled do lékařské praxe

Lidé chodili k lékařům pro rady a v tomto ohledu můžeme parafrázovat to, co už Michel Foucault napsal ve svém díle *Dějiny sexuality*, a sice, že lékař postupně lidem nahradil kněze. Člověk se šel k lékaři vyzpovídat a čekal na rozhřešení, na pravdu, kterou mu lékař mohl dát o jeho těle, existenci a životní situaci. Nezřídka se u lidí setkáváme se základní existencionální otázkou: „Kdo jsem?" Lékař poté přinesl vysvětlení, které mohlo jedinci přinést úlevu, nebo nové trápení. Vzhledem k tomu, že homosexualita měla ve společnosti první poloviny 20.

[173] VONDRÁČEK, V., *Hysterie*.; VONDRÁČEK, V., *Konání*, s. 387.
[174] VONDRÁČEK, V., *Konání*, s. 385.
[175] Tamtéž, s. 396.
[176] SOA Praha, Krajský trestní soud Praha, č. kar. 349/29, Tk VII 3103/43: Marie Z., Božena P.
[177] E. Knobloch působil od roku 1929 na policejním ředitelství v Praze, později se stal přednostou ústavu pro soudní lékařství lékařské pobočky UK v Hradci Králové. KNOBLOCH, E., *Duše a Zločin*, s. 11.
[178] KNOBLOCH, E., *Duše a Zločin*, s. 180-183.
[179] Tamtéž, s. 265-273.

století negativní obraz, jak z pohledu trestního práva, tak i z hlediska medicíny. Pro její domnělou chorobnost, nemuselo být takové rozhřešení pro člověka zrovna vysvobozující.

Knihy od českých lékařů konkrétní příklady ženské homosexuality zpravidla postrádají. Například v knize *Duše a zločin* od soudního znalce Edwarda Knoblocha nalezneme několik popsaných případů, ty se však věnovaly pouze mužské homosexualitě. Je to zajímavé také z toho důvodu, že Knobloch v této práci vystupuje jako soudní znalec v jednom z trestních případů. Praxi se ženskou homosexualitou minimálně v tomto jednom případě tedy nepostrádal, avšak rozhodl se o ní v roce 1948, kdy kniha vyšla, nepojednávat.[180]

Jediným, kdo o konkrétních případech střídmě referoval, byl lázeňský lékař Otakar Rožánek. Autor do své knihy o prostitutce převzal jeden z modelových příkladů gynandrie od populárního německého psychiatra Richarda von Krafft-Ebinga.[181]

Případ pojednává o příběhu jisté slečny X. Na příkladech lze pozorovat, co lékaře u pacientů zajímalo. Za prvé to byla rodinná anamnéza. V rámci případů homosexuality se lékaři snažili nalézt důkazy, které by vysvětlovaly různé nemoci. Slečna X. pocházela z rodiny, kde otec holdoval alkoholu a matka byla hysterická. Lékař zhodnotil pacientku subjektivně jako nevšedně krásnou, avšak svým chováním poněkud „nápadnou“. Mezi její záliby totiž patřila jízda na koni, řada sportů a podle lékaře vystupovala rázně, což se například projevovalo mužským stylem chůze. Navíc začala navazovat vztahy s jinými ženami, které byly odborníkem zhodnoceny jako „blouznivé přátelské poměry“.[182]

Lékaři se snažili, po vzoru Westphalově, dobrat nejen rodinné anamnézy a současné situace, nýbrž i dalších okolností, které vedly k tzv. převrácení pohlavního citu. Slečnu X. k udivení lékaře nepřitahovali muži. V sedmnácti letech navázala známost s mladým cizincem, se kterým tančila. Jednou však ze svého okna uviděla, že onen muž souložil s jinou ženou v parku. Sexuálním aktem byla Slečna X. otřesena a začala trpět nespavostí a nechutí k jídlu. Lékař nekomentoval, zda to bylo z důvodu, že měla zlomené srdce, nebo se vyděsila toho, co ji v budoucnu mohlo ve vztahu s mužem čekat. Uvedl však s jistotou, že „*od oné osudné chvíle spatřovala v muži ztělesněnou sprostotu*.“[183] Dva roky po této události potkala slečna X. jinou ženu, se kterou si domluvila pravidelná setkání. Přátelství se proměnilo v milostný poměr. „*Byla úchvatně krásnou, škoda, že nejsem malířkou, bych mohla její tvary zvěčniti. “*[184]

[180] KNOBLOCH, E., *Duše a Zločin*, s. 180-183.
[181] ROŽÁNEK, O., *Pud pohlavní a prostituce I*., s. 85-87.
[182] Tamtéž, s. 85-87.
[183] Tamtéž, s. 86.
[184] Tamtéž, s. 86-87.

4.9 Případ A. H.

Z ryze českého prostředí se v pátém díle *Časopisu lékařů českých* z roku 1946 dochovala unikátní studie, která se týkala tématu homosexuality.[185] „*Dovolujeme si podati zprávu o komplikovaném případu ženské homosexuality a transvestitismu u 41 leté A. H. svob. pokrývačky*.“[186]

Autory pojednání jsou neurologové František Pleskot[187] a František Švehla,[188] kteří působili na nově vzniklé Neurologické klinice Univerzity Karlovy, zřízenou pod Fakultní nemocnicí Královské Vinohrady. Jméno hospitalizované osoby, která je hlavní postavou případu, se bohužel nepodařilo zjistit. Nelze s jistotou konstatovat, zda se jedná o iniciály jména nebo o arbitrárně vybraná písmena. Studie je přehledně rozdělena do dvou částí, na psychologickou a fyziologickou. Pro stanovení diagnózy bylo pro lékaře důležité snažit se zachytit aspekty člověka, které byly stěžejní pro vědecký výzkum dané doby.

Biologické tělo A. H. zapadalo do kategorie ženy. Lékaři k A. H. tedy přihlíželi částečně jako k ženě, ačkoliv na klinice byli ochotní A. H. oslovovat na přání jako muže. Ve svých výpovědích v některých případech A. H. přeskakoval/a mezi oběma rody. Ve zprávě do časopisu poté referovali o A. H. v ženském rodě s inklinací k ženské homosexualitě.

Český jazyk je pro rozmanitost lidstva obtížně přizpůsobivý, na rozdíl od anglického jazyka, který má pro uchopení problematiky oslovení příhodné příslovce they/them/their. V českém jazyce bychom museli onikat, což je taktéž zastaralé. Pro popsání případu je proto zvolen jednoduchý, avšak respektující způsob užití obou binárních koncovek.[189]

Možností by také bylo, splnit přání A. H., který/á se v heteronormativním světě té doby cítil/a být mužem, jak je z lékařského zápisu patrné. Metodologický problém však spočívá v tom, že tato práce si nedovoluje přisoudit genderovou identitu na základě jednoho lékařského spisu. Tato identita je utvářena každodenním jednáním, individuálními pocity jedince, které jsou historicky a kulturně podmíněné a formované. A. H. evidentně osciloval/a mezi

[185] Případ byl taktéž publikován jako součást studie v anglickém jazyce v časopise Theatrum Historiae. VÍDEŇSKÁ, D., *In Captivity of the Body*, s. 112-117.
[186] PLESKOT, František. ŠVEHLA, František. Případ transvestitismu. In: *Časopis lékařů českých*, 1946, č. 5, roč. 85, s. 157-166.
[187] Mudr. František Pleskot (1909-1975), za druhé světové války působil na Hennerově neurologické klinice v Brně, po roce 1950 se stal prvním primářem nově vzniklého samostatného neurologického oddělení v nemocnici Praha-Střešovice. Viz: *Časopis lékařů českých*, 1976, roč. 115, číslo 13, s. 408.
[188] Mudr. František Švehla. Údaje se nepodařilo dohledat, podle některých článků působil za druhé světové války, stejně jako Mudr. Pleskot na na Hennerově neurologické klinice v Brně. Viz: *Časopis lékařů českých*, 1986, roč. 125, s. 128.
[189] Inspirující je pro tuto problematiku kritický text od Ladislava Jacksona, kde se autor zabýval zamýšlením nad přístupem k identitě Toyen (1902-1980) nejen v současném českém prostředí. JACKSON, Ladislav. *Toyen captured by identitarian politics?*. In: *Art East Central*. 2023, vol. [3], iss. 3, pp. 159-167.

zavedenými kategoriemi. Je to performativ, jednání, které utváří lidskou identitu, nikoliv naopak.[190] Jednodušeji řečeno, v rámci historického bádání není ani možné uspokojivě obsáhnout a vyjádřit performativ genderu u člověka, se kterým z logiky věci nebylo možné si o tématu popovídat a který svým jednáním viditelně překračoval stanovenou normu té doby. Cílem historika, jak autorka této práce věří, není vynášet soudy nad lidmi, historickými postavami, za účelem toho, aby uspokojil mínění a náladu doby, do které je sám zasazen, přikloněním se k jedné z nabízených kategorií.

4.9.1 Subjektivní anamnéza

A. H. pocházel/a z devíti dětí, z nichž se dospělosti dožily pouze tři. Rodina nebyla zatížená žádnými nervovými ani duševními chorobami. Pouze otec se často oddával alkoholu a také hraní karet. Výchovu otce popsal/a A. H. jako přísnou, kdy byl/a v dětství často bit/a, na rozdíl od své starší sestry, kterou měl mít otec raději. Matka byla ochrnutá a povahově byla popsána jako velmi hodná a mírná žena. Od osmi let se A. H. staral/a o celé hospodářství společně s otcem, protože starší bratr zemřel. Starší sestra otěhotněla s neznámým mužem, přičemž si poté vzala za manžela jiného muže, který nebyl otcem jejího dítěte. Z tohoto důvodu s ní rodina poté přerušila kontakt.

A. H. se v rámci práce na rodinném hospodářství oblékal/a do chlapeckého oděvu, představoval/a si, že je čeledínem. Postupně se takto oblékal/a i ve volném čase. V dětství také litoval/a, že není mužem. „*viděla jsem, jaké výsady mají muži, v čem mají přednost před ženami, ženské, ty nikam nemohou*.“[191] Lékaři ve zprávě upozornili na to, že si A. H. nehrál/a s panenkami a nechtěl/a se účastnit dívčích her. Často se také pral/a a rád/a lezl/a po stromech. Ve škole se přes svou divokou povahu učil/a velmi dobře, z mravů prospíval/a také velmi dobře.

Když bylo A. H. 14 let, matka zemřela. Dospívající potomek tak doufal/a, že zdědí hospodářství, nicméně otec nechal celý majetek přepsat na sestru. Pro A. H. to znamenalo velké zklamání a z rozčílení. Z toho důvodu rozmlátil/a kancelář u pana notáře, poté se skrýval/a před úřady pod falešným jménem. Za druhé světové války se dobrovolně přihlásil/a do Červeného kříže v Maďarsku, kde sloužil/a ve funkci zdravotní sestry. Zde se seznámil/a s jistou jeptiškou, ke které choval/a náklonost. Jeptiška s A. H. vedla rozhovory o lásce a půjčovala A. H. milostnou literaturu, přičemž A. H. odrazovala od vztahů s muži a varovala před pohlavními chorobami. V intimní sféře došlo mezi nimi pouze k polibkům.

[190] BUTLER, J., *Gender Trouble*, 13-25.
[191] PLESKOT F., ŠVEHLA F., *Případ transvestitismu*, s. 157.

A. H. se po válce vyučil/a pokrývačskému řemeslu. Během dospívání však vystřídal/a řadu zaměstnání, například v hotelových kuchyních, pohostinství, nebo jako obsluha u pojízdného kolotoče. V rámci číšnictví chodil/a do práce oblékán/a v ženských šatech. Každou neděli se však oblékal/a do námořnického obleku a při hudbě tančil/a jak s muži, tak se ženami. V této době, kdy bylo A. H. dle zprávy dvacet let, se seznámil/a s podobně starým chlapcem, který jemu/jí dělal milostné návrhy. A. H. jeho city neopětoval/a, jeho milostné návrhy jemu/jí byly nepříjemné a později přátelství ukončili. Později se vydal/a s přáteli na trampský výlet, kde se seznámil/a s jiným mužem. Dotyčný muž po požití alkoholu dle výpovědi A. H. znásilnil. Od této doby už s muži vztahy nenavazoval/a. Po této události prožil/a další nepříjemnou zkušenost, tentokrát s jistou ženou, která se ji/jej v nejmenovaném hostinci v Maďarsku snažila svést k milostnému aktu. A. H. se však žena za prvé nelíbila a za druhé, milostný akt vyvolával v A. H. pocit znechucení. Na základě toho odmítnul/a ještě další dvě ženy, které měly mít obě navíc rusé vlasy. Lékařům uvedl/a, že ženy se „zrzavými" vlasy jsou mstivé, potměšilé, líné při práci a že tuto barvu vlasů na ženách přímo nenávidí. Zdá se, že v mysli A. H. zkrátka přetrvávaly historicky známé předsudky o rusovlasých ženách. V prvním případě se jednalo o barovou tanečnici, kterou A. H. doprovázel/a v noci domů. Na místě se ho/ji žena pokusila svést. A. H. „*Jata hrůzou, jak praví, vyběhla tak, jak byla na chodbu*." V druhém případě se jednalo o kuchařku, která na něj/ní v práci vyvíjela sexuální nátlak, za což byli oba lidé nakonec z podniku vyhozeni. [192] Z výpovědi je patrné, že zde nešlo pouze o barvu vlasů zmíněných žen, jako spíše o to, že A. H. nechtěl/a mít intimní styk se ženou, pokud byl/a vnímána milenkou jako žena. A. H. uvedl/a, že nikdy nepocítil/a homosexuální touhu k jiným ženám. Zároveň by druhým ženám nedovolil/a provádět jakékoliv intimnosti na svém těle. „*Sama si vlastní tělo oškliví tak, že v noci ve spánku nesnese, aby se jedna její noha dotkla druhé, proto si dává mezi ně polštář*."[193]

Vztah k vlastnímu tělu, identitě a sexualitě se během let proměnil. O několik let později, přibližně ve věku 25 let, se A. H. poprvé vžil/a do mužské milenecké role, když celý večer tančil/a s jistou dívkou, která poté omdlela. Hlavní postava příběhu ji poté vynesla v náručí ven na vzduch. Od této doby se A. H. cítil/a být mužem a stále více přejímal/a mužské role ve společnosti. Oblékal/a se do mužského oblečení a nechával/a se oslovovat jménem po svém strýci z matčiny strany. „*Pokud mluví o sobě používá spíše mužských koncovek, nicméně při*

[192] Jednalo se nejmenovaný pražský hotel. PLESKOT F., ŠVEHLA F., *Případ transvestitismu*, s. 157.
[193] Tamtéž, s. 158.

rozhovoru s lékaři o sobě mluví jako o ženě.“[194] Na klinice poté lékaři vyhověli jeho/její žádosti a oslovovali A. H. jako muže. Zdravotních sestry však prý takové chování odmítaly.[195]

Později se seznámil/a se ženou, která byla vdova a měla jedno dítě. A. H. se do této ženy zamiloval/a, bydlel/a s ní v bytě a finančně jí podporoval/a, protože sám/sama pracoval/a v pokrývačství, zatímco žena pracovala v domácnosti. Jednou však A. H. přistihl/a svou milou v bytě s jiným mužem a celý vztah se zklamáním ukončil/a. V roli muže mohl/a A. H. cítit sexuální přitažlivost k ženám. „*Takové vždy prý chce chytnouti do náruče, zlíbat a silně stisknout*.“[196] V této roli je pro A. H. předmětem touhy „*celé tělo ženy*.“[197] Svou roli zde hrál také alkohol, po jeho požití se A. H. méně bál/a odmítnutí. Po těchto zkušenostech se vídal/a s číšnicemi a prostitutkami, které rád/a hostil/a, avšak i v těchto případech se s nimi pouze objímal/a a líbal/a. Posledním vztahem A. H. bylo přátelství, které choval/a k manželskému páru nevidomých, zejména k ženě. S dotyčnou navázal/a A. H. romantický vztah, který zahrnoval polibky a objetí. „*O ženu se stará, pomáhá páru v domácnosti a prokazuje jim drobné služby, například zřízení králikárny. A. H. také u sebe nosí fotografii ženy*.“[198] Lékaři k tomu poznamenali, že je to ve shodě s Hirschfeldovým tvrzením o homosexuálních ženách.[199] Na tomto místě si nelze odpustit komentář, že dary si mezi sebou vyměňují snad všechny zamilované páry, nejen pouze homosexuální.[200] Lékaři se také snažili pochopit, jak se mezi sebou homosexuální osoby poznávají. A. H. vypověděl/a, že se to pozná podle stisku ruky, pohledů a narážek v řeči. K rozpoznání může sloužit i symbolický předmět, A. H. například nosí snubní prsten, který prý nosí všichni její společníci, jako symbol romantického přátelství. Sny erotického charakteru nepotvrdil/a.[201]

4.9.2 Objektivní anamnéza

Vzhledem k biologickému tělu lékaři vyhodnotili sexuální tužby A. H. jako homosexuální. Na klinice projevoval/a A. H. náklonnost k několika pacientkám a také k řádovým sestrám, lékaři jeho/její chování vyhodnotili také jako frivolní. „*S jinou nemocnou se veřejně líbala na nemocničním pokoji. Rovněž její výroky o jistých ženách byly velmi*

[194] PLESKOT F., ŠVEHLA F., *Případ transvestitismu*, s. 159.
[195] Tamtéž, s. 159.
[196] Tamtéž, s. 158.
[197] Tamtéž, s. 158.
[198] Tamtéž, s. 159.
[199] K těmto stereotypům související s homosexualitou té doby: SEIDL, J., *Zhýralci a psychopati*, s. 213-215.
[200] K symbolické směně darů, které mají nepostradatelnou komunikační hodnotu v lidské společnosti viz např.: MAUSS, Marcel. *Esej o daru, podobě a důvodech směny v archaických společnostech*. Praha 1999.
[201] Ke stereotypům o ženské homosexualitě a jejich šíření mezi lékaři také viz: FADERMAN, L., *Krásnější než láska mužů*, s. 289-295.

frivolního rázu. O jedné náhodné přítomné řádové sestře řekla: „ta by šla k tělu, ta by se hodila do postele.“[202] Ženy se snažil/a získat obětavostí, nabídkami dopisování a nabízením různých symbolických darů, například bonbónů. Lékaři také upozornili na to, že A. H. vlastnil/a sbírku ilustrací pornografického obsahu, který mimo jiné prodával/a v nočních podnicích.

Při stanovení homosexuality u žen bylo nutné nejprve určit jejich tělesnou konstituci. Jak jsme pozorovali v lékařských příručkách, odborníci se snažili nalézt fyzické dispozice k homosexualitě.[203] Snažili se nalézt jakousi předurčenost, důkaz, který by potvrdil jejich dobové teorie o lidské sexualitě. Mnohdy se mohlo jednat o úplné triviálnosti, jako byla výška a šířka postavy, tzv. maskulinní fyziologické rysy. [204] A. H. měřil/a 172 cm, byl/a vyšší, než ženy obvykle bývaly. Šíři ramen určili lékaři jako mužskou, protože ženy je mívaly o čtyři centimetry menší. Odborníci se v tomto případě snažili chytit skutečných detailů, aby si potvrdili své dopředu připravené hypotézy. Lékaři také využili poznámek z děl německého psychiatra Ernsta Kretschmera, který byl známý svými díly o tom, že stavba lidského těla měla člověka předurčovat k určitým charakterovým vlastnostem. Z dnešního pohledu jsou tyto teorie neodborné a zavádějící, založené pouze na odborníkových domněnkách a filozofování v rámci dvou kategorií „muž“ a „žena“. Podle této taxonomie zařadili lékaři A. H. do skupiny *maskulinisovaných* žen. Podle dalších výzkumů A. H. zařadili do kategorie virilismu, protože měl/a více vyvinuté svaly, bez podkožního tuku a hrubší, pigmentovou kůži. K posuzování se řadila také zkouška řeči. Usoudili, že hrtan je ženského typu, hlas je hlubší, ale bez mužského zbarvení. Po gynekologické stránce nenašli žádné nesrovnalosti, vše bylo v normě.[205]

Po prozkoumání fyzické konstituce podrobili A. H. psychologickým testům. První z nich byl Rorschachův test, který měl odhalit niterní pocity a myšlenkové pochody člověka na základě popisu náhodných skvrn a obrazců, které pacientovi lékař předložil. V tomto případě se jednalo o 37 obrazců. A. H. reagoval/a na 23 z nich odpovědí s anatomickým nebo sexuálním podtextem. Následoval Warteggův test, při kterém pacient v první části dokresloval obrazce na papíře podle své fantazie. Jedná se o psychologickou projekční metodu, která má více prozradit o pacientově osobnosti.

---

[202] PLESKOT F., ŠVEHLA F., *Případ transvestitismu*, s. 159.

[203] Analýze populárně naučných, sexuologických příruček se v české historiografii věnoval ve studiích Josef Řídký. Viz: ŘÍDKÝ, Josef. "Neexistuje dobře přizpůsobený a šťastný homosexuál": homosexualita v českých populárně-sexuologických příručkách 30.-90. let 20. století. In: HIML, Pavel. SEIDL, Jan. SCHINDLER, Franz (edd.). *„Miluji tvory svého pohlaví.“: Homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 2013. s. 387-410.; ŘÍDKÝ, Josef. Dlouholetá měření dokazují, že ženy patří za plotnu, pane kolego: esej o genderech a ideologii popularizační sexuologie v českých zemích. In: *Dějiny-teorie-kritika* 7, č. 1, 2010. s. 30-56.

[204] K tématu biologických předpokladů k homosexualitě lékaři také viz: RUPP, J. L., *Vytoužená minulost*, s. 90-93.

[205] PLESKOT F., ŠVEHLA F., *Případ transvestitismu*, s. 159.

Zajímavé je, že lékaři ve spise podotýkají, že tento test byl pro ně zklamáním, protože A. H. nakreslil/a květiny, dům a pouze v jednom z případů nakreslil/a ženu. Z tohoto jednání se zdá, že lékaři chtěli nalézt v testech to, o čem byli dopředu sami přesvědčeni. V další části Warteggova testu o sobě psal/a A. H. nejprve jako o ženě, ale poté co se do psaní více ponořil/a, jako o muži.

Důležitým problémem byl také tzv. *neurotický příznak transvestitismu*.[206] Zde lékaři čerpali z poznatků Josefa Hynieho a Magnuse Hirschfelda.[207] Konstatovali, že u inversních (homosexuálních) žen jsou androgynní impulsy běžnou věcí. Nošení obleku viděli jako prostředek dosažení fiktivního cíle, a to stát se mužem.[208]

4.9.3 Sexuologický závěr

Na základě těchto zkoumání učinili lékaři sexuologický závěr, ve kterém se u A. H. vyskytovaly projevy narcismu, egocentrismu a infantilismu. Lékaři viděli problém ve fixaci na matku a ztotožňování se zároveň s otcem. Zejména také z důvodů, že A. H. měl/a, dle odborníků, abnormální zálibu ve čtení, zejména cestopisů, což bylo patrně považováno za mužskou zálibu.

Z jednání A. H. bylo patrné, že potřeba stát se mužem byla projevována ve způsobech chování, výběru povolání, jazykového řádu i ve snaze překonat biologickou schránku. Zde lékaři opět prezentovali homosexualitu, při které podle nich sexuální cítění jedince neodpovídalo jeho konstituci. V teorii o homosexualitě se snažili odkazovat i na intersexualitu, o které teoretizovali z hlediska biologie člověka.

S odkazem na Goldschmidtovu teorii lékaři krátce vysvětlovali, že pohlaví je určeno pro všechny tělesné buňky v momentě jejich oplození. Pohlaví každé buňky je dáno převahou jednoho z chromozomů. Intersexualita měla vzniknout tak, že ideálnímu požadavku převahy chromozomů nebylo vyhověno, došlo k tzv. zvratu. Pokud došlo ke zvratu pozdě – vzniknou jedinci se směsí mužského a ženského sómatu. Čím více se toto dění opozdí, tím je větší pravděpodobnost, že bude člověk nejen intersexuální, ale zároveň homosexuální, protože sóma a psyché si odporují. Teorie o zděděné homosexualitě lékaři naopak odmítali. Autoři se poté na závěr shodovali v tom, že homosexualita zasahuje do řady vědních oborů, přičemž ani jeden

[206] K těmto stereotypům související s homosexualitou té doby: SEIDL, J., *Zhýralci a psychopati*, s. 213-215.
[207] V případě Magnuse Hirschfelda, ze kterého čerpal i Hynie, měli lékaři pravděpodobně na mysli Hirschfeldovu knihu *Die Transvestiten* z roku 1910. Hirschfeld se domníval, že převlékání se za opačné pohlaví může být jedním ze znaků homosexuality, zároveň to však nemusí být pravidlem. Whisnant, J. C., *Queer Identities*, s. 28-29.
[208] PLESKOT F., ŠVEHLA F., *Případ transvestitismu*, s. 160-161.

není schopen postihnout její problematiku komplexně. Jinými slovy, s jistým závěrem si nevěděli rady.[209]

4.10 Úskalí lékařského diskurzu

Ženská homosexualita nebyla pro lékařský aparát neviditelná. Odborníci si její existenci uvědomovali, teoretizovali o ní a v praxi se s ní mohli setkat v rámci trestního stíhání, jak čtenář této práce uvidí v následujících kapitolách. Lesbická žena představovala pro lékaře pomyslnou odnož historicky patologizované kategorie ženy.

Lékaři své doby měli zapotřebí lesbickou ženu identifikovat a následně popsat. Stopy se hledaly například ve fyziognomii. S tělem lesbické ženy byly spojeny rysy dobově vnímané maskulinity. U mužské homosexuality platil jako příklad femininní muž. Femininní muži a maskulinní ženy překračovali svým vzhledem a projevem dobovou představu toho, jak se má daný člověk v normativu cítit, vypadat a jednat. Z těchto důvodů se pak tito jedinci stali exemplárními případy pro heteronormativní společnost.

Naopak homosexuální ženy a muži, kteří nevybočovali z normativu, mohli pro aparát zůstat lépe skrytí. Z toho vyplývá, že pro lékaře byla představa toho, že by existovaly ženy, které milují jiné ženy a zároveň zcela odpovídaly normativu, jak po fyzické, tak po psychické stránce, zkrátka nemyslitelná. Podobně byla pro lékaře nemyslitelná představa absence jakéhokoliv mužského elementu v lesbickém vztahu.

Pokud nebyly nalezeny uspokojivé stopy ve fyziognomii člověka, pátralo se v hlubinách jeho psychiky. Homosexualita byla prohlašována za nemoc, ať již vrozenou či získanou, a veškeré projevy této náklonosti byly vyloučeny do sféry degenerace. Lékaři hledali příčiny v rodinné anamnéze a dále také v psychice jednotlivce. Lesbická žena nemohla existovat sama o sobě, bez tohoto zatížení. Její psychiku doprovázela celá škála diagnóz, od hysterie po pseudohermafroditismus. Lékaři ve svých pozorováních samozřejmě vycházeli i z praxe, setkávali se s homosexuálními lidmi, kteří jim svou existencí teorie do jisté míry mohli potvrzovat. Lze však také podotknout, že člověk vyrovnaný se svou sexualitou a žijící v prostředí, kde na něj stigma homosexuality nedoléhá, nepůjde k lékaři. Pro aparát je poté, sám se sebou vyrovnaný jedinec, tím, kdo je neviditelný. Jak si mnohdy lékaři postěžovali, ženy neměly potřebu chodit se svými problémy z oblasti sexuality za mužskými lékaři. Kromě toho lze použít argument, na který se odvolala historička Asti Hustvedt. Připustila existenci hysterických projevů u žen, ale nevysvětlila je jako projevy nemoci, které měly vyplývat

[209] PLESKOT F., ŠVEHLA F., *Případ transvestitismu*, s. 161-165.

z ženské esencionální podstaty. Namísto toho argumentovala, že tyto projevy vznikaly kvůli tomu, že se ženy nemohly v patriarchální společnosti plně realizovat. Nebyla to tedy problematická podstata žen, ale společenské podmínky, ve kterých se nacházely.

Patologizaci lze poté vnímat jako proces uplatňování moci nad problematikou lidské sexuality. Projevy patologizace vypovídají také o dobové neschopnosti smířit se s existencí homosexuality, potažmo jak je patrné v dnešní době odpoutat se od kategorizace a vnímat sexualitu jako variabilní, fluidní spektrum. Připustit existenci, nalézt, popsat, kategorizovat, zařadit, určit co spadá a nespadá do normativu, to bylo cílem lékařské vědy spekulující o homosexualitě.

Zatížení stigmatem se však dá také vyhnout, nebo alespoň zmírnit jeho dopady. Záleží na tom, do jaké míry stigmatizace na mysl jednotlivce působí, jak čtenář v této práci uvidí v následujících kapitolách.

5 Justiční aparát

„*Náhle se jí zdálo, že proti ní sedící muž hledí na ni velmi podezřívavě s potměšilým zábleskem v koutku očí. Zachvěla se a vlna studeného mrazení projela jí zády. Je to tajný?*“[210]

V roce 1961 byl v Československé republice přijat nový trestní zákon č. 140/1961 Sb., který nabyl účinnosti od 1. 1. 1962.[211] Právě k tomuto datu se pojí také zrušení trestnosti homosexuality, čímž logicky mizí trestně-právní prameny, které jsou pro historiky mnohdy jediným důkazem o homosexuálních stycích a vztazích v minulosti. K tomu, aby byli homosexuální lidé zbaveni trestnosti, vedla dlouhá cesta, spojená s úsilím právníků a také lékařů, kteří od 20. století úzce spolupracovali s právním aparátem.[212]

V 19. století vycházela právní definice homosexuality z trestního zákona z roku 1803. V roce 1852 vyhlásil císař František Josef I. květnovým patentem nový trestní zákon č. 117/1852 ř. z. Zákon od této doby platil pro celé Rakouské císařství a nově také pro Uherské království a rozlišoval mezi zločinem, přestupkem a nově také přečinem. V zákoně byla homosexualita souzena pod §129/b jako zločin smilstva proti přírodě s osobami téhož pohlaví.[213] Paragraf 130 dále stanovoval trest za homosexualitu, kterým měl být těžký žalář od jednoho do pěti let,[214] nicméně v praxi byli obžalovaní zpravidla odsouzeni na několik měsíců.[215] V roce 1918 byl zákon v nepozměněné podobě převzat do právního řádu nově vzniklé Československé republiky.[216] Od roku 1919 mohl žalovaný, který spáchal čin poprvé nebo po dlouhé době, uniknout vězení s podmínkou, napomenutím. Hlavním důvodem těchto rozhodnutí bylo to, aby lidé, kteří spáchali lehčí trestné činy, do kterých bylo možné v mnohých případech řadit i homosexualitu, zbytečně nepobývali ve vězení s horšími kriminálníky a nezkazilo to tak více jejich morálku. Zákon poté platil až do roku 1950, kdy byl nahrazen novým trestním zákonem č. 86/1950 Sb., který však trestnost homosexuality zachoval.[217]

---

[210] SEDLÁČKOVÁ, Gill. *Třetí pohlaví*. Praha: Ladislav Janů, 1937.
[211] VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v Českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 50.
[212] Problém detailně zmapoval historik Jan Seidl. SEIDL, J., *Od žaláře k oltáři,* s. 22-53.
[213] Pod paragrafem 129/a byla souzena zoofilie, tedy smilstvo proti přírodě se zvířaty. SEIDL, J., *Od žaláře k oltáři,* s. 22.
[214] Tamtéž, s. 23.
[215] Tamtéž, s. 23.
[216] Před rokem 1918 došlo k několika formálním obměnám (např.: zřízení nejvyššího soudu v Brně, které nicméně na výsledné trestnosti homosexuality nic nezměnily. Do roku 1926 ztratili lidé, souzení za homosexualitu, volební právo v obcích, od roku 1926 bylo možné se proti tomuto odvolat. SEIDL, J., *Od žaláře k oltáři,* s. 28.
[217] Tamtéž, s. 31-32.

Zákony upravující trestnost homosexuality, ať už se jednalo o právní systém Rakouského císařství, Rakousko-Uherska či Československa, se podle dobové právní teorie vztahovaly na obě pohlaví bez rozdílu. Ženy i muži, kteří navázali nedovolené styky se stejným pohlavím, byli souzeni na základě výše zmíněných zákonů.

Například v sousedním Německém císařství se od 2. poloviny 19. století začala trestnost homosexuality vztahovat pouze na muže. V roce 1871 byl revidován zákon vztahující se k sodomii, který se od dalších let zabýval kriminalizací mužské homosexuality a zoofilie. Podle stejného zákona se od roku 1919 řídila i Výmarská republika.[218] Ženy byly pod jakýmsi nepsaným sociálně-morálním dohledem, avšak pokud se dopustily homosexuálního jednání, nemohly za to být souzeny a jít do vězení. Důvodů bylo hned několik.

Trestný čin sodomie byl spjat pouze s penetrativním způsobem sexuálního aktu. Dle zákona nemohlo při lesbickém aktu docházet k penetraci, protože ženy nemají penis, a z tohoto důvodu aparát nepovažoval intimní akt mezi dvěma ženami za skutečný sexuální styk. Jiné způsoby penetrace, způsobené předměty či jinými částmi těla, zákon nedefinoval jako validní sexuální akt. Zákonodárci měli problémy popsat a definovat pohlavní styk mezi ženami, tak aby jej mohli kriminalizovat. Díky tomuto vyhýbání se definici nebyly lesbické vztahy kriminalizovány ani ve 20. století. Mužský styk byl naopak rozlišován podle § 175, kde trestné činy zahrnovaly jak masturbaci a penetraci, tak i další akty, podobné sexuálnímu styku.[219]

Až v roce 1929 se ve Výmarské republice objevila otázka kriminalizace lesbického aktu a vztahů. Na obranu lesbických žen vyvstaly argumenty, že lesbický sex nijak neohrožoval obraz národa, tak jako je tomu v případě mužské homosexuality. Ženský sex také údajně nemohl ohrozit společnost, protože nebyl svými praktikami natolik přitažlivý a málokterou ženu by tak mohl zlákat či svést. Odborníci také upozornili na to, že ženy ve velké většině případů nesvádějí mladší dívky, jako je tomu u mužů, kteří svádějí velmi mladé chlapce při tzv. činech pederastie. Pokud vztah navázaly dvě mladé dívky, zákon jej považoval za neškodný, protože dle mínění představoval přechodnou fázi v pohlavním vývoji. Na druhé straně se však objevily argumenty, které varovaly před růstem lesbických subkultur a propagováním homosexuality mezi ženami. Mezi další obavy patřilo také snížení porodnosti, demoralizace společnosti a strach, že se z žen stanou tzv. mužatky. Zákon o sodomii se však nakonec na vzájemný sexuální akt mezi ženami nerozšířil.[220]

---

[218] MARHOEFER, Laurie. *Sex and the Weimar republic: German Homosexual Emancipation and the Rise of the Nazis*. Toronto: University of Toronto Press, 2015. s. 72-73.
[219] Tamtéž, s. 74-75.
[220] MARHOEFER, L., *Sex and the Weimar republic*, s. 76.

Větší problém, než lesbické vztahy a styky samotné, představovala pro právní aparát Výmarské republiky média, která svou činností mohla svést na scestí mladé dívky a chlapce. Mladí lidé, kteří mohli být v oblasti sexuality nerozhodní, mohli být prostřednictvím literatury, časopisů a reklam silně ovlivněni a vlivem propagandy se přiklonit ke stejno-pohlavním vztahům.[221] V roce 1935 se spektrum praktik vlivem nacistického režimu z pouhé penetrace značně rozšířilo novelizací § 175 a pojem smilstvo proti přirozenosti, který zahrnoval pouhou penetraci, byl rozšířen na pojem smilstvo, které zahrnovalo širší škálu intimních praktik. Přísnější dohled nad homosexuály v sousedním Německu umožnilo zřízení speciálního úřadu, tzv. „Říšské ústředny pro potírání homosexuality a potratů" v roce 1937, a dále výnos z roku 1940, kvůli kterému mohli být homosexuálové uvěznění do tzv. ochranné vazby. V praxi to znamenalo, že byli poslání do koncentračního tábora.[222] Žen obviněných z lesbických styků či vztahů se tato změna nedotýkala.

Vznikem Protektorátu Čechy a Morava došlo ke zdvojení trestního práva. Pro občany, kteří spadali pod německou státní příslušnost, platil německý trestní zákon a vztahoval se na ně tedy novelizovaný § 175 a zmíněný výnos. Tresné činy poté spadaly pod německé soudy zřízené v protektorátu. Občané jiné národnosti byli poté souzeni podle trestního práva protektorátu, tedy takového, které bylo platné za první republiky.[223] Úprava platnosti německého trestního práva se poté během května 1941 ještě rozšířila. Homosexuální muži jiné než německé národnosti, kteří však měli styky s německými muži, byli souzeni podle říšského, nikoliv protektorátního práva.

Další složkou, která představovala hrozbu pro existenci homosexuálních vztahů v protektorátu, byl německý bezpečností aparát, známý jako gestapo. To mělo možnost poslat jednotlivce do tzv. ochranné vazby, tj. do koncentračního tábora, na základě pouhého odůvodnění a následného formálního schválení Hlavním říšským bezpečnostním úřadem. Takto mohlo gestapo potrestat jednotlivce, které pouze vyšetřovali bez soudního projednávání a institutu ochranné vazby.[224] Nutné je však poznamenat, že v případě gestapa představovala homosexualita pro zatčení vedlejší prvek, vedle jednání např.: s politickým záměrem. Z hlediska činnosti gestapa je tedy nepravděpodobné, že by se zabývala ženami primárně z důvodu jejich homosexuality, přičemž ani ta nebyla v Německu trestná.

[221] MARHOEFER, L., *Sex and the Weimar republic*, s. 77-78.
[222] SEDIL, J., *Homosexualita v praxi*, s. 305-306.
[223] Tamtéž, s. 270-272.
[224] Tamtéž, s. 272-274.

Unikátní případ s homosexuální ženou ze složek gestapa se povedlo nalézt pouze historikovi Janu Seidlovi, kdy byla centrálou gestapa v roce 1943 vyslýchána jistá Jarmila Řepásková, která byla následně poslána do koncentračního tábora, protože poskytla přístřeší politicky perzekuovanému Antonínu Čížkovi. Během výslechu vyšlo najevo, že Řepásková je homosexuální a sdělila také, že se s výše zmíněnými setkávala v kavárně Šroubek v Praze, která je historicky známá jako místo homosexuální sociability v první polovině 20. století.[225]

5.1 Právní praxe

Homosexuální lidé, kteří v minulosti navazovali intimní i romantické vztahy, byli nuceni své jednání skrývat, protože byli pod neustálým dohledem veřejnosti a nikdy si nemohli být jistí, zda je někdo nesleduje. K tomu, aby se člověk dostal do zdlouhavého procesu policejního šetření a soudních přelíčení, bylo zapotřebí, aby jej někdo udal. Udavatelem mohla být kterákoliv osoba, například člen rodiny, soused či jiný znepokojený občan, který svou výpověď mohl zaslat policii, vyšetřujícímu soudci, případně rovnou státnímu zástupci. V takovém případě mohl státní zástupce udání odložit, nebo zahájit tzv. přípravné vyhledávání, ve kterém se mělo nashromáždit dostatečné množství důkazů.[226] Toto řízení měl poté už opět na starosti vyšetřující soudce, okresní soud nebo samotná policie, která však byla ve svém jednání vždy odkázána na vyšetřujícího soudce. Doposud nebyl objeven případ, kdy by homosexuální osoba udala na policii samu sebe nebo homosexuální osobu sobě blízkou.[227] V této práci se však se dvěma takovými případy čtenář setká.

Trestné činy homosexuality posuzovaly krajské soudy a s nimi do roku 1929 i zemské soudy trestní. Instance si zvolili jednoho, v některých případech i více, tzv. vyšetřovacích soudců, kteří měli na starost přípravná řízení pro zločiny a přečiny, než se konalo hlavní soudní přelíčení. Zde se soudy usnášely v senátu o třech členech.[228]

V některých případech to mohl být i samotný policejní vyšetřovatel, který opět musel nejprve celou věc nahlásit státnímu zástupci, z jehož popudu mohlo být zahájeno policejní šetření. Nicméně v praxi to také fungovalo tak, že policie mohla stíhat podezřelé i bez souhlasu jim nadřízených instancí, kterým dala vědět v průběhu procesu.[229]

[225] SEDIL, J., *Úsilí o odtrestnění homosexuality*, s. 305-306.
[226] SEIDL, J., *Od žaláře k oltáři,* s. 23.
[227] Tamtéž, s. 22.
[228] Tamtéž, s. 22.
[229] SEIDL, J., *Od žaláře k oltáři,* s. 26.

Po zatčení mělo dojít ihned k výslechu od policie, po kterém byla stíhaná osoba buď propuštěna, nebo vzata do tzv. prozatímního zajištění. Po převzetí do prozatímního zajištění se měl, a to do dvou dnů, výslechu ujmout vyšetřující soudce, který mohl podezřelého propustit na svobodu, nebo jej dát do vyšetřovací vazby, která však neměla přesáhnout dobu tří měsíců.[230] Výpovědi obžalovaných, jak je níže uvedeno v analýze konkrétních případů, se od sebe mohly lišit. Lidé většinou následně popírali to, co vypověděli u policie, přičemž museli udat důvod k této změně výpovědi, a to u vyšetřovacího soudce. Na tuto druhou výpověď a výpovědi u hlavního přelíčení se dával v celém jednání větší důraz, nicméně soud měl během hlavního přelíčení k dispozici všechny materiály, tedy i původní výpovědi podané při výslechu policistů. Díky tomu však mohli žalovaní se svými původními tvrzeními poměrně zdárně manipulovat. Vyšetřovací soudce po splnění všech svých záležitostí předal případ s důkazními materiály státnímu zástupci, který obratem, pokud mělo řízení pokračovat, podal u vyšetřujícího soudce obžalovací spis.[231] Jinak byl vyšetřující soudce povinen trestní stíhání ukončit.

Po podání obžaloby následovalo hlavní přelíčení, kde zasedal a rozhodoval soud o třech soudcích. Po přelíčení byl obžalovaný buď zcela zproštěn obžaloby, nebo mohl být celý proces na základě nových důkazů vznesených při přelíčení odložen. V horším případě pro obžalovaného byl dotyčný uznán vinným a byla mu stanovena výše trestu, která se lišila podle jednotlivých specifik daných případů.[232] Obžalovaný také mohl odejít od soudu s podmíněným trestem, a pokud se ve zkušební lhůtě, která byla stanovená soudem, osvědčil, nedošlo k výkonu trestu. To znamená, že pro splnění musel vést řádný život a vyhovět všem podmínkám, které mu byly stanoveny soudem, a tímto způsobem se vyhnul vězení.[233]

Během celého procesu se nashromáždilo značné množství dokumentů, přičemž většina z nich se dá označit za cenné prameny, které lze využít při historickém bádání. Celý spis trestní věci musel obsahovat patřičné náležitosti. Na začátku bývá přiložen tzv. přehled jednotlivých spisů, které měl celý spis trestní věci ve své kompletní podobě obsahovat. Zpravidla je ve spisech uložen sčítací trestní list, kde jsou vypsány nezbytné osobní údaje obžalovaného. Zde je myšleno jméno obžalovaného, jeho rodičů, případně zaměstnání rodičů. V některých spisech je i doplněno, zda dotyčný má sourozence a jejich počet, zda je manželským nebo nemanželským potomkem, datum a místo narození, poslední bydliště, rodinný stav, zaměstnání s příslušnou pracovní pozicí, vzdělání s případným doplněním názvu vzdělávací instituce,

[230] SEIDL, J., *Od žaláře k oltáři*, s. 23.
[231] Tamtéž, s. 25.
[232] Tamtéž, s. 26.
[233] ČERNÍKOVÁ, Hana. *Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody*. Diplomová práce, Brno: Masarykova univerzita, 2019. s. 66.

náboženské vyznání, národní příslušnost, duševní a tělesné vady. Sčítací trestní list by měl dále obsahovat místo činu, dobu a místo konání soudu, rozsudek, spáchaný trestní čin, den spáchání trestného činu, případně způsob provedení a pohnutka činu, konečný trest, dále určení, zda byl dotyčný odsouzen podmíněně nebo nepodmíněně, výrok o ztrátě politických práv a případně další poznámky týkající se případu. Spis mohl také obsahovat detailní popis osob a zmiňovat osobní věci, které byly zabavené policií při nástupu do vyšetřovací vazby.

Soubor obsahoval policejní protokoly, nebo jejich opisy, výpovědi žalované či žalovaných, které kromě výpovědi samotné, obsahovaly znovu vypsané základní údaje a případně doznání. Nezbytné byly pro soud i výpovědi udavatelů a svědků, taktéž s jejich osobními údaji, sepsané ve svědeckých protokolech. Během hlavního líčení vznikal nový opis soudního dění, dále poradní protokoly. Na závěr byly uloženy rozsudky s patřičným odůvodněním a nařízení, aby došlo k vykonání trestu, kde byla stanovena přesná doba trvání trestu s případnými detaily, např.: pokud byl stanoven trest s tvrdým lůžkem a pokud ano, kolikrát za měsíc.

Spisy mohly obsahovat i další důkazní materiály v podobě dopisů, pohlednic, fotografií a v některých případech lze nalézt i lékařské zprávy.

V těchto ohledech se tedy právní aparát musel ohlížet na §2 a §46 trestního zákona. Znalecké posudky soudních lékařů mohly změnit rozsudek, nebo dokonce přímo vyloučit trestnost na základě psychických aspektů obviněného.[234] Z těchto důvodů bylo mnohdy i v zájmu v samotného žalovaného, aby si obstaral lékařskou zprávu, která mu mohla dopomoci k vyřešení jeho případu.

5.2 Sexuální akt jako terminus technicus a patologizace lásky

Je patrné, že poznatky lékařské vědy a práva se během 19. a 20. století ovlivňovaly a prolínaly. Z české historiografie pro 20. století platí, že první případ, kdy byl zrušen rozsudek krajského soudu, protože nebyl dostatečně prozkoumán duševní stav homosexuála soudním psychiatrem, se datuje k roku 1927, stále se však nemuselo jednat o pravidlo, jako spíše o možnost využití lékařské vědy v této oblasti.[235]

Zákon, který kriminalizoval homosexualitu, neobsahoval ve své definici žádné detailnější upřesnění toho, co vlastně znamená ono „*smilstvo proti přírodě*“. Neexistovala definice, jaké konkrétní praktiky a nuance vztahů by tedy měl zákon trestat, jaké lze považovat za protizákonné. V podstatě bylo na rozhodnutí soudního aparátu, aby určil, zda došlo

[234] Knobloch, E., *Duše a Zločin*, s. 12-23.
[235] SEIDL, J., *Od žaláře k oltáři,* s. 29-30.

k naplnění skutkové podstaty trestného činu či nikoliv. K homosexuálnímu aktu se poté nevázala pouhá penetrace, ale i intimní jednání vůči osobě stejného pohlaví s výčtem sexuálních praktik, přičemž však jejich rozeznání spadalo právě do oblasti medicíny.[236]

Odborníci již od 19. století rozlišovali mezi jednotlivými sexuálními praktikami, které, jak se domnívali, mohly být součástí lesbických vztahů. Lékaři rozlišovali masturbaci, vzájemné uspokojení za pomocí těla, jako tzv. cunnilingismus. Dále, jak bylo výše uvedeno, tzv. tření jakožto tribadii, přičemž však odborníci poučovali o tom, že v takovém případě má jedna z žen zvětšený klitoris, [237] aby mohla napodobit soulož muže a ženy. Někteří se pak v tomto kontextu zmiňovali i o předmětech.[238] Jedno proto mají tyto lékařské promluvy společné, a to pevné zakotvení ve falocentrickém světě. Veškeré akty a předměty touhy neexistovaly v jejich myslích bez toho, aniž by zde nehrál roli mužský pohlavní úd, nebo genderová role muže jako takového.[239] Mužské tělo zde figurovalo jako měřítko normy i v takovém vztahu, kde se žádný muž nenacházel, nebyl do něho přizván. Předměty sice mohly příhodným tvarem připodobňovat onen úd, nicméně s mužským tělem patrně nemusely mít více společného.

Rožánek své čtenáře informoval, že ženy kromě masturbace a cunnilingismu mohou používat i umělé napodobeniny mužských údů. „*Neřest tuto podporuje nová doba tím, že jsou i továrny, které zhotovují podobné nástroje gumové, mnohdy i velmi uměle zkonstruované, že jimi lze uměle napodobiti a provésti i – ejakulaci*.“[240] Vysvětlení tohoto počínání lékař viděl pouze ve snaze napodobit muže. Nepřipouštěl si, že pro ženy zásadním faktorem mohl být samotný akt penetrace a příhodný tvar předmětu.

Podobná tvrzení lze najít i v populárně naučné knize od Vladislava Kurky, který taktéž upozorňuje na „mužské umělé údy“.[241] Dále také u Josefa Hynieho, který k lesbickým vztahům dodal, že některé ženy usilují o *„přepsání na mužské pohlaví“*, přestože u nich nelze k jeho překvapení nalézt známky virilismu, tedy maskulinních znaků.[242] Zde je patrné proplétaní odlišných problematik, jako transgenderu se sexuální orientací.

V právní praxi, tedy při policejním výslechu, musely v našem případě homosexuální ženy svůj intimní akt dopodrobna a technicky popsat. O skutečných prožitcích a pocitech žen

[236] SEIDL, Jan, *Homosexualita v praxi*, s. 24-26.
[237] LISTER, Kate. *Podivuhodná historie sexu*. Praha: Paseka, 2020. s. 59-97.
[238] Tamtéž, s. 203-208.
[239] BOURDIEU, P., *Nadvláda mužů*, s. 59-75.
[240] Rožánek, O., *Pud pohlavní a prostituce I.*, s. 494.
[241] Kurka, V., *Pohlavní zdravověda a sebeochrana*, s. 58-59.
[242] Panýrek D., *Encyklopedie*, s. 853.

se z těchto popisných pasáží dozvíme velmi málo. Některé výpovědi mohly být autentické, stejně jako zabarveny studem, nebo strategickou výmluvností, ve snaze snížení trestu.

„*Navzájem se líbáme a k našemu ukojení nám stačí, když si strkáme prsty do přirození a takto to činíme až k pohlavnímu ukojení. S [Anežkou] K. mám poměr dvakrát nebo třikrát týdně, a to vždy obdobným způsobem, jak jsem uvedla*."[243]

„ …líbala mě, přičemž mě strkala prst do přirození tak dlouho až se u mě dostavilo pohlavní ukojení. Zdali [Ludmile] M. se dostavil též výron semene není mi známo. Rovněž si nepamatuji, zdali mě [Ludmila] M. po ejakulaci lízala přirození, neb jsem ihned usnula."[244]

Zde je taktéž patrné, že se policejní vyšetřovatelé přímo doptávali na různé praktiky, včetně orálního sexu. Aparát se doptával také na četnost aktů, kolikrát byly akty provozovány do týdne či měsíce. Popisné pasáže se od sebe ve spisech poté veskrze nelišily. Pouze v jednom z případů padla zmínka o předmětu, nicméně jednalo se o jistý elipsovitý kartáček, který měl sloužit k penetraci. „*Byl to obyčejný dřevěný kartáček na obou stranách s nějakým měkkým předmětem, jak se používá na leštění nehtů*."[245]

V jiném případě u Marie Z. a Boženy P., které policii nahlásil soused, který také poodhalil jednu z milostných praktik, protože ženy bezostyšně poslouchal při jejich intimitě přes zeď.

„ Udávám, že dnes tj. 31.3. 1943 slyšel jsem opět skrz zeď, jak dívka v pokoji [Marie] Z. sténá a na to jsem slyšel, jak hluboký hlas, patřil zřejmě [Marii] Z., se tázala dívky, zda to bolí, načež ona odpověděla, že né a sténání pokračovalo. Vyšel jsem ven a zazvonil na zvonek bytu Z., načež ono sténání přestalo."[246]

Na druhé straně mohly být v tomto falocentrickém světě zakleté i některé aktérky. Zejména, pokud se nacházely v dominantnějších nebo iniciačních rolích vztahu.[247] V jiných případech, jak čtenář uvidí, se ženám tato přirovnání příčila.[248] Takové jednání je poté možné interpretovat jako výsledek působení pravidel striktně heteronormativního světa na mysl jednotlivců.

Pokud byl při šetření přítomný samotný soudní lékař, došlo k sestavení lékařského profilu žalovaného. Co se týká prostudování vlivů, které podmínily zločin, soudní lékařský aparát musel brát v potaz všeobecně faktory jako bylo zaměstnání a životní situace jedince.

[243] SOA Praha, Krajský trestní soud Praha, č. kar. 470/29, Tk IX 609342: Anežka K.
[244] SOA Praha, Krajský trestní soud Praha, č. kar. 537/30, Tk X 562442: Ludmila M., Anna Š.
[245] ZAO, Olomouc, Krajský soud v Olomouci I., č. kar. 238, TK 2439/33.
[246] SOA Praha, Krajský trestní soud Praha, č. kar. 349/29, Tk VII 3103/43: Marie Z., Božena P.
[247] Viz případ Anna „Anča Mrkavá" P. podruhé (1936). ZAO, Olomouc, Krajský soud v Olomouci I., č. kar. 238, TK 2439/33.
[248] Viz případ Janina M. (1932-1938) ZAO, Olomouc, Krajský soud v Olomouci I., č. kar. 328, TK VII 877/38.

Například vztah k alkoholu, účast na prostituci, pověry, hry, filmy a literaturu. Z individuálních faktorů poté hrály roli faktory jako původ, výchova, prostředí, ve kterém daný člověk vyrůstal, jeho vzdělání, věk, pohlaví, rodinný stav a taktéž tělesný stav. V rámci homosexuality to mohlo u žen znamenat nejen zevrubné zhodnocení fyzické kondice, nýbrž i podrobení se gynekologickému vyšetření. Soudní lékař měl mít taktéž k dispozici soudní spisy, protokoly a důkazy.[249]

Z hlediska homosexuálního jednání to byly milostné dopisy, které mohly silně poukazovat na to, že spolu dvě osoby stejného pohlaví navázaly nejen romantický, ale i více intimní poměr. Pro lékaře měl takový dopis ještě jinou funkci, a sice vypovídal o duševním stavu a rozpoložení žalovaných. Žena, která byla zamilovaná a měla intimní poměr s jinou ženou, nebyla považována za psychicky zdravou osobu, její duševní stav byl považován za chorobný. Lékaři tedy projevy milostných citů v dopisech mohli interpretovat jako důkaz psychického onemocnění, vysvětlovat jej prostřednictvím jiných duševních chorob, které se vázaly k ženskému pohlaví či ženské homosexualitě obecně, jak bylo v této práci zkoumáno prostřednictvím analýzy lékařských textů.

[249] Knobloch, E., *Duše a Zločin*, s. 12-23.

6 Po stopách lesbických případů v Čechách i na Moravě

Jak bylo zmíněno v úvodních částech této práce, případy, které se podařilo najít, pocházejí z Českých Budějovic, Olomoucka, Brna a Prahy. Jednotlivé případy obsahují v úvodu seznam žalovaných osob a základní údaje, které slouží pro snazší orientaci v textu a taktéž pro podložení statistiky. Mnohdy se v případech nejedná pouze o dvojici žen, nýbrž o širší síť osob. Z toho důvodu, že se jedná o citlivé výpovědi, jsou uvedeny pouze křestní jména žen s iniciálou, místo uvedení celého příjmení. Výjimku tvoří pouze známá spisovatelka Lída Merlínová, bylo by nesmyslné její totožnost utajovat, protože je v případu odkazováno na její dílo. U jmen je uvedeno taktéž časové období, do kterého je zahrnuto nejen zahájení policejního šetření, hlavního přelíčení, ale i doba, ve které se ženy podle výpovědi poprvé setkaly, případně navázaly důvěrnější vztah. Věk osob je vypočítán vždy ke dni zahájení policejního procesu. Citace byly v některých případech upraveny podle platných pravidel gramatiky českého jazyka. Hranaté závorky jsou uvedeny v citacích nejčastěji u jmen pro lepší orientaci v textu.

6.1 Karolína D. a Karolína K. (1923-1924)

Karolína K. 29 let, vdaná, v domácnosti
Karolína D. 37 let, svobodná, hospodyně
Místo: Horní Planá, České Budějovice

V září 1924 se u krajského soudu v Českých Budějovicích projednával případ dvou žen, které spáchaly smilstvo proti přírodě.[250] Jednalo se o devětadvacetiletou Karolínu K., manželku rolníka ve vesnici Horní Planá, a její hospodyni, sedmatřicetiletou Karolínu D. Případ původně řešil okresní soud v Horní Plané, kde proběhly i prvotní výpovědi žalovaných. Následně byl případ poslán státnímu zastupitelství v Českých Budějovicích. Zde se na návrh státního zastupitele konala dvě hlavní přelíčení u zmíněného krajského soudu. Archivní složka, která byla pro tento případ k dispozici, však obsahuje informace pouze z doby, kdy případ převzalo státní zastupitelství. Součástí spisu tedy nebyly protokoly okresního soudu v Horní Plané, přestože s nimi státní zastupitelství pracovalo. Spis je v tomto případě poměrně krátký a většina

[250] SOA Třeboň, Třeboň, Krajský soud České Budějovice III., Seznam podmíněně odsouzených za rok 1919-1924, č. 165-166, TK VI. 820/24, TK VI. 386/24. s. 1-10.

údajů je dokonce psána rukou, nikoliv na stroji. Z tohoto množství informací lze rekonstruovat krátký příběh.

Na tomto příběhu je zajímavé, že ženy neudala třetí osoba, nýbrž sama hospodyně Karolína D., která podala udání na svou nadřízenou Karolínu K. Hospodyně napsala dopis manželovi Karolíny K., kde pojednávala o choulostivé situaci, ve které se nacházela. Dopis bohužel opět nebyl součástí spisu, v procesu však řešen byl, jakožto důkazní materiál.

Při prvním z hlavních přelíčení v září a v říjnu roku 1924 Karolína D. uvedla, že vztah nikdy neiniciovala a popřela, že by druhou ženu líbala, nebo jí „*sahala pod sukně*".[251] Soudce se také dotazoval, zda na žalovanou „*přišla někdy příroda*".[252] V tomto ohledu sdělila, že milostný vztah, na rozdíl od své nadřízené, nikdy citově neprožívala. S Karolínou K. udržovala důvěrný vztah pouze za účelem získání bytu, který ji měla druhá žena přislíbit. Veškeré důvěrné styky se měly podle výpovědi odehrát také pouze v dubnu roku 1923, přičemž spolu měly obě provozovat milostné akty nejméně padesátkrát do měsíce.

Karolína K. poté u soudu veškerá obvinění popřela. Výpověď však byla v rozporu s jejím prvotním výslechem v Horní Plané, kde se naopak ke všem činům doznala. Karolína K. se také domnívala, že druhá žena ji udala ze msty, protože jí přestala poskytovat stravu, kterou jí zajišťovala, když byla součástí jejího hospodářství. K rozporuplnosti svých výpovědí sdělila:

„*Nevím, co jsem tehdá mluvila, nebyla jsem při smyslech, p[an]. soudce sám protokoloval co chtěl*."[253]

Karolína K. během procesu podstoupila lékařské vyšetření u MUDr. Horažďovského, odborného lékaře v Českých Budějovicích.[254] Lékař, který byl při hlavním líčení přítomen, poté uvedl, že Karolína K. se nachází v takovém stavu nepříčetnosti, kdy není za své činy vůbec zodpovědná. Lékař také sdělil, že již během vyšetření v jeho čekárně dostala obžalovaná nervový záchvat doprovázený křečemi. Na základě těchto informacích byla na duševní stav druhé ženy dotazována i Karolína D. Soud zejména zajímalo, zda nervové křeče dostává Karolína K. také při milostném styku. Tuto skutečnost Karolína D. zamítla a udala, že ony křeče nastaly pouze, když Karolíně K. vyhrožovala, že vše poví jejímu manželovi, což tedy také prostřednictvím již zmíněného dopisu učinila.

Problém zde byl, že lékařské vyšetření, při kterém měla Karolína K. trpět na nervové křeče, proběhlo v září roku 1924, avšak vztah s Karolínou D. započal již v dubnu roku 1923.

[251] SOA Třeboň, TK VI. 820/24; TK VI. 386/24., s. 5.
[252] Tamtéž, s. 5.
[253] Tamtéž, s. 22.
[254] Více informací se o lékaři nepodařilo zjistit.

Soud z těchto důvodů nepřikládal lékařově výpovědi větší význam. Naopak veškerá tvrzení zamítl, společně s návrhem, aby byl prošetřen duševní stav i Karolíny D. Soud také neuvěřil výpovědi Karolíny K., protože při původní výpovědi u okresního soudu v Horní Plané své činy zcela doznala, což dosvědčil i soudce dr. Roth z Horní Plané. V té době nebudila obžalovaná dojem duševně nepříčetné osoby.

Krajský soud v Českých Budějovicích na základě těchto poznatků uznal obě ženy vinnými. Zejména na základě úplného doznání obžalované Karolíny K., přihlédnul také k výpovědím svědků, získaných z procesu v Horní Plané a také k dopisu, který měla Karolína D. poslat manželovi obžalované. Podle soudního protokolu, ženy: „*Spolu smilstvo spáchaly tím, že obě opětovaně se do téže postele lehly, nahé tělo navzájem ohmataly a úkony souloži podobné vykonaly*.“[255] Trest byl vyměřen na délku šesti týdnu těžkého žaláře se třemi posty, avšak podmíněně. Ženám přitížila skutečnost, že se jednalo o opětované spáchání činu. Polehčující okolností bylo doznání viny a dosavadní bezúhonnost. Vzhledem k těmto okolnostem povolil soud odklad trestu se zkušební dobou na tři roky. Ze spisového záznamu je poté patrné, že se Karolína K. osvědčila a v roce 1927 do vazby nenastoupila. Záznam o Karolíně D. ve spise chybí, vzhledem k přihlédnutí k praxi podobných případů lze snad také předpokládat, že se žena osvědčila a od vazby byla osvobozená.

6.2 Anežka Kr. a její známosti (1924-1930)

Anežka Kr.	(věk neznámý), vdaná, švagrová Marie Kr. a Marie Kv.
Marie V.	21 let, vdaná, manželka soukromého úředníka ve Třech Dvorech
Františka Š.,	21 let, vdaná, manželka soukromého úředníka ve Třech Dvorech
Marie Kr.,	32 let, vdaná, manželka obuvníka v Litovli, švagrová Anežky Kr.
Marie Kv.,	30 let, vdaná, vyšívačka v Litovli, švagrová Anežky Kr.
Místo:	Tři Dvory, Litovel (okr. Olomouc)

U krajského soudu v Olomouci se dne 18. července 1930 konalo hlavní přelíčení proti pěti ženám. Hlavní postavou příběhu je Anežka Kr., která líčení nemohla být přítomna z důvodu blíže nespecifikované těžké nemoci, u soudu se však pracovalo s výpověďmi z policejních výslechů.[256] Kratší spis plynoucí pouze z hlavního přelíčení z těchto důvodů neobsahuje

[255] SOA Třeboň, TK VI. 820/24; TK VI. 386/24., s. 9.
[256] ZAO, Olomouc, Krajský soud v Olomouci I., č. kar. 139, TK 1443/29.

základní údaje o Anežce Kr., nedozvídáme se tak například o jejím věku, pouze víme, že byla vdaná za bratra své milé Marie Kr. jménem Antonín.[257]

Anežka Kr. měla v letech 1924-1925 milostný poměr s jistou Marií V., které v této době bylo šestnáct let. Obě dívky pocházely ze stejné vesnice Tři Dvory. Lze předpokládat, že Anežka Kr. byla v podobném věku. V letech 1926-1927 poté Anežka Kr. navázala další poměr se šestnáctiletou Františkou Š., v té době však zároveň udržovala vztah se zmíněnou Marií V. Anežka Kr. také neváhala Františce Š. předhazovat svůj vztah s Marií V., zejména ve směru sexuálního poměru. Víme tak ze zápisu policejního inspektora.

„*že [Anežka] Kr. jí vytýkala, že je příliš chladná, to prý Marie V. je divočejší, ta prý by ji /: totiž [Anežku] Kr. :/ byla jednou roztrhala, jak byla rozvášněna*."[258]

V roce 1928 navázala Anežka Kr. podle spisu milostný poměr se svou, v té době budoucí, švagrovou Marií Kr. Vztah však měla iniciovat ona zmíněná švagrová.

Anežka Kr. také měla mít poměr i se svou druhou švagrovou, která si vzala za manžela Anežčina bratra, a to s Marií Kv. Tato žena intimní vztah s Anežkou Kr. popřela. Naopak Anežky švagrová, Marie Kr. dosvědčila, že ji Anežka Kr. několikrát vyprávěla o jejím vztahu právě s Marií Kv., která činy popírala. Z těchto důvodů měly být mezi Marií Kr. a Marií Kv. rodinné rozepře. Zejména Marii Kr. trápila slova Anežky Kr. a na druhou ženu žárlila.

U policie poté Marie Kr. uvedla: „*že prý [Anežka Kr.] jí vykládala [Marii Kr.], že s [Marií] Kv. spát je lepší než s mužem, [Marie] Kv. prý dovede být velice něžná, což prý muž neumí*."[259] Jiná svědkyně v případu uvedla, že vtahy mezi Marií Kv. a Marií Kr. se měly pokazit v momentě, když Marie Kv. uviděla, jak se Marie Kr. a Anežka Kr. líbají.

Spletité vztahy nakonec soud vyřešil následovně. Pro nedostatek spolehlivých důkazů byla nakonec Marie Kv. zproštěna obžaloby. Soud měl za to, že Marie Kr. chtěla spíše Marii Kv. uškodit ze žárlivosti. Soud dále nezpochybňoval výpověď samotné Marie Kv. a Anežky Kr., které obě svůj možný vztah popřely. Naopak Anežce Kr. a jejím prvním známostem Marii Ve. a Františce Š., a následně i švagrové Marii Kr., udělil trest v délce jednoho měsíce těžkého žaláře s jedním postem a jedním tvrdým lůžkem. Ženy však byly odsouzeny podmíněně se zkušební dobou na tři roky. Pokud se osvědčily nemusely do vězení nastoupit vůbec.

[257] Spis obsahuje dokumentaci o dvanácti listech, číslovaných po dvoustránkách od č. 53-59. Číslovaní je nezvyklé, protože to vypadá, jako kdyby složka v minulosti obsahovala ještě další dokumenty. Chybí zde například přímo protokoly obžalovaných a svědků. ZAO, č. kar. 139, TK 1443/29.
[258] Tamtéž, s. 57.
[259] Tamtéž, s. 59.

6.3 Bedřiška H. a Leopoldina T. (1929-1937)

Bedřiška H. 41 let, svobodná, soukromnice

Leopolda T. 33 let, svobodná, kadeřnice bez zaměstnání

Místo: Rokytnice nad Jizerou, Liberec, Přerov

V létě roku 1937 začala být četníkům z Přerova podezřelá jistá zámožná žena, která v kavárnách a restauracích zaplatila vždy celou útratu za Leopoldu T. a její rodiče. Četníci brzy zjistili, že se jedná o Bedřišku H. pocházející z Rokytnice nad Jizerou a ženu údajně počali podezřívat z jakési špionáže. Z těchto pohnutek kontaktovali své kolegy v Rokytnici, kteří dosvědčili, že Bedřiška H. je ze zámožné rodiny, avšak zároveň se o ní proslýchá, že je „*pohlavně úchylná*.“[260] Protože se jednalo o váženou rodinu, neboť v té době již zesnulý otec Bedřišky byl majitel stavební firmy, nebyla tato žena nikdy stíhána. Pouze jednou se četníci v Rokytnici pokoušeli pátrat na základě anonymního ohlášení, avšak žádné důkazy proti dceři podnikatele údajně nenalezli. Díky těmto zjištěním se rozběhl celý kolotoč četnického pátrání, ze kterého bylo možné rekonstruovat celý příběh a sledovat proces soudního počínání.

Ženy se podle vlastního vyprávění potkaly v roce 1927 v kadeřnictví v Liberci, kde Leopolda T. pracovala. Bedřiška H. za ní docházela. Vztah začínal pomalu, Bedřiška v prvních fázích Leopoldu T. pohladila po tváři. Romantickými gesty tak měl započít celý vztah. Podle svých slov spolu ženy navázaly intimní poměr až od roku 1929, kdy spolu přespaly na hotelu Schienhof v Liberci.[261] U policie uvedly, že se navzájem navštěvovaly, pendlovaly mezi Rokytnicí nad Jizerou a Přerovem, kde Leopolda T. žila s rodiči. Bedřiška H. měla také u Leopoldy T. a její rodiny strávit čas v roce 1936 během letní, blíže nespecifikované výstavy v Přerově. Od prosince 1936 měla začít s rodinou své milé také bydlet, až do svého zatčení přerovskými četníky v březnu 1937. Od prvního seznámení uplynulo v té době sedm let. U policie zmíněné vzájemné návštěvy a výlety jsou patrně pouze pomyslnou špičkou ledovce milostného vztahu.

Bedřiška H. vozila své milé také různé dárky. Jednalo se například o rukavice, klobouky, čepici, pulovr, plášť, látku na dámské šaty. Při odjezdu také dávala Leopoldě T. hotovost ve výši 300 až 600 korun. Bedřiška H. dále koupila nábytkové zařízení do ložnice, konkrétně se jednalo o dvě skříně, dvě postele, dva noční stolky a toaletní skříň v ceně 5000 korun. Patrně

[260] ZAO, Olomouc, Krajský soud v Olomouci I., č. kar. 307, TK 677/37. s. 4.

[261] Po roce 1945 byl hotel přejmenován na Hotel Praha. Nachází se v Železné ulici v centru města Liberec. Schienhof (Hotel Praha), o. Liberec. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Hotel_Praha_(Liberec). [cit. 2024-04-28].

tak zařizovala a pomáhala připravovat společné bydlení u rodiny Leopoldy T. Starší z žen dovážela menší dary i rodičům Leopoldy T. Otci například koupila tabák, kravaty a ponožky. Matce darovala například nové šaty a boty. V době, kdy bydlela u rodiny své milované, jim údajně platila 20 korun měsíčně. Bedřiška H. za celou rodinu platila útratu v různých kavárnách a restauracích. Při výslechu nicméně sama zmínila, že útraty platila taktéž druhá strana. Leopolda T. si však během výslechu neodpustila dodat, že „*pohlavní styky*" konala s Bedřiškou H. snad z lásky, protože jí přišla sympatická a milá.[262]

Otec Leopoldy T., Vilém T., byl v té době již v penzi a pobíral důchod 970 korun. U policie se pokusil tvrdit, že nábytek do ložnice koupil dceři on sám. Nicméně policie měla ze svého šetření jiné informace, proto se otec hájil tím, že si nábytek koupila dcera sama za peníze od něj. Policii strategicky sdělil, že intimitu mezi Bedřiškou H. a její dcerou nikdy nepozoroval.

Policie ženy po prvním výslechu ihned propustila, nicméně díky zjištění, že obě ženy spolu bydlí ve stejné domácnosti, byly znovu zatčeny.

Během této doby provedl policejní agent Antonín Friedrich domovní prohlídku za účelem nalézt usvědčující důkazní materiál v podobě milostných dopisů. Psaní nalezena nebyla, policie nalezla pouze pět pohlednic poslaných Bedřiškou H., jednu pohlednici poslanou Leopoldou T., dvě fotografie nahých blíže neidentifikovaných žen a jednu fotografii na které je Bedřiška H. se psem. Složka uložená v archivu obsahovala pouze pět pohlednic, fotografie nahých žen a jednu z pohlednic si patrně ženy vyžádaly k navrácení. Fotografie Bedřišky H. s domácím mazlíčkem se dochovala.[263] Leopolda T. na naléhání policie taktéž uvedla, že veškerou korespondenci obdrženou od Bedřišky H. vždy spálila. Žena mohla samozřejmě polici strategicky lhát a dopisy mít v bezpečí na památku uložené na jiném místě.

6.3.1 Záchrana v podobě lékařky

Během pobytu ve vazbě vypovídala u policie na obranu žen také lékařka Vlasta Skaláková. U policie uvedla, že má Bedřišku H. od roku 1933 v léčení a je taktéž doktorkou Leopoldy T. Zejména Bedřiška H. podle jejího odborného posudku měla trpět psychoneurózou, která se projevovala rozrušením, exaltacemi, strachem z nemoci. Střídat se u pacientky měly stavy apatie a různé excesy, které naznačovaly, že není duševně normální. V rámci rodinné anamnézy měla být zatížena z otcovi strany. Je zřejmé, že lékařka stála na straně žen a snažila

[262] ZAO, Olomouc, č. kar. 307, TK 677/37. Tamtéž, s. 10-13.
[263] Tamtéž, neočíslovaná příloha.; V této práci viz obrazová příloha č. 1.

se urychlit celý proces, aby mohly být ženy co nejdříve propuštěny z vazby a připravily se na hlavní soudní přelíčení.

Přesně to se také povedlo, začátkem dubna roku 1937 byly obě propuštěny na svobodu. Na ženy byla podána obžaloba a čekalo se na hlavní přelíčení, které mělo nastat třetího května roku 1937. Nakonec se však přelíčení odložilo na konec května téhož roku, údajně z důvodu onemocnění Bedřišky H. Později byl soudní proces pro nedostatek důkazů prodloužen až do srpna roku 1937. Během této doby měly obě ženy čas promyslet si svou strategii. Najaly si advokáta, skrze kterého podaly v prozatímním řízení tzv. vývodní návrhy. To znamená dokumenty, které shrnovaly právní argumenty, stanoviska, důkazy a obsahovaly navrhované rozhodnutí soudu.

Bedřiška H. nechala do zprávy advokátem napsat, že vše přiznala pouze pod nátlakem a nervově rozrušena. Odkazovala se na to, že je neuropatická a s touto diagnózou je známá v lékařském ošetřování v Liberci a také v Přerově u paní doktorky Věry Skalákové. V momentě, kdy se dostane do komplikované situace zcela ztrácí nervy a nedovede se ovládnout do té míry, aby jasně rozeznala, co udává. Při výpovědi byla rozrušená. Její rozčilení zhoršila noc strávená ve vězení a na vše odpovídala tak, aby proces co nejrychleji skončil.

Bedřiška H. dále udala, že i když je nervově nemocná, tak soudí že není pohlavně úchylná, protože měla v minulosti pohlavní styky s více muži a tvrdila, že je zasnoubená. Za těchto pohnutek měla Bedřiška H. jezdit do Přerova. Muže, za kterým takto měla dojíždět, však nemohla konkrétněji jmenovat, protože byl, příhodně pro obhajobu, ženatý s jinou ženou. Město Přerov si taktéž velmi oblíbila, protože doposud žila v horském městě a toužila po změně prostředí. Když spala u Leopoldy T. byla její postel údajně zcela separovaná od postele Leopoldy T., přičemž rodiče bývali často doma, proto nemohlo dojít k žádným stykům. Ve spise se také dovolávala svědectví Marie Maškové, hostinské v Lověšicích, kam ona a celá rodina Leopoldy chodila. Ta prý mohla potvrdit, že nedocházelo k žádným intimnostem na veřejnosti. Dary, které celé rodině dávala, nevybočovaly dle jejího názoru z mezí společenské konvence.

Leopolda T. uvedla do zprávy informace v podobném znění. „*Necítím se vinna, nedopustila jsem se činu kladených mi za vinu v obžalobě. Přiznali jsem je, stalo se to v rozčilení, v němž jsem svých nervů naprosto neovládla. Jsem od přírody nervózní, jsem také v lékařském ošetřování a mé nervy jsou do té míry churavé, že jsem nucena pravidelně užívati luminalu k uklidnění*.“[264]

[264] ZAO, Olomouc, č. kar. 307, TK 677/37. s. 26-27.

Onu noc ve vazbě byla velmi unavená a rozčílená, nemohla totiž užít luminalu k uklidnění, jak je zvyklá. Z tohoto důvodu nebylo nic z toho, co uvedla, pravdivé. Odvolala se také znovu na znaleckou svědkyni paní doktorku Vlastu Skalákovou, která k ní byla přivolána při jejím rozrušení během výslechu. Dále taktéž na svou blízkou přítelkyni Alici M., se kterou se denně vídaly. Jakožto kamarádky si mezi sebou měly říkat všechny tajnosti, proto jí tato žena mohla dosvědčit, že nemá žádné homosexuální sklony. Podobně tak mohly dosvědčit i její rodiče, protože měla přísnou výchovu a otec by to nestrpěl. Dále se odkazovala na dobrou pověst.

Svou výpověď znovu nechala sepsat taktéž sama doktorka Věra Skaláková, která oběma ženám tímto způsobem velmi pomáhala. Lékařka vysvětlila, že pokud se její pacientky ocitly v nějaké nenadálé a komplikované situaci, nedovedly nikdy jednat klidně a s rozvahou. Zejména intenzita jejich rozrušení byla vždycky daleko větší, nemusela odpovídat významu situace. Bedřiška H. měla být často vznětlivá a nechápala někdy a jádro hovoru. Například jednou byla pacientka údajně silně rozrušená gynekologickou prohlídkou, přitom k rozrušení dle doktorky nebylo důvodu. Navíc se měla Bedřiška H. lékařce v minulosti svěřit o svých stycích s muži. Mohlo by tedy být klidně možné, pokud by byly obě ve velkém nervovém vzrušení a vyšinutí, že by nevypovídaly věci pravdivé. Dlouhý a náročný výslech se projevil jistou nervovou vyčerpaností, k němuž se přidal také strach z vězení, ve kterém ženy nikdy nebyly. Celá záležitost je zkrátka zbavila veškeré rozvahy a obě byly ochotné učinit vše jen aby se z prostředí vězení dostaly. V podstatě nevěděly, co vypovídají.

6.3.2 Rozuzlení případu

Soud si navrhované, již známé svědky k šetření nepřizval. Nicméně z toho důvodu, že soudní aparát musel přihlédnout ke svědectví lékařky, byli jako další svědci v prozatímním řízení k výslechu přizváni právní praktikant a soudní oficír. Oba potvrdili, že dámy byly při výslechu velmi rozrušené, bály se vypovídat, byly málomluvné a také plakaly. Na otázky od vyšetřujícího soudce většinou pouze přikyvovaly. K podání výpovědi byl přizván i vyšetřující soudce, který potvrdil, že obě ženy plakaly. Jejich chování přičítal však studu, protože se dotazoval na otázky týkající se pohlavního života. Nicméně i za těchto okolností proběhl proces v poklidu.

V srpnu roku 1937 se na základě nasbíraných důkazů a výpovědí svědků konalo u krajského soudu v Olomouci hlavní přelíčení. Soud Bedřišku H. a Leopoldu T. osvobodil, aniž by jim byl vyměřen jakýkoliv trest. Bylo to za prvé z toho důvodu, že jejich výpovědi se

vzájemně nekryly, kvůli tomu že věci nejdřív přiznaly, a potom popíraly. Soud přihlédl ke svědectví lékařky Vlasty Skalákové, která se o jejich svobodu intenzivně zasazovala. Soud poté zejména přihlédnul k tomu, že lékařka byla k ženám přivolána v době, kdy byly ve vazbě, což mělo potvrdit jejich chorobné nervové rozpoložení. Navíc to, že ženy byly rozrušené, potvrdili i četníci a soudce. Soud žádné jiné důkazy proti obžalovaným poté zkrátka neměl a zprávu z četnické stanice z Rokytnice nad Jizerou nebral ze dostatečnou, protože informace o pohlavní úchylnosti nebyly potvrzeny.

6.4 Janina M. (1932-1938)

Janina M.	34 let, svobodná, služebná
Filoména N.	44 let, svobodná, služebná
Štěpánka K.	22 let, svobodná, služebná
Ludmila B.	25 let, svobodná, dělnice
Marie V.	19 let, svobodná, služebná
Eva H.	28 let, svobodná, služebná
Ludmila N.	17 let, svobodná, při domácnosti
Místo:	Předmostí, Haná, Skrbeň, Loučany, Štětovice (okr. Olomouc)

Janina M. pocházela původně z obce Chyžné v Polsku, národnost měla taktéž polskou. Od dětských let se živila jako služebná a nikdy nechodila do školy. Neuměla číst ani psát, v právních protokolech se proto podepisovala vždy třemi křížky. Hovořila však česky. Během svého života putovala po nejrůznějších hospodářstvích a jejím posledním místem bydliště bylo hospodářství ve Skrbni, vesnici v olomouckém okrese. V dubnu roku 1938 byla Janina M. zatčena strážmistrem Josefem Ludvíkem, který šetření započal ze své iniciativy. Ze spisu není patrné, že by kdokoliv ze svědků nebo osob zakomponovaných do tohoto případu podal na Janinu M. stížnost. Po prvním výslechu byla žena záhy vsazena do prozatímní vazby, protože měla mít intimní poměr s několika ženami během svého putování za prací. Rovněž tímto postupem mělo být zamezeno, aby žena působila na svědky. Dále také proto, že neměla žádné trvalé bydliště.[265] Ve vazbě strávila necelé čtyři měsíce. Během této doby policie zvala k výslechu svědky a proběhlo několik doplňujících výslechů s Janinou M., včetně lékařského vyšetření.

[265] ZAO, Olomouc, Krajský soud v Olomouci I., č. kar. 328, TK VII 877/38.

Případ je to poměrně kuriózní. Nejenom že se jedná o nižší vrstvu společnosti, ale také ve způsobech, jakými se Janina M. snažila navázat intimní poměry s jinými ženami, reakcích okolí a odrazu přemýšlení o ženské homosexualitě ve společnosti, mnohdy hraničící s jistou lhostejností takového konání.

Od roku 1932 se podle svědectví manželů Spáčilových, kde Janina M. po nějaký čas sloužila, na vsi v Předmostí proslýchalo, že se chová jako muž.

„*V Předmostí se mluvilo o tom, že Janina M. jest dvojího pohlaví, což prý se u ní asi po měsíci střídalo a byla nápadná pouze tím, že v době, kdy snad se cítila mužem, náruživě kouřila, v určitou dobu však nekouřila vůbec*.“[266] Kouření mělo být v tomto případě znakem maskulinity.

V různých hospodářství zůstávala Janina M. zpravidla několik měsíců, někdy i po celý rok, záviselo to na množství práce i potřebě pracovní síly v jednotlivých domácnostech. Protokolárně první ženou, se kterou se Janina M. pokusila navázat intimní poměr, byla Filoména N. V roce 1933 spolu obě ženy sloužily na Hané u rolníka Josefa Dvořáka. Ženy spolu sdílely pokoj i jednu postel. Služebné v hospodářstvích většinou spaly spolu ve stejných místnostech, prostorech oddělených od hospodáře a mnohdy i ve společných postelích. Po několika nocích se Janina M. pokoušela mít se ženou milostný poměr, podle její výpovědi docházelo k nedovoleným dotykům a polibkům.

„*Ráno jsem to hned ohlásila hospodyni, která to řekla rolníku Josefu Dvořákovi s tím, že když zůstane ve službě ona, že odejdu já. Poněvadž však rolník Dvořák potřeboval dvě služebné, domluvili jsme se tak, že já již příští noc jsem spávala odděleně*.“[267] Nedovolené chování neustávalo a Filoména N. si například stěžovala, že ji Janina M. chytá při práci za sukně. Po nějaké době Janina M. ze služby sama odešla.

V roce 1934 nastoupila Janina M. do služby k jistému rolníkovi v Loučanech, kde potkala další služebnou, Štěpánku K. Následovalo chování podobné předchozí situaci. K jednání Janiny M. vypověděla svědkyně následující:

„*Hned prvou noc snažila se mně [Janina] M. dát pusu, a to tím způsobem, že mne chytala kolem krku a přitiskla se v posteli ke mně, já jsem se však bránila, odžduchovala jsem ji od sebe, takže mně pusu nedala*.“[268]

[266] ZAO, Olomouc, č. kar. 328, TK VII 877/38. s. 25.
[267] Tamtéž, s. 23-24.
[268] Tamtéž, s. 29.

Štěpánka K. si na chování druhé ženy šla ještě téže noci stěžovat jiné služebné, ta ji však odbyla s tím, že „*prý to nic není, abych nebyla hloupá a spala*.“[269] Štěpánka K. probděla díky tomu dle jejích slov několik nocí, aby se vyhnula obtěžování Janiny M., až nakonec hospodář svolil k tomu, aby jí byla přivezena druhá postel od příbuzných. Dovezení postele však trvalo půl měsíce, do té doby musela Štěpánka K. sdílet lože s neodbytnou Janinou M. Na policii žena uvedla, že se všem pokusům o intimní poměr ze strany Janiny M. vždy ubránila a snažila se dokázat, že kdyby mohla spát někde jinde, tak by tak učinila. Janina M. v rámci svého chování při výslechu dodávala, že druhou ženu pouze „*hubičkovala*“ na obličej a někdy ji „*objímala*.“[270]

Ve službě u rolníka v Loučanech nezůstala Janina M. dlouho. Zdržela se pouhý měsíc a poté se vydala hledat práci jinam. Od roku 1934 začala pracovat u rolníka Josefa Zlámala ve Skrbni, vesnici nacházející se taktéž v olomouckém okrese. Zde se zdržela až do ledna roku 1935. V hospodářství se setkala s další mladší dělnicí Ludmilou B., se kterou se, jako v předchozím případě, pokoušela navázat intimní poměr, čehož také později docílila. Ludmila B. u policejního výslechu nicméně uvedla, že styk s druhou ženou navázala v podstatě z donucení. Vyvstává zde otázka, do jaké míry Ludmila B. upravila svou výpověď a do jaké míry na ni starší Janina M. vyvíjela nátlak, podobně jako činila u všech dalších žen. Ludmila B. uvedla, že byla druhé ženě pouze po vůli, přijala od ní dary v podobě šatů a dvou svetrů. Druhá žena ji však neustále pronásledovala a sexuální styk si měla vynucovat nejen pomocí darů, ale i nadávkami a vydíráním. Jako v předchozím případě spolu obě ženy sdílely jeden pokoj i postel.

„*Asi za 3 nebo 4 dny mě [Janina] M. vzbudila a tázala se mně, jak ji mám ráda a chtěla po mně hubičku. Žádná ženská před tím mi to ještě neřekla a nevěděla jsem, že ženské se mohou míti také rády s ženskými [,] a proto jsem jí hubičku nechtěla dáti, ale ona mě ji sama sebrala*.“[271]

Ludmila B. ve své výpovědi také uvedla, že nevěděla, že je takové jednání trestné, i v případě, kdy jej ona sama pouze strpěla. Obtěžování ze strany Janiny M. zde taktéž nezůstalo pouze u polibků.

„*Chtěla jsem zpočátku vždycky utéci z komory, ale [Janina] M. zastrčila dvéře a ke dveřím mně nepustila. Poněvadž byla silnější, nikdy jsem ji nepřemohla. Častěji jsme se spolu při té příležitosti porvali, když mě [Janina] M. nechtěla z komory pustiti ven*.“[272]

[269] ZAO, Olomouc, č. kar. 328, TK VII 877/38., s. 29.
[270] Tamtéž, s. 29.
[271] Tamtéž, s. 14-15
[272] Tamtéž, s. 14-15.

Na počínání Janiny M. si žena stěžovala u hospodyně domácnosti, nicméně ta jejímu vyprávění vůbec nechtěla věřit. Policie onu hospodyni Zlámalovou vyslýchala, žena však uvedla, že u žen nepozorovala žádné podivné chování. Naopak si všimla pouze toho, že se obě služebné mají rády. Janina M. byla údajně pracovitá a mnohdy odvedla práci i za Ludmilu B. Nelze se zde však zbavit domněnky, že hospodyně mohla před jednáním svých podřízených takzvaně naschvál zavírat oči, protože je obě potřebovala na odvedení práce v hospodářství a svou lhostejností posunula pomyslné hranice přípustného jednání mezi ženami. Vystává zde také otázka, jak by reakce okolí vypadala, pokud by se jednalo o dva muže.

Janina M. v roce 1937 podobným způsobem jednala i v hospodářství Josefa D. v Topolanech, kde se seznámila se služebnou Marií V. Druhá žena si na chování Janiny M. stěžovala u hospodyně, která reagovala tak, že Marii V. dovolila spát ve světnici s dětmi. Janinu M. však hospodyně ze služby pro nedostatek pracovní síly nepropustila.

Téhož roku přijal do služby Janinu M. také další rolník, pocházející opět ze Skrbně. V té době už se zřejmě mezi lidmi proslýchalo, jakým způsobem se Janina M. chová k jiným ženám, to však nebyl pádný důvod, aby nebyla zaměstnávána v domácnostech na Olomoucku. Rolník Gabriel Z. při policejním výslechu dodal, že Janinu M. přijal do služby společně s Evou H. a Anežkou P. Janina M. musela poté, na rozdíl od druhých žen, spát v oddělené posteli.

„*Tato postel byla jí vyhrazena proto, že s [Janinou] M. šla pověst, že má sklonu k homosexualitě a proto, aby k nějakým takovým stykům bylo zabráněno. Než byla přijata [Janina] M. do práce, musela slíbiti, že nechá [Evu] H. a [Anežku] P. na pokoji*.“[273]

Eva H. však při výslechu u policie uvedla, že po několika dnech se Janina M. domluvila s Anežkou P. a svou postel si přesunula k větší posteli, ke straně, kde obvykle spávala Eva H. Janina M. poté uvedla, že s Evou H. provozovala dvakrát sexuální akt, který byl dobrovolný. Také tvrdila, že ji Eva H. provokovala tím, že se chtěla sama přesvědčit, zda Janina M. není mužem, protože se to o ní ve vsi povídalo. Eva H. to původně popírala, poté co byla po jejím výslechu konfrontována Janina M., některé praktiky a dobrovolnost svého jednání doznala.

V květnu roku 1937 byla Janina M. přijata na práci do rodiny rolníka Jana Nevrlého ve Štětovicích. Janina M. se údajně nechala najmout hospodyní z toho důvodu, že se jí zalíbila osmnáctiletá dcera hospodářky. Po měsíci byla však ze služby vyhozena. Jan Nevrlý u výslechu uvedl, že však o chování Janiny M. vůči jeho dceři nic nevěděl, dcera se mu nesvěřila, dle něj tak neučinila ze studu. Hospodář však mohl zároveň lhát, aby zdůvodnil, proč celou záležitost nenahlásil. Důvod propuštění Janiny M. ze služby taktéž neuvedl.

[273] ZAO, Olomouc, č. kar. 328, TK VII 877/38. s. 13-14.

6.4.1 Lékařské posudky a rozuzlení případu

Vzhledem k chování Janiny M. byla soudem nařízená lékařská prohlídka, které se ujali soudní znalci, lékaři Evžen Prachař a Hans Kux.[274] Při prohlídce Janina M. uvedla, že od svých jednadvaceti let měla pohlavní styky s muži. Nikdy neotěhotněla z toho důvodu, že prý nechtěla mít nemanželské dítě, jako jiné dívky jejího věku. Podle svých slov měla mít také poměr se sedlářem Josefem K. v České Třebové, avšak po této známostí uvedla, že neměla „*na druhého mužského gusto.*“[275] Od této doby začala mít ráda dívky, se kterými během své služby spávala v posteli. Odborníci proto usoudili, že u ní nejde o vrozenou úchylku. Chování přisuzovali společenské vrstvě, ve které se žena celý život pohybovala. „*Činy jí za vinu kladené nutno považovati za pohlavní zvrácenost individua kulturně nízko stojícího, bez dostatečně vyvinutých mravních zásad*.“[276]

Vzhledem k tomu, že se v obcích tradovalo, že Janina M. jest napůl mužem, provedli lékaři taktéž gynekologické vyšetření, při kterém však zjistili, že fyzicky je zcela v normě a vyloučili tak možný hermafroditismus.[277] Dále byla Janina M. lékaři dotazovaná na erotické předměty, nic z toho však nebylo potvrzeno.

Označení za muže Janinu M. osobně rozčilovalo a zřejmě uráželo. Lékaři si k tomu poznamenali: „*Jest velmi rozezlena, že se ve Skrbeni pochybuje o jejím ženství. Po propuštění jim to ukáže a na dědině na návsi bude souložiti, aby dokázala, že je ženská. Na dědině se dělají všelijaké věci*.“[278] Na konkrétnosti sexuálního jednání ve vesnickém prostředí se lékaři bohužel více nedoptávali.

Hlavní přelíčení poté proběhlo v srpnu 1938. V prozatímní vazbě si Janina M. prožila čtyři měsíce. Ke svým činům se povětšinou doznala. Žena byla odsouzena na tři měsíce těžkého žaláře se ztrátou volebního práva a s jedním postem měsíčně. Společně s ní však soud odsoudil i Ludmilu B. a Evu H., protože s Janinou M. provozovaly zakázané homosexuální styky, jakkoliv toto jednání mohlo být nedobrovolné soud více neřešil. Ludmila B. a Eva H. byly odsouzené na jeden měsíc. Všechny tři však byly souzeny podmíněně se zkušební dobou v rozsahu tří let. Celý trest byl nakonec ženám zcela prominut v říjnu roku 1938 z rozhodnutí vlády, protože se u všech jednalo o první trest. Tímto způsobem se obžalované zcela vyhnuly vazbě.

[274] Více informací se o lékařích nepodařilo zjistit.
[275] ZAO, Olomouc, č. kar. 328, TK VII 877/38. s. 31.
[276] Tamtéž, s. 32.
[277] Ve zprávě je uveden přímo tento pojem, nikoliv intersexualita.
[278] ZAO, Olomouc, č. kar. 328, TK VII 877/38. s. 32.

6.5 Anna, „Anča Mrkavá“, P. a prostějovská aféra (1933-1934)

Anna, „Anča Mrkavá“, P.	28 let, svobodná, dělnice[279]
Marie P.	27 let, svobodná, služebná, živila se prostitucí
Ludmila H.	18 let, svobodná, živila se prostitucí
Maxmilián W.	38 let, ženatý, kožišník
Andělín Š.	55 let, ženatý, ředitel advokátní kanceláře
Marie K.	37 let, svobodná, při domácnosti
Terezie T.	35 let, vdaná, dělnice
Františka S.	21 let, svobodná, číšnice
Filoména S.	29 let, svobodná, nádenice
Žofie P.	20 let, svobodná, služebná
Božena Ř.	18 let, svobodná, číšnice
Filoména Č.	33 let, svobodná, posluhovačka
Anežka P.	25 let, svobodná, švadlena
Ludmila C.	22 let, svobodná, služebná
Hermína D.	21 let, svobodná, služebná bez zaměstnání
Eliška U.	19 let, svobodná, služebná bez zaměstnání
Marie „Mizzi“ Č.	21 let, rozloučená, při domácnosti
Anna B.	18 let, svobodná, artistka
Místo:	Prostějov a jeho okolí, Olomouc

V roce 1933 rezonovala českým a moravským tiskem tzv. prostějovská aféra, do které mělo být zapojeno až čtrnáct žen z nižších vrstev společnosti a také dva muži, přičemž jeden z nich byl vysoce postavený úředník. Noviny si v té době nebraly servítky a svým čtenářům sdělovaly celá jména žalovaných, informovaly je o událostech z hlavního přelíčení.[280] Některé skandalizovaly homosexuální lásku, jiné zachovávaly umírněnější postoj. Brzy také vyšlo na povrch, že zmíněný úředník Andělín Š. zpronevěřoval peníze. Proces, který se z Prostějova dostal ke krajskému soudu v Olomouci, tak získal pro publikum ještě fantastičtější rozměr.

[279] Ne pokaždé byla žena svým povoláním uvedena jako prostitutka. LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky*. Praha: Karolinum, 2002. s. 63-79.
[280] V roce 1932 se v dobovém tisku v souvislosti s homosexuálními obdobně psalo o tzv. plzeňské aféře. O kauze pojednal ve své studii Lukáš Nozar, viz: NOZAR, Lukáš. Diskriminace, trestní stíhání a tolerance homosexuality na příkladu plzeňských afér z roku 1932. In: In: HIML, P. SEIDL, J. SCHINDLER, F. (edd.), *„Miluji tvory svého pohlaví.“*, s. 123-125.

Pražský poledník *Expres* se na titulní stránce vyjadřoval k případu jako k „*lásce úchylných žen*“[281] a v prosincovém čísle apeloval na to, aby byla aféra plná orgií řádně prošetřena soudními orgány.[282]

Moravský deník naopak uváděl, že se jednalo pouze o lesbickou lásku, kterou nijak nevulgarizoval ani nezesměšňoval, a dokonce uvedl, že celá událost je neprávem zveličována.[283]

Se zveličováním událostí si nedělali starosti pisatelé pražského *Poledního listu*, naopak se v líčení bizarních a nepravdivých okolností týkající se lesbické lásky a sexuality značně vyžívali. Například list uvedl, že ženy spolu pořádaly pravidelné, mnohdy až mystické seance.

„*Za Olomouckou ulicí v Prostějově jest divočina, kde se scházejí jen kasaři k poradám, aneb zoufalí milenci k poslední schůzce. Na tato místa vyvedla Marie Č. svoji družinu za letní vlahé noci. Tam dívky v rouše Evině reprodukovaly Sen noci svatojánské*.“[284]

Dále noviny nesprávně uvedly, že hlavní aktérka Anna P. byla zatčena se dvěma dalšími ženami, se kterými měla tyto slavnosti pořádat. Patrně však jeden z nejhorších výmyslů, které tyto noviny o společnosti lesbických žen napsaly, byla vražda čerstvě narozeného dítěte. „*Vrcholem všeho však bylo, že jedna žena si nechala zaplatiti a před touto hnusnou společností rodila a pak když dítě za několik okamžiků zemřelo ze strachu před vyzrazením byla mrtvolka vhozena do stohu u Prostějova a tento zapálen*.“[285]

Žádné takové praktiky se však skutečně nestaly, bezpochyby by byly součástí značného množství reálných archivních protokolů. *Polední list* po odsouzení žalovaných v roce 1934 referoval o celé události znovu jako o nemravné aféře, jejíž aktéři měli společně pořádat jakési sexuální seance, při kterých se měly dít „*hrůzné věci*“. Dále byla čtenářům prozrazena výše rozsudků, přestože do nich redaktoři nezapočítali prozatímní vazbu.[286]

Způsoby, jakým se noviny, zejména *Polední list*, vyjadřoval k homosexualitě, nenechaly chladnými autory časopisu *Nový Hlas*. Jednalo se o jediné periodikum, které v té době svými texty bojovalo za práva homosexuální menšiny. V této práci je časopisu věnována pozornost v kapitolách o literatuře. Jednu ze zpráv autoři *Nového Hlasu* převzali přímo

[281] 16 zatčených v prostějovské aféře. In: *Expres*, 1933, č. 268, s. 1-2.
[282] Prostějovská aféra má být ututlána? In: *Expres*, 1933, č. 279, s. 1.
[283] Mravnostní aféra prostějovská před soudem. In: *Moravský deník*, r. 1934, roč. 29, č. 38, s. 3.; Prostějovská nemravná aféra podruhé před soudem. In: *Moravský deník*, r. 1934, roč. 29, č. 94, s. 3.
[284] Z Poledního listu převzal časopis Nový Hlas, viz: Aféra Prostějovská. In: *Nový hlas: List pro sexuální reformu*, r. 1934, roč. 3, č. 1, s. 15.
[285] Pro orgie obětovala ženství. In: *Polední list*. r. 1933, č. 319, roč. 7, s. 1.
[286] Aféra Prostějovská. In: *Nový hlas*, s. 14-15.

z *Poledního listu*, avšak neodpustili si na jeho adresu kyselou poznámku, ve snaze povzbudit své vlastní čtenáře.

„*Uveřejňujeme ji [zprávu] v doslovném znění, aby naši čtenáři poznali, jak dovedou referovat někteří lidé v časopise, který sice nečtou „soudní" čtenáři, ale ne snad také tak pitomí, aby se jim musela předkládat města hříšné lásky a zprávy o „hrůzných věcech.".* [287]

Jak tomu tedy ve skutečnosti bylo, alespoň do té míry, do jaké umožňují rekonstruovat příběhy žalovaných policejní protokoly, se podařilo zjistit prostřednictvím soudních spisů. Pravda, jak v případu uvidíme, je v mnoha ohledech mnohem prostší a jednodušší. V olomouckém archivu se do dnešních dnů skutečně dochovala složka věnovaná hlavní aktérce Anně P. a dalším osobám figurujícím v celém případu. Noviny přinejmenším své čtenáře nebalamutily, když své publikum informovaly o tom, že policie má na hlavní aktéry nachystanou složku obsahující na tisíc stran údajů. Přesněji se jedná o dvě objemné samostatné složky, čítající necelých 900 stran protokolů, informací, údajů a dokumentů z policejního a soudního šetření.

6.5.1 Anna P. a její milenky

Na konci října roku 1933 začali policejní strážnici vyšetřovat Marii P., která se živila prostitucí. Nelze říci, zda policie od někoho dostala tip, nebo zda příslušníci policejní stráže učinili rozhodnutí rozplést taje prostějovské nižší vrstvy společnosti z vlastního popudu. Marie P. se při výslechu doznala, že provozovala sexuální akt s jistou Annou P., a to na objednávku před zraky cizího muže. Pro Marii P. představovala tato zakázka podle jejích slov výhodu, protože onen muž figuroval v aktu pouze jako divák. Obě ženy dostaly za toto konání dvacet korun. Původně měla jít skupina do hotelu, zde však muž odmítl vyplnit ohlašovací arch a k uskutečnění požadavku nakonec posloužila vedlejší ulička za jistým řeznickým krámkem v Olomouci.

Druhý den po výslechu Marie P. byla předvolána i Anna P., která měla být iniciátorkou celé zakázky a která v tomto případu figuruje jako hlavní aktérka. Ukázalo se, že Anna P., přezdívána taktéž jako Anča Mrkavá, kolem sebe shromažďovala značné množství žen, se kterými vykonávala sexuální akty na objednávku před mužskými zákazníky. Pro Annu P. však nebyly prováděné akty pouhou pracovní záležitostí, konané pouze kvůli penězům a

[287] Aféra Prostějovská. In: *Nový hlas*, s. 14-15.

kuplířskému řemeslu.[288] Anna P., jak se ukázalo z celé série výpovědí, byla skutečnou milovnicí žen a splétala kolem sebe síť vztahů, které vykazovaly prvky milostných i romantických nuancí a zároveň byly pěstované zcela svobodně i mimo svět mužských zákazníků.

Příběh Anny P. je zároveň případem ženy, žijící na okraji společnosti, se specifickými návyky. Charakterizována byla milostnými a starostlivými projevy, avšak i hrubým a násilnickým jednáním. Zároveň se jedná o příběh svobodného člověka, jehož mysl nezatěžovaly kategorie a diagnózy související s homosexualitou, tak jak byla dobově vnímána. Svými činy se policistům mnohdy ráda chlubila, důvod jejího zatčení jí připadal zcestný a z vyšetřujícího aparátu si tropila legraci zamotáváním příběhů a přidáváním nových lidí do děje, což policii nutilo k nekonečně zdlouhavému shromažďování výpovědí a důkazů. Poukazování na chování dalších účastníku, tedy v podstatě na běžnost výskytu homosexuality v rámci sociální periferie, ze které Anna P. pocházela, se tak snad cíleně stalo i její obhajující strategií.

Při jedné z pozdějších výpovědí si jistý strážník k Anně P. poznamenal: „*jen se stále usmívala a vyjádřila se, že kdyby měla říci všechny ženy, s kterými smilstvo proti přirozenosti prováděla, že by jich byla polovice všech žen z Prostějova a mnoho paniček ze zámožných rodin a proto raději, že bude mlčet*.“[289]

Žen, se kterými měla Anna P. poměr, ať již za finanční zisk, nebo z vlastních milostných popudů, byla celá řada. V roce 1931 Anna P. uvedla, že měla jednorázový intimní poměr s jinou prostitutkou Marií K., když ji nabídla přenocování. V roce 1932 se jednalo o Terezii T., která se taktéž živila prostitucí, a když si Anně P. postěžovala, že si jistou noc nic nevydělala, Anna P. ji měla dát pět korun za sexuální styk s ní.

V téže roce si Annu P. pozvala do pokoje v hostinci v Prostějově jiná žena jménem Františka S. U policie uvedla, že tak učinila proto, že se o Anně P. proslýchalo, že má ráda ženy. Františka S. však v tomto případě neprovedla žádnou finanční transakci. Později při výslechu Františka S. vše popřela.

Podobný poměr měla mít Anna například také s jistou kuchařkou Filoménou S., která však u policie vše popřela, s Marií K., když spolu ženy přespávaly ve společném ubytování, dále poté s Žofií P. a taktéž Boženou Ř., které dala Anna P. za intimní styk ložní prádlo.

[288] K detailnějším dějinám prostituce jako řemesla v českém prostředí viz: LENDEROVÁ, M., *Chytila patrola*, s. 23-65.; Problematikou prostituce, mužskou homosexuální prostituci nevyjímaje, se své dizertační práci zabývala Dominika Kleinová. KLEINOVÁ, Dominika. *Dcéry nočných ulíc: fenomén prostitúcie na Slovensku v rokoch 1918-1938*. Dizertační práce, Pardubice: Univerzita Pardubice, 2023.
[289] ZAO, Olomouc, Krajský soud v Olomouci I., č. kar. 238, TK 2439/33. s. 125.

V letech 1932-1933 se měla Anna P. také scházet s Filoménou Č. svobodnou posluhovačkou, a to zejména v přírodě v okolí prostějovského potoka Hloučele. Filoména Č. byla taktéž zatčená již v říjnu 1933. Z důvodu nedostatku volných cel však byla umístěna do stejné cely, společně s Annou P. přičemž poté vyšlo najevo, že ženy spolu měly intimní styk přímo na cele v nočních hodinách po půlnoci, kdy nebyly hlídány.

V roce 1933 měla mít poměr s Anežkou Pa., a to na objednávku od kožišníka Maxmiliána W.

Anna P. taktéž udala Ludmilu C., avšak pouze aby poukázala, že tato žena má poměr, podobně jako ona sama, s jinou ženou. Patrně se jednalo o Hermínu D., se kterou se scházela i Anna P. v letních měsících roku 1932 v prostředí potoku Hloučele. Ludmila C. později nařkla Annu P. za nevhodné chování na policejní cele. Podobně Anna P. udala policii Františku Sp., se kterou si měla za sexuální poměr vyměňovat cigarety a drobné peníze, ta však veškerou tuto intimitu popřela.

6.5.2 Anna P., Ludmila H. a Eliška U.

Jednou z dlouhodobějších milenek Anny P. byla osmnáctiletá Ludmila H., která se živila prostitucí. Ženy se měly seznámit v nemocnici, kde se patrně léčily z kapavky. Jeden čas se Ludmila H. milovala s Annou P. v jejím bytě, zcela bez pozornosti mužů. Při výslechu Ludmila H. uvedla, že sex společně provozovaly taktéž před ženatým kožišníkem Maxmiliánem W. v hostinci Vysoká na Husově náměstí v Prostějově a také na neznámém hotelovém pokoji. Intimní styk měly mít také před ženatým advokátem Andělínem Š., na veřejném místně, konkrétně na lavičce Komenského třídy v Prostějově.

Ludmila H. kromě Anny P. udržovala zároveň milostný poměr s další dívkou Eliškou U., a to v době, kdy se vídala s Annou P. Zmíněná Eliška U. byla předvedena k výslechu na začátku listopadu roku 1933. Tento milostný poměr mezi zmíněnými ženami se Anně P. nelíbil a velmi žárlila. Eliška U. uvedla, že: „*Anna P. v její přítomnosti dala v kostele Ludmile H. dva políčky na tvář a křičela tam: ty kurvo nesměj se mně do očí“, což vzbudilo v kostele u kolem stojících osob pohoršení*.“[290]

Anna P. se po návštěvě kostela svěřila Elišce U., že Ludmile H. koupila boty a jídlo, které měla však Ludmila H. dokonce darovat jiné ženě. Anny P. se toto chování dotklo a nejvíce ji rozlítilo, že je jí Ludmila H. nevěrná.

[290] ZAO, Olomouc, TK 2439/33, s. 43.

Nakonec s Eliškou U. navázala milostný poměr i Anna P. Z policejního výslechu nebylo patrné kdy k tomu přibližně mělo dojít, je možné, že se milostné vztahy mezi ženami navzájem překrývaly. Na jaře roku 1933 Anna P. přespávala s Eliškou U. v prádelně domu Lazarety číslo 23 v Prostějově. Později v teplejších dnech se toulaly, spávaly ve stozích slámy poblíž potoka Hloučele u Prostějova. Jednou chtěla Eliška U. údajně zapálit stoh slámy, kde spali tři muži. Anna P. ji v tom pod výhružkami zabránila. Odtud snad vznikla nepravdivá informace, o které referoval *Polední list*. Anna P. se později při lékařské prohlídce, která proběhla v rámci policejního šetření, přiznala, že Elišku U. měla ze všech svých milenek nejraději, a to zejména proto, že po ní nikdy nepožadovala peníze a milovala se s ní z vlastní iniciativy.

6.5.3 Anna P. a Marie „Mizzi" Č.

Výpovědi Anny P. dovedly policii k dalším dvěma ženám, které udala při výslechu na začátku listopadu roku 1933. Ještě téhož dne s nimi byl učiněn výslech a obě skončily v prozatímní vazbě.

Večer na jaře roku 1933 Anna P. sbírala nedopalky cigaret na Severním nádraží, když kolem ní prošly dvě ženy s jedním mužem. Jednou z žen byla Marie Č., která se po Anně P. několikrát ohlédla a poté jí oslovila. Anna P. neznámé sdělila, že se každý večer nachází v Komenského ulici na aleji. Marie Č. ji brzy vyhledala. Dala Anně P. dvacet korun, kapesník a šly spolu do parku na náměstí Svatopluka Čecha. Zde však obhlížel strážník, proto zamířily do bytu Marie Č. a strávily spolu ještě několik následujících večerů.

Za několik dní potkala Anna P. svou novou milenku znovu, tentokrát v doprovodu jiné ženy jménem Anna B., přičemž Marie Č. chtěla Annu P. oslovit, ale její doprovod to razantním způsobem nedovolil: „*aby s tou děvkou nemluvila*".[291] Anna P. byla výrokem společnice Marie Č. rozčílena, začala jí nadávat a chtěla jí uštědřit políček, až se nakonec Marie Č. i se svou společnicí daly raději na útěk. Anna P. v pozdější výpovědi přidala k situaci ještě následující podrobnosti: „*Tu řekla Anna B., aby se Marie Č. s takovou dacankou nezastavovala. Začala jsem oběma ženám nadávati, vlastně jen Anně B., že jí pobiji po paštice až udělá kotrmelec na silnici. Sebrala jsem při tom Marii Č. rukavice a hrozila jsem jimi. Ony se lekly a utekly*."[292]

Na druhý den však Anna B., ona společnice, přišla na policii podat stížnost na chování Anny P. Celá událost se u policie vyřešila smířením. Anna B. uvedla, že ji druhá žena chtěla

[291] ZAO, Olomouc, TK 2439/33, s. 33.
[292] Tamtéž, 77-78.

zbít ze žárlivosti, protože měla mít od Marie Č. slíbený kabát, který však doposud nedostala. Navíc se prý bála, že přislíbený kabát dostane Anna B.

6.5.4 Marie „Mizzi“ Č. a Anna B.

Z policejního šetření se podařilo rozplést i samostatný příběh seznámení Marie Č. a Anny B. Ženy se seznámily v restauraci u Grand hotelu v Prostějově. Po seznámení spolu začaly chodit na procházky na hřbitov a po městě, postupně se začaly navštěvovat také v bytech. První den šly například na procházku ke hřbitovu, a protože bylo chladno, zamířily do kavárny Hill. Dva dny na to pozvala Marie Č. svou milou k sobě do bytu a také ji představila své matce.

Marie Č. navrhla Anně B. dočasné bydlení. Ta pozvání přijala a společný večer měly oslavit poslechem gramofonu, tancem a koupelí, která vedla k milování. „*Když jsem přišla do pokoje, na chvíli se svlékla Marie Č. do naha a tančila při gramofonové desce a já jsem tančila s ní a když jsme dotančily a já chtěla odejíti svlékla mě Marie Č. tričko a vhodila mě na pohovku*.“[293]

Několik dní na to si naplánovaly týdenní výlet do Prahy. Marie Č. měla ve vlaku Anně B. vyznat lásku. Nadále však Anně B. sdělila, že má v Praze druhou milenku, jistou zámožnou dámu Jiřinu W. Policie se snažila dopátrat informace o této ženě a nechala si poslat zprávu z policejního ředitelství v Praze. Jiřina W. však při výslechu vše popřela, na svou obhajobu uvedla, že Marie Č. si často vymýšlí, zejména když tvrdí, že má „*nepřirozené styky*“.[294] S touto ženou se Marie Č. podlé své výpovědi seznámila na sokolském sletu v Praze v kavárně Štěrba situované na Václavském náměstí. Jejich setkání poté měly vždy probíhat v tomto podniku. Po výletě do Prahy se Anna B. přestala s Marií Č. scházet, patrně kvůli jejím dalším milenkám.

Protože měly obě ženy naplánované cesty do zahraničí, Marie Č. chtěla odjet do Berlína a Anna B. do Budapeště, policie je poslala do soudní vazby, aby v průběhu vyšetřování neutekly ze země. Policie se snažila nalézt další usvědčující důkazy a na základě toho byla v bytě rodiny Marie Č., situovaného na náměstí Svatopluka Čecha v Prostějově, provedena domovní prohlídka. Prohlídce však přihlížela matka Marie Č., která udala, že dcera všechny své dopisy vždy spálila a policii odmítla jakékoliv jiné osobní psaní vydat. Policejní prohlídka tak pro aparát skončila neúspěchem.[295] Rodiče se také snažili Marii Č. při vyšetřování pomoci. Navrhovali například, aby u ní byla provedena lékařská prohlídka, a zasazovali se o to, že jejich

[293] ZAO, Olomouc, TK 2439/33, s. 39.
[294] Tamtéž, s. 76
[295] Tamtéž, s. 147

dcera trpí duševní chorobou. Nabídli se taktéž, že zaplatí veškeré náklady s lékařskou prohlídkou spojené. Skrze advokáta poté poslali návrh na přezkoumání. Lékařská prohlídla však nakonec provedena nebyla. Marie Č. se také snažila hájit tím, že byla v minulosti provdaná a je taktéž těhotná. Anna P. ji měla udat z osobní msty.

Policie si však v době šetření, v únoru 1934, nechala vyhotovit profil o Marii Č. Poznamenali si, že jako dítě chodila oblékaná v mužských nebo chlapeckých šatech, toulala se do cizích zahrad na růže a ovoce, za což poté dostala od majitele pozemku výprask jako kluk, v jejich domnění, že chlapcem je. V převlečení za chlapce se naučila také řídit auto. V chlapeckém oděvu také navštěvovala hospody, díky čemuž se stávala terčem zábavy přítomných hostů. „*Takových a podobných výstředností provedla Marie Č. více, čímž je opřen názor, že je lehkovážnou*.“[296] Ztělesňování mužské genderové role pro aparát představovalo jeden z podstatných důkazů o homosexualitě Marie Č. Navíc byla ve 30. letech poměrně rozšířená informovanost o v této práci zmiňované inversi. Redaktoři *Poledního listu*, kteří měli tendence případ bulvarizovat, na to konto svým čtenářům tvrdili, že Marie Č. si v Berlíně pomocí operace měla nechat odstranit poprsí, aby byla více mužem. Pokud by tomu tak doopravdy bylo, policie by to bezpochyby zjistila a nepotřebovala by pátrat po dalších důkazech.

6.5.5 Lékařská sonda do mysli Anny P.

Vzhledem k tomu, že Annu P. několik žen obvinilo z toho, že má mužské pohlavní orgány, proběhla u ní gynekologická prohlídka. Učinily tak snad z toho popudu, aby snížily svou vlastní vinu. „*Žádá se, aby Anna P. byla podrobena prohlídce soudního lékaře, zda nevykazuje „nějaké zvláštnosti nebo zrůdnosti na svých orgánech pohlavních, prsech a vůbec částech těla souvisejících s pohlavím*.“[297] Nicméně žádné anomálie nebyly objeveny.

V únoru 1934 nicméně proběhlo přelíčení u krajského soudu v Olomouci, kde Annu P. zastupoval advokát zajištěný prostřednictvím Maxmiliána W. Advokát navrhnul, aby jeho klientka podstoupila lékařskou prohlídku, v tomto směru však již zcela kompletní. Soud návrhům vyhověl a celé řízení bylo odročeno.

Tento strategický krok Anna P. plánovala již před hlavním přelíčením v zajišťovací vazbě, kde nebyl dostatek míst a uvězněné spolu mohly mimo jiné komunikovat. Bezpečně tak víme z výpovědí strážníka, který zaslechl, jak Anna P. volala na Ludmilu H., protože měly cely

[296] ZAO, Olomouc, TK 2439/33, s. 352.
[297] Tamtéž, s. 348.

blízko u sebe: „*Lido, Max W. má doktora a [Marie Č.] Mizzi také, který bude zastupovati též mne. Lido, Tebe já zapřu a mne uznají hloupou*.“[298] V jiném případě opět strážník zaslechl, jak Anna P. volá do druhé cely. „*Já nebudu vůbec mluvit, já neřeknu pravdu*.“[299] Na to si měla Marie „Mizzi“ Č. své milence stěžovat, že Anna B. policii vše popravdě řekla. Nutno poznamenat, že tato strategie zřejmě Anně B. prospěla, protože byla během vyšetřování propuštěna na svobodu a nemusela se k hlavnímu přelíčení vůbec dostavit.

Na základě toho je nutné brát výsledky lékařské prohlídky, které se týkají zejména inteligence Anny P. více s rezervou. Žalovaná mohla před lékaři jednoduše předstírat, že je hloupější, než ve skutečnosti byla. Na druhé straně i takový pramen slouží jako jistá sonda do mysli Anny P., včetně její rodinné anamnézy. Prohlídku provedli soudní lékařští znalci Alois Roztomilý a E. Prachař.[300]

Z rodinné anamnézy se dozvídáme, že Anna P. byla nemanželským dítětem. Matka byla alkoholička, pila kořalku i pivo a utratila rodině veškerý majetek. Dívku často bila, proto utíkala z domu. Po nějaký čas žila Anna P. se svou babičkou, ta však také holdovala alkoholu. Anna P. sama přiznala, že i ona sama pije. Nevlastní otec, který se živil jako stolař, byl na ni podle jejich slov hodný, avšak zemřel, když bylo dívce šestnáct let. Do školy chodila do svých třinácti let, ale číst a psát se nenaučila. Od patnácti let byla v zemské dívčí vychovatelně v Boskovicích a po půl roce byla dána do polepšovny v Novém Jičíně, kde se nakonec naučila psát, číst a počítat. V polepšovně skončila proto, že se toulala, kvůli častým hádkám rodičů. V osmnácti letech byla z polepšovny propuštěna a zbylých osm let žila v Prostějově, bez trvalého bydliště. V devatenácti otěhotněla a má jedno dítě, děvče, o kterém však neví kde se nachází, protože jí bylo úřady odebráno.

Zpráva lékařů obsahuje v tomto případě taktéž její psychický stav a unikátně zahrnuje její názory a myšlenky.

Z hlediska inteligence odborníci zjišťovali, do jaké míry umí Anna P. počítat, zda zná měsíce v roce a dny v týdnu, přičemž oboje relativně ovládala. Základní znalosti měla dotazovaná i v zeměpise, velikost měst například posuzovala podle počtu věží kostelů. Odborníci si taktéž zapsali, že Anna P. neví, co je to dějepis a kdy vznikla Československá republika. Věděla, že včele státu je prezident, nikoliv již král nebo císař, protože ten byl zobrazován dle jejích slov „*v uniformě a s hvězdičkami*.“[301]

[298] ZAO, Olomouc, TK 2439/33. s. 54.
[299] Tamtéž, s. 54.
[300] Více podrobností nebylo o lékařích zjištěno.
[301] ZAO, Olomouc, TK 2439/33. s. 357.

Dále se lékaři dotazovali, zda žalovaná rozumí pojmům jako je soud, poctivost, spravedlnost, závist, žárlivost, omyl či lež, což dokázala správně určit. Za nemravnost dotazovaná považovala například: „*když starý chlap honí mladé děvče*“.[302] Podle Anny P. žena nemůže být nemravnou, právě proto, že jest ženou. Po delším přemýšlení, zřejmě na popud lékařů dodala, že nemravnost je „*když si ženská pomůže*“,[303] přičemž patrně hovořila o sebeuspokojení.

Lékaři se Anny P. vyptávali na její postoj k homosexualitě. Tento „*chorobný sklon*“,[304] jak chování Anny P. nazvali, ona sama sváděla na svého biologického otce, který měl být kvůli homosexualitě v minulosti taktéž trestán. Před lékaři na otce nadávala, nikoliv proto, že by si myslela, že je homosexualita trestná, nýbrž proto, že „*kvůli němu tak trpí*.“[305] K chlapcům nikdy necítila romantické city, nicméně cítila se mezi nimi „*jako doma*“,[306] zejména při dětských hrách. Dlouhodobé milence nikdy neměla, pouze toho jediného, se kterým záhy otěhotněla. „*S mužským žádného ukojení nemá. Když prý ji mužský chytí, je prý naopak vzteklá*.“[307]

Lékaři se také snažili Annu P. přesvědčit, že homosexualita je trestná, kupříkladu jako krádež. Zřejmě to nebyl zcela vhodný příklad, Anna P. trestnost krádeže chápala. Lékařům však sdělila, že nerozumí tomu, proč by měly být jakékoliv styky mezi ženami trestné. Argumentovala mylně také tím, že za Rakousko-Uherska homosexualita trestná nebyla. Dále se obhajovala tím, že při jejích činech nebylo nikdy nikomu ublíženo, svému jednání se brání, „*ale nemůže se ubránit*.“[308] Lékaři si k tomu taktéž poznamenali, že Anna P. nechápe, že stát se snaží ochránit dobově stanovenou mravnost příkazy.

Odborníci taktéž zkusili argumentovat náboženskou otázkou smilstva a zahrnutím desatera, což Anna P. nedovedla více vysvětlit, respektive se tomu vyhýbala. Anna P. dokázala poté uznat za zakázanou sodomii. „*Sodomii uznává jako hřích, neboť je to rozdíl člověk a zvíře, ale jinak myslí, že člověk je jako člověk*.“[309] V tomto ohledu Anna P. podle zpovědi přemýšlela o své sexualitě jako o přirozené lidské potřebě, na kterou má právo. Ostatně takto se Anna P. chovala i před policií, jak již bylo uvedeno v úvodu případu. V pohlavním životě považovala za nemravné podle lékařů pouze násilí a nedostatek hygieny, tělesnou špínu a pot.

[302] ZAO, Olomouc, TK 2439/33. s. 39.; s. 358.
[303] Tamtéž.
[304] Tamtéž.
[305] Tamtéž, s., 357.
[306] Tamtéž.
[307] Tamtéž.
[308] Tamtéž. s., 358.
[309] Tamtéž.

Anna P. se při rozhovoru vykazovala změnami nálad a jistou afektivitou. Někdy byla podle odborníků příliš úsečná, lhostejná, poté zase emotivní až sentimentální. „*Dovede se vemluviti až do lítostivého afektu, takže se i sama nad sebou rozpláče*.“[310] Nešetřila také hrubými urážkami a nadávkami, nejvíce na své rodiče a babičku. Na toto konto lékaři zaznamenali, že takové chování je podobné mužskému chování. Na druhé straně přesně takové chování, kdy Anna P. mohla předstírat afektivitu, ji mohlo dopomoci, aby si o ní lékaři mysleli, že je skutečně psychicky narušenou, což bylo jejím cílem.

Ostatně takové chování nepředváděla Anna P. pouze před lékaři, ale již při únorovém přelíčení, aby dosáhla svého, tedy odročení a lékařské prohlídky. Bezpečně tak víme ze zprávy *Nového hlasu*, který jakožto periodikum obhajující homosexualitu, neměl důvod přehánět, spíše naopak se snažil informace uvádět na pravou míru. „*Hlavní obžalovaná A. P. chovala se při přelíčení velmi podivně, neboť chvílemi se smála, chvílemi plakala, aby v zápětí se opět ke všemu přiznávala. Na návrh jejího obhájce bude zkoumán její duševní stav*.“[311] Snad tímto psaním chtěli redaktoři časopisu upozornit své čtenáře na výhodnou strategii, pokud by se taktéž dostali do sporu s policií.

Lékaři nakonec usoudili, že Anna P. má značné nedostatky, co se týká mravní oblasti, přičemž dle nich trpěla duševní méněcenností. Žena podle nich neměla dostatečné předpoklady, vzhledem k jejímu vzdělání a výchově, k pochopení trestních pojmů a závažnosti svého jednání. Podle odborníků byla Anna P. za své činy zodpovědná, avšak vše výše uvedené představovalo polehčující okolnosti při budoucí výměře a stanovení trestu. Anna P. tedy strategicky dosáhla svého.

6.5.6 Rozuzlení případů

Hlavní přelíčení po únorovém odročení proběhlo na konci dubna roku 1934. Soud sice vyměřil délku trestů, avšak většina žalovaných si je odbyla již ve vyšetřovací vazbě.

Anně P. vyměřil soud pět měsíců těžkého žaláře s jedním postem měsíčně, a to nepodmíněně. Do trestu se však ženě započítala prozatímní vazba, ve které strávila dohromady pět měsíců a dvacet pět dní, tudíž si svůj trest již odbyla během dlouhého policejního vyšetřování. Již v dubnu byla propuštěna na svobodu. Ve stejné situaci byl advokát Andělín Š., kterému soud vyměřil stejné dlouhý trest, avšak ve vazbě strávil od svého zatčení pět měsíců.

[310] ZAO, Olomouc, TK 2439/33. s. 358.
[311] *Nový hlas: List pro sexuální reformu*, 1934, ročník 3, č. 5, s. 76.

Marii P., Ludmile H., Anežce P., Filoméně S., Filoméně Č. soud udělil trest těžkého žaláře v délce jednoho měsíce. Všechny si své tresty odbyly v prozatímní vazbě. Soud udělil Františce S. jeden měsíc, v prozatímní vazbě pobyla žena pouze dvacet pět dní, proto musela nastoupit na krátkou dobu do vězení. Obdobně na tom byly Ludmila C. a Žofie P.

Eliška U., Marie K. a Teresie T. byly od trestu zcela osvobozené. Je zajímavé, že u Elišky U. rozhodl soud o její nevině, přestože byla milenkou Anny P. i Ludmily H. Mohl zde hrát roli taktéž věk žalované dívky.

Ostatní ženy se nemusely účastnit hlavního přelíčení, protože je policie pouze vyslýchala jako svědkyně. Jednalo se o Annu B., milenku Marie „Mizzi" Č., kdy patrně hrál roli nízký věk osmnáctileté dívky. Dále o Boženu Ř., údajnou milenku Anny P. a Hermínu D., kterou Anna P. pouze nařkla z milostného vztahu s jinou ženou.

Maxmiliánu W., ženatému kožišníkovi, vyměřil soud tři týdny, avšak podmíněně s dvouletým odkladem.

V podobné situaci jako Maxmilián W. byla taktéž Marie „Mizzi" Č., milenka Anny P. a Anny B., která byla ve vazbě dvacet tři dní. Soud ji však vyměřil dva měsíce těžkého žaláře, avšak podmíněně. Po dubnovém rozsudku požadovala v srpnu roku 1934 odklad trestu o tři měsíce. V té době se Marie Č. zdržovala v Libštátě u svého strýce. Jako důvod uvedla nervovou churavost. Prostějovská policie o tom však pochybovala, protože jim místní obyvatelé udali, že Marii Č. viděli jezdit na motocyklu.

Po neúspěšném pokusu napsala s pomocí advokáta přímo prezidentovi republiky na ministerstvo spravedlnosti a žádala o milost nebo o podmíněný odklad trestu s vyměřenou zkušební lhůtou. Pokud by se během této lhůty osvědčila, nemusela by nastoupit do vězení vůbec. Obhajovala se také tím, že u ní nebyla provedena řádná lékařská prohlídka, přestože to požadovali i její rodiče. Marii Č. se dokonce zastal i sám starosta obce Libštát, který se zaručoval za to, že má žena i její rodina dobrou pověst a významné postavení. Marie Č. skutečně patrně pocházela z mnohem lepších rodinných poměrů, než například Anna P. a ostatní ženy. Marie Č. měla mít podle svědků pouze psychické problémy, protože ji zruinoval nepovedený vztah s manželem. Jednalo se o jistého migranta z Ruska, který ji po svatbě připravil o značné věno. Policie nicméně v tomto případě nechtěla uvěřit ani jedné z předložených žádostí, zejména proto, že měla zjištěno, že Marie Č. se již od mladého věku oblékala za chlapce. Dále také policie více důvěřovala svědkům z Prostějovska. Milost byla taktéž zamítnuta a nakonec Marie Č. skutečně i po všech snahách nastoupila do vězení, kde si odpykala trest během jara roku 1935.

Zajímavé je, že po okupaci v roce 1939 se Marie Č. dožadovala, aby její situaci zpětně posoudily německé úřady, protože tvrdila, že je německé národnosti. Navíc požadovala, aby ji amnestii, a tedy vymazání trestu udělil sám Hitler. Krajský soud v Olomouci zjistil, že Marie Č. není německé národnosti, nýbrž že je bez jakékoliv národnosti, a žádost o revizi jejího případu zcela odmítl, s přihlédnutím k tomu, že žalovaná neuvedla žádné nové důvody a důkazy o své nevině. Soudní aparát tedy neměl důvod případ znovu otevírat.

6.6 Anna „Anča Mrkavá“ P. podruhé (1936)

Anna „Anča Mrkavá“ P.	30 let, svobodná, dělnice
Ludmila T.	31 let, svobodná, služka bez zaměstnání
Filoména Č.	35 let, svobodná, dělnice bez zaměstnání
Markéta P.	34 let, rozvedená, služebná bez zaměstnání
Františka L.	19 let, svobodná, služebná bez zaměstnání
Jan C.	77 let, ženatý, slevač bez zaměstnání
Místo:	Prostějov, Tovačov, Přerov

Necelé dva roky po prostějovské aféře, která vyvolala u veřejnosti značné pozdvižení, se Anna P. zapletla do dalšího vztahu, po jehož prozrazení musela znovu čelit soudnímu stíhání.

Celý příběh začal v březnu roku 1936 zatčením Ludmily T., která byla na policejní úřad předvedena z nemocnice v Prostějově na žádost lékaře. Lékaři pojali oprávněné podezření, že chce pacientka utéct, provedli u ní osobní prohlídku a nalezli dopisy, psané obyčejnou tužkou na nejrůznější útržky papíru.[312] Pisatelkou citově zabarvených dopisů nebyl nikdo jiný než Anna P., která se v nemocnici léčila také, během ledna byla však propuštěna a Ludmilu T. patrně nadále navštěvovala. Ludmila T. v dopisech po Anče P. požadovala, aby jí donesla večer kabát k nemocniční zídce a pomohla jí utéct. Celý plán však zhatili lékaři a policejní aparát. Ještě tentýž den byla Ludmila T. zatčena a o tři dny později byla na policejní stanici vyslechnuta. Stejně tak byla zatčena i Anča P. Z výpovědí lze poté rekonstruovat podrobnosti seznámení a milostná dobrodružství obou rebelek.

Okolnosti seznámení obou žen nejsou z výpovědí jasné. Jisté je, že spolu na začátku prosince v roce 1935 začaly bydlet u jedné nejmenované známé. Z výpovědi Anny P. je však patrné, že přestěhování mělo mnohem hlubší a smutnější důvody. Ludmila T. v prosinci

[312] Obrazová příloha č. 2.

poprosila Annu P., aby spolu šly na procházku. Začalo ale pršet, a tak se šly schovat pod nádražní stříšku. Když projížděl vlak, pokusila se pod něj Ludmila T. skočit a spáchat sebevraždu. Anna P. ji zadržela a po této události se jí Ludmila T. svěřila, že její vlastní otec ji doma nutí k souloži a bije ji pokaždé, když k ní nechce svolit. Otec ji měl znásilnil třikrát, vždy když matka šla na jarmark. Pro Ludmilu T. byla situace nesnesitelná, proto se z domu vystěhovala na ulici. Na základě tohoto doznání jí Anna P. pomohla a oběma sehnala bydlení. Samotná Ludmila T. příběh takto v pozdější výpovědi popřela. Jiný svědek však tvrdil, že slyšel, jak se o tom obě ženy jednou dohadovaly. Policie si k výslechu přizvala otce Ludmily T., který vše popřel a argumentoval tím, že to má jeho dcera v hlavě popletené a žije nezdárným životem, kterým si přivodila pohlavní nemoci. Na základě toho měla být podle něj vyhozena z domu. Policie po krátkém výslechu muže ihned propustila.

Během prosince až do druhého ledna nastoupila Anna P. do nemocnice v Prostějově, kde se léčila z kapavky. Současně a se stejnou nemocí se začala v nemocnici léčit i Ludmila T. Nelze s jistotou říci, zda nastoupila do nemocnice, aby byla nablízku Anně P., nebo z čistě zdravotních důvodů. Na počátku února byla Ludmila T. z nemocnice v Prostějově znovu propuštěna a obě se dohodly, že spolu půjdou pěšky do nemocnice v Lipníku na Bečvou. Pěšky se jedná zhruba o desetihodinovou cestu, obě proto přenocovaly ve chlévě u neznámého rolníka v Tovačově, kde se podle svých výpovědí milovaly. Z Tovačova vedla do Lipníku nad Bečvou ještě dlouhá cesta. Obě šly proto ke známé Ludmily T., která žila poblíž Přerova, kde se dle svých slov dosyta najedly buchet, milovaly se, přespaly a poté opět vyrazily na cestu.

V březnu měla Ludmila T. znovu nastoupit do nemocnice v Prostějově. Ludmila T. se chtěla s Annou P. rozloučit takřka těsně před nástupem do nemocnice milostným aktem, který proběhl za zdí hřbitova poblíž nemocnice.

Podle Anny P. situace vypadala takto: „*Ludmila T. si sedla mně na klín a když jsme pojednou zpozorovaly, že opodál stojí nějaký mužský, Ludmila T. k němu prohodila slovy: „Ančo dívej se, ten chlap myslí že na něho dostanu chuť, ale ty mně to dovedeš lépe udělat, jako on.*“[313]

Ludmila T. tomu při své výpovědi dosvědčila, nicméně dále se snažila strategicky svádět vinu na druhou ženu. Anna P. jí prý vyhrožovala, že ji zabije, pokud jí nebude po vůli. Bála se prý, že ji zastřelí, protože Anna P. měla mít v nemocniční zahradě v hlíně ukrytý revolver. Anna P. měla také později ukrást v nemocnici kuchyňský nůž a vyhrabat jím na zahradě právě onu střelnou zbraň. Když policie prováděla během šetření domovskou prohlídku,

[313] ZAO, Olomouc, Krajský soud v Olomouci I., č. kar. 294, TK 978/36. s. 6.

zbraň nalezena nebyla. Je také možné, že si Ludmila T. tuto historku poněkud přibarvila. Ve výpovědi ohledně této hrozby a psaní milostných dopisů uvedla toto: „*Vždy mi psaníčko nenápadně vstrčila do ruky. Vyhrožovala mi, že když s ní nebudu chodit, že se zastřelí. Kázala mi, abych každý dopis od ní spálila, což jsem vždy po přečtení udělala*.“[314]

Anna P., jak mohl čtenář pozorovat u prostějovské aféry z let 1933-1934, měla vcelku talent přimíchávat do svého případu další osoby a snad strategicky tím tak komplikovala a protahovala policejní vyšetřování. Během své výpovědi udala další dvě ženy, které měly mít v nemocnici, podobně jako ona s Ludmilou T., milostný poměr. Jednalo se o Františku L. a Markétu P., které veškerá obvinění popřely. Doznaly pouze, že spolu spaly na jedné posteli kvůli nedostatku míst v nemocnici. Vzhledem k tomu, že nebyli další svědci kromě Anny P., obě ženy byly propuštěny na svobodu.

Jako další ze svých milenek Anna P. uvedla jistou Filoménu Č., se kterou měla provozovat prostituci před jistým ženatým, sedmasedmdesáti letým mužem Janem C., který měl ženy oslovit v nejmenované kavárně. Filoména Č. popřela jakékoliv milostné styky s Annou P. a u výslechu doznala pouze sexuální akt s mužem za finanční odměnu.

6.6.1 Letní toulky na svobodě a rozuzlení případu

Po zatčení v březnu byly Ludmila T. a Anna P. na konci dubna propuštěny z prozatímní vazby. Na svobodě čekaly na hlavní přelíčení, které bylo naplánováno na začátek června téhož roku 1936. Anna P. však den před konáním hlavního přelíčení napsala na krajský trestní soud v Olomouci, že jí nepřišlo úřední ohlášení, protože v té době byla bez domova a nyní se nachází znovu v nemocnici v Prostějově. Žádala o odročení případu, které však soud takto na poslední chvíli nepovolil. Anna P. se s Ludmilou T. však nedostavily. Soud se tedy pouze usnesl, že hlavní přelíčení bude odročeno na neurčito. Bylo potvrzeno, že Anna P. se skutečně léčí v nemocnici v Prostějově a aparát poté spolupracoval s četnickou stanicí v Prostějově s cílem zjistit, jak dlouho ženy budou ještě na léčení. Hlavní přelíčení bylo proto přesunuto na polovinu srpna 1936.

Nicméně Anna P. zřejmě během června v nemocnici dlouho nepobyla. V polovině téhož měsíce se dostavil na policejní strážnici František M., který nahlásil Annu P. a Ludmilu T. Ženy se měly zdržovat na území jeho hospodářství. To by prý nebyl problém, kdyby se opakovaně nemilovaly v krmníku. Navíc místnímu rolníkovi měly poválením zničit část polní úrody. Milostný vztah obou žen poté dosvědčila řada svědků. Přizvaní svědci vypověděli, že se

[314] ZAO, Olomouc, Krajský soud v Olomouci I., č. kar. 294, TK 978/36. s. 17.

spolu obě ženy toulají, přespávají ve stozích, chlévech, na polích s obilím, nebo v různých staveních. Na stravu měly docházet do Lidové kuchyně, nebo si ji obstarávat porůznu.

Marie S., jedna ze svědkyň, u které obě ženy nocovaly, uvedla o Anně P. a jejím vztahu policii následující: „*Poněvadž tato se mi krátce svěřila s tímto, dokonce prohlásila, že ji má ráda, přede mnou ji hubičkovala a bylo vidět z jednání mezi nimi, že udržují mezi sebou milostný poměr jako muž se ženou. Anna P. se zvlášť o Ludmilu T. velmi stará, třeba sama nejí, ale Ludmile T. jídlo sehnat musí, také prádlo jí shání a boty a je dobře vidět, že ty dvě holky jsou mezi sebou intimněji sblíženy*.“[315] Marie S. si však také policii postěžovala, že Annu P. podezřívá z krádeže svého kabátu a *zhlavce*, tedy polštáře.

Vztah to však nebyl pouze idylický a romantický, zejména kvůli bouřlivé povaze a hrubému jednání Anny P. Svědkyně, která se ženami trávila čas v nemocnici, uvedla mimo jiné toto:

„*Asi před šesti nedělemi byla jsem na léčení ve veřejné nemocnici a tam jsem viděla a slyšela, že tam měla Ludmila T. výstup s Annou P., a to takový, že Anna P. táhla Ludmilu T., kdesi do šupně v této nemocnici, mám za to, že za účelem provedení soulože a když Ludmila T. nechtěla svolit, tak jí Anna P. dala po tváři a Ludmila T. pak odešla a pak jsem ji tam viděla vzadu v parku, jak tam plakala*.“[316]

Očití svědci doznali, že jednou si pro Ludmilu T. přišla Anna P., do světnice a když žena nereagovala na její zavolání, vytáhla ji ven za vlasy. Ludmile T. lidé pomohli, Annu P. vykázali z domu a Ludmilu T. chtěli nechat u sebe ve stavení přes noc. Nicméně Anna P. si to nenechala líbit, poštvala proti majiteli domku jeho manželku, která s ním v té době nežila v jedné domácnosti. Rozezlená žena se poté v pozdních večerních hodinách přihnala do světnice a po hádce nakonec onen majitel vyhnal z domu i Ludmilu T., kterou následoval a doprovázel ještě jeden chasník. V pšeničném poli se poté všichni setkali s Annou P., kde je však již po stížnosti hospodáře Františka M. chytil policejní strážník a všechny odvedl na stanici. Na místě se ženy snažily policii přesvědčit, že od té doby, co s nimi bylo vedeno soudní řízení v Olomouci, spolu nic intimního neměly.

Naopak Anna P. obvinila jednu ze svědkyň, která se snažila zastat Ludmily T. z milostného poměru k ní samotné. Dotyčná měla po Anně P. chtít deset korun za to, že jí dovolí milostný poměr. Anna P. k tomu prý svolila, protože jí mělo být druhé ženy líto. Zajímavé také

[315] ZAO, Olomouc, TK 978/36, s. 5.
[316] Tamtéž, s. 8.

je, že vztah Anny P. s touto svědkyní policii potvrdila i Ludmila T. Policejnímu aparátu se nezapomněla Anna P. pochlubit prostým vysvětlením. „*Za mnou nestačí holky běhat*.“[317]

Na policejní stanici zůstaly obě ženy až do hlavního přelíčení, kde byly obě uznány vinnými. Anně P. vyměřil soud tři měsíce těžkého žaláře nepodmíněně. Do trestu se jí započítala prozatímní vazba, ve vězení tedy musela strávit necelé dva měsíce. Ludmile T. vyměřil soud jeden měsíc těžkého žaláře nepodmíněně, Soud přihlédl k okolnostem, jako bylo částečné doznání, duševní méněcennost, dědičné zatížení a zanedbání výchovy. O předchozích aférách Anny P. se soud ani policie nijak nezmínili a během líčení k tomu nebylo přihlédnuto. Poslední odsouzenou byla Filoména Č., která měla s Annou P. předvádět sexuální akt před Janem C. za peníze. Filoména Č. byla taktéž odsouzena nepodmíněně k šesti týdnům těžkého žaláře s jedním postem měsíčně a musela nastoupit do vězení.

6.7 Cecílie Z. a Marie R. (1936-1937)

Cecílie Z.	35 let, svobodná, obchodní příručí[318]
Marie R.	20 let, svobodná, služebná/při domácnosti
Vojtěch P.	35 let, ženatý, varhaník a obecní tajemník
Místo:	Bystročice, Olšany u Prostějova (o. Olomouc)

V září roku 1937 učinil jistý Vojtěch P. na četnické stanici v Hněvotíně oznámení na Cecílii Z., která měla udržovat známost s jeho milenkou Marií R. Vojtěch P. byl v té době ženatý a měl již tři děti. Marii R. bylo údajně jednání Cecílie Z. nepříjemné a svého nového milence poprosila, aby ji ze vztahu s druhou ženou pomohl odejít. Vojtěch P. se rozhodl záležitost řešit skrze policii. Vztah, který z této výpovědi vypadá jako jednostranná záležitost a příhodně kryje jednání Marie R., byl však mnohem komplikovanější.[319]

Cecílie Z. a Marie R. se poznaly v roce 1936 na pouti v Hostýně. Od roku 1937 se navzájem navštěvovaly. Chodily spolu cestami z Bystročic do Olšan u Prostějova a do okolní krajiny. Jejich oblíbeným místem byla Hráz směrem k potoku Blata, která se také stávala místem jejich milostné intimity.[320] V té době žily obě ženy u svých matek, vdov. Starší Cecílie Z. měla již v té době jednoho nemanželského šestnáctiletého syna.

[317] ZAO, Olomouc, TK 978/36, s. 6.
[318] Cecílie Z. podle tohoto označení vypomáhala v nejmenovaném obchodě, pracovala se zbožím.
[319] ZAO, Olomouc, Krajský soud v Olomouci I., č. kar. 316, TK 2123/37.
[320] Blata, o. Olomouc, Prostějov, Přerov. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Blata_(%C5%99eka). [cit. 2024-04-28].

Vzhledem k tomu, že se Cecílie Z. měla často zdržovat u Marie R. doma, kde mladá žena žila se svou matkou Leopoldinou R., byla tato žena v říjnu roku 1937 přizvána k policejnímu výslechu. Zde matka potvrdila, že spolu dívky chodily na procházky, doprovázely se domů a také, že u nich Cecílie Z. trávila čas několikrát do týdne.

„*Některou nedělí přicházela Cecílie Z. i dvakráte pro mou dceru a když jsem jí to vytýkala, řekla mi, že mi moji dceru vrátí takou, jakou mi jí odvedla a abych byla jen bez starostí*."[321]

Na to matka uvedla, že neměla nejmenší tušení, že by spolu mohly dvě ženy provádět smilstvo proti přírodě, protože o tom za celý svůj život ani neslyšela. Jednou když byla její dcera nemocná, přistihla obě dívky, jak spolu leží v posteli. Když Cecílií Z. konfrontovala, odvětila jí na to, že si pouze lehla. Při jedné příležitosti se ženy také zamkly v pokoji, což později zdůvodňovaly tím, že to bylo před bratrem Marie R., protože se zrovna mazaly mastí, kterou měl Marii R. předepsat lékař. Matka se poté více podivovala nad dary, který Cecílie Z. nosila její dceři Marii R. Jednalo se o šátek na krk a 24 kapesníků. Později ještě k svátku ji dala taktéž černý šátek na hlavu.

„*Když jsem se Cecílie Z. ptala, proč tyto věci kupuje moje dceři, tato se usmála a prohlásila, aby měla radost. Jinak k věci nic nevím*."[322]

K výpovědím byly přizvány také dvě blízké kamarádky obou žen, svorně však odpovídaly, že si ničeho nedovoleného nebo zvláštního ani u jedné nepovšimly. Cecílie Z. a Marie R. mohly pochopitelně i před svými blízkými přáteli udržovat svůj vztah v tajnosti. Stejně tak se ale mohly kamarádky navzájem chránit.

Obě ženy se při výpovědi u policie snažily opět celý vztah bagatelizovat a svalovaly vinu jedna na druhou. Podle výpovědi Cecílie Z. to byla Marie R., která veškerou intimitu iniciovala. „*Když jsme spolem chodily do přírody, chytala mně kolem krku a líbala mne, tiskla k sobě, ale jinak semnou neměla nic*."[323] Cecílie Z. také uvedla, že se s Marií R. přátelila zejména proto, aby ji seznámila se svým bratrem. Marie R. měla Cecílii Z. zvát také domů na masáže, protože jí bolela záda a mazání mastí měla doporučené od lékaře, na čemž nepřišlo Cecílii Z. nic podivného. Marie R. svou iniciativu ve vztahu popřela, snažila se policii upozornit na to, že je tou mladší z žen. Prý si vše nechávala pouze líbit a k intimitě byla sváděna. Sexuální akt policii však na rozdíl od Cecílie Z. dosvědčila.

[321] ZAO, Olomouc, TK 2123/37. s. 10.
[322] Tamtéž, s. 10.
[323] Tamtéž, s. 10.

Vzájemný vztah, který trval kolem jednoho roku, však narušil nový element v podobě nové lásky Marie R. Na konci měsíce července roku 1937 navázala Marie R. vztah se ženatým Vojtěchem P. v Dubanech, kam muž dojížděl na hudební, pěvecké zkoušky. Živil se totiž jako varhaník. Cecílie Z. byla ze situace skutečně nešťastná a snažila se získat Marii R. zpátky. Psala ji milostné dopisy. Z těch se dochoval pouze jediný opis, který si udělala Marie R. obyčejnou tužkou na papír, nikoliv však na památku, ale aby měla důkazy proti Cecílii R.

6.7.1 Dopisy a rozuzlení případu

Milostný dopis byl napsán patrně v létě roku 1937 po rozchodu s Marií R. Jedná se o několikastránkové psaní, které si Marie R. opsala jako důkaz proti své bývalé milence, o to bolestněji mohou řádky na čtenáře působit.[324] Jedná se o zpověď zamilovaného člověka, jehož láska je doprovázená utrpením ze ztráty milované osoby. V listu jsou prolnuty řádky nenaplněné touhy, která je pro Cecílii Z. utrpením. Milostná vyznání lásky druhé ženě, nejsou podle pisatelky ani tak schopná vyjádřit vyřknutá slova, nebo psaný text. Vztah lásky k druhému je také v listu konfrontován autorčiným vztahem k její náboženské, římsko-katolické víře a vztahem k Bohu.

„*Zajisté, že je Ti známo, že jsem hlouběji náboženský založena. Stalo se však, že mám Tě radši než Boha. Vysvětlím Ti.*

Předně poslední dobou nedovedu se vůbec modliti. Denní modlitby se vůbec nemodlím, až se snažím. Bezpočtukráte začnu nevím však kde jsem přestala. Nemohu ani chvilenku náležet Bohu. Nemohu upoutat myšlenky na nic jiného jsem stále u Tebe. Věř Mařenko, že často se mi zdá, že to ani není láska. Tak jsem v růži – to znamená, že každý den večer k P[anně]. Marii se mám modliti. 1 desátek s přídavkem. A já? Mařenko nejsem schopna, ani ten desátek, a co počítání je jich, 45 vynechaných co Tě znám. Koho najdu by pomohl mě to doplnit? Není to Mařenko urážka pro P[annu]. Marii? Mohu být u Tebe cele šťastna a ráda? Když Boha opouštím? A proto jsem chtěla předejít tomu, by i On mě neopustil.

Nyní budu doufat, že snad doba vše napraví, že Ten jež zná mě nejlépe nebude přísným soudcem. Zde Mařenko máš po většině mojí zpověď a vysvětlení. Velice by mě těšilo a bylo-by mi posilou k dalšímu boji, kdybych od Tebe Mařenko měla pár řádků upřímnosti.

Vzpomíná a líbá Tvá Cilča.“[325]

[324] ZAO, Olomouc, TK 2123/37. Začátek dopisu je přiložen jako obrazová příloha č. 3.
[325] Tamtéž. Neostránkovaná příloha s dopisy, ve spise jako dopis č. 1.

Žádané odpovědi od Marie R. se Cecílii Z. nedostalo, nebo alespoň nikoliv v té upřímné podobě, o jakou rozesmutnělá žena žádala.

Policejní dokumentace obsahuje také dopis od Marie R. Psaní pochází z období, kdy udaná Cecílie Z. podala protižalobu vůči Vojtěchovi P. Marie R., která původně celý proces skrze svého nového milence začala, se v psaní snažila druhou ženu uklidňovat, jejím cílem bylo ale zejména, aby Cecílie Z. stáhla svou žalobu, přičemž ji připomněla, že její bratranec je advokátem. Marie R. také požadovala, aby jí Cecílie Z. zaslala zpátky dopisy. Je možné se domnívat, že se jednalo o milostná psaní, která Marie R. posílala Cecílii Z., ještě v době, kdy spolu udržovaly vztah a která by ji mohla v procesu uškodit.

„*Máte-li naději Cilenko, že i mezi námi dvěma se vše dobře urovná nesuďte se a zůstane všechno v klidu. Pošlete mě ty dopisy a zapomenu na vše. Vždyť on si nenechá všechno též líbit a advokáta mám svého bratrance. Napíši i jemu, ať nic nepodniká se soudy a budu já i Vy bez nepříjemností. Já bych měla Cilenko též žalovati a nedělám to. Proč Vy s tím začínáte? Odvolejte všechno v tichosti a nežeňte i mě do řečí.*“[326]

Cecílie Z. se však nenechala odbít. Za prvé napsala protistraně, tedy přímo advokátovi, bratranci Marie R., aby byly všechny urážky vůči ní odvolány.[327]

Druhý dopis v tomto duchu napsala Cecílie Z. přímo Marii R. Cecílie Z. vytýká Marii R. neupřímnost a také to, že dopisy nepíše sama a snaží se z ní vymoci předchozí korespondenci. Z řádků se také dozvídáme niterní nuance týkající se vzájemné intimity. Lásku Marie R. a Vojtěcha P. nazývá v dopise hříšnou a vytýká Marii R., že tím ubližuje své matce, protože páchá cizoložství. Zbytečně prý přináší rodinnému domu ostudu. Je evidentní, že Cecílii Z., kromě rozchodu, zrazovalo zejména jednání Marie R. a způsob, jakým se k jejich vztahu začala stavět.

„*Dnes teprve vidím cos vlastně tvojí dotěrností chtěla ode mě vynutit. Kolikrát byla moje ruka na tvém čele? Kolikrát jsi zesměšňovala moje „už běž“? Jak si se zachovala, když jsem tě mazala mastí? Znáš ty moje tělo? Pamatuješ se dále na slova moje ve Křtinách? Proč zůstalas ležet hodinu na Hrázi až sem Tě musela zavést domů?*“[328]

Vzhledem k tomu, že důkazy byly na obou stranách a ženy se navzájem obviňovaly, byl na konci listopadu roku 1937 u krajského soudu v Olomouci vynesen rozsudek pro obě ženy totožný. Ženy byly souzeny nejen podle §129, ale taktéž podle §516, pod který spadal přestupek proti veřejné mravopočestnosti. Bylo to z toho důvodu, že se spolu scházely a milovaly v

[326] ZAO, Olomouc, TK 2123/37. Neostránkovaná příloha s dopisy, v příloze jako dopis č. 2.
[327] Tamtéž, dopis č. 3.
[328] Tamtéž, dopis č. 4.

přírodě a u potoka, kde je mohli vidět náhodní kolemjdoucí. Tímto jednáním urazily podle zákona mravopočestnost a stydlivost. Ženy byly odsouzeny k jednomu měsíci těžkého žaláře, avšak, jak to už u těchto případů bývá, se třemi lety podmíněně. Zda se v této zkušební době osvědčily žádný záznam nedokládá, ale snad lze předpokládat, že do výkonu trestu nemusely vůbec nastoupit.

6.8 Květa D. a Helena J. (1938-1939)

Květa D. 24 let, svobodná, studentka

Helena J. 39 let, rozvedená, bez zaměstnání

Místo: Brno, Brno-Židenice

V lednu 1939 podalo Státní zastupitelství v Brně žalobu na dvě ženy. Jednalo se o Květoslavu D., svobodnou studentku školy pro ženská povolání v Olomouci. Druhou obžalovanou byla, v té době rozvedená, Helena J., která se přestěhovala do brněnské části Židenice. Obě byly obviněny ze smilstva proti přírodě.[329]

Do případu žen také zasáhl nevlastní otec Květy D., okresní soudce ze Židenic, který si vyžádal, aby případ s jeho nevlastní dcerou nebyl posílán okresnímu soudu do Židenic, nýbrž, aby zůstal v Brně, kam je on i jeho manželka ochoten podat svou výpověď. Otec tak pravděpodobně učinil, aby se zamezilo společenskému skandálu. Policie si však rodiče v tomto případě k výslechu nepozvala.

Květa D. se s Helenou J. podle policejní zprávy seznámila náhodou v obchodním době Baťa v Brně, patrně v roce 1937.[330] Helena J. okolnosti seznámení při výpovědi poté více upřesnila. Květu D. potkala náhodně na ulici. „*Při prvním setkání podívaly jsme se na sebe a když jsme se přešly, ohlédly jsme se na sebe. Květa D. měla na sobě kravatu, čímž se mě stala nápadnou a podle toho jsem předpokládala, že s ní budu moci navázat známost*.“[331] V ten samý den se Helena J., s nadějí v nové setkání, vydala do centra města znovu, tentokrát se svým tehdejším manželem. Měla štěstí a na Květu D. skutečně narazila podruhé, ženy se navzájem pozdravily. Helena J. při této příležitosti pozvala neznámou na kávu do Baťova automatu. Květa D. nabídku odmítla, údajně proto, že jí vadila přítomnost manžela Heleny J. a přímo pouze ji

[329] MZA v Brně, Krajský soud trestní Brno, fond C 12, III. manipulace, č. kar. 1124, Hp II 427/39, f. 11r.
[330] Obchodní dům Baťa, o. Brno. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Obchodn%C3%AD_d%C5%AFm_Ba%C5%A5a(Brno). [cit. 2024-04-28].
[331] MZA v Brně, Hp II 427/39. s. 11.

samotnou pozvala na procházku podél Koliště.[332] Manžel Heleny J. odešel a obě ženy se při procházce blíže seznámily, vyměnily si adresy a začaly si dopisovat.

Od tohoto setkání se poté také začaly vídat pravidelně. Nejprve se scházely v bytě u Heleny J. a v této době společných setkání se nechala Helena J. také rozvést. V červnu roku 1938 si Květa D. našla byt v Židenicích, městské části Brna, situované východně od centra. Do bytu se záhy jako podnájemnice nastěhovala Helena J. a ještě další žena Pavla V., která o jejich vztahu neměla údajně vědět. Policie při šetření případné svědkyni nevěnovala pozornost, složka o ní neobsahuje žádné záznamy.

Květa D. cestovala kvůli škole a rodině mezi Olomoucí a Brnem. Do bytu v Židenicích za Helenou J. však pravidelně dojížděla. V roce 1938 byly obě nahlášeny neznámým udávajícím na úřadě v Brně. Květa D. později před soudem vyslovila domněnku, že ji udala její vlastní matka. Nemusela to však být pravda, protože člověk, který Helenu J. a Květu D. nahlásil, věděl sice jak Květa D. vypadá, ale neznal celé její jméno. Udávající poté popis a své podezření z nedovolených homosexuálních styků předložil na úřadě v Brně. Na tento popud si policie několik dní před Štědrým dnem v prosinci roku 1938 počíhala u bytu v Židenicích. Policisté vyčkávali, dokud se neobjevila Květa D., jejíž vzhled by odpovídal popisu udavatele. Květa D. dorazila ve večerních hodinách, podle svých slov nestihla své přítelkyni předat ani předčasný vánoční dárek, když je policisté konfrontovali. Poté provedli domovní prohlídku, při které také našli jeden milostný dopis. Psaní bylo zabaveno jako důkazní materiál a ženy byly zatčeny.

Dopis napsala Květa D. a kromě milostných řádků vyjadřující city k Heleně J. se zde dozvídáme informace o tom, jak se svou milou plánovala společný život a útěk z Československa. Květa D. měla k Vánocům od svých rodičů dostat věno. Konkrétně částku v hodnotě 30.000 Kč na bankovní účet ve Vídni. Zdá se, že to měl být v jejím životě jeden ze stěžejních okamžiků, který by ji umožnil jednat a učinit životní změny. V dopise se svěřila, že po důkladném promyšlení jejich vztahu, Helenu J. miluje a je odhodlaná učinit vše, aby ji udělala šťastnou. Plánovala si, že za obnos by se mohly s Helenou J. odstěhovat do Německa, kde by spolu mohly konečně žít. Společnému bydlení však bránili rodiče Květy D. na kterých byla jako studentka zřejmě stále finančně závislá.

„*Dále jsem chtěla vyčkati, až jak se umoudří moji páni rodiče – když vidím, že s nimi asi už moudrá řeč nebude – a že bychom skutečně asi nikdy, alespoň v dohledné době nebyly*

[332] Koliště v Brně, o. Brno. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Koli%C5%A1t%C4%9B_(Brno). [cit. 2024-04-28].

trvale spolu (myslím nemohly spolu bydlet) – tak s myslím, že bychom to mohly v tom Německu zkusit."[333]

Před policií se Květa D. snažila plánovaný útěk banalizovat a vyjádřila se k situaci osobně takto: „*Ale, to byla taková bláhovost. Zlobilo mne, že mi rodiče stále vyčítali, že dojíždím za Helou jen proto, abych se s ní válela v posteli. Nechtěla jsem nic jiného než usnadnit Heli živobytí tím, že bychom společně pracovaly a vydělávaly peníze*."[334]

V Německu chtěla Květa D. dokončit studium, také si plánovala přivydělávat jako švadlena a společně s druhou ženou si chtěla otevřít obchod. Svou milou také chtěla povzbudit, protože ji v té době vyhodili ze zaměstnání. V dopise svou přítelkyni prosila, aby společně se svým bratrem přes známé zjistila, zda by se mohla zeptat na bližší informace ohledně cestování do Německa v Německém domě v Brně[335] a celou záležitost si rozmyslela. Dále Helenu J. přesvědčuje, aby svému bratrovi nic neprozrazovala o ní ani jejich vztahu. Nutno podotknout, že jakkoliv byla situace se sousedním Německem politicky napjatá, nemluvě o okupaci, která měla nastat několik měsíců poté, stále platilo, že v Německu nebyla ženská homosexualita ze zákona trestná. Země tak pro ženy mohla představovat na nějaký čas bezpečnější útočiště.

Na základě citlivých řádků odvedla policie ještě ten večer obě ženy k výslechu, kde byly vyslýchány společně. Květa D. původně popřela, že by spolu měly milostný poměr. Z důvodu tzv. kolluse, tedy jednání obviněné, kdy mohla působit na Helenu J., byla o půl jedenácté večer vsazena do policejní vazby. Poté policie samostatně vyslechla Helenu J., která svůj milostný vztah ke Květě D. doznala a po jedenácté hodině večerní byla propuštěna na svobodu.

Výslech Květy D. poté pokračoval. Žena doznala ze společné intimity pouze líbání a dotyky, přičemž policisty ujišťovala, že udržovala vztahy s chlapci. Policejní příslušníky to zřejmě nijak nepřesvědčilo a Květa D. musela zůstala ve vazbě přes noc. Na druhý den ráno byla vyslechnuta znovu a po přečtení protokolu od Heleny J. se nakonec i ona sama zcela přiznala ke vzájemnému milostnému vztahu.

Policisté se při výpovědi snažili dobrat motivů homosexuálního jednání. Heleny J. se ptali, zda vztah vzniknul na základě materiálních výhod. Pokud by se toto při výpovědi potvrdilo, policie by čin posuzovala přísněji jakožto morální delikt, s označením za homosexualitu získanou. Helena J. to však zcela popřela a přiznala se upřímně k pouhé výměně darů z lásky, za což ženy ostatně nemohly být nikterak souzeny. „*Za tyto pohlavní styky jsme*

[333] MZA v Brně, Hp II 427/39. s. 7-8.
[334] Tamtéž, s. 23.
[335] Německý dům v Brně (1891-1945). Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/N%C4%9Bmeck%C3%BD_d%C5%AFm_(Brno). [cit. 2024-04-28].

si nikdy neplatily. Já jsem od [Květy] D. obdržela darem jeden zlatý prsten s červeným kamenem v ceně asi 400 Kč. Odměnila jsem se jí rovněž zlatým prstenem s černým kamenem v ceně 600 Kč. Dnešního dne mě [Květa] D. donesla dárkem k Ježíšku dvě noční košile.“[336]

6.8.1 Lékařské posudky a rozuzlení případu

Na základě doznání byla Květa D. tentýž den, 20. prosince 1938, prohlédnuta soudním lékařem dr. Doleželem. Ze správy se nedozvídáme, zda tak bylo učiněno na její žádost či zda policejní orgán takto postupoval sám. Lékař shledal Květu D. po fyzické stránce zdravou. Z psychického hlediska se lékaři, v rozporu se svou výpovědí policistům, přiznala, že jí mužský dotek působí „*nelibost*“ a „*také soulož s mužem jí se hrozně prý ošklivý. Cítí jen náchylnost k ženám určitého druhu, určitého cítění*.“[337] Z hlediska osobní intimity doznala, že ona sama je v zásadě iniciátorkou intimity mezi ní a druhou ženou a zároveň se jí protiví, pokud by se měla nacházet v pasivní pozici. Nelze zde uvést, zda se žena skutečně takto cítila, nebo zda svými slovy chtěla zkomplikovat obraz své intimity. Lékař navrhoval, aby se podrobila psychiatrické léčbě v podobě psychoterapie a psychoanalýzy, a jednou za šest neděl se k němu dostavila na kontrolu. Svůj verdikt umocnil také udáním, že se Květa D. v minulosti již léčila z neuvedených důvodů na psychiatrické klinice v Brně, kde ji lékaři doporučili blíže nespecifikované injekce. Lékař policejním orgánům navrhoval, aby se k lékařské prohlídce dostavila taktéž Helena J., k čemuž patrně nedošlo.

Po ukončení lékařské prohlídky byla Květa D. puštěna tentýž den na svobodu. Na případu spolupracoval patrně také krajský soud v Olomouci. Dne 7. března 1939 byla Květa D. u krajského soudu v Olomouci podrobena nové lékařské prohlídce od soudní znalkyně a specialistky na duševní choroby Nelly Čabrové.[338] Ze zprávy se kromě informací, které Květa D. uvedla u lékaře Doležela lze dozvědět její osobnější vyjádření ke vztahům s druhými ženami, zaznamenané v přímé řeči. Lékařka se ženy například doptávala, zda si uvědomovala trestnost svého jednání. „*Ano to jsem věděla dobře, že činím něco nedovoleného a trestného. Nechápala jsem však, co může být druhým do našeho styku. Ostatně mohu o sobě říci, že jsem do jisté míry puritánka (!) a styděla jsem se, jakož mi bylo i krajně nepříjemné to, když Helena [J.], neb jiné ženy chtěly, abych zase já byla při styku pasivní*.“[339] Vzhledem k tomu, že Květa D. preferovala být při sexuálním aktu pouze aktivní iniciátorkou, usoudila lékařka, že se jedná o homosexualitu

[336] MZA v Brně, Hp II 427/39. s. 11.
[337] Tamtéž, s. 7.
[338] O lékařce se nepodařilo zjistit podrobnější informace.
[339] MZA v Brně, Hp II 427/39. s. 23.

vyhraněnou, v podstatě získanou, vypěstovanou návyky a posílenou odporem ke styku s muži. Po fyzických stránkách lékařka shledala Květu D. zdravou.

V rámci psychoanalýzy, kde lékařka zkoumala morálku, se také dochovala poměrně unikátní osobní vyjádření Květy D., která pomáhají nahlédnout do mentality člověka, jehož jednání na základě osobních citů a tužeb bylo trestné. Lékařka vyjádření okomentovala jako účelové, tedy takové, kterým Květa D. omlouvala své jednání.

[lékařka] *„Láska?“*

[Květa D.] „*Náklonnost dvou lidí k sobě.“*

[lékařka] „*Nenávist?“*

[Květa D.] „*Vzájemný odpor k sobě.“*

[lékařka] „*Šlechetnost?“*

[Květa D.] *„Souhra určitých dobrých vlastností, člověk chce dělat dobře i kdyby jemu samému to působilo bolest.“*

[lékařka] „*Trestný čin?“*

[Květa D.] „*Čin, který zákon zakazuje.“*

[lékařka] „*Trest?“*

[Květa D.] „*Přímý důsledek trestného činu.“*[340]

Nelze předpokládat, do jaké míry poté soud přihlédnul ke zdravotním posudkům Květy D. Hlavní přelíčení se konalo u krajského trestního soudu v Brně v květnu 1939. Státní zastupitelství původně navrhovalo trest v podobě ztráty svobody na šest měsíců a nižší sazby podle § 130 trestního zákona. Obě ženy se k činům plně doznaly a snad s přihlédnutím k lékařskému posudku Květy D., dostaly stejnou výměru trestu v délce dvou měsíců žaláře s podmíněnou zkušební dobou v trvání tří let, tedy do roku 1942. Je tedy pravděpodobné, že pokud se osvědčily, do vězení nemusely nastoupit vůbec.

[340] MZA v Brně, Hp II 427/39. s. 23-24.

6.9 Miroslava K. a Olga H. (1938-1939)

Olga H.	25 let, svobodná, dámská krejčová
Miroslava K.	21 let, svobodná, studentka
Marie D.	19 let, svobodná, studentka
Lenka	(bližší údaje neuvedeny)
Jelena Š.	21 let, svobodná, studentka
Lída M.	(údaje neznámé), úřednice
Libuše K.	18 let, svobodná, úřednice
Místo:	Brno, Brno-Židenice, Holešov

Dne 14. června 1939 doručila Olga H. na policejní strážnici na Veveří v Brně udání, ve kterém se sama přiznala k milostným stykům mezi ní a jistou studentkou přírodovědecké fakulty Miroslavou K.[341] Případ, kdy homosexuální člověk udá sám sebe, je vskutku neobvyklý a pro českou historiografii taktéž doposud nezaznamenaný. O dva týdny později, na základě udání, byl s Olgou H. sepsán protokol, ve kterém prezentovala okolnosti seznámení i důvěrné styky. Na začátku července byla Miroslava K. také vyslechnuta. Ta první den výslechu milostný poměr popřela, druhý den se však nakonec ke vztahu přiznala. Olgu H., jak se z protokolárního řízení ukázalo, nepřimělo k vlastnímu udání špatné svědomí, ale rozchod s druhou ženou, který Olga H. těžce nesla. Dalším motivem byla pravděpodobně také žárlivost, jak je patrné z výpovědí dalších svědků.[342]

Na policii nahlásila Miroslavu K. proto, že se tato začala vídat i s jinou ženou jménem Marie D. Olga H. tomu chtěla udáním zabránit. Dále nahlásila jistou Lenku, se kterou měla Miroslava K. v době jejich vztahu krátkodobý milostný poměr, a také její spolužačku Jelenu Š.

Na policii nahlásila také Mirčiny bývalé školní lásky, a to Lídu M. a Libuši K. Během policejního šetření neváhala dokonce kontaktovat i otce jedné z nich, Oldřicha K., otce Libuše K.[343] Učinila tak proto, aby získala potřebné důkazy o homosexualitě, které měly svědčit proti Miroslavě K. a jejímu jednání. Oldřich K. byl Olze H. nápomocen, protože byl přesvědčen, že Mirka K. kazila v minulosti jeho dceru, a poskytl k vyšetřování také milostné dopisy, které psala Mirka K. jeho dceři. Z předložených pramenů postupně plyne, že láska nebyla pouze jednostranná.

[341] MZA v Brně, Krajský soud trestní Brno, fond C 12, III. manipulace, č. kar. 1122, Hp II 196/39, f. 13r-15r.
[342] MZA v Brně, Hp II 196/39, s. 1-2.
[343] Tamtéž, s. 16.

6.9.1 Miroslava K. a její vztahy

Necelý měsíc po udání Olgy H., konkrétně 3. června 1939, přišla k výslechu Miroslava K., která celý vztah původně popírala, avšak poté, co byla ponechána v zajišťovací vazbě přes noc, druhý den některé činy doznala. Postupně lze tak z výpovědí rozplést příběh obou žen a okolnosti, které vedly k jejich seznámení a utváření vztahu.

Podle výpovědí obou se seznámily u vody poblíž brněnského Komína při hře vybíjená, kde se spřátelily a poté se začaly vídat pravidelně. Navštěvovaly různé blíže nespecifikované studentské zábavy a také přespávaly v bytě u Olgy H. Při první výpovědi se Miroslava K. v otázkách intimity doznala pouze k polibkům, jejichž milostný význam záhy před policií. bagatelizovala. „*Připouštím, že jsem se se sl[ečnou]. [Olgou] H. setkávala často, v určitých časových obdobích i denně a že jsme se někdy líbávaly. Bylo to však vždy jen při hře „fanty", jíž se zpravidla zúčastňovala celá společnost*."[344]

Na druhý den se Miroslava K., pravděpodobně po nátlaku policie, rozhodla sdělit podrobnější informace o vztahu a jeho okolnostech, které vedly k jeho udržování.

Vzájemný vztah narušila koncem září 1938 nevěra Miroslavy K., kdy navázala krátkodobější známost s jistou Lenkou. Policie tuto ženu ani nepřivolala k výslechu, nelze k ní proto ve spisech nalézt podrobnější informace, kromě těch, které uvedla samotná Olga H. „*Tato Lenka měla známost s jistým posluchačem lékařské fakulty, jehož křestní jméno bylo Jindra. Blíže nevím. Týž měl říci Lence, že jakmile jí ještě jednou uvidí s [Miroslavou] K., že dá oběma facku. O Lence mě pak sl[ečna]. [Miroslava] K. vyprávěla, že táž je teplá*."[345] Podle jejích slov ji tato nevěra velmi ranila, protože v té době začínala mít Miroslavu K. stále více ráda.

Vztah Miroslavy K. s udávající Olgou H. pokračoval po této aféře nadále až do února roku 1939,[346] dokud Miroslava K. nepotkala novou potenciální známost. Miroslava K. na Slovensku, během lyžařského kurzu, potkala jistou Marií D., posluchačku filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Miroslava K. se do ženy patrně nešťastné zamilovala. Olga H. je obě sledovala a zjistila tak, že se Miroslava K. pokusila o sebevraždu řezným poškozením žil. Motivem byla patrně nešťastná láska k Marii D. Olga H. se při svém sledování dozvěděla, že Miroslava K. poslala Marii D. z nemocnice milostný dopis. Miroslava K. se v tomto dopise měla svěřit, že bez Marie D. nemůže žít.

[344] MZA v Brně, Hp II 196/39, s. 7.
[345] Tamtéž, s. 9.
[346] Víme taktéž z milostných dopisů, které Miroslava K. psala Olze H. a které poté Olga H. ukázala policii. Viz obrazová příloha č. 8.

Na základě udání Olgy H. byla k výslechu a sepsání policejního protokolu přizvána i Marie D., a to také v červnu roku 1939. Marie D. veškeré milostné styky popřela. Policii sdělila, že se s Miroslavou K. nadále přátelí i přes snahy Olgy H. tomuto vztahu učinit přítrž. Olga H. totiž poslala anonymní dopisy rodičům Marie D. Žena navíc uvedla, že má podezření, že ji Olga H. sleduje. Tento fakt poté potvrdil i policejní agent, který ženy po sepsání protokolů sledoval.

Mezi další potenciální milenky Miroslavy K. měla během vztahu s Olgou H. patřit její spolužačka z vysoké školy Jelena Š., tato však veškerá obvinění popřela. Přiznala sice, že si s Miroslavou K. dopisovala, avšak k žádné intimitě nemělo nikdy dojít.[347] Dopisy, které měla Olga H. najít a které by vztah žen potvrzovaly, neměla policie k dispozici.

6.9.2 První lásky Miroslavy K.

K policejnímu šetření se skrze Olgu H. dostaly také dva dopisy, které napsala Miroslava K. své spolužačce Lídě M., ještě když chodila na střední školu. První dopis je datován v dubnu roku 1934. V psaní se přítelkyni svěřuje, že si přeje z jejího života nadobro odejít, nemíní zde však sebevraždu, nýbrž zamezení společného vídání a naznačování útěku z domova. Svěřila se, že jí na památku poslala přívěšek v podobě křížku, zároveň se omlouvá za své chování, kdy spolužačku často sledovala a informovala se o ní u druhých přátel. „*Myslím, že je to i pro Vás mnohem lepší, nebudu Vám zde překážet, stejně jednou by to s námi špatně skončilo, kam to vedlo nevím, ale to žádného neměla. Já bych se z toho jednou stejně zbláznila, nebo si něco udělala*.“[348] Skutečným důvodem rozchodu, o kterém se Miroslava K. v psaní nezmínila, byl patrně její nový vztah s Libuší K., ke kterému se níže dostaneme.

Druhý dopis Lídě M. je poté datován o čtyři roky později, do dubna roku 1938, kdy už obě dívky měly po maturitě. Jedná se o stejný rok, kdy poté v červnu Olga H. podala hlášení u policie a předložila tam dopisy. Miroslava K. v psaní Lídu M. prosí, zda by mohla zařídit, aby příspěvky ze Sokola nebyly zasílány do Holešovic, nýbrž na její novou adresu do Brna. Miroslava K. nechtěla, aby se o jejím přepsání z holešovického spolku do brněnského dozvěděli rodiče, protože jí prý hlídají. V psaní naznačila, že se do brněnského Sokola, nechala snad přeložit kvůli Lídě M., na kterou ani po letech nezapomněla. Z řádků vyplývají i starosti týkající se Miroslaviných tehdejších vztahů. Není s podivem, že psaní mohlo poměrně rozrušit Olgu H.

„*Hledala jsem někoho [,] pro koho bych mohla s radostí pracovat, pro koho žít a o koho se starat, ale ztrativše Vás, nenašla jsem doposud kamarádku Vám povahově aspoň trochu*

[347] MZA v Brně, Hp II 196/39, s. 32-34.
[348] Tamtéž, s. 101.

podobnou. Dnešní dívky už nezajímá krása přírody, nebo rozumné vykládání o životě a jeho otázkách, dnes každá hledá jen požitky smyslné nikoliv duševní, ale to nehledám a nikdy nebudu hledati já. Hledám porozumění v jiném směru než ostatní a dovedu také milovat jinak než pouze smysly, ačkoliv uznávám, že nikdo to nevydrží, milovat do smrti jen ideálně."[349]

Vraťme se však zpátky do roku 1934. Po patrném ukončení vztahu s Lídou M., navázala Miroslava K. přátelství s Libuší K., taktéž spolužačkou na reálném gymnáziu v Holešově.

Žena byla přizvána k sepsání protokolu na bezpečnostní oddělení policejního ředitelství v první polovině července roku 1939, na základě udání od Olgy H. Podle výpovědi měla původně Libuše K. vztah s bratrem Mirky K., avšak po půl roce se s ním rozešla, přátelství s Mirkou K. udržovala i nadále.

Po nějaké době měla od Mirky K. obdržet dopis, kde ji dívka oznámila, že chce spáchat sebevraždu zastřelením. „*Po obdržení dopisu šla jsem ihned do bytu ke [Miroslavě] K. a přistihla jsem ji s revolverem v ruce. [Miroslavě] K. jsem její úmysly vymlouvala a řekla jsem jí, že mojí kamarádskou povinností je zastřelit se s ní, vzájemně jsme si to vymlouvaly, nakonec vše skončilo vzájemným políbením*."[350] Zmíněný dopis se taktéž dochoval v originále v policejním spise a je datován v březnu roku 1934.

„*Snad si řeknete, že kdyby Vás měla opravdu ráda, nemohla bych to učiniti. Sestro, snad bych to i neučinila, kdybych věděla, že i Vy mne máte opravdu také aspoň trochu ráda. Vím však, že pravdu mi říct nemůžete, a proto raději navždy odcházím. Slavím dnes takto šestnácté a zároveň poslední své narozeniny. Vzpomínáte si na to kino „Děvčata v uniformě", kde hrála ta učitelka s krásnýma očima? Ta dcerka, která tu učitelku milovala, chtěla si také zoufat, tu však zachránili, ale mne již nezachráníte, ježto právě když čtete tento dopis je již snad pozdě pomýšlet na záchranu. Nemám si zoufat, když Vy jste na mne působila mnohem více než ta učitelka na tu dcerku. Prosím Vás sestro ještě jednou, odpusťte mi vše a nezapomeňte na mne.*"[351] Zmínka o kinematografickém díle, o němž je pojednáno v jiných kapitolách této práce a kde je ztvárněna lesbická láska dívky k učitelce, je poměrně cenným důkazem toho, jakou moc má kultura působit na mysl mladého člověka.

Jak toto utrápené vyznání skončilo, je ze spisů známo. Dívky spolu po této události navázaly vztah a pravidelně se vídaly. Z tohoto období, které datujeme od roku 1934 až do června 1937, se dochovaly tři milostné dopisy psané Miroslavou K., vyjadřující radosti i smutky z prožívání jedné z prvních lásek šestnáctileté dívky.

[349] MZA v Brně, Hp II 196/39, s. 96.
[350] Tamtéž, s. 17
[351] Tamtéž, s. 91

K nelibosti rodičů začaly dívky také chodit za školu, a nakonec se před maturitou v roce 1937 rozhodly, že se chtějí živit samy a utekly spolu na tři dny na Slovensko. Neměly však žádný určitý plán a dobrodružství mladým dívkám zhatil bratr Miroslavy K., který rebelky našel a odvezl zpátky domů do Holešova. Libuše K. při výslechu v roce 1939 tvrdila, že o tom, že se Miroslavě K. líbí více dívky, než chlapci vůbec nevěděla, a dozvěděla se to až na jejich společném výletě. Zda takové vysvětlení na základě dopisů, ze kterého bylo možné si poskládat celý příběh, bylo pro policii uvěřitelné, není jisté.[352] Pravděpodobně tomu během vyšetřování nebyla věnována přílišná pozornost, protože výpověď Libuše K. i milostné dopisy měly sloužit pouze jako důkazní materiál proti Miroslavě K. Nebylo zapotřebí rekonstruovat milostný příběh a dopodrobna ověřovat podané informace.

Miroslava K. měla také Olze H. prozradit, že z toho byl v Holešově skandál, nicméně oficiální stanovisko bylo, že dívky utekly ze strachu ze zkouškového období. Policie si však z gymnázia v Holešově nechala zaslat vyjádření k tomuto incidentu, ve kterém bylo potvrzeno, že útěk dívek měl od začátku milostný podtext.[353]

Po útěku jejich vztah utrpěl, obě si v červnu mohly udělat maturitu, kterou však úspěšně složila pouze Miroslava K. Je také patrné že se dívky během června rozešly. Svědčí o tom ublížený a ironicky laděný dopis, který Miroslava K. poslala Libuši K. na konci června, kde ji navrhuje, aby společně oslavily maturitu, kterou však Libuše K. složila neúspěšně. Setkání mělo být také „oslavou" jejich rozchodu. Libuše K. se i přesto s druhou dívkou chtěla sejít a situaci vyřešit, přičemž ji navrhovala setkání na nádraží nebo v blíže nejmenovaném hotelu. Dopis však našel otec Miroslavy K., který se o tom rozhodl informovat otce Libuše K. Napsal mu dopis, kde druhého muže žádal, aby jeho dcera Mirku nikam nelákala. Odpověď od Oldřicha K. na sebe nenechala dlouho čekat. V psaní obhajoval chování své dcery, která měla být pouze odpovědí na původní dopis od Miroslavy K. Oldřich K. zároveň důrazně poprosil druhého otce, aby pomohl zatrhnout přátelství obou dívek, protože nevede k ničemu dobrému, přineslo do obou rodin mnoho nepříjemností a „*každý si o tom může myslet své*."[354]

Po útěku, rozchodu a zákazu rodičů se dívky přes léto nevídaly vůbec, až do začátku září 1937. Dosvědčuje tomu dopis, který poslala Miroslava K. „*Už to není ono, ale nedivím se Ti, naopak chápu Tě. Jediné, co jsem si od Tebe nezasloužila je to, že jsi přišla jen proto, abys bolest, která pomalu se ztrácela, znovu oživilas. Víš, co to bylo dva měsíce a jistota, že už nikdy nepřijdeš? A Ty, když pomalu jsem se smiřovala s osudem, přišlas náhle znovu rozjitřit ránu,*

[352] V této práci jako obrazová příloha č. 5 a č. 6.
[353] Tamtéž, s. 39.
[354] Tamtéž, s. 80.

aby se nikdy nezacelila.“[355] Z podzimního, vztahově krizového období se dochovalo pět dopisů psané Miroslavou K., ze kterých je možné vyčíst, že vztah mezi ženami eskaloval mezi láskou a nenávistí, rozchody a obnovováním vztahu. Unikátním je také úryvek, patrně z deníku Libuše K., který měl pro policii svědčit proti Miroslavě K. a její povaze.

„*Mojí smrtí bude vinna Mira K. Slíbila mi to za to, že jsem jí řekla, že ji nenávidím. Dnes mne potkala večer v parku, když jsem si šla pro poznámky, chytila mne za ruce a násilně odtáhla do křoví, kde mne začala líbat. Když jsem se jí vytrhla, zasmála se drsně a řekla: Teď to máš také! Máš nejhroznější nemoc, co může být! Až se trochu potrápíš, zastřelím Tě! Mi neutečeš! Byla moc opilá a nevěděla vůbec co dělá. Vytrhla jsem se a utíkala pryč. Jak se mi hnusí a jak ji z celé duše nenávidím! Vím, že mám již sečteny dny života, poněvadž, jak ji znám, vždy co slíbí – provede!*“[356]

Řádky dobře vykreslují, že mladé dívky ve 30. letech vnímaly homosexualitu jako nemoc. Přes tento srdceryvný zápis se však dívky nadále vídaly. Ve výpovědi však Libuše K. vypověděla, že se ihned po škole opět rozešly, ačkoliv dopisy svědčí o opaku. Přidala k tomu také své tvrzení, že v té době začala chodit s jistým pilotem, k nelibosti Miroslavy K.

O vnitřních nuancích vztahu poté prameny mlčí, až do soudního jednání v roce 1939, ve kterých se Miroslava K. snažila s Libuší K. spojit, aby ji varovala před udáním a také, aby se mohly domluvit na případné společné obhajobě, ve které měla Libuše K. jejich vztah zcela zapřít. Nicméně nastala opět situace jako v průběhu jejich školních let, dopisy, ve kterých se snažila Miroslava K. bývalou přítelkyni kontaktovat opět našli rodiče Libuše K. Je pravděpodobné, že je i očekávali. Matka poté zaslala odpověď přímo Miroslavě K., kde již jízlivě podávala informace, že se u soudu vše vysvětlí. Otec Oldřich K. v té době dávno spolupracoval s Olgou H. Na základě vývoje těchto událostí poté Libuše K. poté, za doprovodu otce, avšak bez jeho přítomnosti při výslechu, učinila sepsané doznání.[357]

6.9.3 Lékařská zpráva a rozuzlení případu

Není bez zajímavosti, že po prvním výslechu Marie K. následovala u ní lékařská prohlídka pověřeným soudním lékařem Doleželem, který v této práci již figuroval v případu Květoslavy D. Po fyzické stránce doktor nezjistil žádné abnormality, dokonce shledal, že žena neměla doposud s nikým penetrační pohlavní styk. Miroslava K. u lékaře tvrdila, že má

[355] MZA v Brně, Hp II 196/39, s. 83-84.
[356] MZA v Brně, Hp II 196/39, s. 87-88.
[357] Tamtéž, s. 17-18.

mužskou známost a také, že se bude vdávat. Na základě krátké výpovědi doktor poté shledal, že Miroslava K. není „*pohlavně zvráceně založena*“.[358] Na druhé straně doporučoval spíše vyšetřit Olgu H. za její výpověď a utkvělost na ženě, kterou sama udala. Nicméně lékařská prohlídka s Olgou H. podle spisu provedena nebyla. Snad i takto krátká zpráva od soudem pověřeného lékaře, mohla přispět k výslednému rozsudku.

Během výslechů se Miroslava K. strategicky vymlouvala na celou řadu aspektů, jako bylo alkoholové opojení, iniciaci a nátlak ze strany Olgy H. Připomeňme, že Miroslava K. nebyla ve dané době ještě plnoletá, oproti pětadvacetileté Olze H. K výmluvám se tedy také uchylovala k předvádění své naivity a mládí. „*Neměla jsem při žádosti o polibek žádných úmyslů; zvyk, že ten, kdo zhasne zápalku při zapalování cigarety, musí dáti společnosti, která si cigaretu připálila, polibek, je často uplatňován ve veselejší společnosti a neviděla jsem v něm nic zlého*.“[359]

V neposlední řadě nazvala Miroslava K. své chování jako jakousi závislost na pohlaví. K druhé ženě jednoduše přilnula z toho důvodu, že neměla prozatím pohlavní styk s mužem. Při druhém výslechu poté Miroslava K. tvrdila, že vztah udržovala pouze pro peníze, alkohol a cigarety, které ji Olga H. za milostný poměr dávala.

V listopadu byla podána obžaloba a na konci téhož měsíce se poté konalo hlavní přelíčení, při kterém svědčily Libuše K., Jelena Š. a Marie D. Všechny, včetně Libuše K. vypověděly, že nikdy nepozorovaly u Miroslavy K. nepřirozené chování nebo styky. Dokonce i Libuše K., která se tak snad rozhodla bez přítomností svých rodičů, ulehčit situaci své dávné lásce. Všechny ženy tedy i přes důkazy dosvědčily že byly pouhými kamarádkami Miroslavy K., které se někdy líbávaly, avšak z pouhého přátelství. Miroslava K. se navíc odkazovala na lékařskou zprávu a při líčení naopak obvinila Olgu H. z toho, že ji sleduje a chová se hystericky.

Miroslava K. i Olga H. byly na základě důkazů a výpovědí nakonec odsouzeny k trestu odnětí svobody na tři měsíce podmíněně se zkušební dobou na tři roky, tedy do prosince 1942. Obě ženy se však na základě dokumentů osvědčily, a proto nenastoupily do vězení vůbec, podobně jako tomu bylo u druhého brněnského případu s Květou D. a Helenou J.

[358] MZA v Brně, Hp II 196/39, s. 5.
[359] Tamtéž, s. 7-8.

6.10 Růžena Š. a Marie Ž. (1939)

Růžena Š. 32 let, rozvedená, nezaměstnaná

Marie Ž. 30 let, vdaná, dělnice

Místo: Praha

Případ z Prahy zavádí čtenáře do vězeňského prostředí. Růžena Š. pocházela z pražských Vršovic. Ženin stav byl evidován jako rozvedená a nezaměstnaná, ve spise nebyl uveden důvod jejího zatčení. Marie Ž. pocházela z Litvínova a ve věznici si odpykávala trest v délce osmi měsíců těžkého žaláře z rozsudku trestního soudu v Praze z roku 1939.

Na základě připojených protokolů, které sepsala správa věznice dne 18. října 1939, se obě trestankyně dopustily nepřirozených činů. Protokoly byly zřejmě sepsány na základě žádosti Růženy Š. Již brzy po příchodu do vazby měla Marie Ž. této ženě začít činit milostné návrhy.: „*Abych zůstala místo procházky na cele, že mě má ráda, že nemá ráda muže, že se jí líbím, že jsem tlustá a tyto milostné řeči došly tak daleko, že došlo mezi mnou a Marií Ž. k intimním stykům*.“[360] Nejčastěji mělo docházet ke stykům v noci, když ostatní vězenkyně spal. Dále poté během dne, ve vězeňské prádelně. K sexuálním aktům docházelo po dobu dvou měsíců, dokud Růžena Š. nenahlásila vztah dozorkyni věznice. Ke krajnímu řešení dovedly Růženu Š. opakované návrhy, spojené s vyhrožováním, což pro ni činilo pobyt ve vězení nesnesitelným.

Marie Ž. na základě výpovědi uvedla pravý opak, přičemž to dle ní byla Růžena Š., která měla činit návrhy, pronásledovat ji, psát žárlivé dopisy a opakovaně ženu budit během noci. Pod tímto nátlakem měla mít Marie Ž. se spoluvězenkyní fyzický styk, načež se Růžena Š. proti těmto tvrzením ve výpovědi ohrazovala.

„*Není pravda, že já jsem jí kousala do zad a ohmatávala. Ona vždy ohmatávala mne. Když jsem jí řekla, že věc budu hlásiti, říkala abych jí neničila, že má donucovací pracovnu. Říkala, že když nebudu držet, že mne vleje hrnek vařící vody do očí*.“[361]

V tomto případě je důležité nahlédnout na výpověď dalšího svědka, a to trestankyně Marie P. Při vězeňské procházce si všimla, jak Růžena Š. pláče, přičemž ji měla sdělit informace o sexuálním obtěžování. Nešťastnice nabádala svědkyni Marii P., aby v noci zůstala vzhůru, a skutečně slyšela obě ženy při aktu. Na závěr Marie Ž. při výslechu ke vztahu oběma dodala:

[360] SOA Praha, Krajský trestní soud Praha, č. kar. 751/26, Tk XI 845339: Růžena Š., Marie Ž.
[361] Tamtéž (bez stránkování).

„Já myslím, že jsou nenormální obě, jak [Růžena] Š., tak [Marie] Ž. [Marie] Ž. nám též vyprávěla, jak má na Kladně milou, nějakou „Julu"; je prý to vdaná žena, jejíž muž to neví; jméno této July neznám."[362]

Výpovědi žen si protiřečily a soud tak jednoduše uznal vinnými obě, a to nejen podle §129, ale i podle § 516 za přestupek proti veřejné mravnosti. Svým jednáním ve veřejných prostorách věznice mohly pohoršit ostatní vězeňkyně. Trest byl stanoven na čtyři měsíce těžkého žaláře (patrně nepodmíněně) s jedním tvrdým lůžkem měsíčně.

6.11 Berta K. a její pražský byt (1940-1941)

Berta K.	22 let, vdaná, posluhovačka
Anna J.	16 let, svobodná, dělnice
Marie Hr.	42 let, vdaná, posluhovačka
Marie P.	37 let, vdaná, v domácnosti
Marie Op.	33 let, vdaná, dělnice
Josefa Č.	21 let, svobodná, tovární dělnice
Vlasta H.	27 let, vdaná, tovární dělnice
Božena Kop.	28 let, vdaná, dělnice
Božena Pl.	23 let, vdaná, v domácnosti
Josef B.	26 let, svobodný, soustružník kovů
Místo:	Praha

Berta K. se narodila v Praze, 17. května 1918. Ve 30. letech provozovala s manželem loutkové divadlo, které pár později prodal. Manžel se choval k Bertě K. surově a dle spisu ji nutil k opakované a z její strany nechtěné souloži. Proto se s ním v roce 1935 rozešla, a dále se s ním nevídala. Při výslechu si postěžovala, že manžel neplatí na ni ani na děti. Po rozchodu s manželem žádné další styky s muži neudržovala. Absence pohlavního styku s muži byla i jedním ze strategických argumentů, které Berta využila jako zdůvodnění udržování vztahů se ženami.

Pár spolu měl dvě děti a další dvě si Berta K. do manželství přivedla z předchozího vztahu. Otec na své děti po rozvodu odmítal platit výživné, v té době bylo Bertě K. pouhých sedmnáct let. Mladá matka se proto snažila vydělávat v Praze jako posluhovačka. Během druhé

[362] SOA Praha, Tk XI 845339: Růžena Š., Marie Ž.

poloviny 30. let bydlela v bytě společně se svou mladší sestrou a svými dvěma dětmi na adrese Heritesova 814 v Praze.[363] Další dvě děti zůstávaly u Bertiných rodičů. Byt, ve kterém Berta obývala podle spisu jedinou místnost, je v tomto příběhu pomyslným prostorem rozličných setkání, při kterých vystupuje Berta K. jako hlavní aktérka. Během let bydlelo v bytě několik žen, řada z nich docházela také na pravidelné návštěvy a večírky.

Jednou z návštěvnic bytu Berty K. byla například Marie Hr., jejíž manžel odjel v únoru roku 1940 na služební cestu do Německa, což jí umožnilo od března udržovat s Bertou K. milostný poměr. Podle výpovědi Berty K. iniciovala vztah druhá z žen, která dle jejích slov „*na takové věci byla zvyklá ze Slovenska*.“[364] Zde je vhodné připomenout, že na Slovensku, podobně jako v Německu, nebyla ženská homosexualita trestná.[365] Podle výpovědi Marie Hr. to byla naopak ona, kdo byl sveden Bertou K., jednak lichotkami a prosbami, ale také proto, že se k ní Berta K. chovala při intimním styku jako muž k ženě. Je patrné, že po celý čas manželovi nepřítomnosti se Marie Hr. k Bertě K. na osm měsíců nastěhovala. Podle slov Marie Hr. bydlela s Bertou K. z toho důvodu, že Berta K. měla doma větší teplo, proto tam snad měla trávit více času nežli ve svém vlastním, studeném bytě. Marie Hr. se navíc živila jako posluhovačka a údajně vařila obědy synovi Berty K. Jednalo se o klasickou strategii, kdy se ženy snažily před soudem racionálně obhájit své milostné vztahy materiálními a ekonomickými závazky. Marie Hr. také u soudu uvedla, že svého jednání lituje, což bylo zcela pochopitelné, v rámci vyhlídek na snížení trestu.

Vztah Marie Hr. a Berty K. potvrdila další svědkyně Marie P., která byla údajně známou Marie Hr. Její manžel také odjel do Německa. Marie P. se s ženami setkávala patrně z pouhého přátelství. Jednou se jí však například přihodilo, že jí chtěla Berta K. utrhnout knoflík od županu, aby si jej mohla nechat na památku, přičemž více podrobností k události neuvedla. Argument použila při výpovědi jako důkaz svého vlastního podezření vůči sexuální orientaci Berty K., která na ní dle výpovědi „*nečinila normální dojem*.“[366]

Svědkyni se její podezření posléze také potvrdilo. „*Ještě později, když jsem já šla navštíviti Marii Hr., pozorovala jsem, že Berta K. s Marií Hr. jsou stále v bytě, že se spolu líbají. Když Berta K. odešla, ptala jsem se Marii Hr., zda ta Berta není nějaká teplá. Marie Hr. však řekla, že ne*.“[367]

[363] SEIDL, J., *Teplá Praha*, s. 282.
[364] SOA Praha, Krajský trestní soud Praha, č. kar. 174/28, Tk V 1215340: Berta K, Vlasta H. s. 29.
[365] MAKO, M., *Kritika trestných paragrafov*, s. 131-176.
[366] SOA Praha, Tk V 1215340: Berta K, Vlasta H. s. 57.
[367] Tamtéž, s. 57-58.

Vztah potvrdila také vdaná dělnice Marie Op., která se dozvěděla o Bertě K. z vyprávění Marie Hr. Zdá se, že se mezi ženami rozneslo, že Berta K. má pro ně slabost a neváhá za intimní poměr nabízet materiální výhody. Berta K. se měla pokusit Marii Op. políbit, avšak žena odmítla a odešla z bytu.

Od září roku 1940 bydlela v bytě u Berty K. také jednadvacetiletá Josefa Č., která se k milostnému vztahu plně doznala.

Další milenkou Berty K. byla také sedmadvacetiletá Vlasta H., tovární dělnice, která začala u Berty K. bydlet během listopadu v roce 1940, tedy měsíc po nastěhování Josefy Č. Vlasta H. byla vdaná a bydlela v rodinném domě s manželem, synem a tchýní. Jednou večer se s manželem pohádala a z těchto důvodů měla odejít do bytu k Bertě K., se kterou sdílela jednu postel a u ženy po nějaký čas zůstala. V této době mezi nimi dle výpovědi, měl začít milostný poměr. Ženy to sice tvrdily soudu, ale je také možné, že vztah udržovaly již předtím, než se Vlasta H. k Bertě K. nastěhovala. Jako důvod, který měl Bertu K. přimět k milostnému styku, uvedla žena návštěvu biografu, kde ten večer dávaly film *Muzikantská Liduška,*[368] který v ní i ve druhé ženě měl vyvolat intimní pocity. Jedná se poměrně o kuriózní výmluvu, avšak v té době poměrně dobře uvěřitelnou. Vzpomeňme na řadu děl, které se během minulosti nastřádaly a umožnily vytvořit obraz ženy 19. století jako přecitlivělé bytosti. Argument ženy, která snáze podlehne svodům literatury byl v první polovině 20. století stále platný. Zde se již Berta K., pravděpodobně nevědomky, přiblížila strategii opírání se o lékařský aparát, kterou však nebyla schopná dotáhnout do dokonalého konce, v podobě celkového osvobození. Poměr Vlasty H. měl s Bertou K. skončit poté, co za ženou začal pravidelně docházet manžel, se kterým měla mít milostný styk při každé této návštěvě. Zda se jednalo o pravdu, není možné doložit. Manžel Vlasty H. u soudu nevypovídal. Upozorněním na heterosexuální styk s manželem mohla žena také doufat ve zmírnění trestu. Na druhé straně Vlasta H. na obhajobu Berty K. uvedla, že ta ji k milostnému vztahu nenutila. Pro důvod svého jednání doznala prosté city, které k Bertě K. chovala. „*Pak jsme se vzaly okolo krku a usnuly jsme. Já jsem to dělala proto, poněvadž jsem jí měla ráda a nebylo mě to nepříjemné, do té doby však mě byla tato věc naprosto neznámá*.“[369]

Vztah Berty K. a Vlasty H. potvrdila také osmadvacetiletá dělnice Božena Kop. Ženě měla v roce 1933 chodit milostná psaní, ve kterých ji Berta K. nabízela možnost bydlení a materiální zabezpečení. „*[Berta] K. mi psala zamilovaná psaníčka, v nichž mi psala, že nemůže ani v noci spáti, že mě má ráda, že nemůže beze mne žíti a abych šla k ní do bytu*.“[370] Byla to

[368] *Muzikantská Liduška* [film]. Režie Martin FRYČ. Československo, 1940.
[369] SOA Praha, Tk V 1215340: Berta K, Vlasta H. s. 33.
[370] Tamtéž, s. 82.

pravděpodobně Božena Kop., která Bertu K. s Vlastou H. seznámila, skrze prodej nábytku. Milostné návrhy měla Boženě Kop. posléze dělat i samotná Vlasta H. a zvát ji dokonce do bytu Berty K. Dále Božena K. uvedla k návrhům toto: „*Že ví [Vlasta H.], že žárlím, a proto abych se vykašlala na muže a přišla k nim*.“[371] Jakékoliv milostné styky s oběma ženami Božena Kop. však popřela.

Poslední doloženou milenkou Berty K. měla být také jistá vdaná dělnice Božena Sl. V listopadu, tedy krátce po nastěhování Josefy Č. a Vlasty H. byl v bytě Berty K. uspořádán večírek. Josefa Č. měla přinést dva litry vína a dva litry piva. Akce se údajně ale více neúčastnila a šla po pracovním dni spát. Do bytu přišla Božena Pl., která v minulosti měla s Bertou K. taktéž milostný poměr. Jako doprovod si Božena Pl. vzala s sebou svého podnájemníka a milence Josefa B., který byl zároveň zodpovědný za úhradu útraty na alkoholu. Slavnost nabrala během večera na obrátkách. Podle slov mladší sestry Anny J., kterou v jedenáct večer oslava probudila, vypověděla následující:

„*Božena Pl. se hodně opila a svlékla se [do spodního prádla a kalhot], to samé udělala i Vlasta H. a Berta K., když se zhaslo neví, co se dělo, krom toho že Božena Pl. ležela na zemi s Josefem B. a Vlastou H. s Bertou K. také. Josef B. poté odešel pryč. „Když jsem se probudila kolem 11 hodiny večer, viděla jsem, jak se ženy navzájem objímají a líbají*.“[372]

Z výpovědí je poté patrné, že Josef B. se nepohodl s Boženou Pl. a z večírku odešel. Zdá se, že to bylo z prostých důvodů žárlivosti. Božena Pl. však nenechala milence dlouho čekat, z bytu odešla a měla se s ním vydat domů. Zde již čekal její manžel, kterému bylo chování manželky a podnájemníka lhostejné. Ve výpovědi uvedl, že jeho žena po příchodu domů plakala, avšak, že se ji na podrobnosti nevyptával. Josef B., podnájemník a milenec, poté ve vztahu k Bertě K. uvedl při výpovědi následující. „*Rozhodně nevím nic o styku Berty K. s jinými ženami, já jsem se o věci ty nestaral, mně byly hnusné*.“[373]

6.11.1 Rozuzlení případu

Ze spisu není zcela jasné, kdo ve skutečnosti ženy na policii udal, nebo zda mohly vzbudit pozornost a iniciativa přišla od samotné policie. Policejní šetření bylo zahájeno v prosinci 1940, kdy na základě výslechů byly do zjišťovací a vyšetřovací vazby vzaty Berta K. a Vlasta H. Ženy musely strávit v této vazbě celé tři měsíce, než započalo hlavní soudní

[371] SOA Praha, Tk V 1215340: Berta K, Vlasta H. s. 57.
[372] Tamtéž, s. 55-56.
[373] Tamtéž, s. 77.

přelíčení 3. března 1941. Strávená doba ve zjišťovací a vyšetřovací vazbě se poté měla odečíst od potenciální nastoupené vazby. Během této doby policie sbírala důkazy a vyslýchala všechny již zmíněné svědkyně a svědka.

Soud při hlavním přelíčení zhodnotil chování všech žen jako mravní zvrhlost a podle §129 udělil tresty těžkého žaláře, společně se ztrátou volebního práva. Berta K. a Vlasta H. byly navíc souzeny ještě podle § 516 kvůli přestupkům proti veřejné mravopočestnosti. Marii Hr. a Josefe Č. vyměřil soud trest na šest měsíců s jedním půstem a jedním tvrdým lůžkem měsíčně. Boženě Pl. vyměřil taktéž trest na šest měsíců se dvěma posty a dvěma tvrdými lůžky měsíčně. Vlastě H., která udržovala s Bertou K. nejtrvalejší vztah a naváděla k homosexualitě i další dívky, byl vyměřen trest na sedm měsíců se dvěma posty a dvěma tvrdými lůžky měsíčně. Všem těmto ženám byl stanoven podmíněný trest s případným nástupem do vazby v roce 1944. Zbylé ženy, Anna J., Marie P., Marie Op. a Božena Kop., figurovaly pro policii při vyšetřování pouze jako svědkyně.

Bertě K., hlavní aktérce, byl nejprve vyměřen trest na osm měsíců. Vůči tomu však zasáhlo státní zastupitelství s požadavkem na zvýšení trestu na jeden rok.[374] Bylo odkazováno na to, že jednání páchala Berta K. aktivně delší dobu. Žádost byla schválena a trest byl nakonec vyměřen na jeden rok se dvěma posty a dvěma tvrdými lůžky měsíčně, avšak nepodmíněně. Berta byla poslána do věznice v Písku, kde v srpnu roku 1941, tedy po osmi měsících od rozsudku, sepsala odvolání s prosbou o zkrácení trestu. Zde se odvolávala na péči o děti, které pobývaly tou dobou u prarodičů a zanedbávaly školu. Žádost však byla pro bezdůvodnost zamítnuta a Berta K. si tedy musela odbýt zbytek trestu do desátého prosince 1941.[375]

[374] SOA Praha, Tk V 1215340: Berta K, Vlasta H. s. 128.
[375] Tamtéž, s. 141-142.

6.12 Helena Z., Olga P. a další (1942-1943)

Helena Z. 27 let, svobodná, soukromá úřednice
Olga P. 32 let, svobodná, pokladní
Anežka Š. 24 let, svobodná, kadeřnice
Štěpánka Š. 29 let, rozvedená, prodavačka
Ludmila M. 27 let, svobodná, dělnice
Božena D. 26 let, svobodná, prodavačka
Rosa P. 40 let, vdaná, v domácnosti
Franz P. 50 let, ženatý, prodavač
Anna M. 46 let, vdova, dělnice
Emílie S. 28 let, vdaná, účetní
Jaroslav P. 38 let, ženatý, úředník
Karel W. (bližší informace neuvedeny), majitel dílny
Oldřich K. 34 let, svobodný, úředník
Lída Merlínová 36 let, vdaná, spisovatelka

Případ s Helenou Z. a dalšími ženami byl projednáván na Krajském soudu v Praze. Jedná se o další poměrně rozsáhlý případ ženské homosexuality, ve kterém se potkává značné množství lidí.[376] Případ byl projednáván mezi lety 1942-1943, příběhovou linii je však nutné zasadit už do 30. let 20. století.

Helena Z. bydlela v bytě na Praze 9, Kostnického náměstí č. 1. Do svých pětadvaceti let, tedy do roku 1940 žila s matkou Marií Z.[377] Otec František Z. byl v době sepsání policejního protokolu již po smrti. Helena Z. se v roce 1934, kdy jí bylo devatenáct let, v restauraci na Vinohradech[378] seznámila se čtyřiadvacetiletou Olgou P., která v té době bydlela s matkou a snad nevlastním otcem a pracovala jako pokladní v biografu Olympic ve Spálené ulici.[379]

Ženy si dobře rozuměly, Olga P. vyprovodila večer v den setkání Helenu Z. domů a domluvily si schůzku hned na příští den. Procházka se uskutečnila, avšak netrvala dlouho, Olga

[376] Případ se nachází v jednom kartonu, je však rozdělený do tří sekcí, následovně od stran 1-99, dohromady tedy obsahuje něco málo přes tři sta stran. SOA Praha, Krajský soud trestní Praha, č. kar. 258, TK-VI-7609/42: Helena Z. s. 1-99, 100-199, 200-302.
[377] SEIDL, J., *Teplá Praha*, s. 173.
[378] Restaurace na Vinohradech byla součástí divadelního komplexu a během 30. let se stala prostorem pro setkávání homosexuálních mužů i žen. V roce 1935 zde proběhla policejní razie a o rok později byla dle historiků majiteli podniku Františku Kmochovi odebrána koncese, což mělo přerušit i homosexuální sociabilitu. Podle tohoto případu je však možné, že si restaurace i přes změnu vedení uchovala svou pověst. Tamtéž, s. 139.
[379] Biograf Olympic. Dostupné z: https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=347. [cit. 2024-04-28].

P. směřovala cestu rovnou ke svému bytu, protože si záhy vzpomněla, že musí někomu napsat dopis. Změna plánu Helenu Z. poněkud vyděsila, v bytě Olgy plánovala utéct pod záminkou koupě cigaret v nedaleké trafice. Olga P. její záměr vytušila a podle policejní výpovědi jí Helena Z. byla nucena odevzdat kabát a baret, aby měla jistotu, že se vrátí. Po příchodu z trafiky chtěla Helena Z. odejít z bytu. Olze P. se však nechtělo, společnou debatu poté přerušil příchod majitele bytu. Z policejní výpovědi je zřejmé, že se jednalo o majitele jménem Oldřich K., který se seznámil s Olgou P. v roce 1932 a při výslechu uvedl, že si jí plánoval vzít za ženu. Olga P. se mu však svěřila, že se jí líbí ženy. Oldřich K. jí poté půjčoval klíče od svého bytu, s tím že mu na tom nepřišlo nic špatného a stejně neměl ponětí co by spolu mohly dvě ženy dělat. Oldřich K. v původní výpovědi uvedl, že měl s Olgou P. milostný poměr. Tvrzení poté popřel s tím, že jí chtěl tímto pouze pomoci při výpovědi.

Helena Z. využila příchodu neznámého muže a odešla z bytu bez toho, aniž by si s Olgou P. domluvily další schůzku. Podle výpovědi se však ženy setkaly náhodou podruhé, v Praze XI na křižovatce U Bulhara. Na druhý den si domluvily schůzku a šly do biografu Ponec a po představení zašly do kavárny Šroubek na Václavském náměstí.[380] Olga P. pozdě večer doprovodila Helenu Z. k domu. Druhý den šly na procházku znovu, až došly k dílně jistého pana Karla W. na Praze I. Muž byl pravděpodobně známý Heleny a ženám nechal soukromí. „*Když zůstaly samy* [Olga] *P. vzala* [Helenu] *Z. kolem krku a začala jí líbat…*“[381] Po návratu Karla W. do dílny, se Olga P. rozhodla odejít. V původní výpovědi Helena uvedla, že ji Olga P. nadbíhala, ona že však s ní nechtěla nic mít a poté si Olga P. měla nalézt jinou milenku jménem Božena U., prodavačku v biografu Olympic, kde sama pracovala.

Z dalších spisů je patrné, že Helena bagatelizovala délku poměru kvůli policii, což nakonec skutečně vyšlo najevo. Celý vztah dvou žen trval mnohem déle, a to od zmíněného roku 1934 až do roku 1938. Z výpovědi je známo, že se pravidelně scházely v úterý a čtvrtek v bytě zmíněného Oldřicha K. Od začátku vztahu spolu také pravidelně každou sobotu jezdívaly na chatu do Řevnic. Město se nachází několik kilometrů jihozápadně od Prahy.[382]

V časovém horizontu čtyř let z výpovědi vyplývá, že Helena Z. udržovala intimní vztahy ještě s dalšími osobami. Nelze s jistotou, kvůli nedostatku pramenů říci, zda o „nevěrách“ Olga věděla, zda a případně do jaké míry je tolerovala. Vnitřní nuance vztahu nám zůstávají z větší části skryty. Lze se pouze domnívat, zda na ukončení vztahu měly podíl i Heleniny nevěry.

[380] SEIDL, J., *Teplá Praha*, s. 82.
[381] SOA Praha, TK-VI-7609/42: Helena Z. s. 49.
[382] Řevnice, o. Praha-západ. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%98evnice. [cit. 2024-04-28].

Helena Z. měla v roce 1938 Olze P. vyhrožovat, že pokud se s ní rozejde, něco si udělá, tedy pravděpodobně spáchá sebevraždu. S touto situací se Olga P. svěřila své matce, která měla Heleně Z. vyčinit a vztah byl tak zcela ukončen. Helena Z. naopak tuto část výpovědi popřela a navíc uvedla, že Olga P. vydírala jí samotnou. Dokonce jí prý naváděla, aby si nechala ostříhat vlasy na krátko a aby nosila kravatu s límcem. Kde leží pravda, není možné s jistotou konstatovat. V rámci těchto výpovědních strategií je ale zajímavé sledovat, co ve skutečnosti mohlo zapůsobit na policii, nebo o čem si ženy myslely, že by jim mohlo prospět ke snížení odpovědnosti za trestný čin.

6.12.1 Milostné vztahy Heleny Z.

Zmínily jsme, že Helena Z. udržovala milostné vztahy i s dalšími lidmi, a to již během vztahu s Olgou P. V roce 1935 se Helena Z. seznámila s jistou Emou S., s níž se vídala v dílně Karla W. a navštěvovala ji také u ní doma. V té době bydlela Helena Z. stále v bytě u své matky. Ema Se. se znala také s Olgou P. a byla to právě Olga P. od které se Helena Z. později dozvěděla smutnou zprávu, že Ema Se. spáchala sebevraždu otravou.

Téhož roku odpověděla Helena Z. na inzerát v časopise od jisté pisatelky Rossy P., která touto cestou hledala přítelkyni. Dvacetiletá Helena popsala Rossu P. jako postarší ženu, které v té době bylo třicet tři let. Rossa P. pohostila Helenu Z. u sebe v kanceláři cigaretami a alkoholem. Helena Z. nicméně ve výpovědi uvedla, že nedošlo k žádným intimnostem, právě kvůli věkovému rozdílu. Rossa P. uvedla, že styky s jinými dívkami udržovala pouze kvůli svému manželovi Franzi P., který to takto vyžadoval a nutil jí ke stykům výhružkami. V rámci výpovědi také doznala, že měla styk s další ženou jménem Annou M., která byla zároveň milenka manžela. Anna M. naopak tvrdila, že manželé Rossa P. a Franz P. často podávali inzeráty, ve kterých hledali ke společným stykům jiný manželský pár nebo dívky. Podle Anny M. byla Rossa P. taktéž iniciátorkou těchto seznámení. Franz P. v rámci případu s Helenou Z. uvedl, že Heleně Z. dal 100 korun za to, že měla styk s jeho ženou v Riegrových sadech, nad čímž se on sám uspokojoval. Helena Z. prý požadovala více peněz, větší obnos však Franz P. odmítl poskytnout. Od té doby se již neviděli.

Na jaře v roce 1937 se Helena Z. seznámila s další dívkou jménem Anežka Š., která bydlela u sestřenice Heleny Z. Anežka Š. uvedla, že přišla v šest hodin ráno domů, ale její postel byla obsazená Helenou Z. a jinou ženou, která později odešla. Poté si Anežka Š. měla na žádost Heleny lehnout k ní. „*Byla jí po vůli, protože byla podnapilá*.“[383] Helena Z. ji za tři týdny na to

[383] SOA Praha, TK-VI-7609/42: Helena Z. s. 40.

měla pozvat do kavárny v hotelu Juliš v Praze.[384] Helena ve výpovědi tvrdila, že Anežka pozvala jí. Důležité je, že ten samý den se společně ubytovaly v hotelu Bristol na Praze I v Dlouhé ulici.[385] Po měsíci se sešly znovu, a to v hostinci u Frolíků.[386] Zde však byla Helena Z. pravděpodobně s Olgou P., která Anežce Š. uštědřila facku a obvinila ji, že se schází s její dívkou. Helena Z. však Anežku Š. odchytila, objednala jí autodrožku (tj. taxi) a později kolem třetí hodiny ráno za ní přijela do hotelu Závist. Helena Z. vyčítala Anežce Š. její práci prostitutky, po společně strávené noci se již údajně neviděly. Anežka Š. však uvedla, že se setkaly v roce 1938 v jisté kavárně na Václavském náměstí, poté šly do hotelu Slavie v Praze,[387] kde spolu znovu strávily noc.

V tomto období bydlela Helena Z. u své matky, nicméně právě během roku 1937 mezi nimi došlo ke konfliktu, který v Heleně Z. vyvolal slova vzdoru, které si čtenář mohl přečíst v úvodu této práce.

Matka po hádce vyhodila Helenu z bytu a dále se o ní již nestarala. Později si údajně Helena, která se ocitla v ošidné životní situaci, namluvila jistého muže Antonína T. a přivedla jej domů ukázat matce. Když se Helena Z. na návštěvě vzdálila, zabředl Antonín T. s matkou rozhovor na téma Heleniných vztahů:

„*Maminko já jsem slyšel že Hela jest teplá, je to pravda?*“[388] Matka na to odpověděla: „*Toníku, vždyť ji máte v ruce vy, tak to musíte vědět*.“[389] Matka také uvedla, že se o Heleniných známostech dozvěděla přes známé a příbuzné.

V roce 1942, tedy několik let po odchodu z domu a rozchodu s Olgou P., reagovala Helena Z. na inzerát Jaroslava P. Muž se v inzerátu vydával za ženu, vyměnily si dopisy a domluvily si schůzku. Inzerát nebyl součástí policejní spisu, proto nelze napsat, jak se v něm Jaroslav P. prezentoval. Jaroslav P. byl v té době ženatý. Přestože Helena Z. očekávala dámskou návštěvu, odešla s Jaroslavem P. do hotelu Florida na Praze XII,[390] zde se domluvili, že si najdou společnou přítelkyni z lepších kruhů, patrně kvůli financím. Takto domluvení si

[384] Hotel Juliš v Praze. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Hotel_Juli%C5%A1. [cit. 2024-05-16].
[385] Palác Bristol v Praze, který původně sloužil jako hotel. Dostupné z: https://prazsky.denik.cz/podnikani/praha-palac-bristol-rekonstrukce-hotel.html. [cit. 2024-05-16].
[386] Hostinec se nepodařilo dohledat.
[387] Dům původního hotelu Slavia (a v minulosti známého také jako Hotel Habsburg a Grand hotel) byl v 70. letech 20. století asanován a na jeho místě byl postaven dnes známý Hotel Grand. Dostupné z: https://pamatkovykatalog.cz/hotel-grand-13873820. [cit. 2024-05-16].
[388] SOA Praha, TK-VI-7609/42: Helena Z. s. 19.
[389] Tamtéž, s. 19.
[390] Hotel Florida na Praze 12 sídlil v Blanické ulici č. 10, viz: *Adresář republiky Československé pro průmysl, živnosti, obchod a zemědělství: Adressbuch der Čechoslovakischen Republik für Industrie, Gewerbe, Handel und Landwirtschaft. Sv. I, Národohospodářská část, Seznam adres: Čechy = Volkswirschaftlicher Teil, Adressen-Verzeichnis: Böhmen*. Praha: Rudolf Mosse, 1937.

poté podali inzerát, na který zareagovala Emílie S. S touto ženou navázala Helena Z. poměr. Emílie S. se snažila u policie činy zapírat. Usvědčily jí však dopisy, které se u ní našly.

Jednalo se o psaní od různých žen, jednou z nich byla také Helena Z., která jí v jednom dopise měla napsat: „*kterou bych mohla mít opravdu ráda, jak jen dovede míti rád muž ženu. Hledám ženu založenou takovou, jako jsem já, doufám, že víte, co je to lesbická láska, proto hledám takovou ženu, která rozumí takové lásce…*“[391]

Dopisy se v rámci trestního spisu nedochovaly, ženy si je pravděpodobně vyžádaly k vrácení. Tento konkrétní úryvek z listu si poznamenal policejní inspektor, proto byl dochován. V rámci spisu se poté dochovaly dva krátké vzkazy s žádostmi o schůzku, které si ženy vyměnily a poté několik fotografií, ze kterých známe podobu Heleny Z.[392] Psaní Helena Z. zároveň ukazovala Jaroslavu P., který vše dosvědčil. Kvůli těmto důkazům a zejména na základě výpovědi Jaroslava P. byla Emílie S. policií vzata do vazby, kde byla držena téměř celý prosinec 1943. Emílie S. byla také vdaná a když byla ve vyšetřovací vazbě, její manžel jí psal citlivé dopisy a snažil se ji povzbudit na duchu.

6.12.2 Milostné vztahy Olgy P.

V roce 1932, dva roky předtím, než se Olga P. seznámila s Helenou Z., navázala milostný vztah s autorkou Lídou Merlínovou. Ženy si podle výpovědi u policie všimla tak, že u jedné své přítelkyně listovala časopisem *Koruna* a narazila na článek a snad i fotografii známé spisovatelky. Muselo se nicméně jednat buď o starší číslo časopisu, protože magazín vycházel v letech 1929-1930, nebo Olga P. neuvedla správně roky seznámení.[393] Samotný díl časopisu, ve kterém by byla Lída Merlínová se nepodařilo dohledat. Nicméně v roce 1929 o vydávání magazínu informovalo revue *Rozhledy* společně s inzerátem na román Vyhnanci lásky od Merlínové.[394]

Olga P. si vyžádala v redakci adresu a když ji dostala, začala si s Lídou Merlínovou dopisovat. O necelý měsíc a půl později si daly schůzku ve večerních hodinách v kavárně biografu Avion. Podle výpovědi Merlínové, která vztah u policie popírala, se ženy sešly pouze v kavárně Luxor v biografu Avion. Olga P. na ní zde již čekala s kyticí růží. Podle Olgy P.

[391] SOA Praha, TK-VI-7609/42: Helena Z. s. 227.
[392] Tamtéž, s. 227. Viz obrazová příloha č. 9.
[393] Jednalo o magazín, který skutečně stál jednu korunu, a kromě textu nabízel svým čtenářům bohatý fotografický materiál. Redakce časopisu sídlila v Praze na Smíchově. Literatura. Koruna za korunu. In: *Rozhledy*, 1929, roč. 11, č. 48, s. 8.
[394] Tamtéž.

cestovala Merlínová do Prahy z Olomouce, ubytovala se proto na hotelu Perun,[395] kam si na pokoj pozvala i Olgu P. Za čtyři měsíce se ženy setkaly znovu na pražské plovárně[396] a opět spolu strávily noc v hotelu Royal v Havlíčkově ulici v Praze.[397] Setkání Merlínová také zapřela a u policie tvrdila, že se s Olgou P. setkávala v kavárnách pouze jako se svojí čtenářkou a později s ní měla sama ukončit kontakt. „*Při dalších a podrobnějších rozhovorech s* [Olgou] *P. jsem nabyla dojmu, že jde o osobu velmi prohnanou a prolhanou, z jejichž jednání a z jejichž výroků jsem nabyla ten dojem, že ona má raději děvčata než muže*."[398]

Toto tvrzení může být od autorky vůbec prvního českého lesbického románu *Vyhnanci lásky* z roku 1929 pro dnešního čtenáře poměrně úsměvné. Merlínová také argumentovala tím, že je patnáct let provdána. Nelze říci, do jaké míry mohla mít tato strategie u policie váhu, protože se vdanými ženami, které měly milostné vztahy s jinými, se policie zkrátka setkávala a také v té době platilo uzavírání tzv. přátelských manželství. Pravděpodobnější výpověď je poté tedy Olgy P., která v té době bydlela u rodičů a podle její výpovědi byla nucena vztah s Merlínovou ukončit, poté co milostné dopisy našel její otec.

Obě ženy se údajně již dále nevídaly, setkaly se ještě jednou pouhou náhodou v roce 1934. V této době se Olga P. již vídala s Helenou Z., a když právě spolu jedno odpoledne zašly do již v této práci zmiňované, kavárny Šroubek na Václavském náměstí, u protějšího stolu seděla Lída Merlínová. Olga P. se svým bývalým vztahem Heleně Z. pochlubila a neopomněla dodat, že se jedná o autorku díla lesbického románu *Vyhnanci lásky*.[399] Dílo bylo v té době mezi ženami zřejmě populární a pozornost mu bude v rámci této práce věnována v kapitolách o literatuře.

Necelý rok po ukončení vztahu s Helenou Z. se Olga P. seznámila také se Štěpánkou Š. v biografu Olympie, kde obě ženy pracovaly a navázaly spolu intimní poměr. Štěpánka Š. u policie uvedla, že tak jednala kvůli materiálním výhodám, protože ji Olga P. zahrnovala dary, jako byly např.: punčochy, cigarety, skleněné nádobí a další předměty. Své chování sváděla také na svou podnapilost. „*A pouze jsem tehdy jednala tak, že jsem byla rozjařena vínem*."[400] Olga P. psala Štěpánce Š. také milostné a erotické dopisy, na které později pravděpodobně přišel manžel Štěpánky. Žena v pozdější výpovědí argumentovala také tím, že chování Olgy P. pouze trpěla, protože se bála, že Olga P. dostane hysterický záchvat a způsobí skandál, pokud

[395] Hotel Perun sídlil na Palackého třídě v Praze. In: *Adresář republiky Československé pro průmysl, živnosti, obchod a zemědělství*, s. 1205.
[396] Ve spise označena jako „*plovárna Sport*", kterou se však nepodařilo dohledat.
[397] Hotel Royal. In: *Adresář republiky Československé pro průmysl, živnosti, obchod a zemědělství*, s. 1205.
[398] SOA Praha, TK-VI-7609/42: Helena Z. s. 127.
[399] MERLÍNOVÁ, Lída. Vyhnanci lásky. Praha: A. Král, 1929.
[400] SOA Praha, TK-VI-7609/42: Helena Z. s. 38.

ji odmítne. K argumentační strategii přidala také strach z toho, že by mohla přijít o zaměstnání, protože Olga P. byla dcerou tehdejšího provozovatele podniku.[401] Snad se jednalo o nevlastního otce, protože vlastní otec Olgy P. zemřel již v roce 1922. Domněnku potvrzuje i změněné příjmení matky.

V roce 1940 se Olga P. seznámila také s Ludmilou M., která v této práci vystupuje samostatně v souvislosti se vztahem Anežky Š. Obě ženy spolu navštěvovaly kavárny, někdy pouze samy, jindy zase společně s Helenou Z. a dalšími nejmenovanými známými.

V roce 1941 se Olga P. seznámila s jistou Boženou D., se kterou udržovala přátelství do června roku 1942. Božena D. při výpovědi uvedla: „*Svého činu lituji a na svoji obhajobu uvádím, že svoji přirozenost pociťuji na sobě již od svého mládí a nemohu ji nijakým způsobem ztlumiti*.“[402] Udržování vztahu zde při výpovědi postrádalo výmluvy a odůvodnění na hmotné dary. Božena D. se snažila hájit tím, že chodí s chlapcem.

6.12.3 Lékařská diagnóza

Tento případ v sobě obsahuje spletitou škálu výpovědí a značné množství svědků, se kterými musela policie pracovat. V roce 1942 podalo státní zastupitelství žalobu s návrhem na hlavní přelíčení. V tomto bodě došlo ke zvratu. Olga P. podala žádost o odročení hlavního přelíčení před krajským soudem v Praze, z důvodu zkoumání svého duševního stavu lékaři z oboru psychiatrie.[403] Žena v původní policejní výpovědi, kdy byla dotazována na zdravotní stav, uvedla, že je zcela zdravá a její rodinné anamnéza neobsahuje žádné zatěžující okolnosti. Vše se změnilo během roku 1942, nápadně poté, co byla do případu zapletena právě autorka Lída Merlínová, která bezpečně dobře znala strategie, kterými se bylo možné hájit u soudu, včetně argumentace svedení ženské homosexuality na duševní poruchu. Najednou tak došlo ke zvratu, kdy Olga P. předložila obsáhlé lékařské vysvědčení, kde argumentovala špatným zdravotním stavem otce, o kterém se v začátcích výslechu neměla potřebu zmiňovat. Snad si mohla myslet, že chorobnost v rodině, by jejímu případu přitížila, opak byl však v rámci právního diskursu a jeho vnímání homosexuality pravdou.[404]

Zpráva ukazuje, že otec Olgy P. byl choromyslný a jako notorický alkoholik byl léčen v roce 1920 v soukromé ordinaci Antonína Heverocha. Otec měl mít údajné stavy, kdy jej cizí hlas nabádal k sebevraždě skokem z okna a trpěl silnými závratěmi. Nadále byl léčen na

[401] SOA Praha, TK-VI-7609/42: Helena Z. s. 227-228.
[402] Tamtéž, s. 55.
[403] Tamtéž, s. 224.
[404] Tamtéž, s. 224-225.

nervovém oddělení v Praze, dokud v roce 1922 na následky poranění a mrtvice nezemřel. Informace jsou bezpochyby pravdivé, protože je bylo možné ověřit skrze lékařské zprávy. Podle výpovědi samotné Olgy P., která si při výslechu mohla realitu přibarvit, byl otec málomluvný, zádumčivé povahy a velmi často nemocný. Podobnou anamnézu měla mít i Olgy babička z otcovy strany. Sestra otce trpěla na bolesti hlavy a jeho bratr zemřel na vysoký krevní tlak. Matka Olgy P. v těhotenství hodně pila alkohol a sestra matky spáchala sebevraždu krátce po třicátém věku.

Celá tato rodinná anamnéza měla být důkazem pro vznik homosexuality, kterou Olga P. trpěla a k níž se s lékařskou samozřejmostí pojila celá řada duševních a tělesných nesnází.

Od lékaře Jaroslava Peroutky[405] dostala Olga P. potvrzení o všech svých neduzích, které ji měly trápit od útlého mládí. Výčet obsahuje soustavné bolesti hlavy, při kterých měl mít pacient pocit, že mu tzv. kape voda na hlavu a častá zapomětlivost. K bolesti se měl přidat také tlak, způsoben chronickým zánětem nosohltanu, který Olga P. prodělala v roce 1940.

Bolesti hlavy patřily k základním symptomům jakékoliv nemoci člověka. K tomuto seznamu se podle spisu přidalo i podivné jednání. Lékař konstatoval, že dívka byla popudlivá, trpěla utkvělou představou, že ji nikdo nemá rád a proplakala celé noci. Výčet se poté přibližuje k symptomům, kterými měly ženy té doby trpět, pokud vykazovaly hysterický ráz osobnosti. K tomu se pojí také údajná nepředvídatelnost v rámci jednání. Když byla Olga P. například na veřejnosti v kavárně, měla nutkavý pocit svléknout se do naha a jednou si dokonce v kavárně začala rozepínat blůzu. V této situaci pro ni mělo být opravdu namáhavé od pokračování v tomto jednání upustit. Jednou se podle lékaře rozběhla v kavárně proti velké okenní tabuli. Kromě toho také přiložila ke znaleckému posudku své básně, které měla systematicky opisovat až dvacetkrát denně. Přílohy nebyly bohužel součástí spisu. „*Moje duševní porucha je takového rázu a rozsahu, že nejsem si vědoma toho, co činím a musím se léčit v příslušném ústavu pro duševně choré*.“[406] Obraz psychicky narušené ženy se rázem stal realitou pro soudní jednání.

Důležitým rysem osobnosti Olgy P. mělo být také to, že často lhala a vymýšlela si příběhy, které nebyly pravdivé. Ona sama však mnohdy této své smyšlené pravdě měla tendenci uvěřit. Například dlouhodobě tvrdila svým blízkým, že se osobně zná s ženami ze šlechtických rodin. Tento rys se příznačně poté hodil do závěrečné obhajoby před soudem. Olga P. počala tvrdit, že si všechna svá setkání a milostné vztahy s dalšími obžalovanými ženami zcela

[405] Bližší informace o lékaři se nepodařilo dohledat.
[406] SOA Praha, TK-VI-7609/42: Helena Z. s. 62-63.

vymyslela. „*Doznala jsem činy, které se nejen nestaly, ale nemohly ani stát. Ze styků s Ludmilou P. [Lídou Merlínovou] jsem se obvinila sama*.“[407]

Strasti chorobně narušené dcery potvrdila ve svědecké výpovědi také její matka Olga Sch., která podpořila ukazovanou duševní narušenost dcery. „*Pozorovala jsem na dceři, že vedla divné řeči, že se sešli s tím nebo oním že mluvila s nějakou umělkyní, že u někoho byla v bytě a pak se ukázala, že tam nebyla…pozorovala jsem, že se obléká podobně jako muži bylo mi to divné, ale neptala jsem se jí na to*.“[408]

6.12.4 Rozuzlení případu

Výše vypsaná tvrzení následně příhodně dosvědčily milenky Štěpánka Š., Ludmila M., Helena Z. a také její milenka Anežka Š. Ženy veskrze popřely své původní výpovědi a postavily se do role obětí svodů Olgy P., nebo některá jednání přisuzovaly jejímu psychickému stavu. Na základě lékařské zprávy a těchto výpovědí byly poté Štěpánka Š. a Ludmila M. zcela zproštěny viny. Helena Z. byla odsouzena k trestu devíti měsíců se dvěma posty měsíčně a Anežce Š. vyměřil soud trest sedm měsíců, také se dvěma posty měsíčně, a to podmíněně. Výkon trestu, tedy nástup do vězení, byl odložen na zkušební dobu v délce pěti lety. V roce 1945 si zažádaly o amnestii od prezidenta republiky, které bylo vyhověno. Všechny aktérky se tedy dokázaly vyhnout uvěznění.

V případě Olgy P. udělenou výši trestu nevíme, protože soud měl zahájit šetření pod dohledem tentokrát již přímo soudem určeného lékaře. Výsledek případu s Olgou P., nebo další šetření však z pramenů nebylo více patrné. Samostatné spisy s Olgou P. nebyly dohledány. Je zde pravděpodobná teorie, že Olga P. mohla žádat ještě několikrát o odročení svého případu, podpořeného lékařskými zprávami. Takto se mohla dopracovat k amnestii v roce 1945, podobně jako v případě výše zmíněných žen.[409]

[407] SOA Praha, TK-VI-7609/42: Helena Z. s. 264.
[408] Tamtéž, s. 269.
[409] Tímto způsobem využil amnestie také divadelní režisér Václav Krška, který taktéž čelil soudnímu stíhání za homosexuální jednání. NOZAR, Lukáš. Momenty ze života a díla Václava Kršky do roku 1945. In: PUTNA, Martin C, *Homosexualita v dějinách české kultury*, s. 402-413.

6.13 Ludmila M. a Anna Š. (1942)

Ludmila M. 27 let, svobodná, číšnice

Anna Š. 26 let, svobodná, služebná

Místo: Kostomlaty, Praha

Ludmila M. se narodila v roce 1915 v Praze. Čtenář této práce se s ní mohl setkat v rámci předchozího případu, kdy byla ve 30. letech milenkou Olgy P. Aktérka pocházela z chudých poměrů, narodila se jako desáté dítě do rodiny pražského zámečníka. Dívka utíkala z domova a toulala se po pražských ulicích, proto byla v 17 letech umístěna do polepšovny v Kostomlatech. V zařízení strávila dva roky. Poté se živila prostitucí. Příležitostně se nechávala zaměstnat v různých továrnách jako dělnice. Jejím posledním zapsaným bydlištěm byla Praha 3, Karmelitánská ulice, č. 16. V případě Ludmily M. se policejní vyšetřovatelé dotazovali nejen na její rodinné poměry, ale i na zdravotní stav. Otec žalované zemřel na tuberkulózu. Nikdo z rodiny nebyl duševně nemocný. Bratr spáchal sebevraždu skokem z jedoucího vlaku, sestra také zemřela na tuberkulosu. Další tři sourozenci zemřeli, z neuvedených důvodů.[410]

Anna Š., pocházela podobně jako Ludmila M. z chudých poměrů, z osmi dětí. Do polepšovny v Kostomlatech byla dívka umístěna, když jí bylo patnáct let a strávila zde dva roky. Posledním trvalým bydlištěm byl pražský byt na Bulovce. Žalovaná pracovala v nemocnici na Bulovce jako služebná, nicméně přiznala, že v případě nouze se živila prostitucí. O duševních chorobách v rodině dotazovaná nic nevěděla.

Ludmila M. se s Annou Š. seznámila mezi lety 1933-1934 ve zmíněném polepšovacím ústavu v Kostomlatech. Později, v roce 1942, se obě dívky setkaly v nočním lokálu, v baru U Staré paní[411] a o dva týdny později navštívila Anna byt Ludmily, kde spolu měly intimní styk. Dívky se také setkávaly ve vinárně Zdenka[412] a v restauraci Beseda na Malé Straně,[413] a to společně s Anežkou K. a Annou (Agnes) Š., o nichž bude pojednávat následující případ z let 1942-1943.

Ludmila M. se při obhajobě snažila policii tvrdit, že u ní nikdy nedošlo k pohlavnímu uspokojení a že poměr s Annou Š. udržovala pro jisté výhody. „*Za poměr jsem od Anny Š.*

[410] SOA Praha, Krajský trestní soud Praha, č. kar. 537/30, Tk X 562442: Ludmila M., Anna Š.
[411] SEIDL, J., *Teplá Praha*, s. 59.
[412] Tamtéž, s. 59.
[413] Tamtéž, s. 239.

dostávala dorty a ježto jsem se s ní rozhněvala přinesla mi dne 23.7. 1942 do mého bytu květiny, mandle, oříšky."[414]

Proces byl poměrně krátký, obě ženy přiznaly vinu. Žádaly od odklad trestu, Ludmila M. na dobu pouhých dvou až tří dnů, aby si mohla zařídit vystěhování bytu a Anna Š. na pouhý jeden den, kvůli vyřešení osobních záležitostí. V jejich případě byl však soud přísný, odklad ani v jednom z případů nepovolil. Žalobce také navrhoval poměrně vysoký trest v délce dvou let. Soud nakonec rozhodl o trestu pro Ludmilu M. v délce deseti měsíců těžkého žaláře. U druhé ženy, Anny Š., rozhodl soud o trestu ve výši jednoho roku. Do trestu se ženám započítala také zajišťovací vazba, ve které obě strávily necelý jeden měsíc. Trest byl však nepodmíněný, ženy tedy ihned musely nastoupit do vazby. Půl roku po zatčení Ludmily M. se objevila její matka Marie M., která se snažila za dceru přimluvit. Marie M. na toto konto uvedla, že jí dcera živila a že se o sebe nedokáže ze zdravotních důvodů sama postarat. Na začátku února 1943 byla tato žádost zamítnuta jako neopodstatněná.

6.14 Anežka K. a Anna (Agnes) Š. (1942-1943)

Anežka K. 24 let, svobodná, číšnice

Anna Š. 27 let, svobodná, pokladní

Místo: Praha

Případ Anežky K.[415] a Anny Š.,[416] který řešil Krajský soud trestní v Praze, pochází z roku 1942. Jména žen při výslechu prozradila Ludmila M., která figuruje také ve dvou jiných případech této práce. Anežka K. pocházela z Mostu, narodila se do rodiny horníka. Otec během dívčina života zemřel na rakovinu a matka se musela starat o dceru a další čtyři sourozence sama. Nikdo z rodiny netrpěl nervovou poruchou. Dívka uvedla, že matku často neposlouchala. Z toho důvodu byla již v osmi letech dána do polepšovny v Kostomlatech, kde byla ponechána až do svých patnácti let. Lze se domnívat, že ihned poté, co zařízení opustila, zamířila dívka do Prahy. Během procesu dívka původně uvedla, že se živí jako číšnice, nicméně později doznala, že se od roku 1938 živila prostitucí a jinou práci si prozatím nehledala.

[414] SOA Praha, Tk X 562442: Ludmila M., Anna Š.
[415] SOA Praha, Krajský trestní soud Praha, č. kar. 470/29, Tk XVI 562742: Anna Š.
[416] SOA Praha, Krajský trestní soud Praha, č. kar. 470/29, Tk IX 609342: Anežka K.

Anna Š. pocházela z olomouckého okresu, narodila se do rodiny dělníka, přičemž stejně jako Anežka K. měla další čtyři sourozence. V době policejního šetření byla svobodná a měla nemanželského syna. Zda chlapec žil s matkou, nebylo zaprotokolováno.

Anežka K. se s Annou Š. seznámily náhodným setkáním v baru na Vinohradech. Zde byla Anna zaměstnána jako pokladní. V červnu 1942 se Anežka K. přestěhovala k Anně Š. do bytu na Smíchově. Dle výpovědi byl jejich vztah před společným soužitím pouze přátelský.

V této době byl policejní inspektor Josef Hejný upozorněn, patrně díky výpovědi Ludmily M., že se v kavárně Zdenka, v baru U Staré paní[417] a v restauraci Beseda na Malé Straně scházejí homosexuální ženy. Inspektor sledoval chování obviněných, ze kterého bylo podle něj patrné, že se jedná o osoby homosexuálně založené. Hejný se rozhodl k přímé konfrontaci obou žen, při které jim byly zabaveny milostné dopisy. Obviněné se měly ke svému vztahu doznat přímo na místě.

Anna Š. ve výpovědi uvedla, že ke styku došlo pouze proto, že již dlouho neměla sexuální styk s muži. Proto v podnapilém stavu spáchala homosexuální, trestný čin. Přesto však zároveň ve výpovědi uvedla, že více inklinuje k ženám než k mužům. Anežka K. ve své výpovědi vztah také nakonec potvrdila.[418] Z výpovědí je patrná logická věcnost a citový odstup.

V tomto případě však díky náhlé konfrontaci měla policie jako důkaz milostné dopisy, které jsou v kontrastu s výpověďmi žen. Psaní je určeno pouze očím druhé milované osoby. Anežka K. se snažila policii přesvědčit, že dopisy psala pouze z legrace, nicméně jedná se o listy, na kterých si dala velmi záležet.[419]

„*Milované moje srdíčko! Je mně tolik smutno po Tobě, copak je s tebou mé zlaté srdíčko. Toužím tolik, moc po Tobě, stále Tebe čekám a nemohu se Tebe dočkat. Když jsem tebe na tak malou chviličku spatřila, jen na tak krátkou chviličku, bylo mě tak dobře u srdíčka, byla jsem tak šťastná, že tebe za pár hodin budu mít u sebe*.“[420]

Milostný dopis v tomto případě hraje roli pouze důkazu doličného. Ženy patrně nevěděly, že by mohly zažádat o odklad přelíčení nebo strategicky využít projevené milostné city v dopise jako záminku, aby je vyšetřil soudní lékař, ve snaze svést svá citová vzplanutí na duševní chorobu.

Obě ženy byly nakonec odsouzeny v listopadu roku 1943. Dopadlo to s nimi podobně přísně jako v případu Ludmily M., jejich známé. Anna Š. dostala trest odnětí svobody na 10 měsíců

[417] SEIDL, J., *Teplá Praha*, s. 20.
[418] SOA Praha, Tk XVI 562742: Anna Š. s. 13.
[419] Viz obrazová příloha č. 10.
[420] Tamtéž.

s dvěma tvrdými lůžky měsíčně. Žena však byla 24. května 1943 díky odvolání po šesti měsících předčasně propuštěna. Anežka K. byla odsouzena také na 10 měsíců s dvěma tvrdými lůžky měsíčně a ve spise nebyly další informace o zkrácení trestu.

6.15 Marie D. a Růžena T. (1942)

Marie D. 50 let, vdaná, v domácnosti

Růžena T. 51 let, vdova, v domácnosti

Anton P. 45 let, rozvedený, chemik

Místo: Praha

Marie D. a Růženu T. spojovala společná adresa bydliště. Každá obývala svůj byt na Praze 2 v Lipové ulici. Růžena T. byla vdova, která měla dva dospělé syny. Jeden z nich s ní stále žil v domácnosti. Marie D. byla vdaná.

Ženy za smilstvo proti přírodě udal jistý muž Anton P. Muž byl povoláním chemik a pobýval v nedalekém pensionu Kalina na Praze 2. V roce 1941 měl údajně navázat milostný poměr s ovdovělou Růženou T.

Během poměru si však Anton P. měl všimnout podezřelého chování mezi oběma ženami. Prvotní podezření se mělo zhrzenému milenci zcela potvrdit, když se v únoru roku 1942 schoval v bytě Růženy T. pod postelí, na které se měly dle jeho výpovědi obě milovat. Anton P. si podle svých řečí obě ženy dokonce vyfotografoval při aktu a oháněl se snímky, které měly posloužit jako důkazní materiál. Po této události se Anton P. s Růženou T. rozešel. Dále policii tvrdil, že i manžel Marie D., měl podobné podezření. Dokazovat to měla jeho slova na silvestrovské slavnosti v roce 1941: „*Dejte již pokoj vy teplý ženský*.“[421]

Růžena T. ve své výpovědi uvedla, že s Antonem P. žádný milostný poměr neměla. V únoru roku 1942 pobýval Anton P. ve vinohradské nemocnici, kam za ním Růžena T. z přátelských důvodů chodila. Dle jejího tvrzení ji žalující nabízel sňatek a přestěhování se do společného bytu, přičemž sliboval peněžní odměnu i jejímu synovi, aby si mohl zařídit zubní ordinaci. Návrhy neustávaly ani poté, co se Anton P. vrátil z nemocnice domů na rekonvalescenci. Jeho nabídky pokračovaly, žena je energicky odmítala, přičemž si její chování Anton P. vyložil tím způsobem, že má poměr s někým jiným, konkrétně se sousedkou Marií D.

[421] SOA Praha, Krajský trestní soud Praha, č. kar. 606/30, Tk XI 536442: Marie D., Růžena T.

Obě ženy považovaly původně celou záležitost za nemravný žert. Naléhání Antona P. dále pokračovalo, proto s ním obě ženy ukončily jakýkoliv kontakt a označily celý proces za mstu.

Důležitou roli v rozuzlení této kauzy poté sehráli svědci. František T. a Jaroslav T., synové Růženy T., kteří u policie svědčili ve prospěch své matky a potvrdili agresivní, výhružné chování Antona P. Jaroslav T. navíc argumentoval tím, že je nemožné, aby se Anton P. vešel pod postel, když se pod ní nevejde ani on sám, byť je menší a hubenější postavy. Další svědek, František D., manžel souzené Marie, taktéž všechna tvrzení Antona P. popřel, včetně silvestrovské události roku 1941.

Jiný svědek, jistý úředník Josef P. u policie potvrdil, že se mu Anton P. vychloubal fotografiemi obou žen, nicméně když měl snímky v jiný den ukázat, celou věc negoval slovy: „*Žádné fotografie nepotřebuji, důkazy jsem já*.“[422] Nutno v tomto bodě podotknout, že fotografie Anton P. pravděpodobně neměl, protože u soudu nebyly žádné snímky předloženy jako důkazní materiál.

Soud se v roce 1942 přiklonil na stranu žen a svědků. Jednání Antona P. při hlavním přelíčení bylo ve zprávě označeno za teatrální. Anton P. se poté pokusil odvolat, avšak neúspěšně.

6.16 Marie Z. a Božena P. (1943-1945)

Marie Z.	50 let, rozvedená, učitelka hudby
Božena P.	21 let, svobodná, úřednice
Josef K.	37 let, ženatý, úředník v železniční správě (Bahnadjunkt)
Místo:	Praha

Božena P. byla v roce 1942 svobodná žena, pracovala jako soukromá úřednice,[423] vedoucí oddělení *Hollerith* u firmy *Junkers-Flugzeug-und-Motorenwerke*.[424] Ze svého soukromého života mladá žena uvedla, že chodila s několika chlapci, žádný z nich ji však nepřitahoval. Poprvé v devatenácti letech měla intimní styk s mužem, kterého si pozvala k sobě do bytu, přičemž dívka uvedla: „*Neměla jsem z toho žádný požitek, naopak měla jsem při tom velké*

[422] SOA Praha, Tk XI 536442: Marie D., Růžena T.
[423] SOA Praha, Krajský trestní soud Praha, č. kar. 349/29, Tk VII 3103/43: Marie Z., Božena P.; Tento případ byl také již publikován jako studie. VÍDEŇSKÁ, D., *Nemocí ke svobodě*, s. 125-152.
[424] Firma Junkers Flugzeug – und Motorenwerke. Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Junkers_Flugzeug-_und_Motorenwerke. [4.10.2021].

bolesti. Více pohlavních styků od té doby s muži jsem neměla."[425] Jedním ze zájmů Boženy P. byla hra na housle, proto od února roku 1942 začala navštěvovat lekce u Marie Z., druhé aktérky tohoto případu.

Marie Z. v Praze pracovala jako učitelka hudby. V Domovině na Praze 7 vedla kursy pro dívky. Marie Z. do svých devatenácti let nevedla téměř žádný intimní život. Tento stav trval do té doby, než na cvičení v Sokole v Kolíně potkala jistou dívku, Marií Š. To mohlo být patrně mezi lety 1911-1912. Po tříměsíční známosti spolu dívky měly poměr a jejich vztah trval až do roku 1932, tedy odhadem dlouhých dvacet let. Je nutné uvést, že v roce 1926 se Marie Z. vdala. Učinila tak kvůli nátlaku od vlastního otce. Manželství nicméně skončilo již po půl roce společného soužití. Žena s manželem neměla ani jednou intimní poměr. V době manželského stavu navíc stále udržovala milostný vztah s Marií Š., který trval do již zmíněného rozchodu v roce 1932.

V případě uvedeném ve spise měl vztah Boženy P. a Marie Z. pozvolný přátelský průběh. První tři měsíce si ženy navzájem projevovaly náklonnost nošením květin, až do té doby, kdy se poprvé políbily. Doba polibku není známa, nicméně v červnu se obě rozhodly ke společnému výletu do Všenar. Zde se ubytovaly v hotelu Zdenka, který vlastnil blízký známý Marie Z.

Do půlky měsíce srpna 1942 odjela Marie Z. do Uherského Ostrohu, kde měla bratra. Po návratu z dovolené, ji přišla Božena P. navštívit do bytu, zde opět došlo několikrát k fyzickému styku. Z chování žen je patrné, že se snažily vztah skrývat. Například často využívaly hotelových služeb. Příkladem je hotel *Daš* v Klánovicích či brněnský hotel *Viktoria*, kam se obě rozhodly jet po třítýdenní vánoční návštěvě u bratra Marie v Uherském Ostrohu roku 1942. Od 10. ledna roku 1943 již pobývaly opět v Praze.

Osudným se ženám stalo vzájemné setkávání v bytě Marie Z. Soused jménem Josef K., který bydlel ve vedlejším bytě, si z vlastní iniciativy všiml častých víkendových návštěv dvou žen. Jejich intimní život několikrát zaslechl přes zeď, a proto neváhal obě ženy v lednu roku 1943 udat na policii.

Marie Z. i Božena P. byly na základě udání předvolány v dubnu roku 1943 k policejnímu výslechu, kde se obě ke svému poměru přiznaly. Po několika dnech strávených v zajišťovací vazbě byly propuštěny na svobodu.[426]

Hlavní soudní přelíčení bylo po propuštění naplánováno na červen 1943. Ženy tedy měly necelé dva měsíce na to, aby promyslely svou situaci a na soud se připravily.

---

[425] SOA Praha, Tk VII 3103/43: Marie Z., Božena P.
[426] V případě Marie vazba trvala od 20. 4. 1943 – 22. 4. 1943, v případě Boženy od 17.4.1943-22.4.1943. SOA Praha, Tk VII 3103/43: Marie Z., Božena P.

U soudu červnového dne nejprve uvedly okolnosti doznání u prvního policejního výslechu a popřely svá původní tvrzení. Božena P. uvedla, že policie ji k výslechu donutila hrubou silou a křikem. Vše, co během prvotního výslechu uvedla pod nátlakem, nebylo zcela pravdivé. Nevěděla prý, že se dopouští trestného činu. Marie Z. si taktéž výrazně stěžovala na způsoby policejního vyšetřování: „*Vyšetřující orgán jí tykal, choval se k ní, jako by byla veřejné děvče, a tak z tohoto urážení a z celé té velmi tísnivé situace neviděla jiného východiska než přitakání ke všemu, nač byla dotazována*.“[427] Mimo tuto obhajobu sebou dále přinesly vysvědčení od lékařů, které stihly navštívit v době, kdy byly propuštěny ze zajišťovací vazby.

6.16.1 Lékařské diagnózy

Marie Z. předložila u soudu lékařskou zprávu, sepsanou v květnu 1943 soudním znalcem a lékařem specializovaným na nervové a duševní choroby Jaroslavem Šindelářem.[428] Spis obsahuje v úvodu standardně uvedené informace o rodinné anamnéze. Otec Marie Z. údajně trpěl nervovou chorobou, strýc spáchal sebevraždu zastřelením a babička z otcovy strany trpěla hysterií. Podle pozorování doktora Šindeláře trpěla žena, podobně jako členové její rodiny, hysterií a psychopatickým typem osobnosti.

Jak již bylo v této práci zmíněno, jedním z propagátorů hysterie byl francouzský lékař Jean Martin Charcot, který jako první popsal a rozčlenil hysterii do několika fází. Každý člověk, který trpí hysterií dostane během svého života, většinou častěji nežli jednou, jistý druh záchvatu, který má několik fází. První fáze je jakási předzvěst celé epizody, jedinec upadá do záchvatu, který je ztrátou vědomí podobný tomu při epilepsii. Druhá fáze, opět podobně jako při epilepsii, se vyznačuje fyzickými spasmy. Pro náš případ je stěžejní třetí fáze, kterou Charcot nazval fází vášnivých póz. V tomto stavu může hysterická osoba nejrůznějšími způsoby vyjadřovat své emocionální rozpoložení, projevuje se u ní také přehnaná milostná touha a někdy i extáze. Čtvrtým stavem je delirium, ze kterého se poté pacientka probouzí.[429]

V tomto případě se u Marie Z. projevovala ukázková hysterie, tedy jako podle předlohy, stanovené ještě v 19. století Charcotem. Marie měla mít podle doktora Šindeláře často záchvaty bezvědomí, kterými trpěla údajně od dětství, dle lékařova tvrzení pravděpodobně v důsledku zánětu nervů. Kvůli záchvatům začala být dívka během dospívání stále více samotářská a zádumčivá. Problém během dospívání představovalo také časté sebeukájení, které provozovala

[427] SOA Praha, Tk VII 3103/43: Marie Z., Božena P.
[428] MUDr. Jaroslava Šindelář (1906-?), státní soudní znalec pro neurologii a psychiatrii. Titul neurologa a psychiatra získal v roce 1936. In: *Časopis lékařů českých,* 1986, roč. 125, s. 128.
[429] SCULL, A., *Hysteria*, s. 115-116.; HUSTVEDT, Asti, *Lékařské múzy*, s. 27.

žalovaná od čtrnácti let. „*Od té doby onanuje stále až do nynější doby a nemůže bez onanie vůbec býti. K mužům nikdy ničeho necítila. Nikdy nesouložila*.“[430]

Právě pubertální období dívky mělo být prvotním spouštěčem potenciální nemoci a opět se mohlo vyznačovat protichůdnými aspekty, například frigiditou, na druhé straně naopak zvýšenou ženskou sexuální stimulací. Zmíněné záchvaty se u Marie Z. dostavovaly vždy při sexuálním vzrušení, což se dělo zejména v přítomnosti mladších žen. V těchto chvílích se žena zkrátka nebyla podle spisu schopna kontrolovat. „*Záchvaty, které jsem měla v dětství dostavují se zejména při přítomnosti žen a v takovémto stavu docházelo i k páchání trestních činů*.“[431]

Při těchto záchvatech se mělo Marii Z. zatmět před očima, jako tomu je stanoveno u Charcotovy první fáze hysterie. Po této fázi měla mít pacientka výpadek paměti. Během tohoto stavu bezvědomí mělo docházet k sexuálnímu styku s jinou ženou, což by odpovídalo třetí fázi lékařské definice hysterie. Když se, jak doktor uvedl, žena probudila z „*mrákotného stavu*“,[432] který bychom mohly tedy podle dobové definice nazvat delirium, nemohla si na nic z výše uvedeného vzpomenout. Doktor Šindelář nicméně nemohl Marii jednoduše diagnostikovat pouze hysterii, protože tento pojem postupně přestával existovat sám o sobě. Během 20. století se hysterie více používala jako jeden z problematických rysů celé škály možných ženských nemocí. Přesto je zajímavé, že pro obhájení Mariiny hysterie, při které měla mít sexuální styk se ženou, využil starší Charcotův model.

Marie Z. byla také na gynekologickém vyšetření u dr. Konečného,[433] přičemž byla shledána jako člověk, který je svým celkovým typem „*intersexuálním s vyznačeným mužským charakterem osobnosti*,“ tedy vymykala se tehdejšímu normativu ženskosti, přestože po fyzické stránce měla „*normálně vyvinuté ženské genitálie*.“

Pokud odhlédneme od těchto genderově ovlivněných teorií, intersexuálem je někdo, kdo se neslučuje s dobovou představou o muži či ženě. Vše, co se těmto rolím vymyká, lze zařadit do kategorie intersexuality, tedy něčeho, co existuje mezi dvěma základními pohlavími. Zajímavé je, že člověku, v tomto případě Marii Z., nemusela být přisouzena intersexualita na základě viditelných fyzických znaků, které by se vymykaly biologicky stanovené normě o pohlaví, jako je tomu například u hermafroditismu. Zřejmě z tohoto důvodu lékař poznamenal, že Mariiny genitálie odpovídají normě. Intersexualita se pojí, jak je výše uvedeno, s celkovou povahou člověka, s jeho chováním ve společnosti a také s jeho sexuálním jednáním.

[430] SOA Praha, Tk VII 3103/43: Marie Z., Božena P.
[431] Tamtéž.
[432] Tamtéž.
[433] Pravděpodobně se jedná o gynekologa a urologa Norberta Konečného, viz: *Časopis lékařů českých,* 1939, roč. 78, číslo 30, s. 752(f).

Poslední z diagnostikovaných nemocí byla u Boženy i Marie schizofrenie. V případě Marie se dozvídáme, že žalovaná odpovídala souvisle na lékařovy dotazy, avšak, jak odborník do zprávy poznamenal: „*…bývá přervána zárazem myšlenek, který trvá obyčejně jenom velice krátkou dobu, po nich nastává volné pokračování v myšlení i řeči až do nového zárazu – typický příznak pro schizofrenii*.“[434] Lékař v závěru zprávy trval také na tom, že žalovaná není za své činy zodpovědná, protože je spáchala v psychotickém záchvatu.

Podobné aspekty nacházíme u Mariiny přítelkyně Boženy P., která předložila soudu také lékařské osvědčení, avšak od policejního lékaře a soudního znalce Adolfa Ambrože.[435] „*Já Božena P., předkládám lékařské vysvědčení policejního lékaře a soudního znalce MUDr. A. Ambrože, podle něhož je patrno, že trpím hysterií a schizofrenií, tedy duševní chorobou, v níž nejsem za své činy zodpovědná*.“[436] Božena P. pocházela, na rozdíl od Marie Z., ze zdravé rodiny. Od mládí však měla trpět depresí, trudomyslností, popudlivostí, pocity méněcennosti a úzkostí. Celkově je však spis Boženy P. kratší a méně podrobný. Zdá se, že zbytek zprávy se v dokumentech nedochoval a neobsahuje ani doložení o tom, zda taktéž prodělala gynekologickou prohlídku. Zpráva od lékaře Ambrože obsahuje pouze jednu stránku. Téměř všechny informace se dozvídáme z doznání Boženy P., jak je uvedeno výše.

6.16.2 Druhé soudní jednání a hon za důkazy

Na základě předložených lékařských zpráv bylo celé soudní jednání odročeno. Ženy byly povinny podstoupit novou lékařskou prohlídku, tentokrát od pověřených státních soudních znalců, zároveň již v této práci zmíněných autorů, Jaroslava Stuchlíka a Edwarda Knoblocha.

Odborníci nejprve shrnuli poznatky z prvních lékařských zpráv, postupně však došli ke zdůraznění jiných aspektů a také k odlišným závěrům z hlediska celkové anamnézy. V případě Marie Z. byl tedy znovu přezkoumán její tělesný i duševní stav. Lékaři se zaměřili na její dětství i dospívání a nemoci v rodině. Znovu zde nebyla opomenuta častá onanie od pubertálního věku, v tomto případě byla však nově zdůrazněna i narcistická a egocentrická složka povahy Marie Z., která v prvním případě zmíněna nebyla.

Jedním z hlavních důvodů bylo pravděpodobně to, že soudní znalci, na rozdíl od lékařů, ke kterým si ženy samy došly, měli k dispozici osobní korespondenci. Důkazní materiál se dochoval i v archivní složce, a to v celkovém počtu čtyř dopisů. Marie Z. napsala tři dopisy a

[434] SOA Praha, Tk VII 3103/43: Marie Z., Božena P.
[435] Ph.Dr. Adolf Ambrož (1883-1961).
[436] SOA Praha, Tk VII 3103/43: Marie Z., Božena P.

od Boženy se dochoval pouze jeden. Jak se dopisy dostaly do rukou policie, není jasné. Ženy je mohly mít u sebe při prvním, nečekaném policejním výslechu, protože domovní prohlídku trestní spis nezmiňoval. Skromný počet dopisů lze rozdělit do dvou kategorií.

První kategorie, do které spadaly dva zabavené dopisy, byla svým obsahem poněkud netradiční. Marie Z. si v dopise sama vymyslela postavu, jistou doktorku s iniciály H. N., která měla představovat její bývalou přítelkyní a zároveň byla pisatelkou dopisu. Postava by mohla být, podle rozloučení dopisu, snad i vytvořena na základě skutečné osoby. Za tuto postavu Marie Z. napsala dopis své současné přítelkyni Boženě P., aby si ověřila její lásku, náklonnost a vzbudila v druhé ženě žárlivost. V soudním protokolu Marie Z. uvedla toto. „*Abych u ní vyvolala žárlivost a vyzkoušela [Boženu] P., zda-li mne má opravdu ráda, jak mně vždy říkala a ujišťovala. Žádnou Dr. Helu neznám a podotýkám ještě jednou, že toto jméno byl můj výmysl.*“[437]

Na druhé straně lze připustit i možnost, že H. N. smyšlená nebyla. Marie Z. mohla lhát policii, aby ušetřila jistou H. N. problémům. To však zůstává předmětem spekulací. Lékaři a celý policejní aparát pracoval s verzí, ke které se Marie doznala, tedy že dopisy psala sama a H. N. je pouze její výmysl.

Božena P. o tomto podvodu snad neměla tušení, nebo se s tím nesvěřila. V domnění, že jí přišel dopis od doktorky H. N., bývalé přítelkyně Marie Z., na něj s rozhořčeným a žárlivým podtónem odepsala. Pisatelka H. N., která tedy snad byla ve skutečnosti Marie Z., napsala dopis 8. 3. 1943 na stroji, pravděpodobně aby Božena P. nepoznala její rukopis. Dopis začíná těmito slovy. „*Slečno! Byl by to omyl, kdybyste si měla mysleti, že se Vás, právě Vás doprošuji o to, co Vám chci sděliti. - K tomuto kroku dohání mě můj příkaz Vám, že za každou cenu musíte zanechati všech schůzek s pí. prof. M. Z. Snad jste si dosud /za rok/ neuvědomila, že si naprosto nemůžete rozuměti, že Manka vždy tak střízlivá v uzavírání přátelství dnes toho třeba lituje.*“[438]

Proč by měla Božena P. schůzek s Marií Z. zanechat paní H. N. vysvětluje tím, že Božena má za sebou jakousi nepřiznanou minulost. Pisatelka zde pravděpodobně narážela na její minulé poměry s muži, předtím, než poznala Marii Z. Dále Boženě P. píše, že Marie Z. má v plánu odjet do zahraničí a že za ní H. N. pojede a získá svou bývalou milenku nazpět. Následuje výčet pozitivních charakterových vlastností a povahových rysů Marie Z., díky kterým si ji druhá žena dle slov H. N. nezaslouží.

[437] SOA Praha, Tk VII 3103/43: Marie Z., Božena P.
[438] Tamtéž.

Dopis je zakončen poslední výhružkou. „*Zdůrazňuji, že se nevzdám a jak psáno již Mance, ujišťuji i Vás, že kdybych měla čekati nevím jak dlouho, přece se jí dočkám /až třeba Vaše mladé, zamilované vrtochy pominou / a pak triumf budu slaviti já. Dr. H. N. Pod tím jménem jistě mě znáte, proto Vám stačí*.“[439]

V dopise se promítá Mariina nejistota. Nebyla zcela přesvědčena, zda ji Božena, snad pro své mládí nebo i pro své předchozí vztahy skutečně miluje. Pravděpodobně v ní chtěla vyvolat nějakou reakci, která by dokázala lásku její milé.

Božena na dopis od H. N. skutečně odpověděla. „*Paní „Dr H.N“! Není sice mým zvykem psáti lidem neznámým a zvlášť ne lidem, kteří se skrývají za falešnými zkratkami svého jména, ale ač nerada, činím v tomto případě výjimku. Nechápu dosti dobře, proč jste mi to vše psala, neboť sama dobře víte, že je to marné a že je to dnes již pro Vás vměšování se do cizích záležitostí*.“[440] Dále Božena P. vytknula H. N. její zbabělost a neschopnost setkat se osobně. Pisatelku výhružného dopisu ujišťuje o tom, že jí tímto nemůže zabránit ve schůzkách s Marií Z. Z dopisu je evidentní, že Boženu P. psaní rozčílilo, často užívá ironii a osobou, která si jí dovolila tímto způsobem napsat neskrývaně pohrdá. Božena P. také upozornila, že Marie Z. o její minulosti ví vše. Dodává také, že do ciziny rozhodně odcestuje s Marií Z., přičemž o této „novině“ ví již nejméně půl roku. Dopis uzavírá těmito slovy.

„ *A ráda se straním, vždyť svět je tak plný hořkosti, proč tedy nepít sladké víno lásky až k opojení. Je přece tak krásné, sílí-li Vás láska a sebepoznání, ne pouhé sympatie. Snad by to tedy stačilo k vysvětlení a prosím, jen čekejte, až mi mladé zamilované vrtochy pominou*.“[441]

Zástupci druhé kategorie jsou běžné milostné dopisy, ty se dochovaly dva, v obou případech byla pisatelkou Marie Z. Psaní využila Marie Z. k tomu, aby vyjádřila stesk po své milé a ujistila ženu o své lásce a také důvěře k ní. Celé dopisy se poté nesou v duchu vyznání citů, jak o tom svědčí například tyto řádky. „*Toužím v tu chvíli mít vedle sebe Tebe, miláčku, a poděkovati Ti za to, že jsi mě přivedla na myšlenku, jak člověk i nejvíce duševně ubitý, se může spasit pomocí něčeho, že ho udělá po celý život tak hrozně šťastným*.“[442]

Zajímavé je, že v prvním z těchto dopisů, se Marie Z. dokonce znovu vrací k případu s H. N. a vyjadřuje, jak jí celá událost mrzí, následují znovu řádky ujištění. „*Věřím jen a jen Tobě, nemám pochybností o Tvé stoprocentní věrnosti, vím, že žiješ jen pro mě a darovala-li jsi mi svou lásku, darovala ses celá,- své myšlenky i své bytí.-Bože, proč mě chce někdo tvrditi, žes*

[439] SOA Praha, Tk VII 3103/43: Marie Z., Božena P.
[440] Tamtéž.
[441] Tamtéž.
[442] Tamtéž. Viz obrazová příloha č. 11.

byla přede mnou než jsi mě poznala tak špatná až hnusně špatná. Vždyť víš, co Ti říkám! Nevěřím nikomu, jen Tobě!!“.[443]

6.16.3 Závěrečná diagnóza a rozuzlení případu

Lékaři toto chování hodnotí u Marie Z. jako egocentrismus a narcismus. Ze znění dopisů je patrné, že Marie Z. má skutečně tendence být manipulativní a strhávat na sebe pozornost. Je třeba si však uvědomit, v jaké situaci se žena nacházela, tomu lékaři nepřikládali žádný význam. Marie Z. mohla mít strach, že přijde o svou milou. Podle znění dopisů, jí bylo líto, že Boženě P. nemůže nabídnout komfort a výhody, které by mohla druhá žena mít v heterosexuálním svazku. Soudní lékařští znalci na základě těchto poznatků nakonec zhodnotili Marii Z. jako psychicky a citově labilní, díky čemuž u ní docházelo k útlumu rozumové činnosti, zejména co se týká kritičnosti a soudnosti. „*Labilita je patrná i ve sklonech k depresím, lítostivosti a masochisticky trpitelským postojům*.“[444]

Lékaři dále u Marie Z. nesouhlasili s první stanovenou diagnózou, konkrétně se schizofrenií. Žalovaná dle nich netrpěla poruchou vnímání a stavy, kdy nerozezná skutečnost od snění, jsou následkem možného afektivního vzruchu. Mohlo se také prý jednat o prostý subjektivní způsob, jakým žena prožívá slast a sexuální vzrušení. Nedocházelo k nepravidelnosti nebo skákavosti v řeči.

Lékařská zpráva také zamítla, že by u Marie Z. došlo ke smyslovému pominutí, bezvědomí či ztrátě paměti. Zdůvodnění odborníků se opíralo o fakt, že v takovém případě by žena vůbec neměla být schopna události převyprávět, jak tomu bylo u stanovení diagnózy doktorem Šindelářem, který ženě diagnostikoval hysterii. Paměť měla Marie Z. dle lékařů v pořádku a její vědomosti odpovídají dosaženému vzdělání. Konečné stanovisko popsalo Marii Z. jako nervově i duševně labilní ženu, která může upadat do jistých snových stavů. Dále měla být homosexuálně založenou již od narození nebo od nejútlejšího dětství, citově převážně egocentrickou a narcistickou, i v erotice. Co se týká hysterie, lékařský spis se k tomuto tématu více nevyjadřoval.

V případě Boženy P. soudní znalci zhodnotili, že po fyzické stránce je žena zdravá, nicméně psychicky labilní. Lékaři u ní nenachází žádné výraznější poruchy smyslového vnímání, nedochází k halucinacím, iluzím či k scestnému myšlení. Žalovaná je také schopna logického a kritického myšlení a nevyznačuje se dalšími odlišnostmi. Božena P. byla však dle

[443] SOA Praha, Tk VII 3103/43: Marie Z., Božena P.
[444] Tamtéž.

lékařů nápadně hovorná, protože se rozpovídala k tématu nad rámec kladených otázek. Žalovaná byla v projevech také teatrální a patetická s obhroublou formou řeči. Během vyšetření se Božena P. dle lékařů několikrát rozplakala. Dalším poznatkem bylo, že Božena P. citově lpí na Marii Z., přičemž se otevřeně přiznala, že druhou ženu miluje. Žalovaná ve spise dodávala: „*že když nyní ví, že běží o věci trestní, se bude varovati a přemáhati každé pokušení, ale citů, které – jak ujišťuje – jsou krásné a něžné, se vzdáti nemůže*."[445] Druhý posudek však nezjistil žádné náznaky schizofrenie, kterou se prvně snažil doložit doktor Ambrož. Boženě tedy v tomto případě bylo diagnostikováno psychopatické labilní založení a teatrálnost, které jsou příznakem hysterie.

Homosexuální cítění, jak stav lékaři ve spise nazývali, začalo u Boženy P. po utrpěném sexuálním traumatu před více než dvěma lety, kdy měla poprvé sexuální styk s mužem, který však popsala jako bolestivý. Druhý posudek také zamítá schizofrenii. Pojednává však o tom, že kvůli afektivnímu jednání a hysterickým rysům, dochází k útlumu rozumových činností. Čin byl tedy dle posudku spáchán v určité rozumové ochablosti, tedy při mdlém rozumu, tak jak je to míněno v § 46 tr. z., nikoliv ale v nepříčetnosti.[446] U Boženy P. byla polehčující okolnost, že čin spáchala ve dvaceti letech. Na základě těchto nových lékařských posudků byly ženy dne 3. září 1943 shledány vinnými, protože spáchaly zločin smilstva proti přírodě. Soud odsoudil Marii Z. k trestu těžkého žaláře na šest měsíců s dvěma tvrdými lůžky měsíčně. Boženu P. taktéž na šest měsíců k trestu těžkého žaláře s jedním tvrdým lůžkem měsíčně. Do trestu se započítala i zajišťovací vazba. Obě ženy následně požádaly o odklad trestu. Marie Z. se obhajovala svým špatným zdravotním stavem, přičemž se měla u doktorky Koukolíkové[447] léčit na bazální metabolismus, dilataci a hypertrofii srdce a na nedomykavost chlopně dvojcípé. Kromě těchto nemocí se Marie Z. léčila také na kloubní revmatismus. Marie Z. z těchto důvodu žádala o půlroční odklad trestu.

Božena P. využila toho, že pracovala ve zbrojní německé společnosti, byť jakožto úřednice. V žádosti uvedla, že kdyby nastoupila do vězení, ohrozilo by to chod podniku a znamenalo by to nenahraditelnou ztrátu pro válečné hospodářství, protože je také nedostatek kvalifikovaných pracovních sil a firma by nenašla rovnocennou náhradní pracovní sílu. Pro svá stanoviska přiložila k žádosti i potvrzení ze zaměstnání a žádala o odklad po dobu tři čtvrtě roku. Zdravotní obtíže byly úředním lékařem u Marie Z. potvrzeny. Odkad trestu byl tedy v jejím případě

[445] SOA Praha, Tk VII 3103/43: Marie Z., Božena P.
[446] Připomínáme, že § 46 tr. z. určuje polehčující okolnosti pro pachatele. Tento paragraf se nezabývá duševními chorobami, pokud je pachatel mdlého rozumu nebo pokud byl čin spáchán v prudkém hnutí mysli, může to pro něj být polehčující okolnost jako v tomto případě. KNOBLOCH, E., *Duše*, s. 12.
[447] MUDr. Věra Koukolíková. Více informací nenalezeno.

odsouhlasen, konkrétně do konce května roku 1944. V případě Boženy P. byl odklad trestu, z důvodu nedostatku kvalifikovaných pracovních sil během válečného hospodářství, také schválen. Úřednice se měla dostavit do vazby do posledního dne měsíce srpna roku 1944.
O odklad trestu zažádaly ženy ještě dvakrát, zdravotní stav Marie Z. se bohužel nelepšil a ke všem nemocím se navíc přidala plicní tuberkulosa. Božena P. nemohla i nadále nastoupit do vazby kvůli zaměstnání.

Po několika mnohých odkladech[448] zažádaly Marie Z. s Boženou P. nakonec o změnu rozsudku ze dne 3. září 1943, ve smyslu ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 3. srpna 1944 o obnovení právního pořádku. Ženy byly původně odsouzeny nepodmíněně, nyní na základně změny v zákoně žádaly, aby byly odsouzeny podmíněně. Žádost si podaly v srpnu roku 1945, v září 1945 si již zažádaly o amnestii a této žádosti bylo nakonec vyhověno v říjnu 1945. Po dlouhém procesu byly nakonec obě od vazby osvobozené.[449]

6.17 Co lze vyčíst z trestních spisů?

Nalézt spisy vedené s homosexuálními ženami, je v porovnání s nálezy mužských případů, pro české prostředí poměrně vzácné. Přesto je nutné uvědomit si, že vypovídací hodnota těchto pramenů má své limity. Jednotlivé nálezy představují pouze pomyslnou špičku ledovce počtu homosexuálních žen v české minulosti.

Trestní spis podává obraz o fungování policejního a soudního aparátu. Z dokumentů lze zjistit, jakým způsobem policie přistupovala při hledání homosexuálních žen a jak aparát postupoval při výsleších aktérek a svědků. Lze tak odvodit, jaké byly povinné i praktické postupy při řešení takových případů.

V této dizertační práci bylo nalezeno 16 případů, do kterých bylo zapojeno celkem 88 lidí v rolích svědků a žalovaných. Z tohoto počtu bylo 77 žen a 11 mužů. Z celkového počtu žen bylo 44 obžalováno a stanovena výše trestu. Dalších 10 žen bylo obžaloby zproštěno, a 23 žen v policejním vyšetřování pouze svědčilo, bez ohledu na charakter jejich vztahů.

Z celkového počtu 44 obžalovaných žen, bylo 21 odsouzeno k podmínce. Z těchto 21 žen bylo u 8 možné s jistotu zjistit, že se osvědčily, nebo jim byl trest prominut, a proto nenastoupily do vězení vůbec. U zbylých 13 žen nebylo možné z protokolů zjistit, zda se osvědčily či nikoliv.

[448] Marie zažádala ze zdravotních důvodů o odklad ještě čtyřikrát, a to 27. května 1944, 1. října 1944, 27.2.1945, a naposledy dne 3.8.1945. Božena zažádala o odklad také čtyřikrát, opět z důvodu zaměstnání, 31.8. 1944, 13. listopadu 1944, 27.3. 1945, 30. 6. 1945. SOA Praha, Tk VII 3103/43: Marie Z., Božena P.
[449] Tamtéž.

Z celkového počtu 44 obžalovaných žen, bylo 22 odsouzeno nepodmíněně. Z toho 6 žen si odbylo trest v zajišťovací vazbě, jednalo se o ženy z případu tzv. prostějovské aféry. Dalších 14 žen muselo nastoupit do vězení. V jednom případě dvou žen, Marie Z. a Boženy P. (1943-1945), byly sice obě odsouzeny nepodmíněně, nicméně je od vězení zachránily přijaté žádosti o odklady trestů a následná prezidentská amnestie v roce 1945.

V jednom případě Olgy P. (1942-1943) nebylo možné z protokolů zjistit, jaký trest soud stanovil ani jeho výši.

Z celkového počtu 16 případů bylo zjištěno, že v 5 případech iniciovala samotná policie, v dalších 5 případech ženy nahlásili běžní lidé. Ve třech případech se ženy udaly samy. V zbývajících třech případech nebylo možné s jistotou určit, na základě, jakého podnětu bylo zahájeno policejní vyšetřování.

V 7 případech z celkového počtu 16 zasahoval do vyšetření medicínský aparát. Ve 3 případech tak učinil na žádost samotných aktérek. V těchto případech to byli zpravidla obvodní lékaři, kteří ženám patrně chtěli pomoci a vydali pro ně lékařské osvědčení, potvrzující nikoliv jejich homosexualitu, ale jejich chorobný stav, ať už duševní nebo fyzický, který byl použit jako obhajoba pro jejich homosexuální chování.

Argumenty z oboru medicíny byly v této době uznávané a platné, proto se tato strategie ukázala jako nejúčinnější. Řada lékařů navíc zastávala názor, že homosexuální jednání spadá do sféry lékařského oboru a nemělo by být trestáno zákonem. Takové mínění lze s jistou pozorovat u lékařky Věry Koukolíkové, v případu Bedřišky H a Leopoldiny T. (1929-1937), která velmi usilovala o zproštění viny svých pacientek.

Lékařské zprávy mají v této práci ještě další funkci, a sice, nahlížení do způsobů, jakými lékařské odvětví vysvětlovalo a mnohdy i obhajovalo homosexualitu v praxi. Lékařská vyšetření, která si ženy obstaraly od obvodních lékařů samy, byly účelově přemrštěná. Zprávy se však stále musely držet v hranicích platné teorie, která se týkala odborného přemýšlení o ženské homosexualitě. Lze si představit, že příliš přehnané lékařské zprávy, by mohly být soudními znalci shledány jako nesmyslné. Odborníci, kteří zastupovali ženy, mohli využít nahromaděné stereotypy týkající se ženského těla a psychiky. Protože tyto stereotypy byly v dobové mentalitě uznávané, soudní aparát byl povinen je brát v potaz. Co se týká zpráv od soudních lékařů, nelze samozřejmě s jistotou zjistit, jaký byl ve skutečnosti jejich osobní postoj ke kriminalizaci homosexuality. Je však patrné, že i jejich zprávy se musely držet oficiálních teorií, o kterých bylo v této práci již referováno v rámci kapitol o medicíně. Strategie poté ukazuje způsoby, jakými mohly ženy využít moc produkovanou diskurzy o jejich tělech ve svůj prospěch.

Ve 4 případech, kde ve vyšetřování zasahoval medicínský aparát, se ženy musely podrobit lékařské prohlídce nařízené samotným soudem. Díky těmto postupům docházelo k prodloužení vyšetřování a odročování hlavních přelíčení.

Dělo se tak ve dvou případech v Olomouci a ve dvou případech v Brně. V Olomouci byla prohlídka nařízena v případě Janiny M. (1932-1938), protože byla podezřelá z toho, že je hermafroditní. V druhém případě u Anny „Anči Mrkavé" P. (1933-1934) v rámci tzv. prostějovské aféry došlo ke dvěma prohlídkám. Poprvé na základě vyšetřování, patrně kvůli její sexuální náruživosti. Podruhé sice prohlídku učinil soudní lékař, avšak patrně na žádost advokáta Anny „Anči Mrkavé" P. (1933-1934). V Brně naopak byla lékařská prohlídka nařízena na popud justičního aparátu v obou případech, což pomohlo také zmírnit tresty. Z případů v Praze vyplývá, že pokud si ženy nezažádaly o lékařskou prohlídku samy, nebo sebou nepřinesly k soudu lékařská vyšetření, nebyla u nich lékařská prohlídka nařízena vůbec. Bylo tomu tak v případu Olgy P. (1942-1943) a v případu Marie Z. a Boženy P. (1943-1945). Tato strategie dopomohla prodloužit vyšetřování. V případě Olgy P. nebylo možné zjistit, jak dopadla. Nicméně ostatní ženy z téhož případu byly díky jejímu tvrzení, kde se Olga P. opírala o svůj narušený psychický stav, zcela zproštěny obžaloby. V případě Marie Z. a Boženy P. (1943-1945) se podařilo díky předloženým lékařským zprávám zdržovat a prodlužovat vyšetřování.

Dále lze ze spisů vybrat osobní, identifikační údaje. Čtenáře dnešní doby patrně již nepřekvapí, že homosexuální ženy žily napříč společností, bez ohledu na věk, společenské postavení, zaměstnání nebo lokalitu.

V této práci pochází 9 případů z městského prostředí, 3 případy jsou z prostředí venkova a poté 4 z městské sociální periferie. Z hlediska společenského statutu převažuje množství žen z prostředí sociální periferie, kde se ženy živily prostitucí. Je tomu tak patrně u 24 žen. Nicméně statistiku v tomto směru ovlivnily dva případy, které se soustředily kolem Anny „Anči Mrkavé" P.

Do jisté míry lze sledovat i každodenní život aktérek, nejrůznější ověřená navštěvovaná místa, dary a snad i způsoby seznamování. Výpovědi žen se musely do určité míry shodovat, zejména pokud vypovídaly každá zvlášť. Nemohly se ovlivňovat a policie vyvíjela nátlak na získaní skutečných informací.

Trestní spisy jsou také bohaté na rekonstruování dobového obrazu ženské homosexuality. Z pramenů lze vypozorovat způsoby, jakými se o ženské homosexualitě a sexualitě v obecnějším slova smyslu hovořilo, a to napříč sociálními třídami a oblastmi. V tomto ohledu je zajímavé zkoumat, do jaké míry dobový obraz, opírající se o odbornou i

krásnou literaturu, působí na jednotlivé žalované. V tomto směru bylo, jak se v jednotlivých případech ukazuje, důležité získat případy z různých oblastí a sociální vrstev.

Například Anna „Anča Mrkavá“ P. (1933-1934) si se svou sexualitou veskrze nedělala žádné starosti a jednala podle svých pocitů a tužeb. Její zmiňované trápení, u kterého se lze dohadovat, zda bylo vyřčeno před lékaři jako strategie předstírání přecitlivělosti, vyplývalo spíše z toho, že se ji příliš nedařilo v milostném životě. Docházelo k hádkám mezi ní a jejími milenkami, k žárlení, nedostatku důvěry atd. Co je nejdůležitější, na mysl aktérky jednoduše nepůsobily dobové diskurzy, které ženskou homosexualitu zakazovaly, nebo jinak démonizovaly. Anna P. se nacházela ve svém uzavřeném prostředí sociální periferie, které jí v tomto ohledu umožňovalo prožívat své milostné vztahy ve skrze svobodně, aniž by měla výčitky svědomí ze společností utvářeného stigmatu. Homosexualita byla z jejího pohledu trestána z nesmyslných důvodů.

Otevřenější prostředí vůči sexuálním projevům a volná morálka, kterou se působiště Anny P., ale i dalších aktérek vyznačovalo, bylo tedy do jisté míry místem svobody homosexuálních projevů a vztahů. Větší koncentrace homosexuálních osob v takovém prostředí si všímali i odborníci. Z tohoto důvodu se poté homosexualita nemohla zbavit stigmatu morálně nepřijatelného způsobu vztahu.

Ve skutečnosti je tomu však obráceně. Homosexualita se vyskytuje u celé škály lidí, a to bez rozdílu. Pro aparáty je viditelná tam, kde viditelná být může. Proto tato práce logicky obsahuje větší množství případů se ženami ze sociální periferie. Podobně lze pohlížet i na Prahu, kde v meziválečné době fungovala řada podniků, kde se mohly homosexuální vztahy svobodněji realizovat. Není proto s podivem, že statistická většina takových případů pochází právě z hlavního města. Zbylé ženy, jak je patrné, se dostaly do hledáčku policie spíše náhodou. Nemluvě o celé škále žen, které v tomto bádání neexistují a kterým se skutečně dařilo zůstat mimo dohled aparátů, bez zanechání historických stop.

Svobodu představuje do jisté míry i nevědomost o existenci ženské homosexuality. To se podařilo ukázat na příkladu Janiny M. (1932-1938), kde venkovské prostředí zavíralo oči před ženskou homosexualitou. Podobně svědci z tohoto prostředí přehlíželi sexuální nátlak a násilí.

Nevědomí o existenci možnosti milostných vztahů mezi ženami vyjádřila také matka žalované Marie R. (1936-1937). Tento případ je poté unikátním reprezentantem náboženské otázky, prostřednictvím dopisu od druhé ženy Cecílie Z. (1936-1937).

Na druhé straně představuje interpretování trestních spisů úskalí týkající se důvěryhodnosti výpovědí žalovaných a svědků. Není zde myšlena pouze obhajovací strategie,

kdy se aktérky snažily své jednání bagatelizovat a strategicky upravovaly své výpovědi. Ze spisů je těžké vypozorovat, pokud vůbec, jakým způsobem přistupovaly ženy ke svému tělu, sexualitě a lásce. Vyjmenované aspekty zamezují hlubší a detailnější rekonstrukci příběhů i romantického, milostného vztahu.

Z tohoto důvodu jsou nejautentičtějšími prameny milostné dopisy, které policie získala během vyšetřování. Milostným promluvám je věnována pozornost v dalších kapitolách této práce.

7 Obraz lesbické ženy v české literatuře, divadle a filmu v první pol. 20. století

„Růžokvětá Gongylo, předstup čile
ve svém plášti bělostném jako mléko:
kol tvé krásné postavy poletuje zase bůh touhy.
Již sám pohled na tento oblek ladný vzbudil zmatek v srdci. A já mám radost.
Zajisté se proto i Afrodita
na tebe horší!“[450]

Pro výhradně česky rozumějícího čtenáře, pisatele či diváka první poloviny 20. století, jenž měl zájem zabývat se díly, která v sobě řešila lesbickou problematiku, byl výběr značně omezený.

Univerzálním a nejstarším dílem lesbické kultury jsou bezpochyby zlomky dochované poezie od antické autorky Sapfó. Ne vždy se toto dílo setkávalo s validací lesbické lásky. V lékařské literatuře je znatelné, že se sapfismus používal jako synonymum pro ženskou homosexualitu. Někteří autoři se však nechtěli smířit s tím, že by Sapfó chovala náklonost k ženám, ačkoliv její dochované básně v mnoha místech evidentně a explicitně vypovídají o opaku. Představa, že Sapfó milovala výhradně ženy, se autorům příčila, nebo pro ně byla nemyslitelná. [451]

Některé texty se snažily své čtenáře ujistit o ctnosti a sexuální čistotě samotné Sapfó, na druhé straně také pojednávaly o její nehynoucí lásce k Faónovi. Jednalo se o muže, do kterého se podle pověstí zamilovaly všechny ženy, včetně bohyň a múz. Vzhledem k obsahu básní může být toto počínání z dnešního pohledu při nejmenším zarážející. Odkrývá však to, čemu milostné vztahy mezi ženami podléhají po celá staletí. Autoři se snažili znehodnotit a bagatelizovat lesbický vztah zapíráním jeho existence, potíráním intimity či zesměšňováním.[452] Milostné vztahy mezi ženami se poté v textech objevují také jako erotické pobavení pro mužské čtenářské publikum. Důvod, proč autoři ve svých textech znehodnocovali milostné vztahy mezi ženami, je jednoduchý. Texty se snažily nejen pobavit mužské čtenáře, ale zároveň je i uklidnit v tom, že ženská milenka nemohla být pro muže rovnocenným sokem v lásce.[453]

[450] Ze sbírky básní uspořádané z díla Z písní lásky, tak jak bylo vydáno nakladatelstvím Fr. Borového v Praze roku 1945. STIEBITZ, Ferdinand. *Z písní lásky Sapfó*. Praha, 2023. s. 33.
[451] RUPP, Leila J., *Sapphistries*, s. 30-44.
[452] FADERMAN, L., *Krásnější než láska mužů*, s. 305-324.
[453] Tamtéž, s. 54-55.

V Riegerově *Slovníku naučném* nalezneme zmínku o neopětované lásce Sapfó k Faónovi, která básnířku dovedla k sebevraždě skokem z útesu do mořských hlubin. Slovník zde však upozorňuje na to, že tento příběh lásky k Faónovi je pravděpodobně mýtem, který se stal námětem pro antické komedie. Předmětem těchto komedií a parodií měl být dále také obdiv a city Sapfó k jiným ženám. Slovník náklonnost Sapfó ke stejnému pohlaví popisuje jako „*blouznivé toužení, které se v básních S-iných jeví a jež takovým způsobem posud nižádná žena nebyla pronesla*“.[454] Podle Riegrova slovníku se básnické nadání ženy projevilo právě v milostných básních, přičemž text uznává i intimní náklonnost autorky k druhým ženám. „*Láska Sapfó k ženám byla náruživější, než k mužům jeví se láska její k mileným družkám, s kterými ráda obcovala a které se v jejím domě scházívaly, pěstujíce hudbu, básnictví a ženám slušné chování a mravy…“.*[455] Je zajímavé, že zde nenacházíme snahu vztah Sapfó k jiným ženám zpochybňovat, jak tomu je v mladších dílech.

V *Ottově slovníku naučném* se o Sapfó sice píše jako o nadané a velmi slavné básnířce, nelze si však nevšimnout pochybovačného tónu v pasážích, kdy se text vyjadřuje k Sapfó a jejího zobrazovaného vztahu k ženám.[456] Možný lesbický vztah Sapfó k jejím svěřenkyním, které vyučovala na ostrově Lesbos, je ve slovníku definován jednoduše jako pomluva. Podle autorů textu se jedná o negativní nálepku, která byla básnířce přiřknuta. Za klevety o Sapfó mohou údajně jiní básníci, holdující komedii, pro které Sapfó představovala kurtizánu starověku. Slovník se za účelem mravnosti snaží básnířku hájit jako slušnou ženu. Z textu vyplývá jasné stanovisko: žena milující jiné ženy nemůže být zároveň společností vnímána jako ctnostná. Slovník upozorňuje také na mravní úpadek aiolského kmene a náklonost k ženám vysvětluje také temperamentem jižních lidí.

Neopominut je zde opět vztah Sapfó k Faónovi, kterého měla podle pověsti natolik milovat, že se kvůli jeho neopětované lásce rozhodla spáchat sebevraždu. Pokud vedle sebe postavíme akt sebevraždy z lásky k muži a psané milostné básně k ženám, je patrné, co z toho má mít v mysli čtenáře větší váhu. Poznámka o sebevraždě je pomyslnou tečkou za textem i za životem Sapfó, která sice mohla psát básně pro ženy v erotickém tónu své doby, avšak čin sebevraždy měl být důkazem o skutečné povaze její lásky, kterou chovala k muži.

Ve slovníku je také připomenuto, že lékařská věda starých dob nazývala jistou pohlavní perverzitu láskou sapfickou či lesbickou. Erotický vztah ženy k jiným ženám je definován jako

[454] RIEGER, František Ladislav. Riegrův slovník naučný. Praha: I. L. Kober, 1870, svazek č. 8. s. 119.
[455] Tamtéž.
[456] OTTO, J., *Ottův slovník naučný*, s. 622.

perverse, podobně jako u mužské homosexuality.[457] Připomínka lékařské definice homosexuality je také dokladem stále většího ohlasu, kterého medicína nabývala v otázkách lidské psychiky a sexuality ve druhé polovině 19. století. Patrně i z toho důvodu se v *Riegrově slovníku naučném*, který je o pár desítek let starší nežli *Ottův slovník naučný*, zmínka o perverzitě přímo nenachází, přestože zdejší zmínka o blouznivé touze inklinuje k duševní chorobě.

Snaha vnutit Sapfó heterosexualitu se objevila také v textu pro časopis *Lumír* od filologa Františka Krska.[458] Touhu básnířky Sapfó po svatbě s mužem vidí Krsek v pasážích jako „*Ó šťastný ženichu! Dostalo se ti sňatku, po němž jsi toužil, a dostal jsi děvu, po níž jsi prahl*.“[459] Zamyšlení nad tím, že by Sapfó mohla toužit po štěstí ženicha, zde chybí. Autor naopak vyzdvihuje obdiv, který Sapfó chovala k mladíkům. V jedné pasáži přidává výrok, kdy Sapfó měla oplakávat svou přítelkyni, protože zemřela den před svatbou. Zda to mohlo být z toho důvodu, že truchlí kvůli smrti samotné, přičemž smutek posiluje ona šťastná událost, která měla nastat, je v analýze Krska lhostejné. Autor v pasážích viděl pouze touhu Sapfó po sňatku. „*Hledíce tedy k tomu, že Sapfo tak ráda a nadšeně o svatbě a štěstí dívčině pěje, můžeme asi souditi: čím srdce překypuje, o tom ústa mluví*.“[460]

Čeští autoři nebyli samozřejmě jediní, kteří si literaturu Sapfó vyložili po svém a napomáhali vytvářet obraz lesbických žen. Čtenář v první polovině 20. století mohl také bezpečně sáhnout po určitém okruhu přeložené francouzské literatury z předchozího století. Francouzská díla sebou však přinesla poměrně problematický obraz lesbické intimity. Jedná se o zobrazení lesbické ženy, které vycházelo například z děl Théophila Gautiera, Honoré de Balzaca, Charlese Baudelaira nebo Paula Verlaina. Lesbické postavy z děl těchto autorů představovaly něco exotického, prostřednictvím čehož mohly provokovat prudérní středostavovskou morálku a vzbuzovat ve čtenářích erotickou představivost.[461] Lesbická žena představovala skrze své touhy hříšnou a zvrácenou podobu, kterou ji muži v textech přiřknuli, spojovanou mnohdy s lidmi na okraji společnosti a prostitucí.[462] Autoři, kteří se dosyta nabažili utvářením takového obrazu, navíc nedopřávali ženským postavám šťastný osud. Naopak jejich

[457] OTTO, J., *Ottův slovník naučný*, s. 622.
[458] František Krsek (1854-1928). Český klasický filolog, učitel a překladatel z mnoha jazyků.
[459] KRSEK, František. Láska v básnictví antickém, zvláště lyrickém. In: *Lumír*, 1885, roč. 13, č. 36, s. 570-571.
[460] Tamtéž, s. 571.
[461] FADERMAN, L., *Krásnější než láska mužů*, s. 306-322.
[462] Takové projevy bylo možné pozorovat taktéž v lékařské literatuře. Jedním z autorů, který přisuzoval ženskou homosexualitu prostředí prostituce byl taktéž Tomáš Garrigue Masaryk. Na to upozornil: SEIDL, J., *Homosexualita v praxi*, s. 94.; MASARYK, Tomáš Garrigue. Univerzitní přednášky I.: *Praktická filozofie na základě sociologie*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 2012. s. 69-90.

život v sobě nesl prvky hluboké existenciální tragédie, která měla být pomyslným trestem za jejich touhy a zadostiučiněním pro čtenáře.[463]

Z tohoto výčtu témat francouzské literatury vystupuje pro českou lesbickou literaturu dílo *Písně Bilitiny*, pocházející z roku 1894 a do češtiny přeložené Jaroslavem Pasovským[464] v roce 1910.[465] Záhy byl tento soubor erotické prózy zkonfiskován, aby poté vyšel znovu v březnu roku 1911 jako druhé, údajně nepozměněné, kompletní vydání.[466] Autor knihy, francouzský symbolistní Pierre Louÿs,[467] původně předstíral, že dílo pouze objevil a přeložil. Mělo se jednat o originální svazek z antického Řecka a hlavní postava Bilitis měla být současnice slavné Sapfó. Přišlo se nicméně na to, že pravým autorem je sám Pierre Louÿs, to však neubralo na popularitě knihy a dílo bylo přeloženo do jedenácti světových jazyků. Jeden ze svazků byl poté česky vydán znovu v roce 1932 a doplněn erotickými kresbami.[468]

Americká a anglická literatura byla oproti francouzské dekadenci o něco zdrženlivější. V textech stále doznívala představa o romantickém přátelství mezi ženami, kterou přineslo 19. století, navíc se začaly objevovat i autorky, které se o svých vztazích mezi ženami rozhodly promluvit samy.[469]

V roce 1933 vyšla v pražském nakladatelství *Kvasnička a Hampl* kniha s názvem *Nejasná odpověď* od anglické spisovatelky Rosamund Lehmann.[470] Dílo přeložila Jirka Malá.[471] Hlavní hrdinka Judith, podobně jako autorka díla, vystupuje v příběhu jako studentka univerzity Cambridge, kde během studia prožívá strasti i radosti vysokoškolského života. První lásky neprožívá dívka pouze s muži, ale zamiluje se také do své přítelkyně Jennifer. V lásce i sexualitě je Lehmann poměrně otevřenou autorkou a zkušenost s homosexualitou je v knize prezentována jako běžná součást dívčina života. Díla se veskrze nedotýkají stereotypy, které vyplývají z dekadence, ani není jedním z těch, které homosexualitu nezatěžují medicínskými termíny své doby.

V první polovině 20. století začaly do literatury pronikat nové teorie z lékařské vědy. Poznatky ze sexuologie a psychologie se rozhodla, za původním účelem osvěty společnosti,

---

[463] FADERMAN, L., *Krásnější než láska mužů*, s. 323.
[464] Jaroslav Pasovský (1890-1965). Beletrista, překladatel z francouzského jazyka, autor divadelních her, středoškolský profesor. Dostupné z: https://www.databaze-prekladu.cz/prekladatel/_000002044. [2024-06-01].
[465] LOUŸS, Pierre. *Písně Bilitiny*. Praha, 1910.
[466] LOUŸS, Pierre. *Písně Bilitiny*. Praha, 1911.
[467] Pierre Louÿs (1870-1925). Francouzský spisovatel a básník. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pierre_Lou%C3%BFs. [2024-06-01].
[468] LOUŸS, Pierre. *Písně Bilitiny*. Přerov, 1932.
[469] FADERMAN, Lilian, *Krásnější než láska mužů*, s. 286-287.
[470] LEHMANN, Rosamund. *Nejasná odpověď*. Praha, 1933.
[471] Jirka Malá (?). Překladatelka z francouzského a anglického jazyka. Dostupné z: https://www.knihovny.cz/Record/auth.AUT10-000021957?sid=20547908. [2024-06-01].

zpracovat anglická spisovatelka Radclyffe Hall. Její kniha *Studna osamění* vyšla v roce 1928. V českém překladu Vladimíra Vendyše[472] vyšla poté v roce 1931.[473] Hlavní hrdinka Štěpa Gordonová je podle inspirace od britského psychologa Havelocka Ellise vrozeně inversní. Homosexualita zde představuje vrozenou vadu, kterou nelze vyléčit, a nejedná se tedy o morální, získanou zkaženost. Štěpa je navíc věřící, snaží se deklarovat, že nemůže za to, že ji Bůh stvořil jako homosexuální. Postava zde také vystupuje jako oběť, téměř jako někdo, kdo se kvůli své homosexualitě narodil ve špatném těle, protože by její život byl snazší, kdyby se bývala narodila mužem. V té době toto stanovisko poskytovalo munici pro argumentaci, že za prvé homosexuál nenese na své predispozici žádnou vinu a za druhé, že není v silách společnosti homosexuála přetvořit, změnit. Hallová doufala, že tím vzbudí v lidech milosrdnou snášenlivost a porozumění, možná snad i snazší přijetí homosexuálních lidí do většinové společnosti, což se do budoucna neprojevilo jako nejrozumnější argument.[474]

Jinou knihou od Radclyffe Hall je však *Nerozžatá lampa*[475] z roku 1924, kterou autorka napsala ještě předtím, než se pustila do *Studny osamění*. V českém jazyce vyšla kniha o rok později než její slavnější dílo, tedy v roce 1932. Knihu pro české publikum přeložila Staša Jílovská.[476] Ženská homosexualita zde ještě proto není obhajována lékařskými teoriemi, nýbrž je jakýmsi pomyslným výsledkem ženského feministického odporu k heteronormativitě a patriarchátu.

Mimo díla, která zde byla představena, se během 20. let 20. století skrze zahraniční tvorbu začalo téma lesbické lásky a sexuality objevovat i v českých divadlech. Ve dvou případech, vlivem německé a francouzské kinematografie, také v kině. Kolem roku 1925 se systém veřejných i soukromých českých divadelních scén musel vypořádat s politickými a hospodářskými změnami a kličkovat také mezi cenzurou.[477] V zájmu udržení si pozornosti diváka, vyhovění poptávce, ozvláštnění repertoáru, ale snad i kvůli snahám nevyhýbat se psychologickým a sociálním oblastem, se od druhé poloviny 20. let na kulturní scéně objevila díla s tématikou lásky a sexuality. Příkladově pro tuto práci lze uvést situaci Intimního divadla v Umělecké besedě v Praze, na které, jakožto na soukromé divadlo značně doléhala

[472] Vladimír Vendyš (1896-1961). Učitel a překladatel z ruského a anglického jazyka. Dostupné z: http://databaze.obecprekladatelu.cz/databaze/V/VendysVladimir.htm. [2024-06-01].
[473] HALL, Radclyffe. *Studna osamění*. Praha: Symposion, 1931.; Kniha poté vyšla v českém vydání znovu v roce 1969 a 1992. Nejnovější vydání pochází z roku 2002. HALL, Radclyffe. *Studna osamění*. Praha: Práce, 1969.; HALL, Radclyffe. *Studna osamění*. Praha: Československý spisovatel, 1992.;
HALL, Radclyffe. *Studna osamění*. Praha: Ikar, 2002.
[474] FADERMAN, L., *Krásnější než láska mužů*, s. 376-381.
[475] HALL, Radclyffe. Nerozžatá lampa. Praha: J. Otto, 1932.
[476] Staša Jílovská (1898-1955). Novinářka, redaktorka a překladatelka z francouzského, anglického a německého jazyka. Dostupné z: https://www.databaze-prekladu.cz/prekladatel/_000001113. [2024-06-01].
[477] BRABEC, Jan. ČERNÝ, František (a kol.). Dějiny českého divadla IV. Praha: Academia, 1983. s. 206.

hospodářská krize. Snad i proto zaujalo v roce 1932 diváky citlivou hrou s názvem *Choroby mládí*, převzatou z francouzské tvorby.[478] Na těchto představeních je z pohledu historického bádání zajímavé také to, že se k řadě z nich dochovaly různorodé recenze napříč českými časopisy odlišných žánrů. Recenze zde představují pramen pro stopování reakcí veřejnosti na lesbickou intimitu a homosexuální problematiku. Oblasti v té době byly na jedné straně tedy kontroverzním tématem, zároveň však také námětem, který mohl upoutat pozornost diváka a vzbudit vlnu emocí.

Zdá se také, že zde pro ukazování stejnopohlavní intimity platil dvojí metr, jak o tom pojednal recenzent Vladimír Kolátor pod pseudonymem Vladimír Vávra.[479] „*Je pozoruhodno, jak docela klidně je na evropských divadlech přijímána ženská homosexualita; v tom ohledu je mužský problém hodně pozadu. Vzpomeňme jen nechuti k Verhaerenovu Klášteru, Bronnenově Otcovraždě či Marlowu Eduardu II. Souvisí to s nazíráním společnosti na ženskou i mužskou homosexualitu ve veřejném životě, jež je značně příznivější ženám.*“[480]

V podkapitolách bude proto těmto dílům, společně s ohlasem na ně, věnována následující pozornost.[481]

7.1 Eduard Bourdet: V zajetí (1926-1929)

Činohra s názvem *V Zajetí*[482] od francouzského autora Éduarda Bourdeta se hrála v pražském Stavovském divadle v letech 1926-1929. [483] Dílo dosáhlo 21 repríz, a to v režii Milana Svobody.[484]

Na představení se sešlo hned několik recenzí v časopisech té doby. V časopise *Čech: Politický týdeník katolický,*[485] je lesbická láska označována za důkaz úpadku mravní kultury a předzvěst politického rozvratu. City jsou zde označovány také jako chorobná vášeň a hra se nedoporučuje mladému publiku, které by se v ní mohlo vzhlížet. „*Hra sama působí na*

[478] BRABEC, J. ČERNÝ, F. (a kol.)., *Dějiny českého divadla IV.*, s. 266.
[479] Vladimír Vávra byl jeden z pseudonymů právníka a divadelního režiséra Vladimíra Kolátora (1903-1986), který přispíval do časopisů Hlasu a byl jedním z jeho redaktorů. LISHAUGEN, R., SEIDL, J., *Generace Hlasu*, s. 229-234.
[480] VÁVRA, Vladimír. Děvčata v uniformě. In: *Nový hlas*, r. 1933, roč. 2, č. 11, s. 163-165.
[481] Pro srovnání s českou i zahraniční filmovou produkcí 20. století, kde byla homosexualita zobrazována ať již přímo, nebo více skrytě prostřednictvím náznaků, viz také: PUTNA, Martin C. Od Kršky do Trošky: Homosexualita a český film. In: PUTNA, Martin C, *Homosexualita v dějinách české kultury*, s. 448-467.
[482] Z francouzského překladu *La Pri – sonnière*.
[483] Zde čerpáme z dochovaných pramenů z archivu Národní divadla. Archiv ND, Praha, V Zajetí (činohra), sign. č. 1281a, sign. r 5518.
[484] Milan Svoboda (1883-1948). Divadelní režisér, pedagog, překladatel, dramatik. Dostupné z: https://www.filmovyprehled.cz/cs/person/117358/milan-svoboda. [2024-06-01].
[485] -Ež. Divadlo a hudba. In: *Čech: politický týdeník katolický*, 1926, roč. 51, č. 267. s. 7-8.

obecenstvo s čistými mravními názory jistě tísnivým dojmem. A není také pro nejmladší publikum, které by mohlo virtuositou hry svedeno býti i ke zvídavému uctívání mravní neřesti.“[486] Není divu, že i v *Česko-slovenském sňatkovém zpravodaji* popisují lesbickou touhu jako prokletou. [487]

V *Ženském světě* je lesbická láska prezentována jako chtivá atrakce doby, která je předváděna proto, aby naplnila sály divadel. Snad v těchto slovech bylo něco pravdy a neznámá autorka recenze reagovala na hospodářskou krizi, která na divadelní scénu doléhala. Autorce poté připadalo samotné dílo nudné. Bourdet si totiž počínal při zobrazování lesbického vztahu obratně, aby v podstatě nebylo co kritizovat. Přesto si nakonec recenzentka neodpustila negativní slova a neváhala si rýpnout do otevřenosti zahraniční kultury, která se dostávala do té domácí. „*Je štěstí, že se ve hře o té perversi tak mnoho nemluví, jen se to více méně naznačuje – jinak by to bylo ještě nesympatičtější. Francouzská hra, dělaná na export!*“[488]

Doložené jsou však také pozitivní, nebo přinejmenším objektivní recenze, pro které není homosexualita ničím novým. Není zde nutně negativním tématem, které by mohlo svým jádrem tzv. pocuchat nervy recenzentům, jako tomu bylo u časopisů výše zmíněných.

Nejmilejší recenzi směrem k problematice lesbické lásky lze naopak nalézt v *Lidových novinách* z roku 1926 od Jaroslava Kolmana.[489] Bourdet ve své hře v podstatě varoval mužské obecenstvo před snahou udržet v manželství lesbickou ženu, která je pro muže zároveň jakýmsi démonem, protože jej nemůže udělat v životě šťastným. Kolman tento obraz Bourdetovi vyčetl, protože v něm spatřoval zbytečnou démonizaci lesbických žen. Podle názoru Kolmana tento obraz patří do minulého, tedy 19. století. Kolmanovi dále vadilo, že Bourdet přes zobrazovanou tragédii učinil z hlavní postavy Ireny nešťastnou pacientku a tím znovu potvrdil stigmatizaci skrze lékařský diskurs. Kolman neváhal také vyřknout přání, že by si pro divadelní scénu přál postavu napsanou více podle předlohy poetické Sapfó, tedy přál by si více zobrazované lásky, namísto tragédie. [490]

Pozitivně byla hra hodnocena taktéž v jiném čísle *Lidových novin* od neznámého recenzenta. „*Bytosti jako Irena nejsou ani vzácně výjimečné, aby stály jen za jevištní diversí, ani tak zavrženíhodné, že bychom je degradovali, sklonili-li jsme se nad nimi s účastí. Autor, jenž se vystříhal všech dvojsmyslných narážek, jenž, místo aby se pitval v anomálii, šel rovnou*

[486] -Ež. Divadlo a hudba, s. 7-8.
[487] Pražská divadla. In: *1. Česko-slovenský sňatkový zpravodaj*, 1926, roč. 1, č. 9, s. 8.
[488] Divadlo a hudba. Na ostrově Lesbu. In: *Ženský svět: list paní a dívek českých*. roč. 30, č. 19-20, s. 315.
[489] Jaroslav Kolman [Cassius] (1883-1951). Básník, prozaik, dramatik a novinář. Viz: FORST, Vladimír. *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 2/II K–L*. Praha: Academia, 1993. s. 805-807.
[490] Cassius [Jaroslav Kolman]. Z pražské činohry. Edmont Bourdet: V zajetí. In: *Lidové noviny*, 1926, roč. 34, č. 573, s. 9.

k lidské, prostě lidské tragice, která z ní pošla…“[491] Je patrné, že pro recenzenta zde nehrála klíčovou roli homosexualita Ireny, nýbrž umělecky ztvárněné utrpení, k jakému ji přivedla láska k druhé ženě.

Našla se také recenze, která i přes homosexuální téma hry zalichotila herečce v hlavní roli, Anně Sedláčkové, která byla ve době velmi oblíbená.[492] *…od těkavých plachých očí po falešný zvuk její dobré vůle k muži, od ptačího vypísknutí před jeho polibkem, až k horečnému ožívání a sebenalézání při pouhé vůni fialek, poslaných milenkou, plachá umíněnost vášně, fatální tón resignace, cizota mezi normálními lidmi, to vše vyjádřeno takřka v jediné tónině, to je skutečné absolutní herecké umění*.“[493]

7.1.1 Irena

Děj zavádí diváka do pařížské rodiny zcestovalého velvyslance pana de Montcel, který má na starost dvě dcery. Jedná se o osmnáctiletou Giselu a sedmadvacetiletou Irenu, která ve hře představuje stěžejní postavu zápletky. Otec je nucen jednoho dne odcestovat do Říma na služební cestu a žádá, aby jej dcery následovaly. Irena je z jeho návrhu nešťastná a touží, z neznámých důvodů, zůstat v Paříži. Otec tuší, že se Irena zamilovala a nutí ji při hádce k doznání. Mladá žena ve stresující situaci úskočně vysloví jméno vzdáleného bratrance a kamaráda Jacquese, který je do Ireny zamilován. Zmíněný muž je nakonec ochoten zalhat jejímu otci a situaci potvrdit.

Irena tedy zůstává i se sestrou v Paříži, přesto se však trápí, její láska zdá se být nešťastnou. Jacques se rozhodne jednat a zjišťuje, že se žena jeho srdce vídá s manželským párem Aiguines. Pojme nesprávné podezření, že se Irena zamilovala do ženatého muže, kterého se rozhodne konfrontovat. V hádce rozhovoru však záhy zjišťuje šokující pravdu. Nebyl to pan Aniguines, do kterého se Irena zamilovala, nýbrž jeho paní.

p. Aiguines „Není to jen muž, který může být nebezpečný pro ženu…v některých případech to může být také žena. Chápeš?“

Jacques „Žena?“

p. Aiguines „Ano.“

Jacques „Co mi to tu povídáš? Kvůli ženě odmítla Irena jet s otcem do Říma?“

[491] R. W. Kulturní kronika. Z Pařížských divadel. In: *Lidové noviny*, 1926, roč. 34, č. 152, s. 7.
[492] BRABEC, J., *Dějiny divadla IV*., s. 129-131.
[493] O. Š. M. Divadelní premiéry. V zajetí. In: *Rozpravy Aventina: Měsíční list pro kulturu, umění, kritiku a zvláště literaturu*, 1926-1927, roč. 2, č. 5, s. 58.

p. Aiguines „Ano.“

Jacques „Kvůli ženě pláče?“

p. Aiguines „Ano.“

Jacques „Jaká je tohle historie?“

p. Aiguines „To je historie, jakých je…ať si o tom muži myslí cokoli…Jedna z těch historií, kterým obyčejně nevěří, nebo kterým se jen usmívají, plni zájmu a shovívavosti.“[494]

Pan Aiguines si svou ženu vzal, přestože věděl, že je schopná milovat pouze ženy. Doufal, že se do něj manželka časem zamiluje. Manželský svazek zase umožnil paní Aiguines zázemí a morální jistotu. Bourdet zde ztvárnil situaci tehdejší doby, kdy dohodnuté sňatky nebyly ničím neobvyklým. Pan Aiguines dále při rozhovoru radí Jacquesovi, aby na svou lásku zapomněl a vyrazil na cesty po světě. Jacques se chystá poslechnout přítelova slova, avšak přijde láskou zničená Irena a žádá jej o sňatek. Láska, kterou Irena k ženě chová, je pro ni příliš nesnesitelná. Irena je v zajetí své lásky a uchyluje se proto k citovému chladu, který pro ni představuje bezpečný vztah s mužem. Jacques váhá, představa, že bude se svou milovanou je však silnější než racionální rozhodnutí úniku.

Příběh přeskakuje v čase a o rok později zavádí diváka do života manželského páru, kde se Irena pokouší vytvořit domov pro oba protagonisty, zejména nakupováním nejrůznějších věcí. Přes hromadění hmotných statků je Jacques nešťastný, což není s podivem, protože je to opětovaná láska, která mu v životě chybí. Pokusí se dokonce navázat vztah s milenkou z minulosti, aby přiměl Irenu k žárlivosti. Jeho strategie jsou však marné, manželka zůstává lhostejnou, přestože se povahu svých citů snaží skrývat. Žena nerada Jacquesovi ubližuje. Děj eskaluje a do života páru se znovu připlete paní Aiguines, která se po roce s manželem rozvedla, patrně je také nemocná a usiluje o to, získat Irenu zpátky. Během poslední scény jsou Ireně do bytu doručeny modré fialky a ona znovu podléhá svým citům. Od Jacquese odchází ke své milence.

Modré fialky jsou během celé hry symbolem přítomnosti paní Aiguines v Irenině životě. Na začátku představují tajuplný dar, na konci symbolizují nezlomný cit. Z archivních záznamů se také dochovala fotografie s Annou Sedláčkovou v hlavní roli, jak si květiny zamilovaně tiskne k hrudi.[495] Bourdetovo dílo je celkově nabité symbolismem. Pointa děje spočívá v tom, že ve hře se ve skutečnosti nevyskytuje žádná konkrétní scéna mezi zamilovanými. Vztah obou

[494] Národní divadlo, V Zajetí (činohra), sign. č. r 5518, s. 68.
[495] Viz obrazová příloha č. 11.

žen je něčím, co pro diváka zůstává skryté. Chování Ireny a jejího okolí a symbolika daru jsou stopami této zdánlivě neviditelné, atmosféricky zhmotněné lásky. Zobrazují utrápený život ve stínech. Snad i proto, že dílo explicitně nezobrazuje scény mezi ženami, mohlo být po tři roky hráno, bez horší kritiky. V žalu muže na druhé straně, který si vzal ženu, jejíž city nelze přeměnit, uzdravit, nacházíme i varování a výtku směrem ke společnosti. Jacques ztratil s Irenou pouhý rok, pan Aiguines se svou ženou celý život. O kolik snazší by i pro tyto postavy bylo, kdyby láska mezi osobami stejného pohlaví byla společností přijímána, snad by ulehčila i smíření z neopětovaných citů.

7.2 Ferdinand Bruckner: Choroby mládí (1930)

V roce 1930 byla do časopisu *Lumír* napsána recenze na hru *Choroby mládí*[496] od rakouského spisovatele Ferdinanda Brucknera.[497] Premiéra činohry proběhla v Intimním divadle v Praze.[498] Hanuš Jelínek, český esejista a divadelní kritik, si neodpustil příkrou kritiku k obsahu díla, podobně jako řada dalších recenzentů té doby.[499] Činohru, která pojednává o mladé generaci německých studentů medicíny 20. let 20. století, označil za pornografickou, perversní, promiskuitní a hrubou. „*Dát se vydržovat svou milenkou je v tomto prostředí věc naprosto nezávadná a lesbická láska zdá se tu být něčím docela všedním a přirozeným. Končí to sebevraždou a vraždou z vilnosti*.“[500] Zobrazované obscénnosti nezmírnilo dle Jelínka ani úsilí herců Intimního divadla. Hru neváhal přirovnat k dílům německého expresionisty Franka Wedekinda, který byl ve své době obžalován z rozmnožování pornografické, sadistické a obscénní literatury.[501]

K Wedekindovu dílu je hra přirovnávána i v listu *České osvěty*, kde bylo vyjádřeno pohoršení nad zvráceným životem německé mládeže. Dílo dle listu rozhodně neodpovídalo českým poměrům.[502] Podobně také v dalších listech je Brucknerova hra hodnocena jako

[496] V německém originále známá jako Krankheit der Jugend. V českém znění také známá pod názvem Nemoci mládí.
[497] Jedná se o pseudonym rakousko-německého autora Theodora Taggera.
[498] Zde čerpáme z digitalizované archivní verze, se DILIA, Bruckner, Ferdinand. Choroby mládí (Krankheit der Jugend), překl. Achab Heidler, žánr: drama.
[499] Hanuš Jelínek (1878-1944). Český básník, esejista, divadelní kritik a překladatel z francouzského jazyka. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Hanu%C5%A1_Jel%C3%ADnek. [cit. 2024-05-16].
[500] JELÍNEK, Hanuš. Divadlo: Francouzští herci v Praze. In: *Lumír*, 1930, roč. 56, č. 5, s. 276.
[501] Podle jiného recenzenta dílo šokovalo řadu dalších kritiků. Ve stejné době se hrálo i druhé dílo Brucknera s názvem Zločinci, které získalo poněkud lepší ohlasy. Např: J. H. Ferdinand Bruckner: Zločinci. In: *Venkov*, 1930, roč. 25, č. 20, s. 5.
[502] Z repertoáru stálých scén. In: *Česká osvěta: list věnovaný zájmům veřejného knihovnictví a organisazi lidového vzdělání*. r. 1930-1931, roč. 27. č. 7, s. 366.

divadelní kus, kterého mohlo být české publikum ušetřeno. Podle autorů vypovídá o krizi německého dramatu, kdy divadelní úspěch měl čerpat ze senzacechtivosti po erotických a pohlavně úchylných tématech.[503]

Na hru se naopak, přes negativní pražské recenze, snažil nalákat moravský týdeník *Bezručův kraj*. „*Pražská premiéra této hry byla významnou uměleckou událostí, neboť jí předcházely ohromné úspěchy v Berlíně a v Paříži, provázené zajímavým sporem o to, kdo se asi skrývá pod pseudonymem Bruckner*.“[504]

V činohře vystupuje sedm postav, čtyři muži a tři ženy. Divák se setkává s postavou Desireé, mladé hraběnky, která je studentkou medicíny. Desireé je zamilovaná do Marie a zároveň udržuje vztah s Frederem. Láska Desireé k Frederovi je zde popsána jako vyprchaná. Marie je taktéž studentka medicíny, která udržuje vztah s Petrelem a plánuje s ním svatbu, zároveň však také miluje Desireé. Láska Marie k Petrelovi se jeví jako dívčina jistota, láska k Desireé jako životní komplikace, bez ohledu na city. Petrel je mladý spisovatel, který se nechává vydržovat Marií a navazuje intimní vztah s Iréne, jinou studentkou medicíny. Na scéně se objevuje také služebná Lucy, která je bezhlavě zamilovaná do bezcharakterního Fredera. Síť volnějších milostných vztahů postačovala k tomu, aby podle slov recenzí pobouřila nejednoho diváka. Pro tuto práci je důležité, že představení zobrazovalo lesbický vztah dvou žen na sklonku 20. let 20. století, kterému zde budeme věnovat hlubší pozornost.

7.2.1 Desireé a Marie

Vztah Desireé a Marie (Marion) je od prvního dějství intimní a komplikovaný. Obě ženy jsou zadané. Desireé chodí s Frederem, kterého dle svých slov kdysi dávno milovala. Byl prvním člověkem, se kterým navázala sexuální poměr. Náklonost k němu však během vztahu ze strany Desireé vyprchala. Desireé navíc správně tuší, že ji Freder podvádí se služebnou Lucy, ale je jí to lhostejné. Marie je zase zasnoubená s mladým spisovatelem Petrelem, kterého přezdívá „*chlapeček*“. Ráda jej rozmazluje a kupuje mu věci. Desireé ani Marii tyto skutečnosti nebrání v udržování jejich vlastního důvěrného vztahu.

Desireé nežárlí na Fredera, avšak na Marii ano. Láska k druhé milence je zobrazována jako opravdová, taková, která ji připomíná dětství, a při vzájemných dialozích se neváhá

[503] -ES. Divadlo: Choroby mládí. In: *Zvon: týdeník beletristický a literární majetek družstva spisovatelského*, 1930, roč. 30, č. 23, s. 323.; -Ež-. Divadlo a hudba: Ferdinand Bruckner. In: *Čech: politický týdeník katolický*, 1931, roč. 56, č. 276, s. 6.; A. V. Divadlo. Sexus necans. In: *Československá republika. Pražské noviny*, 1930, roč. 251, č. 20, s. 6.

[504] KADLEC, Václav. Pražské Intimní divadlo do Moravské Ostravy. In: *Nový Bezručův kraj*, r. 1930, roč. 4, č. 8, s. 4.

cynicky vysmívat jejímu milenci Petrelovi. Postava Desireé v sobě nese prvky tragédie. V sedmnácti utekla z domu kvůli přísnému otci, který nechodil pro ránu daleko, a věčně nepřítomné matce. Přestože na dětství vzpomíná hořko-sladce, bylo pro ni i dobou bezstarostnosti. Při rozhovoru s Marion neváhá konstatovat, že každý člověk by se měl v sedmnácti letech zastřelit a že přemýšlí o sebevraždě. Marie je naopak zobrazována jako pořádkumilovná, uspořádaná žena.

Desireé je přes útěk z domu dobře finančně zabezpečená. Přes veškerou žárlivost dokonce v momentě, kdy Marii přišla do bytu zásilka v podobě rokokového psacího stolu pro Petrela, je to Desireé, která nechává své milované v obálce peníze. Marie je nepřijme a dochází k drobnému konfliktu. Snad i hmotným darem se Desireé pokouší získat převahu nad Mariiným milencem.

„Marie: (Chce zahodit obálku, všimne si peněz. Překvapeně k Desirée:) To je od tebe?
Desirée: (Vrhne se jí kolem krku.) Marion! Jsi vážně pitomá, viď. (Líbá ji.) Nemůžeš to přijmout, protože jsi zamilovaná do muže? Dám si na tebe pozor.
Marie: Zbláznila ses?
Desirée: Ano, zbláznila, protože také miluji -- ale tebe!
Marie: Pusť mě!
Desirée: (Vášnivě ji líbá.) Jen my ženy si můžeme navzájem pomoct.;
Marie: Pusť!
Desirée: (V divokém smíchu.) Nepustím. Nedám tě! Slib mi.“[505]

Záhy se Marie dozví, že Petrel, se kterým si i přes vztah s Desireé, plánovala svatbu a společný život, sám chová milostné city k Iréne. Druhá žena jeho city opětuje a Petrel od Marie utíká. Marie propadá zoufalství. V Brucknerově díle se Marie stává nešťastnou, ale nikoliv z opravdové lásky, kterou by chovala k Petrelovi, ale právě z toho důvodu, že lpěla na vztahu a člověku, kterého doopravdy nemilovala. Milenec pouze patřil do její ideální představy o dobrém a slušném životě. Tato představa se jí rozpadla poté, co zjistila, že Petrel je zamilován do jiné. Do jejího uspořádaného života záhy proniknul chaos. Nevydařený vztah s milencem nicméně dává nový prostor pro milostný vztah s Desireé. Druhé dějství nás proto zavádí do scény, kdy spolu dvě ženy zamilovaně tančí v obývacím pokoji při hudbě znějící z gramofonu.

[505] DILIA, Choroby mládí (Krankheit der Jugend), s. 6.

„Desirée: Nebuď tak toporná v zádech a uvolni se v bocích...

Marie: To se ti lehko řekne.

Desirée: To chce studené sprchy, masáž a každé ráno švédskou gymnastiku

Marie: Na to mám tak akorát čas!

Desirée: Na to si musíš najít čas! Hodinovým tréningem se zbavíš tisíce zbytečných myšlenek. (Směje se.) Zase jsi mi šlápla na nohu!

Marie: Už zase?

Desirée: Tobě ale prominu cokoli!

Marie: Ještě mě miluješ?

Desirée: Ty hloupá...“[506]

Na díle Brucknera, předvedeném v českém divadle, je pozoruhodné to, že se nepokouší vysvětlit důvody existence intimního vztahu dvou žen. Zejména i kvůli tomu si v té době vysloužil kritiku. Vztah Desireé a Marie existuje zkrátka proto, že mezi sebou obě chovají milostné city i fyzickou přitažlivost. Hra nepátrá po vědeckém vysvětlení takové lásky. Naopak najdeme i narážku na výsměch směrem k odborníkům, kteří mají snahu homosexualitu vysvětlovat ve svých teoriích. „*Dokonce sama věda zhola nic neví, jenom se pídí po důkazech*.“[507]

Neznamená to však, že i takto zobrazovaný vztah v sobě nenesl problémy týkající se lidského života. Marie stále myslí na zradu Fredera a pomstu jeho milence Iréne. To Desireé špatně nese. Mstu nakonec uskuteční, když přiváže Iréne za její dlouhé rusé vlasy k topení, čímž vyděsí tím i Petrela. Po tomto drsném žertu u ní dochází ke zklidnění.

Desireé na druhé straně, i přes vztah s Marií, bojuje s depresemi a myšlenkami na sebevraždu. Neklid se zákonitě promítá do společného života s Marií. Po pouhém týdnu idylického vztahu se u Desireé projevuje nevyzpytatelná náladovost. Záhy své vlastní štěstí ze vztahu sabotuje. Například se Marii pokoušela dohodit Fredera, dělala si legraci z Mariiny stálosti a nazývala ji svým „*manžílkem*.“ Nebyla schopná žít v klidném vztahu.

Konflikt mezi ženami graduje v momentě, kdy se Desireé spontánně rozhodla vyrazit večer z domu, za účelem prostituce. Nešťastná a ustaraná Marie sebere své milé klíče od domu a ta se uraženě zamkne ve svém vlastním pokoji. Ticho v místnosti Marii znervózní, ocitá se v bodě, kdy by své milence raději povolila její výstřelky, než žila v podezřelém mlčení. Ke

[506] DILIA, Choroby mládí (Krankheit der Jugend), s. 22.
[507] Tamtéž, s. 17.

zdánlivé úlevě nakonec malátná Desireé vyjde z pokoje. Marie ji něžně ukládá zpět do postele, aniž by tušila, že Desireé v zamčeném pokoji vypila sklenici rozpuštěného veronalu.[508]

„*Desirée: Podívej se mi do očí.*
Marie: (Podpírá ji.) Pojď!
Desirée: Máš strašně krásné oči!
Marie: (Odnáší ji.) A teď budeš hezky spinkat.
Desirée: Má krásná Marion! (Náhle ji prudce obejme.) Odpusť mi to!!!
Marie: Zůstanu s tebou, dokud neusneš.... (Ukládá ji na lůžko.)
(Slyšíme Marii z pokoje Desirée.) Leží se ti dobře?
Desirée: (Z pokoje, slabě.) Moc dobře. Miluji tě, Marion!
Marie: Zhasnu světlo. (Zhasne.) Hajinkej, maličká....
Desirée: Mi – lu - ji ... tě ...!
Marie: Spíš?“[509]

Drogu ji v minulosti poskytl sám Freder a Desireé umírá. Bezcharakterní Freder, který mezitím stihl vstoupit na scénu se Marii vysmívá a činí ji nevhodné návrhy. Poté, co se Marie přesvědčí o smrti své milé ji přestane záležet na vlastním životě. V závěru scény je to samotná zlomená žena, která prosí Fredera, jenž se ji hnusí, aby ji zavraždil. Míní tím však pravděpodobně, aby se s ní vyspal. Po smrti Desireé ji na ničem nezáleží, ani na jejím vlastním těle. Francouzské dílo opět deklarovalo to, že lesbická láska nemohla existovat šťastně a samostatně. Vždy je do ní přimícháván mužský element a nutně musí skončit tragédií.

7.3 Christa Winsloe: Děvčata v uniformě (1931-1940)

Dílo *Děvčata v uniformě* od německo-maďarské spisovatelky a sochařky Christy Winsloe se do českého prostoru dostalo prostřednictvím několika zpracování. Winsloe původně napsala dílo jako divadelní hru, která byla hrána v roce 1930 pod názvem *Včera a dnes* (Gestern und Heute), ačkoliv její původní název byl *Rytíř Nérestan* (Ritter Nérestan) s odkazem na roli,

[508] Během první poloviny 20. století se lék užíval jako hypnotikum na spaní, nebo tlumení bolesti. Odborné označení léku Barbital. Název Veronal se používal pro komerční použití podle italského města Verona. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Barbital. [cit. 2024-05-16].
[509] DILIA, Choroby mládí (Krankheit der Jugend), s. 47.

kterou v divadelní hře sehrála při školním představení hlavní postava Manuela.[510] Od října roku 1933 bylo divadelní představení hráno poprvé také ve Švandově divadle v Praze.[511]

Na základě úspěchu divadelní hry byl v Německu v roce 1931 natočen černobílý film s názvem *Děvčata v uniformě*, který režírovala Leontine Sagan,[512] ve spolupráci se samotnou autorkou Christou Winsloe. Film u nás byl uveden dokonce dříve než původní divadelní hra, a to v březnu roku 1932. Celé jeho obsazení tvoří pouze ženy a dívky.[513] Referenci na filmové zpracování nalezne čtenář této práce také v dopise Miroslavy K. z roku 1934, kde mladá dívka s odkazem na pokus o sebevraždu hlavní postavy vyjádřila tragiku své lásky.[514]

Autorka Christa Winsloe po těchto inscenacích nakonec napsala i román, který vyšel záhy v roce 1933, pravděpodobně kvůli kritice, která ji vytýkala, že ve filmu nebyla natolik zdůrazněna problematika lesbické lásky. Knihu si mohl česky rozumějící čtenář přečíst poprvé v roce 1937, kdy vyšla v pražském nakladatelství pod názvem *Manuela: Román o děvčatech v uniformě*.[515]

Srovnání divadelního představení a černobílého filmu učinil Vladimír Vávra[516] v časopise *Hlas*, záhy po uvedení divadelní hry v listopadu roku 1933.[517] Podle Vávrových slov hra zavedla diváka do světa tehdejší současnosti. Zobrazovala, pod vedením upjatých učitelek, konzervativní svět pruské internátní školy pro dívky. Pouze jedna učitelka představovala v kolektivu výjimku. Mladá a dívkami zbožňovaná vyučující, slečna Elisabeth von Bernburg, která se jako jediná snažila k dívkám, i přes zákazy vedení, chovat vlídněji a zasazovala se o to, aby svěřenkyním, stýskajícím si po domově, ulehčila v jejich smutku po odloučení. V rámci tohoto prostředí se poté rozvíjí druhý hlavní motiv, a to láska mezi svěřenkyní a učitelkou.

---

[510] COLVIN, Sarah. Winsloe, Christa. In: ALDRICH, Robert. WOTHERSPOON, Garry. *Who's Who in Gay and Lesbian History: From Antiquity to the Mid-Twentieth Century*. London: Routledge, Taylor & Francis e-Library, 2005. s. 579-580.

[511] Víme tak na základě recenze Vladimíra Vávry. Viz: VÁVRA, Vladimír. Děvčata v uniformě. In: *Nový hlas*, r. 1933, roč. 2, č. 11, s. 163-165.; Kratší recenze na pouze na film také viz: VÁVRA, Vladimír. Dva filmy. In: *Hlas: list sexuální menšiny* 1932, roč. 2, č. 6, s. 91-92.

[512] Leontine Sagan (1889-1974). Rakouská, maďarská režisérka a herečka. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Leontine_Sagan [cit. 2024-05-16].

[513] Dnešnímu čtenáři bude snad bližší stejnojmenné, již barevné přepracování tohoto filmu z roku 1958, kde si hlavní roli zahrála R. Schneider. Pro srovnání: MAYER, Veronika. Lesbian Classics in Germany? A Film Historical Analysis of Mädchen in Uniform (1931 and 1958). In: *Journal of Lesbian Studies*, 2012, Vol. 16, Issue 3. ISSN 1540-3548.

[514] Miroslava K. a Olga H. (1938-1939). MZA v Brně, Hp II 196/39.

[515] Knihu přeložil jistý J. Vincentík, o kterém se nepodařilo dohledat další informace. Viz: FOCH, Václav. Bibliografický katalog Československé republiky. Praha: Národní a universitní knihovna v Praze, 1938. s. 293.; WINSLOE, Christa. *Manuela: Román o děvčatech v uniformě*. Praha: Ladislav Kuncíř, 1940.

[516] Vladimír Vávra (1924-2005). Český básník a prozaik. Dostupné z: https://www.databazeknih.cz/vydane-knihy/vladimir-vavra-103362. [cit. 2024-05-16].

[517] VÁVRA, V., *Děvčata v uniformě*, s. 163-165.

7.3.1 Manuela a slečna von Bernburg

Do internátu přijíždí dívka Manuela von Meinhard, které zemřela matka a jež se záhy do slečny von Bernburg zamiluje. Stěžejní je poté scéna, kdy dívky odehrají divadlo a poté jim je výjimečně povolena volnější večerní zábava. Manuela, stále v přestrojení za mužskou postavu rytíře, po vypití notné dávky punče, vykřičí svou lásku k učitelce mezi překvapené obecenstvo. Doznání způsobí skandál. V divadelní hře dochází poté k tomu, že je Manuela od ostatních dívek izolována a slečna von Bernburg s ní přerušuje jakýkoliv kontakt. Zničená dívka poté nevidí jiné východisko než spáchat sebevraždu skokem z okna penzionátu. Představená ústavu je s tímto činem spokojena, protože se zbavila narušujícího elementu svého konzervativního světa. Smrt Manuely je oficiálně předložena jako nešťastná náhoda.

Recenzent Vladimír Vávra v rámci českého představení zhodnotil hru jako jednu z nejlepších, kterou kdy Švandovo divadlo odehrálo. Recenzent si pochvaloval herecké výkony, dramatičnost i tragédii díla, nicméně sebevraždu zde nevnímal jako nezbytně nutnou. Jediný závažnější problém poté viděl v obsazení slečny von Bernburg, kterou odehrála Ema Švandová. Hereččin vzhled a chování zcela neodpovídalo tomu, co mělo být v díle zdůrazněno. Švandová působila podle Vávry více jako postarší matka než mladá progresivní učitelka, jejíž zájem o Manuelu měl být více zahalen tajemstvím, aby dodal prostor pro možnost ukázání lesbické intimity. Podle dochovaných dobových fotografií je rozdíl mezi divadelním a filmovým ztvárněním učitelky, kterou ve filmu představuje Dorothea Wieck, také více znatelný. Díky divadelnímu obsazení se také podle recenzenta Vávry dochovaly v českém tisku recenze, které se motiv lesbické lásky snažily opět bagatelizovat, nebo jej kritizovaly.[518]

Naopak jako nejlepší výkon Vávra zhodnotil roli Manuely v podání Míly Mellanové, jejíž výkon byl s postavami z vídeňského divadla a německého filmu srovnatelný. „*Její podání stupňovalo se průběhem večera k nejdokonalejším vrcholům herectví: nejkrásnější a nejpropracovanější byly scény výjevu, kdy vyzradí svou lásku, a zvláště její rozchod s učitelkou*.“[519]

V tomto ohledu je to poté film, kde herecké obsazení koresponduje s motivem lesbické lásky mnohem lépe. Do role slečny von Bernburg byla režisérkou Saganovou obsazena Dorothea Wieck. Filmové zpracování obsahuje stejnou zápletku jako divadelní hra, děj je velmi podobný, přestože obě zpracování musela počítat s vynecháním scén či škrty ve scénářích. Film, na rozdíl od divadla, kupodivu neskončil tragicky. Manuela se sice pokusila o sebevraždu,

[518] Autor se nevyjádřil konkrétněji, tyto recenze se nepodařilo nalézt. VÁVRA, V., *Děvčata v uniformě*, 163-165.
[519] Tamtéž, s. 165.

ale díky včasnému zásahu svých ustaraných a laskavých spolužaček a šťastné úlevě slečny von Bernburg, je od aktu zachráněna a pouze omdlívá. Recenzent Vladimír Vávra s filmem díky tomu nebyl zcela spokojen. Měl také pocit, že se film nevyjadřuje na přímo lesbické téma, ale spíše vyzdvihuje problematiku druhou, a to konzervativní život v internátu s téměř vojenskou pruskou výchovou. V tomto lze s Vávrou polemizovat. Ačkoliv dnes nemůžeme logicky porovnat divadelní představení s filmem, původní černobílý snímek se dochoval a nutno podotknout, že to, co Vávra vnímá jako nepřímé symbolické výjevy, lze však také hodnotit jako ticho, které vytvořilo prostor pro intimitu a tajemnost vztahu mezi slečnou von Bernburg a Manuelou. Ostatně nejednoznačné chování slečny von Bernburg potvrzuje i scéna, kdy si dívky v kolektivu o učitelce povídají: „*Je zvláštní ta Berneburga, člověk totiž nikdy neví, jak to ona myslí*.“[520] Slečna von Bernburg se navíc chová k Manuele o poznání vlídněji než k jiným dívkám.

7.4 Lída Merlínová: Alfa a Omega: Moderní Robinsonky (1932-1933)

Česká spisovatelka a tanečnice Lída Merlínová napsala společně se svým tehdejším manželem, hudebním skladatelem Ivem Miličem divadelní hru s názvem *Alfa a Omega: Moderní Robinsonky*.[521] Dílo se hrálo během začátku třicátých let v Národním divadle v Brně a v Olomouci.[522]

Na hru se v časopisech z roku 1932 sešly veskrze pozitivní pozvánky a recenze, které dílo s homosexualitou žen nijak nespojovaly, naopak si chválily hudbu, humor i herecké provedení.[523] Alfa a Omega totiž mezi sebou explicitně nenavazují žádný intimní vztah. Naopak, obě jsou heterosexuální, avšak každá svůj úděl ženy cítí jinak. V postavě Omegy lze nalézt autorčin queer podpis, přestože by to tak původně nemusela zamýšlet.

Běžný divák by si toho snad ani nevšimnul, dokud nebyla opereta uvedena na premiéře i v olomouckém divadle v roce 1933. V mezičase dějství byla vyjmenována literární práce autorky se zmínkou, že Merlínová píše i pro *Nový* Hlas: List pro sexuální reformu, a *Hlas*. Pro Merlínovou to byla trapná situace, protože uvaděčům tyto informace o sobě neposkytla a jak sama přiznala, udržovala je spíše v bezpečné tichosti. Po těchto zprávách vzrostl v Olomouci

[520] *Děvčata v uniformě* [Mädchen in Uniform] [film]. Režie Leontine SAGAN. Německá říše, 1931. [min 06:46].
[521] Institut umění, Divadelní ústav v Praze, Merlínová, Lída, Milič, Ivo, *Alfa a Omega, moderní Robinsonky Parodistický hudební sketch o 3 dějstvích*, Olomouc: Vl. n., [19--] P 5229.
[522] Seznam homoerotické literatury: A) Divadelní hry. In: *Nový hlas*, r. 1933, roč. 2, č. 5. s. 74.; V Olomouci měla hra premiéru v říjnu v roce 1932, viz: *Moravský večerník*, r. 1932, roč. 11, č. 245, s. 4.
[523] HfK. Kultura. Alfa a Omega. In: *Moravský večerník*, 1932, roč. 11, č. 240, s. 4.; Popis hry s fotografií manželů, viz: Brněnská hvězda. In: *Hvězda československých paní a dívek*, 1932, roč. 7, č. 40, s. 19.

dokonce o dané časopisy zájem. Autorka zároveň čelila první kritice na své dílo v *Moravském deníku* z roku 1932. Neznámý autor se k samotné Merlínové vyjádřil takto:

„*Má smysl pro jevištní účin, nasazuje vtip ve vhodných momentech, dovede své operetní figurky pěkně oživiti, i když mnohdy naráží na ošuntělý již problém profesorských karikatur, nesympatické a pro zdravě založeného [sic!] člověka nechutné a odporné vzněty inversních lásek.*“[524] Recenzent si také neodpustil poznámku, že se téma díla nehodí pro mládí libretistky a její krátkou životní zkušenost.

Merlínové se takové vyjádření pochopitelně osobně dotklo do té míry, že se k němu vyjádřila právě v časopise *Nový Hlas*, přičemž se ironicky zeptala, zda musí dříve zestárnout, aby mohla o těchto tématech psát. Čtenářům časopisu autorka vysvětlila, že její postava Gigola je sice zženštilá, avšak nemusí být nutně homosexuální, a že Omega odmítá muže, pouze do té chvíle, kdy nerozvážné chlapce vystřídá setkání se zcestovalým, starším Kapitánem a na závěr dodává:

„*Neříkám že jemný a informovaný pozorovatel s bohatou a tendenční fantasií zde nenajde mnoho napověděného a zcela nevysloveného, ale pan referent „Abs“ rozhodně není z těchto, a upřímně by mne zajímalo, co si vůbec pod „inversní láskou“ představuje. Myslím si ale, že i kdyby se o inversi v mé hře mluvilo na plná ústa, že by to nemuselo být naprosto „nechutné“ a odporné pro zdravě založeného člověka“, snad jen zvláštní a zajímavé. Jak dlouho si ještě bude domýšleti jistý druh úzkoprsých lidí, že inversní lidé jsou méněcenní?!*“[525]

Ve skutečnosti se tedy více jednalo o parodistický hudební skeč o třech dějstvích, do kterého si autorka dovolila zakomponovat své názory na chování žen a jejich postavení ve společnosti. Ke hře se dochovaly dva scénáře, prakticky totožné, s různými poznámkami od režisérů. Vzhledem k tomu, že se jednalo o hru předváděnou před publikem, ze scénáře se dozvídáme o podobě kulis a zvuků linoucích se z gramofonu. Scenérie zavedla diváka, dnes čtenáře, do situace pádu a ztroskotání letadla na neznámém tropickém ostrově, na kterém se odehrává první dějství. Druhé dějství rozvíjí situaci na ostrově a třetí vysvobozuje ztroskotance za pomocí příjezdu lodě bodrého kapitána, zrovna v momentě, kdy nebohé přeživší zajmou kanibalové. Textová předloha obsahuje seznam postav a jejich popis, včetně charakterových vlastností.

Alfa měla podle scénáře představovat stoprocentně typ „*ženské ženy včerejška*“,[526] unylá, sladká, sentimentální, přelhávajíce jiné i sebe. Takový typ ženy měl postrádat

[524] K. T. Sloupec kultury: Z olomoucké operety. In: *Moravský deník*, 1933, roč. 28, č. 88, s. 3.
[525] L. M. Pan kritik a Alfa a Omega. In: *Nový hlas*, 1933, roč. 2, č. 7-8., s. 105.
[526] Institut umění, Merlínová, L., Milič, I., *Alfa a Omega*, s. 2.

objektivitu, logické uvažování a měl být ovládán svými city. Před muži měla předstírat cudnost a nezájem o sexualitu, avšak ve skutečnosti tomu bylo naopak.

Omega měla oproti Alfě být ženou současnosti, představuje ve hře takový její opak. Podle scénáristů byla inteligentní a objektivní, nezatížena sentimentalitou a přehnanou přecitlivělostí. Postava měla být cynická, avšak kamarádská, velmi hezká a zároveň však „*pomužtělá*“. To ji však nebrání od udržování styků s muži, které vnímala maximálně jako sexuální objekty, do doby, než potkala dobrodružného Kapitána.

Vedle těchto hlavních postav se zde objevují další ženské postavy. Vzdělaná žena, doktorka medicíny, představuje mezičlánek mezi Alfou a Omegou. Baví ji sexuální dobrodružství, jako Alfu, a zároveň se libuje v chytrých diskusích, jako Omega. Má také dceru, pojmenovanou ve hře jako „Naivka“, kterou si scénáristi představují takto: *jest typ rozkošného ženského blbouška bez atomu inteligence*.“[527] Ze zástupců mužského pokolení zde vystupuje postava Gigola, který představuje mladého, sličného, avšak zároveň unaveného a degenerovaného snoba. Další postavou je profesor algebry, který upřednostňuje vědu do té míry, že je nepoužitelná pro praktický život. Ve hře vystupuje také redaktor, starší muž s hroší kůží, který by se zároveň rád stal velkým básníkem a Letec, muž sportovního a beztarostného typu. V závěru se čtenář setká i s postavou Kapitána, zcestovalého zkušeného mořeplavce, který ztroskotance zachrání. Nutno říct, že manželé přidali do hry ještě postavy „*číšníka-negra a maličkého pikola*“, které měly ve hře představovat, dle scénáře „*komické figurky*“, s dobovou, viditelně notnou dávkou rasismu. Objevují se v závěru díla.[528]

7.4.1 Omega

Merlínová nebyla naivní. Kdyby na divadelní scénu uvedla hru, která by otevřeně demonstrovala homosexuální vztah jakéhokoliv druhu, musela by sama čelit zřejmě nechtěné kritice, které se nakonec i v díle takového charakteru nevyhnula a snad by na ní, přestože byla vdaná, mohl padnout stín podezření v souvislosti s kriminalizací homosexuality.

Skutečností, která mohla diváky té doby šokovat, je tedy samotná postava Omegy. Žena je na rozdíl od svého protějšku Alfy nebojácná a inteligentní. Na pustém ostrově se nezřídka uměla chopit velení. Neohroženě si dělá cynickou legraci z nástrah džungle a málokdy se nechává zaskočit nepříjemnými situacemi. Racionálně čelí všemožným překážkám. Legraci si také tropí i ze svých potencionálních nápadníků, kterými jsou Gigolo i Letec. Jsou to muži,

[527] Institut umění, Merlínová, L., Milič, I., *Alfa a Omega*, s. 2.
[528] Tamtéž.

kteří Omeze nabízejí ochranu, péči, avšak i přes její schopnosti se nezdráhají ženu poučovat. Všestranně nadané Omeze přeci jenom chybí jedna dovednost, a tou je vaření. Jako kdyby nemohla existovat žena, která dovede zároveň připravit chutný pokrm a stejně dobře ulovit rybu. Merlínová postavy pravděpodobně pro komickou a dramatickou vsuvku naschvál zasadila do dobových stereotypů. Pomužštěná Omega zkrátka do kuchyně nepatří. Jediný muž, který Omegu zaujme na konci díla, je Kapitán. Nápadník je vykreslen jako cestovatel, který má ve všech koutech světa řadu milenek, žije tedy nezávislý a ničím nespoutaný život. Svobodný a otevřený vztah s ním uzavírá i Omega s vidinou získání stejné nezávislosti a životního dobrodružství.

Mezi kontrastními postavami Alfou a Omegou však přeci jen panuje jistá přitažlivost. Nakonec se obě rozhodly odjet na pustý ostrov společně. Omega za účelem duchovního rozjímání, Alfa se zlomeným srdcem za účelem sebevraždy, na kterou však nemá odvahu. Jak Merlínová sama napsala pro *Nový Hlas*, snad toto jsou nevyslovené náznaky queer postav, které si čtenář může k postavám dosadit. Ženy mohly být potenciálními milenkami, stejně jako dobrými přítelkyněmi.

> „*Omega: Nebudete-li trochu sympatičtější, pozvu na náš ostrov kanibaly…*
> *Alfa: /si zakrývá uši/ Hrůza!*
> *Omega: a z výšky palmy ságové s požitkem budu přihlížeti lidožroutským hodům.*
> *Alfa: To byste přece neudělala. /Vezme ji kolem krku./ Poslyšte Omego, proč se vlastně pořád hádáme?*
> *Omega: Za prvé: Protože jsme ženy. Za druhé, protože máme pusy, jichž energii a universálnost nikdo nemůže použíti z absolutního nedostatku bělochů mužského pohlaví na tomto zatraceném ostrově. A za třetí: Protože jest to to jediné, co tu můžeme vůbec dělat.*
> *Alfa: Já bych vás měla ráda, Omego, kdybyste nebyla tak pohoršlivě cynická a protivná.*
> *Omega: Ó Alfo, jak milovala bych vás, kdybyste nebyla tak nudná a stereotypní*.“[529]

[529] Institut umění, Merlínová, L., Milič, I., *Alfa a Omega*, s. 4-5.

7.5 Lillian Hellmanová: Hodina dětí/Vražedná lež (1935-1961)

Psychologické drama od americké autorky bylo českému publiku představeno poprvé v roce 1935 v podobě divadelní hry v režii Františka Salzera[530] a předvedeno mnohokrát v českých divadlech ve 30. a 40. letech 20. století. Premiéra hry proběhla patrně v Komorním divadle v Praze. Text do českého jazyka přeložil opět Vladimír Vendyš.[531] Od prosince 1936 byl poté uveden do českých kin i stejnojmenný americký film, natočený podle scénáře Lillian Hellman a zrežírován Williamem Wylerem.[532] Není bez zajímavosti, že v roce 1961 byl týmž režisérem natočen také remake filmu z roku 1936, známý pod českým názvem *Dětská hodinka*, kde hlavní role ztvárnily Audrey Hepburn a Shirley MacLaineová.[533]

Divadelní a filmová zpracování vyprávějí tentýž příběh, který však v divadelní hře, na rozdíl od filmového snímku z roku 1936, končí sebevraždou jedné z hlavních postav. Remake filmu z roku 1961 se držel divadelní předlohy včetně tragického konce. Rozdíl je zde zobrazen pouze ve způsobu sebevražedného aktu, nešťastná divadelní postava volí odchod ze světa zastřelením, filmová oběšením. Problematika lesbické lásky zde zaujímá jedno z ústředních témat dějové zápletky.

Příběh zavádí diváka do dívčího soukromého penzionátu, který si spolu otevřely dvě dobré přítelkyně a učitelky, Karen Wrightová a Marta Dobiová. Při premiéře divadelní hry v Komorním divadle v Praze postavu Marty ztvárnila Jaroslava Skorkovská. V roli Karen si zahrála Renáta Libertinová.[534] Takřka idylický chod školy však narušovala dívka Mary, která měla představovat rozmazlenou žačku a vnučku postarší dámy. Tato žena, stejně jako mnoho dalších, penzionát finančně podporovala. Mary pak během děje tropila nejrůznější naschvály učitelkám, ale i svým spolužačkám.

Jejím posledním kouskem byl poté útěk ze školy právě k její bohaté babičce, která svou svěřenkyni ráda rozmazlovala. Jako důvod útěku si Mary před babičkou vymyslela lež, a sice že učitelky spolu mají milostný poměr a navyprávěla ji nejrůznější příběhy, které však ve skutečnosti načerpala z erotické četby francouzského autora Théophila Gautiera.[535] Mary si také vynutila přísahu své kamarádky, aby ji ve lži podpořila. Šokovaná dáma výmyslům dívky

---

[530] František Salzer (1902-1974). Český režisér, herec, pedagog a překladatel. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Salzer [2024-06-01].
[531] Z Vendyšova překladu, který se dochoval v podobě strojopisné kopie čerpáme i v této práci. Institut umění, Divadelní ústav v Praze, Hellmann, Lilian, Hodina dětí (Vražedná lež), drama o třech dějstvích, překlad Vladimír Vendyš, Pardubice, Východočeské divadlo, r. 1944, s. 77.
[532] *Vražedná lež* [These Three] [film]. Režie William WYLER. USA, 1936.
[533] *Dětská hodinka* [The Children's Hour] [film]. Režie William WYLER. USA, 1961.
[534] Ot. F. Kulturní kronika, Z pražské činohry. In: *Lidové noviny*, 1935, roč. 43, č. 544, s. 9.
[535] V díle byl konkrétně zmíněn francouzský erotický román, který vyšel ve Francii již v roce 1835. GAUTIER, Théophile. Slečna de Maupin. Praha: B. Procházka, r. 1924.

slepě uvěřila, obvolala matky a chůvy ostatních svěřenkyň z penzionátu. Skandál se tak rozšířil mezi širší veřejnost velmi rychle a učitelky musely nechat školu zavřít. Problém však tkvěl v tom, že jedna z učitelek, Marta Dobiová ke Karen Wrightové chovala skutečné milostné city, které však měly navždy zůstat jejím vlastním tajemstvím.

Recenzent v roce 1935 zhodnotil lesbickou lásku jako smělé téma, které však ve své době podléhá na divadelní scéně senzacechtivosti. Oproti tomu připomíná soudobou prózu *Studna osamění*, kde byl dle něj dán větší důraz na sebemučivý rozbor hlavní postavy.[536] Znalý autor připomněl také autobiografické prvky lesbické lásky u francouzské autorky Sidonie-Gabrielle Colette.[537] V jiných pasážích se tentýž autor k lesbické lásce vyjádřil jako k utajované zrůdnosti. Recenzent se zde nicméně dotknul toho, na co upozorňovali ve své době i jiní. Lesbický vztah může být v divadlech a filmech představován pouze jako senzace. Divadelní představení může na rozdíl od knih postrádat hloubku a ubírat na komplexnosti tématu. Podle autora na rafinovanosti zápletky také ubral fakt, že homosexualita jedné z postav byla divákovi na první pohled zjevná již v prvním dějství.[538]

Další recenze se téhož roku objevila v časopise *Lumír*. Zde byl autor tématem zápletky značně pohoršen a rozezlen předváděním „*perversních, úchylných styků*.“[539] Autorka dle recenzenta ve svém díle přestřelila morální hranici, když vyšlo najevo, že jedna z učitelek je skutečně homosexuální a na konci kvůli tomu spáchala sebevraždu.

„*Zde zašla autorka, jinak skvěle ovládající povahopisnou stránku svého sujetu, dál, než bylo radno a vzbudila – aspoň v normálně cítící části posluchačstva – nepříjemný pocit odporu, který už nenapraví pozdní morální zadostiučinění oběma obětem zkaženého děcka a omezeného amerického puritánství*.“[540]

7.5.1 Marta

Lesbický vztah je v příběhu zobrazován skrze postavu Marty. První náznak její náklonosti k ženám se projevuje již v prvním dějství, kdy Marta žárlí na snoubence Karen jménem Joe. Je tomu tak zejména ve chvílích, kdy se Karen rozhovoří o svatbě. Joe se v penzionátu objevuje poměrně často, protože je lékařem a stará se o zdraví dívek. Žárlivost

[536] Myšleno již mnohokrát zmiňované dílo od Radclyffe Hall.
[537] Sidonie-Gabrielle Colette (1873-1954). ROBINSON, Christopher. Colette, Sidonie Gabrielle. In: ALDRICH, Robert. WOTHERSPOON, Garry. *Who's Who in Gay and Lesbian History: From Antiquity to the Mid-Twentieth Century*. London: Routledge, Taylor & Francis e-Library, 2005. s. 121-122.
[538] Ot. F., Kulturní kronika, Z pražské činohry, s. 9.
[539] JELÍNEK, Hanuš. Divadlo. In: *Lumír*, 1935-1936, roč. 62, č. 2, s. 128-129.
[540] Tamtéž.

Marty je v divadelní hře volbou slov vedena příměji, nežli film z roku 1936. Ve filmovém zpracování je náklonost Marty ke Karen jemně naznačována pouhými gesty a pro diváka snad hůře čitelnými pohledy. Marta očekávala, že léto stráví s druhou ženou o samotě u jezera, přítomnost muže však tento sen zakaluje.

Klíčový je poté v prvním dějství rozhovor Marty a její tety, bývalé divadelní herečky, která se rozhodla do penzionátu nastěhovat za záminkou pomoci, nicméně spíše využívá pohostinství své neteře a veškeré dění, včetně vedení penzionátu a výchovy dětí, neustále kritizuje. Marta se ji proto rozhodne jednoho dne navrhnout odjezd, což tetu urazí a neváhá si rýpnout do citlivého tématu, a tedy lásky Marty ke Karen.

> *„Marta /hlas prozrazuje napětí a její dřívější výraz dobrácké podrážděnosti je pryč. /:Vždyť mám Joa velice ráda a ty to víš.“*
> *„Mortarová: Karen máš ale raději – a ty to víš. A to je něco tak nepřirozeného, že nic nepřirozenějšího ani být nemůže. Ty je nemáš ráda pohromadě. A taková tys byla vždycky, už jako dítě. Když jsi měla nějakou malou kamarádku a ona měla ráda někoho jiného, vždycky ses vztekala. Měla by sis sehnat raději nějakého nápadníka – žena v tvých letech…“*[541]

Nařčením se Marta marně brání, snad jim i sama odmítá uvěřit a za své city se stydí. Rozhovor však zaslechnou žačky, které vše povědí Mary a ta strhne řetězec dalších událostí. Stud je zde projevem toho, jaký lesbická láska nese obraz ve společnosti. Ve hře se o ní mluví jako o věci zvrácené, těžko uvěřitelné, nemožné existence a zrůdnosti. Z náboženského hlediska také jako o hříšném poměru. Takto k lásce mezi ženami přistupují v ději všichni, k zoufání Marty, i její přítelkyně Karen. Po skandálu, způsobeném Mary, se penzionát ocitá v chudobě, ženám se nepodaří vyhrát ani soud, kde se přeli s babičkou Mary o urážce na cti. Během roku dokonce i Joe, snoubenec Karen, začne mít drobné pochyby o pravdivosti příběhu. S Karen se nakonec vzájemně rozejdou. Poté, co se o rozchodu Marta dozví, ze zoufalství se Karen ke svým skutečným citům přizná.

> *„Marta: Milovala jsem tě tak, jak to o mně říkali.*
> *Karen: Vždyť ty jsi blázen.*
> *Marta: Něco se mnou bylo vždycky. Vždycky – co se vůbec pamatuji. Ale nikdy jsem*

[541] *Vražedná lež* [These Three] [film]. Režie William WYLER. USA, 1936.

si to neuvědomila, až se stalo tohle.

Karen /teprve teď na ni poděšeně pohlédne/: Dej s tím pokoj!

Marta: Bojíš se to slyšet, ale já se bojím ještě víc.

Karen /zacpe si uši/: Nechci tě vůbec slyšet!

Marta: Dej si ty ruce z uší. Ty to slyšet musíš! Já už to déle nevydržím. Musím ti říci, jakou mám vlastně vinu.

Karen /rozvážně/: Žádnou vinu nemáš!

Marta: „To si říkám od toho večera, kdy jsme to slyšely od toho dítěte. A modlím se, abych tomu mohla uvěřit. A nemohu a nemohu. Je to zkrátka tady. Odkud se to vzalo, to já nevím. Ale milovala jsem tě opravdu. A miluji tě opravdu. Proti tvému sňatku jsem měla odpor, snad proto, že jsem po tobě toužila. Snad jsem po tobě toužila pořád. Snad jsem to ani nedovedla pojmenovat – snad se to vleče už od té doby, když jsem se s tebou seznámila…“[542]

Karen odmítá věřit slovům druhé ženy a pošle Martu, aby se z celé záležitosti vyspala. Odmítá se smířit se skutečností, protože kdyby tuto pravdu přijala, v jejích očí by se z blízké přítelkyně stalo monstrum pro své city a sexualitu. Marta odchází do jiné místnosti domu, ze které se krátce poté ozve zvuk výstřelu. Martě již není pomoci a zrovna v tuto chvíli vejde na scénu babička rozmazlené Mary s omluvou a přiznáním, že přišla na to, že její vnučka lhala. Nabízí Karen veřejnou omluvu a finanční podporu, ta nakonec bezduše přijímá, stále v šoku ze sebevraždy své kamarádky. Lesbická láska je zde představena jako skutečná nechtěná tragédie.

7.6 Jacquese Deval: Klub panen (1936)

Filmový snímek režiséra a scénáristy Jacquese Devala[543] měl premiéru ve Francii v červnu roku 1936.[544] Do českých kin byl poté uveden na podzim téhož roku. Melodramatické dílo s komediálními prvky slavilo podle dobových recenzí poměrně značný úspěch.

Zejména proto, že předvádělo na tehdejší dobu řadu odvážných témat, jako byla ženská touha v podobě mimomanželského vztahu, svobodné mateřství, nahota, problematika prostituce, zneužívání naivní mládeže a v neposlední řadě také lesbická láska. Celý tento výčet

[542] *Vražedná lež* [These Three] [film]. Režie William WYLER. USA, 1936.
[543] Jacques Deval (1895-1972). Francouzský dramatik, scénárista a režisér. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Jacques_Deval. [2024-06-06].
[544] *Klub panen* [Club de femmes] [film]. Režie Jacques DEVAL. Francie, 1936.

mohl být uměleckým i společenským rizikem. Pro francouzskou kinematografii, kde ještě stále nebylo uzákoněno volební právo žen, se jednalo o jedno z revolučních děl.

Režisér se v tvorbě měl podle recenzí inspirovat u zde již zmíněného díla s názvem *Děvčata v uniformě*. Podobně jako u německého snímku se v *Klubu panen* objevují pouze ženské postavy. Výjimku poté představuje milenec jedné z hlavních postav, a i tento se do penzionátu dostává v přestrojení za ženu. Stejné zůstává i prostředí dívčího penzionátu, ačkoliv oproti konzervativnímu Prusku má pařížský penzionát svá specifika, zejména co se týká svobodomyslnější výchovy dívek, které mohou z ústavu také mimo jiné dobrovolně odejít. Ústředních ženských témat, oproti *Děvčatům v uniformě*, které mimo výchovu zobrazovalo pouze lesbickou lásku svěřenkyně k učitelce, je zde o poznání více. Vzhledem k jejich obsahu je dílo také zaměřeno na starší generaci dívek. Zajímavé je, že například v sousedním Německu, ze kterého pochází *Děvčata v uniformě*, bylo francouzské dílo zakázáno pro své údajné zobrazování nemravnosti.

V českém prostředí byl film podle recenze z *Kinorevue* přijat s velkým očekáváním. Lesbická láska byla v recenzi poté komentována jako láska proti přírodě.[545]

V recenzi z *Kinorevue* byla lesbická láska komentována podobně a přijímaná jako tragédie bez šance na šťastný konec. [546]

Děj samotný diváka zavádí do pařížského penzionátu, který je určen převážně pro dívky ze středních, zámožnějších vrstev. Penzionát má být útočištěm pro ty, které do města přicestovaly, jsou osamocené, ztracené ve světě, kde nikoho neznají a jsou proto také snadným terčem pro nejrůznější kuplíře a podvodníky. Hrozbou pro dívky jsou zdánlivě především zejména muži, ředitelka penzionátu razí pevné heslo a sice „*Lásce vstup zakázán*“. Do ústavu nesmí vkročit noha žádného muže, aby tak zůstaly mladé svěřenkyně v bezpečí. Dějová linka se poté věnuje třem postavám, jejichž příběh v sobě nese určitá poselství. V rámci této práce se i zde primárně zaměříme na zobrazování vztahu lesbické ženy Alice, která se zamiluje do Juliette.

7.6.1 Alice

Devatenáctiletá Alice představuje v díle vzdělanou dívku, která chce být lékařkou. Na první pohled se zamiluje do Juliette. Dívku poprvé potká na vnitřním bazéně, který je součástí

[545] M. T. Klub panen. In: *Kinorevue. Ilustrovaný filmový týdeník*, 1935-1936, roč. 2, č. 52, s. 506-507.
[546] „Lásce vstup zakázán“ čili „Klub panen“. In: *Film. Týdeník Svazu filmového průmyslu a obchodu Čsl.*, 1936, roč. 16, č. 21, s. 3-4.

penzionátu. Skrze svou kamarádku telefonistku, která má díky svému povolání přehled o všech dívkách v penzionátu, zjistí jméno druhé dívky, a záhy se s ní spřátelí. Juliette se připravuje na svou pracovní dráhu typistky, pochází však ze zahraničí a Alice ji pomáhá při studiu a v korektuře jejích textů. Vztah z pohledu Alice však narušuje skutečnost, že Juliette má doma přítele, o kterém často hovoří.

Během společného setkání se Juliette svěří Alici, že ji její milý požádal o ruku skrze milostný dopis. Jedná se zrovna o citlivou scénu, kdy Alice diktuje Juliette milostnou báseň a vzpomínky Juliette na snoubence Alice rozruší.[547] Juliette chce milému na žádost kladně odpovědět, avšak má strach, aby v dopise neudělala pravopisné chyby, poprosí proto svou blízkou kamarádku, aby její psaní zkontrolovala. Zoufalá Alice dopis ze žárlivosti a smutku převezme a později roztrhá. Juliette poté tvrdí, že jej sama odeslala.

Další ze scén zavádí diváka ke společnému obědu, kde Juliette vypráví o bratranci svého milého, který by se podle jejího mínění k Alici hodil. Juliette si při závěru scény neodpustí větu, která Alici popudí, a sice, že kdyby byla mužem, ihned by se do Alice zamilovala pro její krásu. Juliette také nechá Alici, bez jejího svolení, přestěhovat do sousedního pokoje, aby spolu mohly trávit více času. Je to však Alice, která se snaží city k Juliette skrývat a z tohoto kamarádského aktu není vůbec nadšená. Je zřetelné, že má špatné svědomí ze svých milostných citů k druhé ženě. Alice chce svému trápení utéci, míní se odstěhovat do dražšího hotelu, avšak nakonec je přemluvena ředitelkou penzionátu, aby zůstala.

Děj eskaluje poté, co se z jisté telefonistky penzionátu vyklube kuplířka s mladými dívkami. Do svých spárů svede i naivní Juliette, když předstírá, že ji sehnala brigádu v kanceláři u jistého muže, který však Juliette zřejmě donutí k nedobrovolnému milostnému styku. Po znásilnění Juliette zmizí z penzionátu bez rozloučení. Alice celý měsíc marně čeká na dopis od své ztracené milé. K závěru filmu se Alice dozvídá, že telefonistka je ve skutečnosti kuplířkou a rozhodne se konat. Za pomocí místní lékařky si obstará jed, který naservíruje telefonistce v kávě, ta na základě otravy umírá. Alice je pouhých devatenáct let, lékařka má pro její činy pochopení. Proto ji zařídí rychlý odjezd z penzionátu, když ji vyšle jako zdravotní sestru do jedné z francouzských kolonií v Oceánii.

Lesbická láska je zde ukazována jako osamělá, jednostranná a bez šance na šťastný vztah nebo alespoň jeho realizaci. Zajímavé je ale pozorovat rozdílnou linii mezi zobrazovanou mužskou a ženskou sexualitou. Alice ve své podstatě ctí soukromí své spolubydlící, naopak se od svých pocitů a veškerých fyzických kontaktů, které jsou běžné i v kamarádském vztahu,

[547] Tato scéna je zobrazena v obrazové příloze č. 12.

distancuje. Schopnost ovládat své touhy pro respektování druhého jedince je jedním z klíčových atributů tohoto lesbického vztahu. Naopak jako kontrast k tomuto jednání protkal v díle jeho autor svět mužské touhy, která existuje takřka v animální podobě bez hranic a projevuje se bez ohledu na souhlas objektu zájmu, na což ostatně doplatila i zmíněná Juliette.

7.7 Jean Paul-Sartre: S vyloučením veřejnosti (1947)

Existencionální divadelní hra francouzského autora, filozofa, jednoho z hlavních představitelů existencialismu, měla v Česku premiéru v červnu roku 1947 v režii Vladimíra Jirouska.[548] Na scénu ji uvedlo Komorní divadlo v Praze. Hrána byla od června do září téhož roku i v brněnském Národním divadle.

Recenze na sebe nenechaly dlouho čekat. Sartrovo dílo bylo hodnoceno povětšinou kladně, z hlediska homosexuality nebylo moc co kritizovat, protože je zobrazována jako něco tragického.[549] Více než filosofický námět díla samotného však čeští recenzenti obdivovali režisérské zpracování a herecké výkony. Valných pochval se poté dostalo zejména Zuzaně Gräfové, která předvedla roli lesbické ženy Inés. „*V prvním dramatu se po delší době opět zaskvěla Zdeňka Gräfová jako lesbičanka Inés. Dala ji vášeň, zlobu a mstivost, nenávist k životu a rychlé převraty od největšího vypětí k úplné resignaci a opět k šibeniční ironii*.“[550]

7.7.1 Inés

Děj diváky zavádí na scénu posmrtného života, respektive pekla, které představuje jeden nevkusný pokoj, kde se potkávají tři hlavní aktéři, jeden muž a dvě ženy. Jsou to právě vzájemné myšlenkové pochody a dialogy, které pro postavy představují psychologická muka. K tomu se přidává ještě možnost cestovat v mysli do světa živých a pozorovat, jak se vzpomínky na ně postupně vytrácí.

Joseph Garcin žil jako žurnalista, který byl popraven za dezerci. Nevedl patrně ctnostný život, holdoval alkoholu, nikdy doopravdy nemiloval svou ženu, přesto s ní žil a touto skutečností ji trápil, společně s řadou nemanželských poměrů. Estelle Rigault je povrchní žena, která se nechala vydržovat od starého muže, dokud nezemřel. Otěhotněla s milencem, dítě však zavraždila, její milenec z neštěstí spáchal sebevraždu a ona sama zemřela na zápal plic. Třetí

[548] Zde čerpáme z digitalizované archivní verze se souhlasem DILIA, viz: DILIA, Sartre, Jean-Paul. S vyloučením veřejnosti (Huis clos), překl. Antonín J. Liehm, žánr: činohra, r. 1944.
[549] K. Kulturní život. Jean Paul Sartre v brněnské činohře. In: *Slovo národa*, 1947, [bez ročníku], č. 144. s. 4.; RP. Kulturní život. Dvě ukázky existencialistického dramatu. In: *Národní obroda*, 1947, roč. 3, č. 143, s. 3.
[550] JD. Kulturní kronika. J. P. Sartre. In: *Svobodné noviny*, 1947, roč. 3, č. 144, s. 5.

postavou je Inés Serrano, které bude věnována větší pozornost, protože v ní Sartre zobrazil lesbickou ženu.

Inés se v pekle v první řadě nenachází pro svou homosexualitu, nýbrž kvůli svým činům vedeným sobectvím. Za svého života se zamiluje do ženy jménem Florence, ta její city patrně opětuje, nicméně je stále vázána taktéž na svého milence. Inés ji zmanipuluje k vraždě milence. Na rozdíl od Inés má Florence výčitky svědomí a obě se rozhodně otrávit plynem. Příběh tedy opět opakuje vzorec vyskytující se v příbězích lesbických žen francouzské literatury, nemožnost šťastného konce.

V očistci Inés potká již zmíněného Josepha Garcina a Estelle, která Inés velmi připomíná právě její milenku. Estellina přítomnost je pro ni trýznivá nejen kvůli podobnému vzhledu, ale také proto, že její city odmítá a své oči má pouze pro třetího aktéra, Garcina. Děj nemá konce, všichni tři jsou uvíznutí v nekonečné smyčce.

„*Garcin (odstrkuje ji násilím): Povídám, abyste si řekla jí.*
Estelle: Jí? Ta není k ničemu, je to žena.
Inés: Já nejsem k ničemu? Ale ty můj ptáčku, ty můj skřivánku, je to už hezky dlouho, co ses ukryla v mém srdci. Neboj se. Budu se na tebe dívat bez ustání. Bez jediného mrknutí. Budeš žít v mém pohledu jako lesklá cetka ve slunečním paprsku.
Estelle: Sluneční paprsek? Cha! Nechte mě přece. Už jednou jste mě pokoušela a viděla jste dobře, že to bylo marné.
Inés: Estelle, má živá vodo, můj křišťále.“[551]

7.8 Problematické zobrazování lesbických postav

Zobrazovaní lesbických postav v literatuře lze rozdělit do dvou základních přístupů. První způsob je charakterizován jako zastírání a odmítnutí uvěřit v existenci lesbických vztahů. Tento přístup je dobře pozorovatelný v hodnocení díla Sapfó Václavem Krskou. Tento způsob zobrazování v sobě historicky taktéž nese americká a anglická literatura, která vztahy mezi ženami vnímala apriori jako romantické. Vzájemná intimní přitažlivost byla vnímána jako něco nemyslitelného. Pro českého diváka se tento přístup poté projevil v americké divadelní hře a filmu *Vražedná lež (Hodina dětí)* od Lillian Hellman. Zjištění faktu, že jedna z učitelek je zamilovaná do druhé, způsobilo nejen ve filmovém snímku nevídaný skandál.

[551] DILIA, Sartre, Jean-Paul, *S vyloučením veřejnosti*, s. 27.

Zde se dostáváme k druhému způsobu vyobrazení, který je ovlivněn zjištěním a připuštěním si existence lesbických žen. Vynesení této problematiky na pomyslný povrch mělo za následek řadu reakcí. Francouzská literatura 19. století se s tímto faktem vyrovnávala zesměšňováním a bagatelizací takových vztahů a erotizací postav. Vzpomínku na tento přístup, nacházíme ostatně i v americkém díle *Vražedná lež (Hodina dětí)*, kde dívce nápad k pomluvě učitelek o jejich domnělé intimitě vnukne dílo od francouzského spisovatele a dramatika Théophila Gautiera. Příkladem je *Klub panen* od Jacquese Devala, který lákal publikum na kontroverzní témata. Konkrétně lesbická dějová linka, je ve filmu od zobrazování erotiky a nahoty odpoutána. V dalších divadelních hrách a filmech francouzské produkce první poloviny 20. století, které byly předváděny českému publiku, tento způsob poté již chybí.

V *Klubu panen*, podobně jako ve všech ostatních dílech, která zde byla doposud představena, je stěžejní charakteristikou lesbického vztahu jeho tragédie. Je to způsob, který sice připouští existenci vztahů lesbických žen, avšak s rozhodnou nemožností jejich šťastného konce. V podstatě tyto vztahy existují pouze proto, aby ukázaly neštěstí a mohly se opět ponořit do neexistence. Většina děl končí sebevražednou smrtí jedné z postav, nebo pokusem o sebevraždu. Je tomu tak v německém díle *Děvčata v uniformě,* v americkém díle *Vražedná lež (Hodina dětí)*, i ve francouzském počinu *S vyloučením veřejnosti*. V *Klubu panen* je konec o něco komplikovanější, nicméně taktéž dosti tragický. V podstatě jediné dílo, které skrze tragédii dopřálo opětovaný vztah dvou ženám je francouzská hra *V Zajetí*. V případě rakouské hry *Choroby mládí* je vzájemný a otevřeně milostný vztah pouhou krátkodobou záležitostí, aby poté taktéž skončil sebevraždou jedné z žen a smutnou kapitulací té druhé.

Lesbické postavy byly tedy nositelkami tohoto nešťastného údělu. Zlý osud mohl být poté způsoben konzervativním prostředím, jako tomu bylo u děl *V Zajetí* a *Děvčata v uniformě*. Zde je možné vidět kritiku společenského naladění vůči homosexualitě. Na druhé straně se v dílech rozvíjela i jiná, mnohem nebezpečnější patologizace. A sice myšlenka toho, že si lesbické ženy za svůj osud mohou samy, a to z toho důvodu, že jsou ve skutečnosti psychicky nemocné a takové ženy nemohou ze své podstaty nalézt štěstí. Byly to poté vlivy lékařského diskursu, které tyto myšlenky produkovaly a které poté ovlivňovaly tvůrce literárních, divadelních i filmových děl. Prezentování lesbického vztahu jako tragédie mohlo mít taktéž neblahý dopad na diváka. Důkazem je případ šestnáctileté Miroslavy K., známé pro čtenáře této práce z případu „*Miroslava K. a Olga H. (1938-1939)*“, která po shlédnutí filmu *Děvčata v uniformě* zamýšlela svůj život ukončit sebevraždou. Načež toto lze vnímat také jako důkaz nutnosti pozitivní reprezentace obrazů o vztazích homosexuálních i v současnosti.

Skrze recenze bylo možné také nahlédnout do toho, jakým způsobem se české prostředí v první polovině 20. století vyrovnávalo s produkcí těchto děl. V pramenech se podařilo nalézt 24 recenzí, z nichž pouhých 6 bylo povzbudivých a pozitivních. Periodika, která se vyjadřovala tímto způsobem ke hrám pozitivně, ale zároveň k nim neopomínala být i kritická pocházela z časopisu *Hlas*, dále *Lidových novin* a kulturního revue *Aventinum*. Naopak nepřekvapí, že zbylé recenze, které nebyly s tvorbou spokojeny, pocházely z konzervativnějších kruhů. V těchto jsou poté lesbické vztahy hodnoceny jako prokleté, lékařsky úchylné, perversní, zrůdné a nepřirozené, přičemž některé vnímají zobrazovanou tragédii jako zadostiučinění. Tímto způsobem se díla, která onu tragédii zobrazují, protože chtějí v divákovi vzbudit empatii, případně zobrazit realitu dopadů stigmatu na osudy lidí, míjí u konzervativního diváka svým účinkem.

Negativní a problematický obraz, který byl v první polovině 20. století zobrazován v literatuře, divadle i filmu, se poté pokusily vyrovnat autorky soustředěné kolem časopisu *Hlas*, o jejichž snažení budou pojednávat následující kapitoly.

8 Autorky a jejich díla meziválečné generace Hlasu

Zahraniční literatura, divadelní hry a filmy nezůstaly jedinými zdroji tematizujícími lesbickou lásku a sexualitu. Významným a jedním z mála dochovaných pramenů pro zkoumání dobové mentality a přístupu k homosexualitě, a to konečně skrze její nositele, nebo přinejmenším zastánce, jsou dochovaná díla z časopisů *Hlas*. Původní časopis *Hlas sexuální menšiny*, který založili bratři František a Václav Čeřovský, se začal vydávat v roce 1931. V roce 1932 se o časopis začal starat nový okruh lidí, mezi nimi také jedna z hlavních osobností následujících kapitol této práce, Jana Mattuschová. Časopis se záhy přejmenoval na *Nový Hlas* a pod tímto novým jménem vycházel až do roku 1934. Vydávání časopisu skončilo kvůli finančním obtížím. V letech 1936-1937 obnovil vydávání Vojtěch Černý, a to pod názvem *Hlas:List pro sexuální reformu*. Z tohoto pokusu o obnovení vzešlo sedm čísel časopisu, přičemž se historikům dochovalo pouze jedno. Posledním pokusem o obnovení činnosti periodika bylo vydání jednoho čísla *Hlasu přírody*, o které se postaral redaktor Jaroslav Jelínek. Časopis byl tedy několikrát přejmenován. Z těchto důvodů využíváme pro název této kapitoly a v dalších textech univerzální název *Hlas*, tak jak to učinili historikové Jan Seidl a Roar Lishaugen.[552]

Témata, kterými se autoři a autorky v jednotlivých číslech časopisu zabývali, lze rozdělit do několika sekcí. Cílem časopisu byl primárně boj za dekriminalizaci homosexuality. S tímto úsilím souvisela i osvěta a povzbuzováni čtenářů v nelehké životní situaci. Nalezneme zde agitační texty, které se vyjadřovaly k politické a sociální otázce homosexuality a nevyhýbaly se ani novým teoriím a tématům lékařské vědy. V několika případech nalezneme i reakce na kriminální případy, které byly ve své době probírány v denním tisku, nejčastěji ve formě skandální, pohoršlivé senzace. Autoři se zde vyhrazují k urážlivým postojům vůči své menšině a ohrazují se vůči absenci cenzury v rámci kriminálních procesů, která mohla nešťastníky přinejmenším společensky zdiskreditovat, nebo dovést až k sebevraždě.

Kulturní sekce obsahovala naopak poezii, eseje, kratší povídky i povídky na pokračování, medailonky věnované jednotlivým osobnostem,[553] a v neposlední řadě také recenze na nově vydaná díla té doby.[554] Sledována byla nejen literární, ale i filmová a divadelní

[552] LISHAUGEN, Roar. SEIDL, Jan. Generace Hlasu. Česká meziválečná homoerotická literatura a její tvůrci. In: Martin C. Putna (ed.). *Homosexualita v dějinách české kultury*. Praha: Academia, 2011. s. 209-279.
[553] O významu připomínání historických událostí a osobností, které se objevovaly v dílech Hlasu, pojednal také Michal Mako. MAKO, Michal. Queer minulosť pripomínaná v prvorepublikovej tlači československej sexuálnej menšiny. In: *Studia Historica Brunensia*. Brno: Masarykova univerzita, 2021, roč. 68, č. 2, s. 49-67.
[554] LISHAUGEN, R., SEIDL, J., *Generace Hlasu,* s. 209-279.

scéna. Čtenář se tak například mohl dozvědět, která díla a témata byla zrovna v kurzu v Čechách i v zahraničí. Redaktoři také, ve spolupráci se čtenáři, pravidelně aktualizovaly seznamy děl s queer tématikou. V neposlední řadě byla propagována i komplexnější díla a romány, která vyšla z rukou českých autorek a autorů, přičemž si je mohl čtenář prostřednictvím redakce i zakoupit. Závěrečnou sekci tvořily zpravidla krátké informace, aktuality a zprávy z českého i zahraničního prostředí. Pro zkoumání homosexuální každodennosti jsou také zajímavým zdrojem inzeráty a zprávy, skrze které se lidé mohli například seznámit, ale i sehnat práci či bydlení.

Autorky, kterými se tato práce zabývá, patřily tedy k meziválečné generaci Hlasu.[555] Přízvisko nesou podle stejnojmenného časopisu a všech jeho obdob, kolem kterého se sdružovaly a jehož prostřednictvím publikovaly nebo propagovaly své romány týkající se queer problematiky. Jedná se jmenovitě o Lídu Merlínovou, Janu Mattuschovou a Julii Sedláčkovou. V jiných třech případech narážíme na díla autorek Heleny Ronovské a Evy Frejavillové, nicméně vyvstává zde podezření, zda se nejednalo o smyšlené pseudonymy již zmíněné Jany Mattuschové. Jiní pisatelé či pisatelky, kteří by ve starší české minulosti tématizovaly ve svých dílech lesbickou problematiku, nejsou známi. Autorky jsou tak skutečně zároveň těmi jedinými, které skrze svou tvorbu umožňují nahlédnout do problematiky lesbických (a tedy i queer) žen první poloviny 20. století.

Nutno také podotknout, že v českém prostředí se výlučně lesbickou reprezentací ve svých textech zabývaly pouze ženy. Mužští autoři se výhradně lesbickým tématům nevěnovali, z jakých důvodů tomu tak bylo nelze určit. Na druhé straně autorky psaly nejen o milostných vztazích mezi ženami, ale řadu děl věnovaly i mužské homosexualitě. Snad to bylo právě z toho důvodu, že se kolem časopisu sdružovalo více mužských pisatelů, a tedy i vděčnějších čtenářů těchto námětů.

Vypadá to tedy, že samotným autorkám v rámci objevování jejich vlastní sexuality a identity scházela do té doby v českém prostředí dostatečná inspirace.[556] Snad i kvůli nulové lesbické reprezentaci, to byly právě tyto tři autorky, které ve své době, na rozdíl od svých mužských protějšků, napsaly kromě kratších textů a povídek i rozsáhlé romány. Lze také poznamenat, že jako všichni lidé, byly i pisatelky ovlivněny kulturní produkcí své doby. Na jedné straně se mohly v obecných otázkách homosexuality ztotožnit s díly autorů, přičemž například u Lídy Merlínové a Jany Mattuschové s jistotou víme, že obdivovaly texty Jiřího Karáska ze Lvovic. Na druhé straně, co se týká specificky lesbických témat a zkušeností, bylo

[555] Tamtéž.
[556] LISHAUGEN, R., SEIDL, J., *Generace Hlasu*, 217-220.

možné sledovat inspiraci ze zahraniční produkce. Nelze také opomenout, že autorky byly zajisté vzdělané a v některých dílech přímo promítají inspirace z lesbických filmů či divadelních her, které česká scéna té doby nabízela.

8.1 Lída Merlínová (1906-1988)

Ludmila Pecháčková (roz. Skokanová) je známá v českém prostředí více pod svým uměleckým pseudonymem Lída Merlínová. Autorka, subreta a tanečnice se narodila 3. února 1906 v Praze, kde později absolvovala dramatickou konzervatoř. V dospělosti působila u pražského Národního divadla a také v divadle v Olomouci. V olomouckém divadle potkala také hudebního skladatele Cyrila Pecháčka, za kterého se provdala, snad v roce 1928, kdy jí bylo osmnáct let.[557] Údajně se však mělo však jednat o jedno z tzv. domluvených manželství, protože v rámci tohoto vztahu udržovala Lída Merlínová aktivně vztahy se ženami. Je pravděpodobné, že sám Pecháček o těchto vztazích věděl. Zajímavé je, že manželé například společně napsali v roce 1932 scénář k operetě Alfa a Omega. V další literární tvorbě se autorka navíc netajila náklonností k jiným ženám. Během druhé světové války byla Lída Merlínová zapletena do policejního vyšetřování homosexuálních žen, se kterým se čtenář práce mohl setkat v rámci případu Heleny Z., Olgy P. a dalších (1942-1943).

Po druhé světové válce se manželé znovu přestěhovali do Prahy. V roce 1949 Cyril Pecháček zemřel. Po jeho smrti navázala Merlínová vztah se ženou jménem Hana, jejíž příjmení se bohužel nepodařilo z pramenů zjistit. Důkazem počátku románku s Hanou je kniha s názvem *Muž na stráži*, kterou Merlínová věnovala k prvnímu výročí jejich vztahu v roce 1950.[558] Biografická kniha pojednává o životní dráze druhého československého prezidenta Edvarda Beneše.[559] Ženy spolu podle historiků žily až do smrti Lídy Merlínové v roce 1988.[560] Ke společnému milostnému vztahu se nedochovaly žádné písemné prameny. Literární archiv Památníku národního písemnictví obsahuje sérii fotografií Lídy Merlínové a neznámé ženy. Nelze tvrdit, zda se jednalo o zmíněnou Hanu, protože další dochované soubory ji nezmiňují, a navíc odkazují na jméno jisté Kateřiny L.[561] S jistotou lze říci, že Lídě Merlínové dělaly během

[557] LISHAUGEN, R., SEIDL, J., *Generace Hlasu*, s. 217-220.
[558] LA PNP, Litoměřice, Merlínová Lída 1906-1988, tanečnice, prozaička, Téma č. 1. Tisky a výstřižky. č. arch. 1128.
[559] MERLÍNOVÁ, Lída. *Muž na Stráži*. Praha: Česká grafická Unie, 1936.
[560] LISHAUGEN, R., SEIDL, J., *Generace Hlasu*, s. 236.
[561] LA PNP, Litoměřice, Merlínová L., č. arch. 1128. Viz obrazová příloha č. 14.

života společnost psí mazlíčci. Jedním z oblíbených čtyřnohých společníků byl například pudl, fenka jménem *Beauty,* se kterou Lída Merlínová docházela i na různé psí soutěže a výstavy.[562]

Autorka napsala za svůj život řadu literárních děl o lásce a přátelství s heterosexuální i homosexuální tématikou. Autorka je pro české prostředí také známá sportovním románem z roku 1935 o českém transgender sportovci Zdeňku Koubkovi (1913-1986). Děj románu pochází z doby před operací, kterou Koubek prodělal v roce 1936.[563]

V následujících kapitolách se práce zaměří na díla, která tematizovala ženskou homosexualitu.

8.1.1 Román Vyhnanci lásky (1926-1929)

Patrně nejvýznamnějším dílem autorky z období 20. let je román s názvem *Vyhnanci lásky*,[564] který vyšel v roce 1929 v pražském nakladatelství Faun. Dílo bylo napsáno pravděpodobně už v roce 1926, kdy bylo Merlínové pouhých devatenáct let. Podle výpovědi z dopisu adresovanému příteli, básníkovi, spisovateli a uměleckému kritikovi Jiřímu Karáskovi ze Lvovic, byla kniha napsána za pouhých čtrnáct dní a samotný název knihy je inspirován právě básní s názvem *Vyhnancům lásky*, kterou napsal Karásek.[565]

Obálku pro knihu vytvořil grafik a ilustrátor Vladimír Sychra, avšak nutno říci, že obraz, který má knihu prezentovat veřejnosti, není zrovna lichotivý.[566] Na obálce se nachází dvě hlavní postavy, Tetua a její milá Helena. První problém spatřujeme v tom, že vyobrazení Tetuy, která je v románu vykreslena jako velmi krásná a charismatická, připomíná na obale nepohlavní bytost a přízrak, natahující se rukou po Heleně. Zobrazení neodpovídá realitě vzájemného intimního a zároveň romantického, dobrovolného vztahu dvou žen. Druhý problém spatřujeme ve zobrazení Heleny, která je oděna v průhledném oděvu, tím způsobem, že je viditelné její poprsí. Krk Heleny navíc zdobí růženec, přestože o pobožnosti dívky není v románu ani slovo. To celé lze poté považovat za zbytečnou provokaci a vyvolávání nevole u čtenářů a svádění Heleny prostřednictvím Tetuy na symbolické scestí. Pointa problému spočívá však zejména v erotickém zobrazení. Cílem Merlínové bylo podle obsahu knihy prokazatelně ukázat jinou stránku homosexuálního vztahu a sice stránku lásky, která byla v medicínském, právním i veřejném diskursu téměř neviditelnou. Obal knihy k takovému nahlížení zrovna nepomohl.

[562] LA PNP, Litoměřice, Merlínová L., č. arch. 1128.
[563] MERLÍNOVÁ, Lída. *Zdenin světový rekord: sportovní román*. Praha: Šolc a Šimáček, 1935.
[564] MERLÍNOVÁ, Lída. *Vyhnanci lásky*. Praha: A. Král, 1929.
[565] Jiří Karásek ze Lvovic (1851-1951), český básník, kritik, spisovatel. V dílech tohoto autora také nalezneme queer témata. LISHAUGEN, R., SEIDL, J., *Generace Hlasu*, s. 217-220.
[566] Viz obrazová příloha č. 15.

Potvrzuje to například německy psaná recenze na knihu od Pavla Eisnera z prosince roku 1929 v časopise *Prager Presse*, kterého nejvíce popudil právě samotný obal knihy a neodpustil si poznámku směrem k nakladatelství a grafikovi: *„Naproti tomu: i ve věku dvaadvaceti let by měl mít člověk právo na ochranu před tak urážlivým obalem knihy.*“[567]

Merlínové bylo v době vydání knihy právě dvaadvacet let. Není tedy divu, že takový obraz, který mohl odradit potencionální čtenáře, hanící zároveň úsilí ukázat homosexualitu veřejnosti ve světle nikoliv sexuality, nýbrž lásky, autorku velmi popudil. Postěžovala si na ní v dopise samotnému Karáskovi ze Lvovic slovy: „*Neradím Vám podívat se dvakrát na tu hnusnou obálku*.“[568]

Obálka, neodpovídající obsahu, čtenáře nakonec neodradila a snad se dá říci, že špatná reklama mohla nakonec také na veřejnost zapůsobit. Jisté je, že ohlas u čtenářů a čtenářek byl značný, podle slov Merlínové byla kniha již v roce 1932 dávno vyprodaná. V reakci na *Vyhnance lásky* přišlo autorce také přes více než 300 dopisů, které se bohužel nedochovaly. „*Ku podivu se velmi líbila a vynesla mně asi tři stovky nejtragičtějších dopisů a zpovědí,*“ [569] napsala Merlínová. Dobrou reklamu *Vyhnancům lásky* dělaly zejména inzeráty v dílech časopisu *Hlas sexuální menšiny,*[570] kde místo úvodního slova zaujímá na třetí stránce přípisek: „*Všem kamenovaným*!“.[571]

Kniha je tedy věnována všem lidem, kteří byli v minulosti stigmatizování, vypuzeni na pomyslný okraj společnosti. Dílo je psáno v er-formě, hlavními postavami jsou Tetua Chaltrai, pocházející z dálného Orientu, a Helena Kazdová, česká herečka, která působí u pražského divadla. Tetua je dědičkou nemalého jmění, hodně cestuje po světě, studuje a při návštěvě divadelního vystoupení se do Heleny zamiluje. Po několika nesmělých pokusech o seznámení se Tetua odhodlá pozdravit Helenu v baru. Obě ženy si na první pohled padnou do oka a jejich přátelská setkání postupně překlenou v milostný vztah. Dílo obsahuje celou řadu aspektů, které v textu plynule vystupují a které, protože jsou založeny na reálných skutečnostech týkající se homosexuality, je nutné zanalyzovat. Z těchto důvodů rozděluji pasáže do několika stěžejních témat.

[567] EISNER, Pavel. Roman von Lesbos. In: *Prager Presse*, 1929, roč. 9, č. 338, s. 6.
[568] LISHAUGEN, R., SEIDL, J., *Generace Hlasu,* s. 238.
[569] Tamtéž, s. 235.
[570] Například recenze od neznámého autora z roku 1931. J. S. L[ída]. Merlínová: Vyhnanci lásky. In: *Hlas sexuální menšiny,* 1931, roč. 1, č. 4, s. 20.
[571] MERLÍNOVÁ, L., *Vyhnanci lásky*, s. 3.

8.1.1.1 Vzhled v roli usvědčujícího předpokladu k homosexualitě

Kniha počíná rozhovorem mezi Tetuou a jejím otcem o zesnulé sestře Nadě, která spáchala sebevraždu. Ve vzpomínkách je sestra popisována jako krásná, muži obletovaná, nicméně duševně ztrápená neznámými strastmi, které otec nebyl schopen pojmenovat. Otec zde vystupuje jako starostlivá a laskavá postava. Ze strachu o svojí druhou dceru se chce vzdát práce u vojska. Podle otce se totiž stejný smutek jako u Nadi zrcadlí v očích Tetuy. Skrze otcův pohled popsala autorka celé Tetuino vzezření. „*Otec pozoroval její příliš útlou silhuetu, její skvělý, aristokratický profil, její oči příliš veliké a černé v tváři průsvitné a bledé. Měsíc zlatil eben jejích vlasů, zčesaných hladce a prostě vzad. Pozoroval tentokráte více než dříve cosi neženského v její vážné, inteligentní, soustředěné tváři a v její jinošské postavě*.“[572]

Fyziognomický popis Tetuy v díle viditelně předurčoval skutečnost, že jí přitahují ženy. K tématu se autorka vrací znovu v přiblížení dětství protagonistky. Tento rys nebyl pro dobu první poloviny 20. století ničím neobvyklým. Na tomto místě se hodí zhodnotit tyto aspekty, které se historikovi objevují neustále před očima, pokud se rozhodne zkoumat oblast queer dějin. V souvislosti s homosexualitou, ať už se jedná o lékařské odborné studie, trestní případy, nebo v tomto případě, o beletrii, vystupují často jako pomyslní hlavní hrdinové maskulinní ženy a feminní muži. Na jedné straně nutno konstatovat, že tato přirovnání jsou založena na reálných skutečnostech, pokud přistoupíme na pravidla genderového řádu, který přisuzuje biologickému tělu vlastnosti na základě pohlaví. V průběhu lidských dějin tyto postavy narušovaly svým vnějším zjevem a chováním nastolený řád společnosti. Takoví lidé představovali v minulosti pro policii, lékaře a snad i veřejnost jakési potvrzení jejich předpokladů, představ o homosexuálním člověku. [573]

Odpověď, která by vysvětlovala, proč tomu tak je, se zdá být nesnadná. Problematiku jedince, který se v rámci dospívání přizpůsoboval společnosti, budoval si svou identitu, je nutno ponechat stranou. Rozebírat takovou problematiku navíc z praktického hlediska ustupuje do pozadí. V praxi převažují otázky týkající se problematiky svobody a v souvislosti s tím přijímání jinakosti, což je poměrně nesnadné ve společnosti, která je striktně založena na dvou kategoriích a řádu, jež nedovoluje výjimky. Jinými slovy, někteří lidé se identifikují s vlastnostmi a rolemi, které společnost nepovažuje za lidské, nýbrž za striktně mužské nebo ženské. Překročení hranic tohoto spektra je důkazem toho, že jedince nelze napasovat do přednastavených rolí a očekávat, že bude naplněna jeho podstata. Pro historický výzkum je

[572] MERLÍNOVÁ, L., *Vyhnanci lásky*, s. 10.
[573] Více k této problematice např.: SEIDL, J., *Zhýralci a psychopati*, s. 212-215.; FADERMAN, L. *Krásnější než láska mužů*, s. 368-369.; ŘÍDKÝ, J., *Neexistuje dobře přizpůsobený a šťastný homosexuál*, s. 387-410.

nicméně nejdůležitější analyzovat, jak se lidé k těmto jevům a skutečnostem stavěli. Jaké mělo následky překročení hranice a jaký postoj zaujímala společnost. Z toho lze poté vyvést závěry o míře svobody, její integrity a možnostech budování identity v sociálním prostoru.

Jisté tedy je, že maskulinní ženy a zženštilí muži reprezentovali výjimky, ale takové, které již byly v minulosti popsány, zhodnoceny, pojmenovány. Autorka tedy popsala Tetuu jako maskulinní ženu, snad aby poukázala na tuto dvojí diverzitu a usnadnila běžnému čtenáři pochopení, nebo prostě proto, že vycházela ze svých zažitých zkušeností. Hodnotné je také zkoumat výjimky z této kategorizace, které představovali homosexuální lidé, kteří nepřekračovali řád svým vzhledem, chováním, ale pouze svou homosexualitou, přitažlivostí ke stejnému pohlaví. Na femininních ženách a maskulinních mužích se aparát snažil úpěnlivě nalézt stopy, které by zdůvodňovaly jejich homosexualitu. U homosexuálních žen se poté setkáváme se zpochybňováním jejich psychického zdraví, degradování jejich přitažlivosti k druhým ženám teoriemi o sexuálních traumatech. V případě tedy, že nebyly nalezeny tělesné důkazy, úpěnlivě se hledala zdůvodnění v psychologii. Do této druhé skupiny patří další protagonistka románu Helena Kazdová.

8.1.1.2 Přístup k homosexualitě

Na začátku knihy, v průběhu večerního rozhovoru, se Tetua na otcovo starostlivé naléhání svěřila se svým trápením. Příběh graduje ve chvíli, kdy si zadumaný otec následujícího rána vyjede na koni, ze kterého tento muž, jindy skvělý jezdec, spadne a zlomí si vaz. Otec byl zřejmě první člověk, kterému se Tetua svěřila se svým tajemstvím, a ještě dříve, než si s ním mohla znovu promluvit, otec zemřel, částečně i kvůli doznání Tetuy, které v románu způsobilo jeho nepozornost.

Tetua přistupuje ke své sexualitě s tichým, avšak bolestným smířením. Ve společnosti, kde je její sexualita stigmatizována, se žena jako jedinec, který si uvědomuje svou od heteronormativu odlišnou sexuální orientaci, stěží může cítit a chápat sám sebe jinak než v diskursech, které jí prostředí, v němž žije, nabízí. Před tímto uvědoměním Tetua sváděla vnitřní boj, který eskaloval až k myšlenkám na sebevraždu.

„*Všechny ty trýznivé, absurdní touhy, vše spalující vášně, prokleté a nežádané, zápasy zoufalé s chorobným srdcem a hrůznými stíny, všechno to bloudění, hledání a posléze zjištění toho nejsmutnějšího lidského faktu, noci proplakané, hoře a hrůzy, hraničící mezi šílenstvím a*

sebevraždou, všechno to nepotlačitelné a nezhojitelné, co doufala, že zapomněla, umrtvila…“[574]

Citová i tělesná touha k člověku stejného pohlaví se v románu z počátku jeví Tetue jako absurdní. Chorobná vášeň, jak je homosexualita v knize nazývána, představuje touhu, která člověka zbytečně trýzní. Zbytečnost je zde dopředu obhajována smýšlením o pravděpodobné neopětovanosti lásky. Homosexuální člověk, v tomto případě Tetua, zkrátka nepředpokládá, že by jeho city mohly být kýmkoliv opětovány. Nachází se na okraji společnosti a toto vyhoštění představuje dopředu nechtěnou samotu. Pravděpodobnost neopětování vyvěrá ze společenského naladění, kde je homosexualita zakázána.

Takové smýšlení o sobě uvrhává Tetuu do životní apatie. Ztrápená žena je v důsledku tohoto svého údělu, který by však nevznikl, nebýt společenské stigmatizace. Lhostejná byla například ke svému tělu a zejména fyzickému zdraví. Tetua trpí tuberkulózou, to ji však i přes rady lékaře nebránilo v tom, aby hojně kouřila, nebo se oddávala alkoholu. Pomalá sebedestrukce je jakýmsi gestem, kterým Tetua týrá své tělo, za vnitřní city, vůči jejichž působení je bezmocná.

V průběhu románu se Tetua seznámila s herečkou Helenou Kazdovou, se kterou navázala přátelství. Obě ženy si velmi rozumí, postupně spolu tráví mnoho času naplněného dlouhými výlety a rozhovory. Tetua se však postupně začne děsit představy, že Helena zjistí pravdu o její homosexualitě. Tetua se bojí přiznat Heleně svou lásku k ženám a také city, které chová právě k ní. Zároveň se chce zachovat jako čestný člověk, proto během jednoho společně tráveného odpoledne druhé ženě navrhne, že vztah ukončí, což lze také chápat jako snahu o únik od tíživé skutečnosti. Zvrat Helenu raní, přesto ženy stráví zbytek dne spolu.

Helena se v rámci společného odpoledne, pohnutá událostmi toho dne, rozpovídá o své minulosti. Vyjde najevo, že když bylo Heleně čtrnáct let, prožila první lásku, zamilovala se do instruktorky tenisu. Láska ji málem stála život. Později navazovala vztahy s muži, nicméně ty ohodnotila jako povrchní a pouze tělesné. Helena se přes tato doznání není v knize schopna identifikovat jako homosexuální. Problém tkví v tom, že Heleniny představy o homosexualitě jsou, ke zklamání Tetuy, povrchní. Dle slov Tetuy není druhá žena schopna vidět rozdíl mezi inversí a perversí.

Heleninými slovy: „*U divadla jsem měla často příležitost pozorovati zblízka tyto zjevy a zjistila jsem, že se ženy této neřesti oddávají spíše ze zvědavosti, z touhy po změně,*

[574] MERLÍNOVÁ, L., *Vyhnanci lásky,* s. 26.

z přesycenosti mužů a z bláhové a potřeštěné snahy pomužtiti se do krajnosti. Chtějí tím mužům dokázati, že dovedou býti soběstačnými v každém směru. A to jest ohavné! To odsuzuji!“[575]

Tetua vystupuje v knize, na rozdíl od Heleny, jako vzdělanější. Zajímala se o filosofii, ale také zejména o psychologii a o svém problému neváhala na cestách diskutovat, dle autorky, s předními odborníky té doby. Tetua chápe sebe samu pod zmíněným medicínským pojmem inverse, která se u Tetuy projevovala již v dětství jejím zbrklým chováním a hrami.

„*Časté výkřiky: To děvče mělo býti chlapcem. Dětské uvažování nad touto větou. První jízda na koni. Za krátký čas bravurní jezdkyně. Záliba v šermu a ve střelbě. Hony a jízdy o závod. Nesmírné štěstí! Krádež mužských šatů a noční tajné toulky na svém koni Neptunovi*.“[576]

Vidíme zde, že v postavách se prolínají dva přístupy k homosexualitě. Helena Kazdová reprezentuje starší přístup, který považuje homosexualitu za získanou. Opakem od vrozené homosexuality, byla získaná homosexualita považována za cosi zkaženého. Člověk, který se jako homosexuál, podle této teorie nenarodil, nýbrž během svého života inklinoval k homosexualitě, byl považován za mravně zvrhlého. Jednalo se v očích veřejnosti o osobu, která, ač pod vlivem svých pudů, překročila vědomě pomyslnou hranici slušného chování ve společnosti. Někdy, a to můžeme pozorovat i v trestních případech, se získanou homosexualitou snažily hájit i ženy před soudem. Své chování odůvodňovaly tím, že za vzájemný vztah získávaly různé materiální výhody, případně dary. Důvodem jejich chování neměla být tedy jejich homosexualita, nýbrž strategické jednání. Policií často objevené, milostné dopisy mezi ženami poté mohly ukázat opak. Homosexuální vztah měl být poté prostředkem k dosažení cílů. V knize lze vidět, že Helena takové lidi označila jako odsouzeníhodné.

Tetua Chaltrai v díle reprezentuje zástupkyni druhého směru, kde platí tvrzení, že homosexualita je vrozená. Je něčím, co nachází uvnitř těla, s čím se člověk narodí a co není schopen změnit. Tetua při diskuzi s Helenou potvrzuje tento fakt výrokem: „*Nemohu přece za to, že mne tak Bůh stvořil*!“[577]

8.1.1.3 Rozkol mezi duší a tělesností

„*Vy věříte v přátelství muže a ženy?“ Helena se lehce zasmála. „Já ne! To jsou pouhé theorie. Mezi mužem a ženou může existovat pouze láska, nenávist, anebo úplná lhostejnost, ale*

[575] MERLÍNOVÁ, L., *Vyhnanci lásky*, s. 60.
[576] Tamtéž, s. 62.
[577] Tamtéž, s. 61.

nikdy ne přátelství, protože muž a žena jsou dva různé světy, zcela odlišné nejen fyzicky, ale i celým svým cítěním a posláním.“[578]

V knize vystupuje řada dualismů, muž vs. žena, heterosexualita vs. homosexualita, normalita vs. zvrácenost, tělo vs. duše. Zejména existence oddělení duše od těla, citů od sexuálních aktů, se zpočátku ve vzájemném vztahu žen jeví jako klíčová. Helena při výkladu své minulosti doznává Tetue fyzický vztah s mnoha muži, přestože nikdy žádného skutečně nemilovala. Problém protagonistka však nevidí v sobě samé a své homosexualitě, jako více v mužích a všem, co reprezentují. Helena se svěřila: „*Dokud jsem nepoznala objetí mužovo, nebylo také mého odporu. Nyní je znám. Je chlípné a odporné, necítím-li ničeho pro svého milence a on pro mne jen chvilkovou vášeň. Já nejsem z těch žen samiček, které mohou milovati bez lásky*.“[579] Nutno poznamenat, že Tetua živí Heleniny myšlenky, tvrzením, že mužská láska je sobecká a egoistická, že muž využívá tělo ženy pro svou osobní rozkoš a poté ženu opouští.

Reprezentantem mužské, jinými slovy automaticky odlišné vášně se v knize stává Jindřich, mladý inženýr, který je do Heleny zamilovaný a usiluje paralelně s Tetuou o Heleninu přízeň. Mezitím, co se Helena vídá každý den s Tetuou a prohlubuje se jejich přátelství, žárlivý Jindřich se snaží upoutat pozornost Heleny dopisy. Helena však na dopisy dlouho neodpovídá. V románu dochází ke zvratu, kdy nedočkavý muž vyhledá svou milou u Tetuy doma. Jindřich na Helenu naléhá, vyznává ji svou lásku a trvá na tom, že s ním musí odjet do Afriky. Nebere příliš ohledy na její angažmá u divadla. Vnímá jako samozřejmost, že jako jeho budoucí žena jej bude doprovázet na jeho cestách. Nerozumí váhání Heleny, s jeho netrpělivostí vzrůstá i agrese:

„*Přistoupil k ní rychle a zatřásl s ní prudce, jakoby chtěl z ní vytřásti násilím její tajemství…Odstrčil ji brutálně, jako věc. Nerozumím vám, a jsem rád, že nerozumím takovým věcem*.“[580]

Jindřich si Heleninu náklonost vynucuje. Tetua oproti němu na její lásku velkoryse čeká, přestože jí vzájemné přátelství částečně trýzní. Tetua celý rozhovor Heleny s Jindřichem poslouchá z druhého pokoje. Poté je utrápena Heleninou rozervaností a po odchodu mladého muže se rozhodne znovu vztah ukončit pro zdánlivé dobro její milované. V důsledku stresu se Tetuy zdravotní stav navíc zhoršuje. Žena si uvědomuje, že i kdyby Helena její lásku opětovala, je pravděpodobné, že brzy zemře a že pro ni v prostoru, kde není ve společnosti pro existenci homosexuální lásky místo, bude nejlepší, když na ni druhá žena zapomene. Tetua se rozhodne

[578] MERLÍNOVÁ, L., *Vyhnanci lásky*, s. 36
[579] Tamtéž, s. 55.
[580] Tamtéž, s. 73.

navštívit Jindřicha v jeho bytě, kde mu předá klíče od bytu Heleny a přesvědčí jej o tom, aby se Helenu snažil naposledy přemluvit a odcestovali spolu. „*Věřím Vám, že ji uděláte šťastnou. Podejte mi ruku. Myslím, že se již nikdy neuvidíme. S Bohem!„*[581] Jindřich myslí prioritně na sebe, Tetua ohleduplně myslí naopak vždy na Helenu a její pocity.

Helena však po divadelním představení místo toho, aby zamířila domů, kde čeká Jindřich, zamíří k Tetue, protože ji trápí konec přátelství. Tetua Helenu svými slovy napodruhé vyžene. Helena se vrací k sobě do bytu, doma Jindřicha nenalezne, netrpělivý obdivovatel zanechal ženě pouze strohý vzkaz a uraženě odcestoval sám.

–„*Ponechám Vás Vašim stínům. „Žijte blaze, můžete-li.“ Četla celou hodinu tyto dvě věty. Vyčetla z nich všechnu mužskou, uraženou pýchu a sebecit, který se musel značně ovládnouti, aby se nevyslovil hůře, všechno jeho nepochopení, které projevilo nízkým zuřením a vztekem, všechno pochybování v ní, jako v rovnocenného, svobodného nezávislého člověka, všechno bezmocné pohrdání a impertinenci pudově zdravé bytosti proti anomalii. Jak byl konservativní, hradbami předsudků zabarikádovaný*.“[582]

V tomto bodě dochází u Heleny k jakémusi prozření. V díle pozorujeme, že přestože je láska pro lidské bytosti něčím universálním, v rámci kultury, ze které není úniku, je pevně připoutána ke genderu. Záleží na tom, kým a jakým způsobem je vyjadřována. Je-li milovníkem muž, jeho láska je dravá, nekompromisní, snáze vyčerpatelná, nevěrná. Jindřich navíc automaticky předpokládá, že druhá žena jej bude také milovat. Láska její k němu je vnímána jako něco pevně daného, o čem není třeba diskutovat a na co má mužská postava právo. Je-li v lesbickém románu milovnicí žena, její láska je oddaná, trpělivá, zcela ohleduplná vůči milované bytosti. Sobeckost je vůbec zajímavým aspektem v rámci románové trojice. Helenino uvědomění, že Jindřich ji chtěl pro sebe a Tetua chce žít vedle ní a pro ni, je silným aspektem vztahu.[583]

Ve vztahu dvou žen hraje silnou roli prvek přátelství. Naopak možnost existence přátelství mezi Helenou a Jindřichem je negována právě skutečností, že Jindřich je mužem, majícím nutně nečisté pohnutky, které jsou v románu prezentovány jako přirozené jeho genderu. Vztah je zkrátka zakalen sexuální touhou, zbavenou romantických citů, ze strany Jindřicha. V tomto směru, přestože Helena ví o takových pohnutkách i u Tetuy, pokračuje v budování přátelství. Tetua, opět na rozdíl od Jindřicha, nedává své touhy najevo.

[581] MERLÍNOVÁ, L., *Vyhnanci lásky*, s. 85.
[582] Tamtéž, s. 91.
[583] K nuancím tzv. ženské maskulinity zobrazované v literatuře na příkladu *Studna osamění* od Radclyffe Hall, viz: HALBERSTAM, J., Female Masculinity, s. 95-110.

„*Tetua neskrývala svojí hlubokou vášeň pro ni, vyjadřovala ji ale tak decentně, s takovým jemným taktem, že dojímala…Přes nejúzkostlivější skrývání Tetuino vycítila Helena, že tato trýznivě trpí svojí bolestnou vášní, denním stykem, který rozjitřoval bez naděje v nějaké lepší příští*.“[584] Je zajímavé, že výsledkem duelu, ve kterém vyhrává Tetua nad Jindřichem, není nakonec přiznaná Helenina homosexualita. Jedná se o komplexnost chování aktéru, které určují podobu jednotlivých vzájemných vztahů.

Po Jindřichově odjezdu dochází k bodu vyřešení mezi oběma ženami. Helena přichází po několika dnech po odeslání dopisu plném vyznání lásky, k Tetue domů. Závěrem vyřešení celého vztahu je poté společně strávená noc, vypovídající poeticky mezi řádky o sexuálním styku. „*Dvé dlaní se našlo v silném stisku. Bylo to jako vzájemný, výmluvný slib na věčnost…Jsme samy dvě a budeme samy. Nerozsvěcuj! Po tmě jest lépe. Naše láska nesnese světla. Jest stvořena pro stín a lež*.“[585]

8.1.1.4 Závěr knihy

Ženy spolu prožívají šťastné chvíle, cestují a těší se ze společného života. Helena která byla doposud milovaným objektem, se stejně jako Tetua stává milujícím subjektem. Na svých cestách potkávají jiné homosexuální páry. Společnou idylku v knize naruší Tetuin zdravotní stav, který se v rámci vztahu s Helenou zlepšil, nicméně ne zcela. Roky strádání a vnitřního utrpení, předcházející vztahu s Helenou, Tetuu poznamenaly. V závěru knihy hlavní hrdinka umírá na tuberkulózu.

Helena se dostává do fáze, kterou autor Roland Barthes, nazývá *Omračující svět*, vyznačujícím se ústupem protagonistky od reality. Po smrti Tetuy žena bloudí světem a nic ji netěší. Navštěvuje místa, pracuje, setkává se s lidmi, kteří tvoří pouze kulisu jejího bytí. Uvnitř se nepřestává trápit. Upadá do jakési letargie, ze které ji nakonec vytrhne rozhovor s jinou ženou, které také zemřela milenka. Na rady této Helena opustí od myšlenek na sebevraždu a odjíždí do Ameriky, do místa, kde s Tetuou nebyla, a začne znovu pracovat v divadle. Po několika letech se znovu vrací do Prahy, kde se setká s Jindřichem, který se navrací ze svých cest po Africe. Postava Jindřicha se v románu proměňuje. Muž zmoudřel, nabízí znovu Heleně svou lásku a oddanost, bez ohledu na délku čekání. Upřímně doprovází Helenu na hrob Tetuy, více jako přítel než budoucí milenec. Helena nalézá na závěr ve svém utrpení alespoň nějaké

[584] MERLÍNOVÁ, L., *Vyhnanci lásky*, s. 67-68.
[585] Tamtéž, s. 94.

rozptýlení. „*Trpím Jindřichu! Řekněte mi: Jest to mojí vinou?“ „Co může člověk proti přírodě a Osudu! Někdo jiný nám určuje cesty,“ odpověděl. Podala mu ruku*.“[586]

8.1.2 Psycha homosexuálních (1931)

Esej Lídy Merlínové *Psycha homosexuálních* vyšla v roce 1931 v časopise *Hlas sexuální menšiny*. Text pojednává o tom, co zažívá mladý homosexuální člověk, který vyrůstá ve společnosti, jež zavrhuje lásku ke stejnému pohlaví, a jak se tato skutečnost projevuje na jeho duševním zdraví. Autorka popisuje první zamilování, uvědomování si jiné sexuality, odlišné od té po celá staletí vyzdvihované a obdivované. S tím se pojily pocity bezradnosti a smutku. Za prvé vyvěrající z uvědomění, že jedinec není jako jeho přátelé a blízké okolí, jako lidé, na kterých mu záleží. Výčitky spojené s vědomím, že necítí to, co ostatní. Samota vyplývající z nemožnosti svěřit se blízkému člověku, strach z toho, kým člověk v očích společnosti, a tedy i v očích sám sebe je. „*Jak je možná tato absurdnost?! Co jsem to za člověka…! A osudné „proč!“ roste do obrovských a obludných rozměrů*.“[587] Projevuje se zde moc diskursů ovládající přemýšlení o těle, které Merlínová přímo nepojmenovává, ale z textu logicky vyplívají.

Kromě morálního boje je zde také samotná skutečnost neopětované lásky. Břemeno nesou někteří lidé hůře, když si o něm nemají s kým promluvit. K bolesti z neopětované lásky se pak přidává bolest z mlčení a lhaní blízkému okolí. Kombinace těchto dvou faktorů vede k pocitům bezradné, neřešitelné vyřazenosti. Tyto pocity mohou vést k depresím, které způsobují v nejtragičtějších případech sebevraždu. Merlínová se v těchto pasážích snaží čtenáře povzbudit. Z jejího textu vyplývá, že na vině není homosexuální člověk, ale neinformovaná společnost se svými faktory, které způsobují, slovy autorky, tragické a nedůstojné žití. „*Snad mnohý z nás nepoznal za celý svůj život ani jediného takové člověka. Ale za to poznal celou legii vulgárních lidí bez atomu inteligence, který žádné hrubé a slizké slovo nebylo dosti vhodné a dobré pro pojmenování a označení homosexuálních*.“[588]

Sebevražda znamená pro Merlínovou nespravedlivou kapitulaci. Nabádá čtenáře k odvaze a vlastní sebeúctě a snaží se povzbudit ostatní, aby neprodlívali ve stínech, nýbrž se zasazovali více veřejně o práva homosexuálních a pomohli tak těm, kteří se do tohoto koloběhu znovu teprve rodí.

---

[586] MERLÍNOVÁ, L., *Vyhnanci lásky*, s. 135.
[587] MERLÍNOVÁ, Lída. Psycha homosexuálních. In: *Hlas sexuální menšiny*, 1931, roč. 1, č. 4, s. 2-3.
[588] Tamtéž, s. 2.

8.1.3 Láska ze všech nejsmutnější (1932)

Abychom lépe pochopili literární díla Lídy Merlínové a mohli alespoň částečně nahlédnout do jejích názorů a cílů v rámci homosexuální komunity, je příhodné začít u jejích filozofických textů. Esej o necelých třech stranách vyšla v *Novém hlasu* v roce 1932. Důležitým argumentem je zde skutečnost, že láska není vlastnost mužská ani ženská, nýbrž lidská. „*Jsou lásky a lásky. Některé vydrží rok, některé deset let. Některé se vyčerpají jedním objetím, nebo jedním večerem. A některé trvají celý život. Jsou lásky mezi ženami a muži, mezi mladými i těmi, jejichž pošetilost již mládí neomlouvá. Jsou opravdové lásky mezi lidmi i velmi rozdílného stáří A jsou opravdové lásky i mezi homosexuálními*."[589]

Merlínová chápe lásku jako vzájemně obětavou, věrnou a čestnou. Cit, který pomáhá budovat přátelství a pevné vazby v sociálním prostoru společnosti neškodí, naopak ji obohacuje, přestože může být někdy bolestivý. Prvek přátelství a lásky, která se snaží být nesobeckou, přestože připouští lidské chybování, je poté v beletristických dílech hlavním jádrem a pojidlem románových postav.

S tímto základem přechází Merlínová k problematice homosexuální lásky, o které si dle jejich slov většinová společnost myslí, že se naplňuje pouze tělesným ukojením. Těmito slovy zde naráží na hlavní úskalí toho, proč je homosexualita ve společnosti vnímaná jako něco nečestného, nemravného, ryze sexuálního. „*Což duševní souhra a porozumění, což touha po věrnosti a vlastnictví milovaného objektu jest pouhým privilegiem tak zvaných normálních? Což nejsme také lidé? Proč z nás vy sami děláte méněcenné?"*[590]

8.1.4 Řekla mi… (1932)

Báseň obsahuje několik strof s volnými verši. Merlínová v první části vystupuje v první osobě. Prostor je věnován fyzické touze k druhé ženě, autorka zde obdivuje její tělesnou krásu. Ve druhé části nechává autorka vystupovat slova, která ji věnovala neznámá žena, obsahující v sobě něžná, stydlivá vyznání. Po slovech lásky však následovalo ze strany Merlínové odmítnutí. Báseň se zde stává prostorem, kde autorka vysvětluje důvody náhlého odmítnutí. Druhá žena ji přitahovala, doufala však, že když ji odmítne, bude více naléhat a předcházet si jí. Odmítnutí mělo být učiněno z rozmaru, autorka zároveň chtěla tímto jednáním vyvolat dojem, že není snadnou trofejí. V očích osoby, o kterou měla zájem, chtěla posílit svou vlastní hodnotu. Kupodivu druhá žena po odmítnutí beze slova, k nevěřícnosti autorky básně, odešla.

[589] MERLÍNOVÁ, Lída. Láska ze všech nejsmutnější. In: *Nový hlas,* 1932, roč. 1, č. 2, s. 3-5.
[590] MERLÍNOVÁ, L., *Láska*, s. 4.

„*Jak zoufalý to klam! Ty bezejmenná, drahá, má! Ty nalezená a provždy ztracená! Což netušila jsi…Jak ráda tě mám?!*“.[591]

Pro čtenáře časopisu se zde snoubí dvě důležité věci. Počáteční odmítnutí nemusí nutně znamenat skutečné zavržení citů. Také se ukazuje, že v diskursu lásky se často nevyplácí vlastní ješitnost a že by si lidé neměli zahrávat s city druhých.

8.1.5 Dopis (1932)

V případě tohoto psaní, kterým Merlínová přispěla do *Nového Hlasu*, mnohé nasvědčuje tomu, že se autorka rozhodla otisknout skutečný dopis. Pramen je podepsán iniciály L. M., nechybí v něm oslovení a rozloučení. Pisatelka se v něm obrací k jisté ženě jménem Dia, se kterou strávila noc. Nejedná se však o milostné vyznání. Merlínová si v psaní nebrala servítky, zkritizovala vzhled, společenské způsoby, a dokonce i intelekt své společnice: „*Neboť kdybyste si jen trochu rozuměla, neopíjela byste se a neklela, jak kočí, nekouřila byste zuřivě jak odsouzenec k smrti poslední noc před popravou a nevedla byste neomalené a kluzké řeči jak padesátiletá ředitelka jistých pensionů. Kdybyste měla vkus, nelíčila byste si tak příšerně své úzké rty…*“.[592] V dopise se autorka uchyluje i k neuctivým obratům a bez ostychu se nad druhou ženu povyšuje. „*a byla jste zcela rozkošná ve své omezenosti a naivnosti svého slepičího mozečku*.“[593]

Ženy se seznámily na taneční zábavě, kde Dia několikrát iniciovala vyzvání k tanci. Posléze spolu šly soukromě hovořit na balkón a podle slov autorky dopisu, Dia vyslovila přání jít se podívat na soukromou sbírku obrazů do bytu pisatelky. Při příchodu do bytu se však Dia podle slov autorky chovala nezdvořile. Ihned Políbila Merlínovou, načež se rychle také vysvlékla ze šatů. Večer zkrátka neprobíhal podle představ autorky, která chtěla trávit svůj čas ve více romantickém duchu. Zároveň ji tento přístup urážel: „*Proč jste ke mně přišla – Dio? Co Vy jste od mne očekávala? Nečekané seance od člověka, který je svým způsobem vyřazen, nejsa ani ženou, ani mužem? Možná, že ve své chladnosti a věčném zklamání neprobuzené ženy jste snad ode mne očekávala rozřešení svého erotického Osudu*.“[594]

Mezi řádky čteme bolestný sten, Merlínová odmítala být pouhým pozdvižením, zpestřením večera druhé ženy. Nechtěla, zdá se být pouhým sexuálním objektem, od vztahů snad žádala více. To se ostatně projevuje v jiných dílech její literární tvorby. Problém

[591] MERLÍNOVÁ, Lída. Řekla mi…In: *Nový hlas,* 1932, roč. 1, č. 1, s. 12.
[592] MERLÍNOVÁ, Lída. Dopis. In: *Nový hlas 1*, 1932, č. 7. s. 8-10.
[593] Tamtéž, s. 9.
[594] Tamtéž, s. 10.

zlomeného srdce a využití člověka pro sexuální potěšení tematizuje Merlínová snad právě z důvodu vlastních zkušeností, podobné této. Z pramene vyčnívá ještě další důležitá věc, konkrétně způsob, jakým se Merlínová vnímá a identifikuje ve společnosti. Necítí se být ani ženou, ani mužem, nebo zde spíše předkládá domnívaný pohled, odraz sebe sama v očích druhých? Nelze to s jistotou říci. Z fotografií Merlínové je patrné, že nosila oblečení a česala si vlasy podle stylu, který byl v té době považován za chlapecký.[595] V jejích dílech navíc nacházíme identifikování se s medicínským pojmem inverse, který předkládá, že homosexuální člověk se od raného dětství identifikuje s rolí opačného pohlaví, na základě a v souladu se svými zájmy, stylem řeči a oblékáním.

V dalších odstavcích autorka dopisu druhé ženě doporučuje, aby změnila své chování a nevrhala se do náruče každému zájemci. Ujišťuje jí, že pokud by druhá žena přeci jen zjistila, že se do Merlínové zamilovala, ona její city nemůže nikdy opětovat prábě kvůli její povaze. Psaní uzavřela strohými slovy. „*Může-li Vás totiž něco napravit, pak je to pouze tento dopis. Jinak jste úplně ztracena! Zdravím Vás! Vaše L. M.*“.[596]

Nicméně přes všechny tyto aspekty s Diou strávila noc, podle slov na začátku dopisu „*A v mém snění se mi zjevila vzpomínka na Vás, Dio, vzpomínka dosti vzdálená, ačkoliv to bylo teprve včera, co jste…co jsme…nu, Vy víte!*“.[597] Psaní z tohoto pohledu vyznívá ze strany Merlínové poněkud pokrytecky, protože u ní samotné zřejmě převážila zvědavost, a to přes všechnu kritiku vůči ženě, jež si musela uvědomovat již toho večera. Otázkou zůstává, zda ona Dia, kterou Merlínová v dopise natolik haní, nemohla autorce skutečně způsobit bolest, kterou v psaní nepřiznává. Pravda však zůstane navždy ukryta v prostoru historikových hypotéz.

8.1.6 Marie a Marta (1933)

Povídka *Marie a Marta* vyšla v roce 1933 v *Novém Hlasu*. Příběh započíná náhodným setkáním dvou žen v ulicích městského bulváru. Osudové shledání pokračuje procházkou a končí, ještě téhož večera, milostným aktem. „*To bylo tak krásné, tak prosté, tak jednoduché a přirozené. Nejkrásnější, co dosud Marie prožila. Nejsilnější. Vstala z trávy, podala Martě své paže a řekla jí prostě: Pojď se mnou! Pojď ke mně! Cítím, že patříš ke mně*.“[598]

Idylický vztah netrval dlouho. Marie, popisována jako nestálá a toužící po dobrodružství, byla záhy okouzlena jinou ženou. Poblouznění však opět netrvalo dlouho, po

[595] Viz obrazová příloha č. 13.
[596] MERLÍNOVÁ, L., Dopis, s. 9.
[597] Tamtéž, s. 8.
[598] MERLÍNOVÁ, Lída. Marie a Marta. In: *Nový hlas 2*, 1933, č. 4, s. 59-61.

první noci strávené se svou milenkou se Marie zahanbeně vrátila k Martě do bytu, doufající v odpuštění. Uvědomila si, že ta, kterou skutečně miluje, je Marta. „*To proto, že jsem konečně pochopila, že již nikdy nemohu milovat bez lásky*.“[599] Milováním je myšlen onen sexuální akt. Žena však místo Marty nalezne doma pouze dopis. Marta, ačkoliv své přítelkyni odpustila a velmi ji miluje, nebo snad právě proto, nechává ji odejít, protože nechce vztahem svazovat Mariinu nespoutanou duši. „*Jdu Ti z cesty, Marie, a usnadňuji tak to, k čemu by stejně brzy došlo. Líbám Tě naposled a s veškerou něhou, jíž jsem schopna. Buď šťastna!*“[600]

Marta je zde vykreslena jako obětavá a oduševnělá natolik, že na úkor svých citů volí odchod ze vztahu s Marií. Akt obětování sebe samotné pro budoucí dobro druhého, uvědomění si, že se láska nedá na člověku vynutit, jsou důležitými motivy, které autorka Merlínová často vykreslovala v intimních vztazích mezi ženami. V některých případech, jako tomu je například v díle *Vyhnanci lásky*,[601] přisuzuje tyto způsoby lidského jednání ženám a dává je tak do kontrastu toho, co autorka považovala za mužské jednání, jako je například sobeckost, ješitnosti a snaha dominovat opačnému pohlaví.

V rámci tvorby Lídy Merlínové je na této povídce zajímává další věc, a to zvolení jmen hlavních postav. Marie a Marta se neobjevují pouze v tomto příběhu, ženy stejného jména se později v letech 1934 a 1937 staly hlavními hrdinkami heterosexuálních příběhů v knihách *Marie a Marta ve finishi*[602]a *Marie a Marta na Univerzitě*.[603] Nelze však říci, zda měla tato jména pro Merlínovou symbolický význam, který můžeme hledat v biblickém příběhu dvou sester Marie a Marty,[604] nebo zda je podobnost čistě náhodná.

8.1.7 Erotické povídky o láskách absurdních (1933)

Lída Merlínová je také autorkou díla *Erotické povídky o láskách absurdních*.[605] Dílo vyšlo v roce 1933 v Praze v soukromém tisku vlastním nákladem pod pseudonymem M. Adil.

---

[599] Tamtéž, s. 60.
[600] Tamtéž, s. 61.
[601] MERLÍNOVÁ, L., *Vyhnanci lásky*.
[602] MERLÍNOVÁ, Lída. *Marie a Marta ve finishi. Sportovní dívčí román*. Praha: Šolc a Šimáček, 1934.
[603] MERLÍNOVÁ, Lída. *Marie a Marta na Univerzitě*. Praha: Šolc a Šimáček, 1937.; V roce 1993 vyšla také zkrácená adaptace v časopise *Večery pod lampou*. viz: MERLÍNOVÁ, Lída. *Marie a Marta na univerzitě. In: Večery pod lampou*, 1993, č. 15, sv. 45, s. 1-58.
[604] V biblickém příběhu je Marie ta, která naslouchá Ježíšovi. Marta je tou, která se snaží Ježíše pohostit. Marta místo toho, aby požádala o pomoc svou sestru, stěžuje si na ni Ježíšovi. Přesto je Mariino chováno hodnoceno jako správné. Marie v příběhu Merlínové je tou, která se za každých okolností řídí svým srdcem. Marta je zde vykreslena jako nesobecká, když dává Marii svobodu. Nelze proto s jistotou říci, zda o tom takto mohla Merlínová přemýšlet. TRUSINOVÁ, Magdaléna. Ženy v Novém zákoně: Sestry Marta a Marie. *Český rozhlas*, 2016. Dostupné z: https://temata.rozhlas.cz/zeny-v-novem-zakone-sestry-marta-a-marie-7991595. [2024-06-10].
[605] ADIL, M. *Erotické povídky o láskách absurdních*. Praha: Soukromý tisk, 1933.

Merlínová se poté snažila knihu vydat přes olomoucké nakladatelství, jak o tom svědčí její osobní dopis nakladateli. „*Vydala jsem knížku Erotické povídky o láskách absurdních" a dovoluji si Vám jeden exemplář přiložiti. Je to velmi vtipná, roztomilá věc, literárně jistě kvalitní a lituji, že pro silně erotickou tendenci jsem se musela krýti pseudonymem*."[606] Z těchto důvodů pravděpodobně doposud žádný badatel knize autorství Merlínové nepřisuzoval.

Nakladatel zřejmě návrh Merlínové zamítl a kniha nebyla z povahy soukromého tisku určena k veřejné prodeji nebo k rozšiřování do veřejných knihoven. Zakoupením ji tedy mohli získat pouze subskribenti časopisu *Hlas*. Součástí díla je také několik malířských črtů s heterosexuální a queer erotickou tématikou od neuvedeného autora.[607] Lze se tedy dohadovat, zda kresby nemohla načrtnout sama autorka.

Kniha obsahuje celkem osm povídek. Většina z nich obsahuje obdiv k ženám, nebo se přímo zabývá lesbickou láskou. Zde autorka vystupuje buď sama za sebe, nebo na sebe jako vypravěč přebírá mužskou roli. Povídky, byť je psala Merlínová, mají tedy poté heterosexuální konotaci. Jedna z povídek s názvem *Ze soboty na neděli: Homosexuální příběh* se zabývá intimitou a erotickým aktem mezi spolubydlícími Charliem a Janem.[608] Jiná povídka s názvem *Kikiriki-í!!* vypráví o erotických praktikách jistého muže.[609] Obsah povídek je svou formu naturalistický a velmi explicitní, povětšinou s prostou zápletkou, jak to u příběhů tohoto typu bývá. Merlínová se zde soustředí na popis sexuálních aktů mezi lidmi, věnuje se kráse i ošklivosti jejich těl a gest.

Pro lesbickou tvorbu je poté reprezentativní povídka s názvem Felicitas.[610] Povídku psala Merlínová v ich-formě a na samém začátku příběhu si postěžovala na svou homosexualitu: „*Ve skutečnosti si vážím daleko více mužů než žen a jsem nešťastna proto, že zákeřný Osud mně ženy vyvolil jako jediný možný objekt, sloužící mé erotice*."[611] Z těchto důvodů vnímala svou milenku Felicitas, studující filosofku, jako prostředek pro uspokojení svých tužeb, nikoliv jako rovnocennou přítelkyni. Feliticas je naopak do vypravěčky velmi zamilována. Také před ní s nikým jiným nechodila, což autorku nudilo. Z těchto důvodů si záhy našla novou milenku a s Felicitas se rozešla, ale k jejímu překvapení dívka s hrdostí odešla a nedoprošovala se udržení vztahu. Později se Merlínová dozví, že dívka vydala knihu, se zájmem si ji přečte a zjistí, že Felicitas miluje. Uvědomění ale přichází pozdě, protože dívka o ni už

[606] Dopis (23. 2. 1933) od Lídy Merlínové nakladateli do Olomouce byl dostupný na internetové aukci Aukro. Dostupné z: https://aukro.cz/lida-merlinova-dopis-nakladateli-1933-6982976177. [cit. 2024-04-28].
[607] Viz obrazová příloha č. 16.
[608] ADIL, M., *Erotické povídky*, s. 49-59.
[609] ADIL, M., *Erotické povídky*, s. 39-47.
[610] Tamtéž, s. 29-35.
[611] Tamtéž, s. 29.

nejeví zájem a jejím slovům nevěří. Nutno říci, že zde i Felicitas, podobně jako jiné lesbické postavy v díle Merlínové, vystupuje jako medicínský inversní. Vyznačuje se hezkým, avšak chlapeckým vzhledem a intelektem, který byl v té době, nejen dle autorčina názoru, více přisuzován mužům nežli ženám.

8.2 Jana Mattuschová (1906-2000)

Jana Mattuschová, roz. Klánová, se narodila v Kolíně, avšak již v dětství se celá rodina přestěhovala do Prahy. Autorka zde vystudovala dívčí reálné gymnázium Elišky Krásnohorské. V roce 1927, kdy jí bylo dvacet jedna let, se poprvé provdala. Manželství trvalo šest let a poté bylo rozvedeno. Nelze říci, zda se jednalo o jedno z domluvených, přátelských manželství, o kterých se zmiňovala i ve svých dílech. O rok později studovala také několik semestrů na právnické fakultě UK v Praze a pracovala jako úřednice v sociální pojišťovně. Ve 30. letech se poté hojně věnovala literární činnosti, přispívala a byla jednou z hlavních členek redakční rady.[612]

Autorka byla známá ve své době, kdy působila v časopise *Hlas*, pod mnoha pseudonymy, jako například Eduard Weingart, L. Řehořová, -sigma a snad také Helena Ronovská. V jednom z povzbudivých, více agitačních textů použila také zkratku H. M.

V jednom případě pod svým mužským pseudonymem Eduard Weingart přeložila povídku s názvem *Nedorozumění* od jisté Evy Frejavillové. Nicméně ani tato osoba není dohledatelná, nelze tedy s jistotou říci, zda se jednalo o smyšlenou postavu, nebo případně méně známou osobu z okruhu *Nového Hlasu*.

Důvod, proč se Mattuschová vydávala v časopise hned za několik autorů a autorek, není přesně znám. Lze se domnívat, že to mohlo být proto, aby čtenáři časopisu měli pocit, že do periodika přispívá více žen. Snad to mělo povzbudit i další čtenářky k činnosti. Žen, které se soustředily kolem časopisu a celého hnutí, bylo skutečně pomálu. Sama Mattuschová si ostatně na nedostatek členek hnutí postěžovala ve svém textu *Řeč kamarádky H. M. na schůzi „ligy" dne 30. ledna*.[613] Dále je možné se domnívat, že při zpracování určitých témat a povídek, se mohla Mattuschová cítit lépe, když vystupovala v roli mužského autora, vypravěče. Takové bádání by však vyžadovalo komplexní nastudování děl, které autorka napsala pod pseudonymem Eda Weingart. Celkový soubor těchto děl psaných pod pseudonymem Eda

[612] Podrobný životopis autorky zpracovali: LISHAUGEN, R., SEIDL, J., *Česká meziválečná homoerotická literatura*, s. 222-226.
[613] M. H. Řeč kamarádky H. M. na schůzi Ligy. In: *Hlas: list sexuální menšiny*, 1932, roč. 2, č. 4, s. 60-61.

Weingart představuje celou řadu kratších povídek a esejí, jeden román a v neposlední řadě také pohádky.[614]

Tato dizertační práce se budu věnovat pouze těm dílům, které souvisely s problematikou ženské homosexuality.

8.2.1 Román: Město mužů (1931)

Kniha, která nese podtitul „*Román jediný svého druhu*“, vyšla v roce 1931 u nakladatele Karla Šťastného v Praze, pod autorčiným pseudonymem Eda Weingart. V díle nalezneme i kresby od blíže nespecifikovaného akademického malíře, místo jehož jména jsou uvedeny pouze iniciály K. R. V této době Janna Mattuschová byla aktivní přispěvatelkou do časopisu *Hlas*, proto není s podivem, že se v několika dílech objevily také inzeráty s nabídkou prodeje nového románu.[615] Dílo pojímá homosexualitu v celé její komplexnosti, zabývá se dopadem stigmatizace okolí na nositele a zároveň řeší niterní problémy postav. Tímto způsobem ostatně zhodnotil knihu v recenzi i Karel Nevole, který navíc dodal, že autor vše co napsal, také prožil.[616]

Protagonistou příběhu je dr. Jan Kent, mladý lékař, který se zabývá studiem sexuality, přičemž je sám homosexuální, aktivně přednáší a věnuje se spisovatelství. Kent se snaží šířit osvětu a propagovat nové myšlenky v rámci homosexuality, přičemž se místy v románu staví proti medicínskému diskurzu, který sice pomohl vyjmout homosexuála z role kriminálníka, avšak přiřknul mu roli úchylného, zvráceného jedince. „*Vědecké theorie tvořili Hirschfeldové, tvořili Kraft-Ebingové a druzí. Kent přišel dáti harmonii. Přišel rozbíti druhé vězení, strašlivější nez bezprávnost než znamení zločinců. Přišel k nim, vycházeje z jejich středu a chtěl stavěti mosty*.“[617]

V díle se setkáváme s celou řadou postav. Je patrné, že autorka pod pseudonymem Eda Weingart, aspirovala na to, zpracovat problém v celé jeho komplexnosti. Dr. Jan Kent po příjezdu ze zahraničí naváže milostný vztah s mladším divadelním hercem Janem Müllerem. Vztah je to velmi šťastný a oba spolu prožívají romantické i intimní chvíle, které však ve výsledku představují v příběhu problém.

---

[614] Soupis děl viz: LISHAUGEN, R., SEIDL, J., *Česká meziválečná homoerotická literatura*, s. 222-226. s. 225-229.
[615] *Hlas sexuální menšiny: zájmy uznávané vědou a kulturními státy*. Praha: František Černý, 1931-1931. roč. 1, č. 1-16.
[616] Zde se Nevole odkazoval na Mattuschovou jako na autora Edu Weingarta, proto používá maskulinum. Citováno dle: LISHAUGEN, R., SEIDL, J., *Česká meziválečná homoerotická literatura*, s. 228.
[617] WEINGART, Eda. *Město mužů. Román jediný svého druhu*. Praha: Karel Šťastný, 1931.

Sex je zde zobrazován jako něco, co je pro člověka ve výsledku škodlivé a ubírá na jeho silách. Je to poněkud zvláštní asketický přístup, který se běžným dílům, které v okruhu časopisu *Hlas/Nový hlas*, vznikaly, nepodobá. Autorky a autoři té doby se zpravidla snažili čtenáři pomoci, ukázat soulad mezi romantickými city a tělesnou intimitou, a tedy nesnažili se vyvolávat z milování špatné svědomí. V *Městě mužů* je tomu do jisté míry jinak. Snad se jedná o reakci Mattuschové na to, jak na homosexualitu nahlížela společnost, tedy výhradně skrze onen akt. Dále to lze pojímat jako kritiku na šířenou promiskuitu mezi homosexuálními. Mattuschová, podobně jako protagonista jeho románu dr. Kent, stála názorově mezi těmito dvěma světy. Snažila se šířit osvětu nejen směrem ven, k veřejnosti, ale i dovnitř, do vlastních řad. Snad doufala, že společnost, která však do oněch pomyslných nemorálních stínů homosexuály zahnala a sama provozuje volnou lásku, na ně začne hledět s větším porozuměním, odpustí jim stejnopohlavní lásku za cenu, že se budou chovat podle dobového normativu. Je to však z našeho dnešního pohledu smutně naivní doufání, protože společnost té doby je pokrytecká, a i kdyby se homosexuál choval sebe ukázněněji, důvody k jeho stigmatizaci a utvrzování v odlišnosti by se patrně i přesto našly.

Dr. Jan Kent a Jan Müller také nejsou ve svém vztahu izolováni, naopak se pravidelně setkávají s dalšími homosexuály a tato přátelství, jakožto podmínky, kterým museli homosexuálové té doby čelit, se páru nakonec stanou osudnými.

Setkáváme se dále s postavou Alexandra Dilla, postaršího homosexuála, který navazuje vztahy s mladými muži, kteří jej naopak využívají kvůli krátkodobým zábavám a penězům. Dill se tak během děje stává obětí vyděrače, kvůli své sexuální orientaci má strach jít na policii a z nesnází jej nakonec dostanou přátelé, zejména Jacek Adamowski, který propadá závislosti na alkoholu, ale neváhá pomoci příteli v nouzi. Dillův život v románu i přesto nakonec končí tragickou smrtí, když je na náměstí ušlapán davem mladých demonstrantů.

Další výraznou postavou je William Brunner, homosexuál s temnou minulostí, který svede Jiřího Müllera, ačkoliv si je vědom jeho vztahu s dr. Kentem. Müller udržuje s Brunnerem čistě přátelský vztah, odmítá jej, až se na něj Brunner jednoho večera rozčílí a pokusí se ho zabít bodnými ranami nožem. Müller jako zázrakem unikne smrti, avšak čin má silný dopad na jeho psychiku a mladý muž je převezen do sanatoria pro choromyslné. Do ústavu jej následuje i zdrcený dr. Kent jakožto ošetřovatel, který si dává za vinu seznámení svého milého s Brunnerem. Jiří Müller nakonec umírá v sanatoriu na tuberkulózu. Zlomený doktor Kent sepíše své životní dílo s názvem *Bolest* a záhy poté, i přes snahu svých blízkých pomoci mu v trápení, spáchá sebevraždu zastřelením v městském parku.

Ačkoliv, jak již sám název románu napovídá, v díle převažují osudy mužských postav, druhou protagonistkou je v románu Henrika Adamowská, které v této práci budeme následně věnovat větší pozornost.

8.2.1.1 Henrika

Henrika Adamowská představuje v románu pětadvacetiletou ženu, spisovatelku, zejména pohádek, oddanou své práci a hledající lásku. Autorka přisoudila Henrice typicky pro tuto dobu chlapecký vzhled, avšak zkombinovaný s jemnými způsoby, vymezujícími se vůči dobovému chápání drsnější maskulinity. Vzhled Henriky autorka vyjádřila například skrze překvapivé myšlenky jiné ženy. „*Čekala ženu zcela jiného typu, jakousi hranatou, drsnou mužatku, z této bytosti přicházel k ní příliv sladkého, umírněného smutku*.“[618] Henrika se tak podobá prototypu tehdejší moderní lesbické ženy, o které autorka napsala esej *Gynandra standartním zjevem dneška (1931)* pro časopis *Nový Hlas*.[619]

Vyrovnání se s vlastní homosexualitou není, podobně jako u jiných postav, u Henriky zrovna jednoduché. Svou sexualitu tušila již od brzkých mladých let. Pro dr. Jana Kenta je blízkou kamarádkou a jejich přátelství nenarušil ani sňatek Henriky s Janovým otcem. Stane se tak během Janovi nepřítomnosti a z ryze strategických důvodů, manželé spolu nenavazují intimní poměr. Otec nechce stárnout sám, Henrika pro něj představovala více dceru. Henrice se domluvený sňatek hodí kvůli sociálnímu postavení a finančnímu zabezpečení. Jan přijímá Henriku do rodiny jako svou sestru, navíc oba kromě společných zájmů spojuje stejná orientace.

Z hlediska lásky nemá Henrika ve svých vztazích takové štěstí jako dr. Jan Kent s Jiřím Müllerem. Příběhová linka zavádí čtenáře do toulání se po večerních ulicích, kde si Henrika všimne neznámé cizinky. Ženám stačil na ulici jediný pohled, aby poznaly pravdu o své sexualitě a záhy spolu skončily na několik okamžiků v hotelovém pokoji. Krátkodobá setkání nejsou pro Henriku tragédií, přesto jsou nedostačující. Žena touží po skutečném vztahu. Následně se v románu zamilovává do své známé Evy Bergmannové, která se však s Henrikou zdráhá navázat jakýkoliv intimní poměr, přestože ji druhá žena přitahuje. Pro Henriku začíná období série proplakaných nocí, doufání, zoufalství, naštvanosti, aby pak znovu a znovu podlehla Evině kouzlu. Eva, paralyzovaná strachem ze své vlastní možné sexuality a všech příkoří, které být homosexuálním v této době přináší, se nakonec vdá. Se svým mužem otěhotní a zcela se oddává mateřství. Rázem se Henrika ve vztahu cítí jako vetřelec. Autorka zde otevřela

[618] Weingart, E., *Město mužů*, s. 102.
[619] -SIGMA.Gynadra standartním zjevem dneška. In: *Hlas sexuální menšiny*, 1931, roč. 1, č. 5-6., s. 3.

další hořké téma, a to nemožnost mít rodinu a vychovávat společně děti v podmínkách nastavených tehdejším státem. „*To byl silný úder do srdce. Henrika šla zvolna ulicemi a každý dětský kočárek znovu ji ztýral. To bylo to, co jí bylo odepřeno, štěstí na sta zámků uzamčené*.“[620]

Po čase naváže Henrika blízký vztah s Jarkou Müllerovou, sestrou Jiřího Müllera, ale ani tento vztah není zrovna šťastný. Jarka má zlomené srdce, protože přistihla svého bratra s dr. Kentem, do kterého byla od mládí zamilovaná. Henrika zde figuruje jako náhradní útěcha za muže a je tou, která Jarce připomíná dr. Kenta. Jarka ráda prodlívá v přítomnosti Henriky, aby se poté na konci románu s ženou rozešla a vzala si postaršího doktora. Na věkovém rozdílu zde Jarce nezáleží, muž pro ni představuje životní jistotu a klid. Henrika je poté tou, která se s touto situací překvapivě dobrosrdečně smiřuje.

Po sebevraždě dr. Jana Kenta odjíždí Henrika na venkov za jiným vlídným, taktéž homosexuálním přítelem. Na venkově potkává neteř svého hostitele, mladou dívku Cosimu von Meyer, která je v příběhu popisována jako překrásná a záhy zaujímá Henričinu pozornost. Po dlouhé cestě a ubytovávání však Henrika usíná. Román je poté zakončen příchodem Cosimy do Henričina pokoje. Žena nese kyticí květů a zdá se, že ani jí není nová návštěvnice lhostejná: „*Potom oddělila se od dveří a plížila se k nočnímu stolku. Postavila tam vázu s čerstvou vodou, do které vložila svěží, právě natrhanou kytici cyclamen. ´Tj. za pohádky a za drahého Petra Bídu! šeptala Cosima von Meyer sklánějíc se nad Henrikou. Henrika však spala a jen se usmívala jako dívka, která ve snu slyší slova princezny elfů*.“[621]

8.2.2 Gynandra standartním zjevem dneška (1931)

V kratším filozofickém textu, který vyšel v *Novém hlase* v roce 1931, se autorka zamýšlela nad obrazem ženy ve společnosti.[622] Autorka proti sobě postavila dva typy žen. První představuje ženu předválečné doby, která za svá práva bojovala mužským hlasem i vzhledem. K těmto ženám je autorka zároveň shovívavá, odpustí jim, patrně pro ni, „přehnanou“ maskulinitu za cenu revolty. Zde se Mattuschová dopouští kritiky k těmto ženám, jako kdyby si neuvědomovala, že problém nebyl v těchto aktérkách, nýbrž v tom, jakým způsobem byly zobrazovány ve veřejném tisku. K novinovým článkům autorka dále poznamenává: „*.. jejichž sexualita byla věčným zdrojem vtipů, kterými si naši otci a dědové kořenili všednost života*.“[623]

[620] Weingart, E., *Město mužů*, s. 131.
[621] Tamtéž, s. 257.
[622] -SIGMA.Gynadra standartním zjevem dneška. In: *Hlas sexuální menšiny,* 1931, roč. 1, č. 5-6., s. 3.
[623] Tamtéž, s. 3.

Protipólem těchto žen je dle autorky gynandra její doby, která již nemá potřebu přirovnávat samu sebe k mužům, nebo se tak prezentovat, pouze proto, že chce mít rovná práva. Její obzory se údajně rozšířily, už není reprezentantkou revoluce, uvědomuje si své touhy, které nemá potřebu chápat skrze maskulinitu pouze proto, že ji přitahují osoby stejného pohlaví. Tímto způsobem přirovnala autorka ženy své doby k bájné řecké Artemis. Text, ačkoliv krátký, je poměrně významným vhledem do mentality jednotlivce o tehdejších lesbických ženách. Nutno na druhé straně poznamenat, že vedle gynandry se ve společnosti, jak vidíme u dalších autorek/autorů, udržel také typ inversní ženy.

8.2.3 Povídka z Kraje luk (1931)

V povídce vystupuje patrně sama autorka, avšak v roli Eduarda Weingarta, jako poutníka na venkovské krajině kdesi na Moravě.[624] Utíká z města, které považuje za špinavé a plné zatuchlých paragrafů. Pravděpodobně zde naráží na nesvobodnou úzkost, kterou způsobuje kriminalizace homosexuality. Eda se nechává se unášet letní idylkou, naplněnou koupáním, pastvou zvířat a pracemi na loukách a polích. Potkává také dvě ženy, Jarušku a Evu. Eva je vzdělanou ženou, která utekla před chaosem města na venkov. V povídce poté autorka vykresluje scenérie z venkovského prostředí. Obdivuje, jak ženy chodí v brzkém ránu pro vodu, nebo si navzájem splétají copy. Když se pobyt i děj chýlí ke konci, rozhoduje se Eda, která z žen se mu líbí více. Rozhodne se vyznat lásku Evě. Eva však volí slova odmítnutí, ve kterých se skrývá tajemství její homosexuality.

8.2.4 Peťa (1932)

Povídka *Peťa* vyšla na pokračování ve dvou dílech časopisu *Nový hlas*,[625] a to opět pod autorčiným pseudonymem Eduard Weingart. V příběhu se čtenář setkává s jedním z častých témat lesbických příběhů, a to je vztah studentky a učitelky. V tomto případě však není povídka psaná z pohledu studentky, jako to můžeme pozorovat například v díle Gill Sedláčkové nebo Christy Winsloe. Zde je to mentorka, která se trápí, protože chová zakázané city k mladší dívce Saše. Motiv zákazu je zde dvojitý. Nejprve zde figuruje věkový rozdíl a poté fakt, že obě aktérky jsou ženy. „-*Co jsi, cítíš-li takto? – Peťa se zachvěla a pozvedla hlavu. Ze zrcadla, na*

[624] WEINGART, Eduard. Povídka z Kraje a luk. In: *Hlas homosexuální menšiny*, 1931, roč. 1, č. 9, s. 5-8.
[625] WEINGART, Eduard. Peťa. In: *Nový hlas*, 1932, roč. 1, č. 5, s. 10-11.; WEINGART, Eduard. Peťa. In: *Nový hlas*, 1932, roč. 1, č. 6, s. 10-11.

protější straně vyhlédl k ní podivně cizí, tvrdý obličej se žhavýma očima a zmučeným čelem, zbrázděným mnoha vráskami. – Ano, co jsi? – tázala se trpce."[626] Saša je do své učitelky také zamilovaná a naivně se s tím svěří svému otci.

Znepokojený muž příkře promluví s učitelkou Peťou. Starší žena mu slíbí, že její vliv na studentku ustane a odchází ze školy, kde se vymluví na nemoc. Závěr povídky je tragický, zlomená žena spáchá záhy sebevraždu ve svém bytě.

8.2.5 Dvě lásky, Zpropadená situace a Nevděčná role Kristiny Bervidové (1934)

Příběhy nabitými milostnými zápletkami přispěla autorka do časopisu *Nový hlas* během roku 1934. V povídce *Dvě lásky*[627] se setkává postava Evži, Míly a Poldy. Míla je vysokoškolská studentka, která během studia v Praze bydlí u rodinných známých. V domácnosti se setkává s Evžou, šestnáctiletou studentkou, která se do Míly romanticky zamiluje. Míla však o mladší dívku nejeví zájem, zejména kvůli jejímu nízkému věku a brzy si najde vlastní přítelkyni jménem Poldi z šumavského kraje. Vztah s Poldi je však komplikován vzdáleností. Během děje se poté vyjasňuje, že Míle nakonec mladší Evža není natolik lhostejná. Situace mezi ženami zůstává realisticky nedořešena, čtenář si může pouze domýšlet osudy vztahového trojúhelníku.

V povídce *Zpropadená situace*[628] se opět setkáváme s trojicí žen Bambino, Joly a Ireny. Bambino po rozchodu s Irenou pozná během večerního plesu novou ženu jménem Jola. V pozdních hodinách, kdy spolu obě ženy jedou k Jole domů vyjde najevo, že Irena a Jola jsou sestry.

Zápletka tvořena trojicí postav se vyskytuje i v příběhu Kristiny Bervidové.[629] V tomto případě však představuje Kristinu, divadelní herečku, a především laskavou matku, jejíž dcera Swet se vyrovnává s prvním zamilováním. Nikoliv však do chlapce, ale do své kamarádky Žonkyly. Matce na dceřině výběru nevadí stejnopohlavní láska, ale fakt, že si Swet vybrala dívku sice hezkou, avšak podle ní zcela nedostačující jejímu intelektu. Swet se trápí kvůli své žárlivosti, kterou ji zamilovanost způsobuje. Matka chce dceři pomoct a zároveň ji přimět k prozření. Vymyslí si pro Žonkylu soukromé divadelní hodiny, během kterých Swet nakonec ztratí o dívku, k matčině úlevě, zájem a je svému rodiči navíc nakonec vděčná. „*Dokud jsem*

[626] WEINGART, E., *Peťa*, č. 6, s. 10.
[627] ŘEHOŘOVÁ, L. Dvě lásky. In: *Nový hlas*, 1934, roč. 3, č. 11, s. 143-147.
[628] WEINGART, Eduard. Zpropadená situace. In: *Nový hlas*, 1934, roč. 3, č. 12, s. 163-166.
[629] WEINGART, Eduard. Nevděčná role Kristiny Bervidové. In*: Nový hlas*, 1934, roč. 3, č. 11, s. 143-147.

cítila tvůj odpor k Žonkyle, dotud jsem se bouřila. Dnes vím, že jsem se nebouřila pro Žonkylu, ale pro sebe. Bála jsem se, že potíráš více než mou náklonnost k tomu děvčeti, že potíráš samu podstatu mé bytosti. Pak jsi však dokázala svým chováním, že jsem to nebyla já, že jen má volba se ti nezamlouvala. To jsem již počínala táti."[630]

Autorka v těchto textech řeší více filosofii vztahů a psychologii postav. Zaměřuje se také na popis napětí mezi aktérkami. V příběhu postavy nepodléhají veřejné stigmatizaci homosexuality, ovlivňují je naopak jejich rozhodnutí a subjektivní pocity. Příběhům, na rozdíl od jiných, dodává na lehkosti a veselosti právě onen fakt, že homosexualita je brána nikoliv jako nemoc, nebo trestu hodný čin, ale jako něco, co je člověku a jeho variabilitě zcela vlastní. Zejména poté ve *Zpropadené situaci* a *Nevděčné roli Kristiny B.* nacházíme komické prvky, humor je zde lékem na depresi, která je častým důsledkem stigmatizace.

8.2.6 Nedorozumění (1934)

Povídku, která vyšla ve dvojdílném čísle časopisu *Nový Hlas* měla přeložit Mattuschová, a to opět pod svým pseudonymem Eda Weingart. Časopis informoval o tom, že text v původní cizojazyčné verzi patřil jiné spisovatelce jménem Eva Frejavillová.[631] Nutno podotknout, že taková autorka nebyla nalezena a její texty se v jiných dílech časopisů nevyskytují. Nelze tedy s jistotou říci, zda Eva Frejavillová skutečně existovala. Zde opět mohlo dojít k situaci, kdy Mattuschová napsala text sama a poté ho vydávala za dílo smyšlené postavy. Mohlo to být z toho důvodu, aby čtenáři nabyli dojmu, že do časopisu publikovalo více žen.

Povídka je psaná z osoby pozorovatelky, která se ubytovala v nejmenovaném pražském hotelu. Všimne si zde jiné ženy a během několika dní přemítá, z jakých důvodů by pozorovaná mohla na místě bydlet sama. Pozorovatelka se při společném setkání dozvídá, že žena je rozvedená a v hotelu na někoho čeká. Dohaduje se tedy, že se jedná o milence. Na závěr děje přichází, pro čtenáře časopisu *Nový hlas*, ne příliš překvapivé rozuzlení. Cizinka nečekala na milence, ale milenku. „*Kdosi ji doprovázel. Ale nebyl to muž. Byla to žena, ve smokingu, nízkých střevících, sportovního vzhledu, s vlasy chlapecky ostříhanými. Její vůz, dlouhý, dvousedadlový Auburn, čekal před vchodem*."[632] Vidíme, že popis milenky odpovídá obrazu invertovaného člověka. Pozorovatelka je sice překvapena, ale z důvodu, že se nestihla s cizinkou více spřátelit,

[630] WEINGART, E., *Nevděčná role*, s. 146.
[631] FREJAVILLOVÁ, Eva. Nedorozumění. In: *Nový hlas*, 1934, roč. 3, č. 7-8., s. 104-105.
[632] Tamtéž, s. 105.

nikoliv kvůli její homosexualitě. Prvek normalizování je i zde prodchnut povídkou, podobně jako u jiných autorčiných děl.

8.2.7 Povzbudivé texty (1932-1934)

Kromě románů a povídek, které jsou zaměřeny na intimitu ve vztazích psala Jana Mattuschová také články, které měly dát lidem odvahu a přimět je k větší aktivitě v hnutích volající pro sexuální reformě a zrušení § 129. Takovým textem je tzv. *Řeč kamarádky H. M. na schůzi Ligy* z roku 1932.[633] Autorka zde vystupuje pod pseudonymy jako žena z hnutí, kde nabádá ostatní ženy k součinnosti. Snaží se připomenout, že život homosexuálních žen není svobodným a neměl by byl omezen pouze na noční setkávání v klubech a kavárnách. Snaha bojovat za práva a normalizovat homosexualitu by měla podle jejího názoru být stěžejní a více důležitou než oddávat se zábavě, která je nucena existovat v pomyslných stínech. Autorka také připomíná situaci česko-slovenských žen v kontrastu se zákony v sousedním Německu, kde ženská homosexualita, na rozdíl od mužské, kriminalizována nebyla. Z textu vyplývá fakt, že žen, které byly v hnutí skutečně činné bylo skutečně pomálu. Vedle autorky zde působila Lída Merlínová a snad Gill Sedláčková, které při nejmenším také přispívaly do *Hlasu* a jsou součástí této práce.

Snaha přimět čtenáře k vlastní aktivizační činnosti se projevuje také v textu *V poslední chvíli: Otevřený list naší veřejnosti*,[634] který publikovala autorka taktéž v roce 1932, avšak pod pseudonymem –sigma.

Podobné myšlenky čtenář nalezne také v textu *Ku předu* z roku 1933, kde autorka zvolila pseudonym L. Ř., tedy L. Řehořová. Text se od jiných liší svou poetičností a snaží se čtenářům vlít energii do žil a přimět je k nesabotování vlastního života kvůli stigmatizaci homosexuality. „*Chtěla bych říci do všech koutů, kde vy nešťastníci, žijete, že člověk si může připraviti šťastný život, nikdo z nás nemusí reptati na svůj osud*.“[635]

Opakující se téma bylo znovu publikováno v textu *Úchylní lidé a manželství* v roce 1934.[636] Hanlivější titulek textu byl autorkou vybrán schválně, protože kopíroval text z novin, kde jiný pisatel upozorňoval čtenáře, aby se měli na pozoru před homosexuálními lidmi. Zastával zde názor, že by společnosti prospělo, kdyby byli homosexuálové nahlašováni.

[633] M. H. Řeč kamarádky H. M. na schůzi Ligy. In: *Hlas: list sexuální menšiny*, 1932, roč. 2, č. 4, s. 60-61.
[634] -SIGMA. V poslední chvíli: Otevřený list naší veřejnosti. In: *Nový hlas*, 1932, roč. 1, č. 1, s. 23-24.
[635] ŘEHOŘOVÁ, L. Ku předu. In: *Nový hlas*, 1933, roč. 2, č. 1, s. 12-13.
[636] ŘEHOŘOVÁ, L. Úchylní lidé a manželství. In: *Nový hlas*, 1934, roč. 3, č. 7-8, s. 110-111.

Autorka zde text příkře komentuje a je zde obsaženo její nespokojení při nerozlišování homosexuálů od těch, kteří skutečně trpí sexuálními abnormalitami, reálně nebezpečnými společnosti. Připomeňme zde znovu, že homosexualita byla v zákoně §129 ve stejné kategorii jako zoofilie a pedofilie. Zároveň zde nabádá homosexuální muže i ženy, aby nezavdávali veřejnému mínění příčinu při jejich očerňování a zároveň nepropadali úzkostné melancholii, což v této době nebylo pro mnohé zrovna jednoduché. „*Jen jděte s očima otevřenýma a buďte spravedlivými. A vy, skuteční z těchto řad, buďte dvojnásob opatrní – žijte životem správným, poctivým, abyste se k obhajobě mohli postaviti s čistým čelem. Snažte se společnosti dokázat, že ubližovala a ubližuje vaší duši, vašemu životu, a vynutíte si respekt*.“[637]

8.3 Helena Ronovská (1934)

Do časopisu *Nový Hlas* přispěla v březnu a v dubnu roku 1934 dvěma krátkými povídkami určenými ženám i autorka Helena Ronovská. Nutno přiznat, že nebylo možné dohledat její skutečnou identitu, snad i z toho důvodu o ní nenalezneme zmínky ani v české historiografii. Nelze říci, zda se jednalo o pseudonym některé, z již zmíněných autorek, například Jany Mattuschové, která pseudonymů užívala hned několik, nebo o skutečné jméno jiného člověka.

O Janu Mattuschovou by se mohlo jednat proto, že jedna z povídek Heleny Ronovské s názvem *Výhra*[638] byla zařazena do sekce s názvem *Dvě povídky pro ženy*. Druhou povídku do této sekce napsala poté sama Mattuschová, a to pod jejím již rozluštěným pseudonymem L. Řehořová. V druhé povídce s názvem *Jirka*[639] lze pozorovat podobné slovní obraty, zejména při popisování krajiny, a odlehčenost situací se šťastným koncem, podobně jako u Mattuschové alias L. Řehořové. Povídky tak lze zařadit k těm, které měly čtenářům vlít odvahu do života.

Ať už se tedy jednalo v případě první povídky opět o samotnou Mattuschovou, nebo jinou autorku, texty jsou svým obsahem jedny z těch mála, které se dochovaly o ženské intimitě, proto i přes neznámou identitu pisatele zde mají bezpochyby svůj význam.

8.3.1 Jirka (1934)

Povídka nás zavádí do života vysokoškolské studentky Jiřiny, která je zamilovaná do mladé učitelky Věry. V první části se obě ženy setkávají na Vltavském nábřeží a doprovází se

[637] ŘEHOŘOVÁ, L., *Úchylní lidé a manželství*, s. 111.
[638] RONOVSKÁ, Helena. Povídky pro ženy: I. Výhra. In: *Nový hlas*, 1934, roč. 3, č. 4, s. 59.
[639] RONOVSKÁ, Helena. Jirka. In: *Nový hlas*, 1934, roč. 3, č. 3, s. 41-44.

domů. Po procházce dny plynou a shledávají se pouze jejich pohledy, až do doby, kdy se jede na společný studentský výlet na hory. Zde v romantické krajině vykreslila autorka několik společných situací, až do té poslední, která děj zakončuje společnou vycházkou a vyznáním lásky.

„*A koho?*“

„*Jirka měla hlavu skloněnou nízko k zemi, nejprve neodpověděla a pak zašeptala do vonící mateřídoušky: „Vás Věro*.“

„*Konečně!*“ *Ve Věře všechno zajásalo, prolnuta celá radostí splněním, strhla Jirku k sobě a líbala a líbala.*“[640]

8.3.2 Povídky pro ženy: I. Výhra (1934)

Povídka vypráví o pacientce Míle, Povídka vypráví o pacientce Míle, která má po prodělané nemoci druhý den opustit nemocnici. Její myšlenky nicméně utkvívají na doktorce, která ji ošetřovala. Míla ví, že už se se ženou nestihne rozloučit, proto se jí rozhodne odvážně napsat milostný dopis. Řádky začínají popisem milé bytosti, pochybnostmi a plynou až k vypsání konkrétní situace, která v Míle vzbudila onu domněnku opětované přitažlivosti: „*A přece – Nebyl čas lékařské prohlídky, když v nemocničním pokoji sanatoria bylo večer ticho, šeřilo se, jen vzdálený štěkot dolehl, nebyl čas lékařské prohlídky a slečna doktorka přicházela pečlivě přikrýt pacientku. Bylo to jen náhodou? Bylo to jen náhodou, že jednou spočinula Vaše ruka na ruce mé, zdržela se na ní hřejivě a magnetickým proudem zachvátila celé naše bytostí? Stoprocentní Vaši odpověď neznám, proto píši. Aby láska neumírala jen tak na nedorozumění*.“[641]

Povídka, podobně jako ve výše zmíněném příběhu o Jirce, má šťastný konec. Dopis se k doktorce dostane prostřednictvím ošetřovatelky ještě ten den před odjezdem a její polibky probudí překvapenou pacientku ze spánku.

8.4 Julie „Gill“ Sedláčková (1908-1978)

Další autorkou tzv. generace Hlasu byla Julie Sedláčková, která své křestní jméno používala v poangličtěné podobě Gill. Spisovatelka, herečka a filmařka se narodila v roce 1908 do rodiny lékaře Viktora Sedláčka, který se angažoval v hnutí Československé ligy pro sexuální

[640] RONOVSKÁ, H., *Jirka*, s. 44.
[641] RONOVSKÁ, H., *Výhra*, s. 59.

reformu a v roce 1936 se stal i jejím předsedou.[642] Viktor Sedláček měl také svou ordinaci, a to přímo na Václavském náměstí v Praze, kde rodina zároveň bydlela.[643]

V roce 1929, ve věku dvaceti jedna let, se Gill Sedláčková vdala za hudebníka Jana Budila. Nelze říct, zda se jednalo o jedno z domluvených manželství, jisté ale je, že se pár v roce 1932 rozvedl[644] a Sedláčková si vzala zpět své rodné příjmení a ve stejném roce publikovala v časopise *Hlas* dva texty, které se zabývaly intimitou mezi ženami. Pro časopis psala Sedláčková již předtím, a to v roce 1931, kdy vyšly její texty *Starý kamarád* a *Vřesoviště*.[645]

První povídka je o muži, který se přizná k homosexualitě dávnému příteli z dětství, setkání však nedopadá šťastně. Druhá citlivá povídka je o mladém chlapci, který si v tiché krajině poprvé uvědomuje pravdu o své sexualitě. Z celkového počtu textů publikovaných v časopisu Hlas se dochovalo pět textů autorky, publikovaných mezi lety 1931 a 1933. Podobně jako u dalších autorek a autorů nelze zjistit přesný počet děl, protože se všechny díly časopisu nedochovaly.

V roce 1937 vyšel autorce také rozsáhlý román *Třetí pohlaví*, kde je mimo jiné stěžejním tématem vykreslení příkoří a radostí lesbických vztahů.[646] Z hlediska filmové produkce 30. let 20. století napsala Sedláčková také scénář k filmu *Polibek ve sněhu*, který se bohužel nedochoval[647] a podílela se na tvorbě scénáře ke komedii *Naše XI*. Dále asistovala režii ve filmu *Žena, která ví, co chc*e a jako komparsistka se podílela na filmech *Důvod k rozvodu* a *Srdce na kolejích*. Po druhé světové válce působila u Československého státního filmu.[648]

8.4.1 Dialog (1932)

Krátký rozhovor dvou bezejmenných žen čtenáře zavádí do citlivé chvíle jejich vztahu. Text vyšel v lednovém díle časopisu *Hlas* v roce 1932. Jedna žena se smutně zlobí na druhou, protože ji políbil cizí muž. Druhá žena ji však ujišťuje, že není důvod ke smutku, protože k muži nechová žádné romantické city. „*Připadalo mi to, jako by mne políbil bratr*.“[649] Svěřuje se, že ve skutečnosti neví, po čem touží a zdráhá se projevit skutečné city, dokud se jí druhá žena přímo nezeptá.

---

[642] LISHAUGEN, R. SEIDL, J., *Česká meziválečná homoerotická literatura*, s. 240.
[643] SEIDL, J., *Teplá Praha*, s. 80-81.
[644] LISHAUGEN, R. SEIDL, J., *Česká meziválečná homoerotická literatura*, s. 239.
[645] SEDLÁČKOVÁ, Gill. Starý kamarád. In: *Hlas sexuální menšiny,* 1931, roč. 1, č. 13, s. 3-4.; SEDLÁČKOVÁ, Gill. Vřesoviště. In: *Nový hlas*, 1933, roč. 1, č. 7-8, s. 125-126.
[646] SEDLÁČKOVÁ, Gill. *Třetí pohlaví*. Praha: Ladislav Janů, 1937.
[647] LISHAUGEN, R. SEIDL, J., *Česká meziválečná homoerotická literatura*, s. 240.
[648] Tamtéž, s. 240.
[649] SEDLÁČKOVÁ, Gill. Dialog. In: *Nový hlas*, 1932, roč. 1, č. 1, s. 73.

„*Opravdu nevíš?*“

„*Opravdu – totiž, jednou mi bylo smutno a noc byla tak horká. Chtěla jsem…chtěla jsem, abys byla u mne. – Ano, chtěla jsem, abys mne vzala za ruku, jak činíš teď. – Je to směšné, ale já se červenám*.“

„*A přála jsi si hodně, abych byla u tebe?*“

„*Ano, mám tě přece ráda. Máš horké ruce a oči ti tak září, jako by jsi se napila vína. – Drahoušku, tluče mi srdce, jako když ti utíkám naproti*.“[650]

City jsou v povídce opětované. Žena své milé po tomto upřímném vysvětlení slíbí, že při jakýchkoliv náznacích touhy, půjde za ní, nikoliv za mužem.

8.4.2 Začátek (1932)

Krátká povídka vyšla v druhém březnovém díle časopisu *Hlas* v roce 1932[651] a je nutné podotknout, že nápadně navazuje na text Vladimíra Vávry a jeho recenzi na německý film *Dívky v uniformě* z roku 1931, publikované na téže straně časopisu.[652]

Filmová novinka německé produkce z roku 1932 tedy bezpochyby inspirovala i Gill Sedláčkovou a v rámci témat vycházejících v časopise se přímo nabízelo jej zpracovat. Podobně jako v díle od Christy Winsloe, dvoustránková povídka zobrazuje nešťastnou lásku šestnáctileté školačky Antonie, která je zamilovaná do své profesorky. Večer se má studentka učit na zkoušku, na které závisí to, zda z předmětu propadne a bude opakovat celý ročník, nebo postoupí dále. Dívka se na školu však nemůže soustředit kvůli lásce ke své vyučující. Druhý den, když je Antonie vyvolána před celou třídou k tabuli, není z nervozity schopna jediného slova. Přísná učitelka nechává tedy dívku propadnout. Motiv tragického mládí, který je v díle Christy Winsloe, prezentován sebevraždou, zde chybí a je nahrazen ztrátou jednoho roku, kdy bude muset nešťastná Antonie čelit propadnutí a zklamání sebe i rodičů. Sedláčková povídku zakončila slovy:

„*A to proto, že má někoho ráda a že mu to nemůže říci. Pocítila nenávist k celému světu. Proč ona je vyvržená? Vyšla ven, na chodbu, a tam se rozplakala. Připadala si nějak stará. Rozsudek nad životem, který nepatří do hlavy šestnáctileté dívky. Oceňování lidí a světa a jeho zákonů, oloupilo ji o mládí*.“[653]

---

[650] SEDLÁČKOVÁ, G., *Dialog*, 73.
[651] SEDLÁČKOVÁ, Gill. Začátek. In: *Hlas: list sexuální menšiny* 1932, roč. 1, č. 6, s. 92-93.
[652] VÁVRA, Vladimír. Dva filmy. In: *Hlas: list sexuální menšiny* 1932, roč. 1, č. 6, s. 91-92.
[653] Sedláčková, G., *Začátek*, s. 92.

Cíl Sedláčkové byl zde pro čtenáře jasný, a to zdůraznit bolest, kterou mlčení a stigmatizace homosexuality přináší mladému člověku.

8.4.3 Rodiče a homosexualita (1932)

Další z kratších textů vyšel také v roce 1932 v časopise *Hlas*.[654] Gill Sedláčková vidí vztah rodičů a jejich homosexuálních dětí jako zápas dvou generací. Je to tradiční nazírání na lásku, které znesnadňuje pochopení rodičů v rámci jejich dětí. Situaci komplikuje také samotný zákon a kriminalizace homosexuality. Sedláčková v textu odsuzuje také pokrytectví rodičů, kteří se více než o ochranu svého dítěte, zajímají o mínění veřejnosti. Neváhají své dítě vyhodit na ulici, nebo se ho jinak zříci. *„A co nejvíce bolí, je to, že tvrdý otec snese spíše sebevraždu vlastního dítěte, než aby v rodině zůstala skvrna vyděděnce „normální" lásky*.[655]

Rodičům doporučuje také využít lékařské pomoci, zde autorka pravděpodobně naráží na vysvětlení své doby, že homosexualita je vrozený aspekt a nelze se s ní než smířit. V rámci autorčina zázemí taková rada, není překvapením, vzhledem k tomu, že otec Sedláčkové byl sám lékař a předseda ligy pro sexuální reformu. Snad i z tohoto čtení mezi řádky lze vyvodit, že Viktor Sedláček mohl mít pro svou vlastní dceru pochopení. Autorka si však uvědomuje, že v běžné společnosti to není pravidlem. „*Případ, kdy děvče bylo od rodičů zapuzeno a žije nyní v bídě, jenom proto, že nemohlo a nechtělo se provdati za muže, kterého jí rodiče vybrali, není ojedinělý*."[656]

Co je dále v očích Gill Sedláčkové největší problém, že zavrhnuté a odsuzované dítě, které rodiče nepodporují, se stává ztracenou existenci. Jeho potenciál není podporován a společnost si tak svým neustálým negativním postojem k homosexualitě sama vychovává zranitelné, nemocné jedince. Rodič, který se s homosexualitou dítěte nesmíří s ním navíc nikdy nemůže mít hezký vztah. Zpráva o rodičích a dětech je krátká, ale bohatě vystihuje důležité rysy a snahy časopisu o dekriminalizaci homosexuality a edukaci veřejného mínění.

8.4.4 Román: Třetí pohlaví (1937)

Kniha Gill Sedláčková vyšla v roce 1937 v pražském nakladatelství Ladislava Janů. V díle se nachází také dvě ilustrace, které pochází od malíře a grafika Jaroslava Štiky,[657] který

[654] SEDLÁČKOVÁ, Gill. Rodiče a homosexualita. In: *Hlas: list sexuální menšiny* 1932, roč. 1, č. 2, s. 3-4.
[655] Tamtéž, s. 3.
[656] Sedláčková, G., *Rodiče a homosexualita*, s. 3.
[657] Jaroslav Štika (1906-1940), český malíř a grafik, jehož hlavním oborem byla erotická kresba.

se ve své tvorbě nevyhýbal erotickým motivům. Na první ilustraci jsou dvě nahá ženská těla, zobrazena po torzo v obětí, na druhé poté portrét mladé ženy.

Názvem i obsahem knihy se autorka patrně nechala inspirovat myšlenkami od v této práci již zmiňovaného německého lékaře a sexuologa Magnuse Hirschfelda, který homosexuály nazýval „třetím pohlavím", tedy lidmi, kteří stojí ve společnosti uprostřed mezi dvěma pohlavími, mužem a ženou.[658]

Na knihu, která mohla zaujmout nejen svým názvem, se v českém tisku sešlo několik recenzí. V beletristickém týdeníku recenzent nešetřil urážlivými slovy směrem k lesbické lásce. Nazval ji zvrácenou vášní a chorobnou náruživostí, která uniká dohledu kriminální a lékařské moci a obsahem se přibližuje k pornografii. Na závěr recenzent autorce vytknul nedostatek moralizování, které by takové téma zasluhovalo. „*Při látce tak choulostivé je třeba mimořádně zručného pera, aby se nedostalo na scestí. A nejsme si docela jisti, má-li takové péro i paní Gill (?) Sedláčková*."[659]

Příběh začíná přátelstvím Lídy Konopnické a Sabiny Zálešákové. Lída je emancipovaná malířka, popisována jako vysoká, štíhlá žena s krátkými černými vlasy. Sabina je svou podsaditou konstitucí spíše opakem Lídy. Obě ženy pracují na reklamním oddělení. Z ekonomických důvodů se po válce rozhodnou bydlet spolu v pražském bytě. Lída zdědila po rodičích malé jmění a zařídila si v bytě ateliér. Sabina osiřela před koncem první světové války. Společnost jim dělají pravidelné návštěvy mladého redaktora Viktora Mareše. Viktor je však závislý na kokainu, jemuž se posléze začnou oddávat i Lída se Sabinou. Kokain se stává pojidlem celé party. Každý má své důvody pro braní drogy. Z pravidelného požívání látky se záhy stává závislost. Lídě pomáhá kokain při kreativitě, Sabina v něm topí své bolesti spojené s homosexualitou. Oběma pomáhá v utišení samoty, existenciální, tíživé prázdnoty i nudy.

Na knize je také zajímavé vykreslení prostředí. Popis bytu Lídy a Sabiny odkrývá například obsah knihovny s homosexuální tématikou. Autorka jmenovala knihy jako *Sexuální biologie* od Sigmunda Freuda, díla od Oscara Wilda, francouzské spisovatelky Rachilde, J. K. Huysmanse a Charlese Baudelaira. Zmíněno je také erotické dílo *Písně Bilitiny* od Pierra Louÿse. Z výčtu těchto děl si můžeme také udělat letmý obraz o tom, co mohl mít homosexuální čtenář ve své knihovně ve 20. letech 20. století, kdy ještě neexistovaly, nebo nebyly zpopularizovány, zde zmíněné psané ani hrané texty. V té době se také jednalo o díla ve skrze

[658] K tématu: HEKMA, Gert. "A Female Soul in a Male Body": Sexual Inversion as Gender Inversion in Nineteenth-Century Sexology. In: HERDT, Gilbert. Third Sex, Third Gender: Beyond Sexual Dimorphism in Culture and History. New York: Zone Books, 1993. pp. 213-239.
[659] Drb. Literatura: Gill Sedláčková, Třetí pohlaví, Román. In: *Zvon, týdeník beletristický a literární*, 1938, roč. 38, č. 17. s. 238.

moderní, proto snad autorka vyměnila smyšlené Písně Bilitiny za autentickou tvorbu antické autorky Sapfó.

Objevuje se tu i náznak odmítání katolické formy náboženství. Byt zdobil obraz, na kterém byl výjev z čarodějnického sabatu. Naopak zde nalezneme obdiv k filozofii východní Asie. „*V rohu spočíval na nizoučkém stolku Buddha, vážný a vznešený, a jako výsměch měl za protějšek ošklivého pámbíčka…Brával mladé chlapce a děvčata za ruce svými vlhkými tlapami, hladil je po hlavě a zádech a jeho oči slídily, plazíce se po těle jako dva ohyzdní slimáci*.“[660] Obdiv k asijské kultuře nalezneme například i u další autorky té doby, Lídy Merlínové.[661] Svobodomyslnost v rámci sexuality, která se objevuje v asijské kultuře, je zobrazována například i v díle *Maia* od lékaře a spisovatele Emila Trévala, který vypráví o osudu hermafroditního člověka na počátku 20. století.[662] V románu *Třetí pohlaví* je obdiv k cizí kultuře někdy zakalen i rasismem.

8.4.4.1 Přístup k homosexualitě a genderu

V knize se setkáváme se Sabinou, jako postavou inversní, podobně jako je tomu v románu Lídy Merlínové u postavy jménem Tetua. Sabinin vzhled je chlapecký. Podle popisu má široká ramena, útlé boky a další atributy stereotypně zobrazované lesbické ženy první pol. 20. století. „*Strýc pohlížel na její chlapecky ostříhanou hlavu, malé růžové uši a tvrdý, ale jemný profil s vysokým čelem. Bílý límeček mužské košile lnul měkce a jaksi dětsky k jejímu krku.*[663]

Sabinina sexualita je kromě jejího vzhledu také vysvětlována po psychické stránce, kde si autorka vypůjčila teorii Sigmunda Freuda, kterého přímo citovala, a Sabině nadělila pozorovatelné homosexuální sklony od dětství. Dozvídáme se tak ze vzpomínky Sabinina strýce, kdy dívka dostala k devátým narozeninám panenku, ačkoliv si přála luk a šípy, aby si mohla hrát s chlapci na indiány. Z dárku byla nejprve velmi nešťastná, později se však stala panenka její přítelkyní. „*Dala jsi jí jméno své nejlepší kamarádky ze školy, myslím, že Mášenka. Zajímavé však bylo, že jsi si s ní nikdy nehrála. Celé dni se povalovala na pohovce, jenom když jsi byla sama, mazlila ses s ní.*“[664]

Lékařská vysvětlení a přirozenost homosexuality, kterou autorka v románu prosazuje, nemusí nutně dostačovat k cestě za přijetím a rovnoprávností. Naopak postava Sabiny ztělesňuje to, co napovídá už název knihy, tedy třetí pohlaví. To znamená zcela jiný druh

[660] Sedláčková, G., *Třetí pohlaví*, s. 7-8.
[661] MERLÍNOVÁ, Lída. *Milostná píseň Asie*. Praha: Šolc a Šimáček, 1934.
[662] TRÉVAL, Emil. *Maia: novella*. Brno: A. Píša, 1902.
[663] Sedláčková, G., *Třetí pohlaví*, s. 11.
[664] Tamtéž, s. 12.

člověka, který může v momentě, kdy se o jeho sexualitě dozví lidé pravdu, ztratit část svého lidství, je degradován do prostoru nenormálního živlu. Vidíme tak například ve slovech Sabinina strýce, který ačkoliv má dívku otcovsky rád, jeho pocity vůči ní se proměňují. „*Byl normálním člověkem a Sabina mu připadala příliš nenormální. Příliš…Cítil, že tento okamžik je odcizení je nespravedlivým vůči ní. Nemohl však jinak*.“ [665] V této pasáži se však nakonec i strýc sám nad sebou zamyslí, nenechá se strhnout svými pocity a vzpomene si, jakým je Sabina dobrým člověkem a záhy ji slíbí, že se jí neodcizí.

Srdečnost strýce střídá v románu snaha zobrazit mínění veřejnosti. V díle jej reprezentuje zhrzený milenec Stáňa a jeho dopisy určené Sabině.

„*Takové zvrácenosti, které ty snažíš se uvésti mezi lidská práva a dodati jim krásy vyhrabováním pochybných dokumentů, zachovaných ze starověkého Řecka, jsou hodny lidí, na které pliváme a netrpíme v lidské společnosti. Bylo by nejlépe shromáždit je v jedno stádo a vyvézt tyto degenerované, zatížené stvůry na opuštěný ostrov (zrovna jako malomocné), tam pak ať vyvádějí všechny svoje hnusnosti podle libosti*.“[666]

Její homosexualitu následně označuje za rozmar a důsledek špatné výchovy a také výběru nevhodné literatury v mládí. Sabina je v jeho očích tvrdohlavá, protože stále lpí na těchto svých „rozmarech“. Naštvaný milenec také nazývá homosexuální ženy nepodařenými kopiemi mužů.

Sabina se těmto slovům hájí tak, že Stáňa není schopen respektovat homosexuálního člověka, kterého však sama prezentuje jako zcela odlišný živočišný druh. „*Vy ani nechcete pochopit nebo uznat právo na život člověka, jenž na neštěstí je od přírody obdařen jinak pracujícím mozkem a jinými pudy, než máte vy. Jednoduše nazvete to svinstvem a hotovo. Víte dobře, že zůstanu svou i přes Váš odpor. Jako vy neznásilňujete sebe, nebudu se ani já*.“[667]

Román tuto představu naskrz prosazuje, což je z dnešního pohledu při cestě za rovnoprávností ve 30. letech 20. století nebezpečná strategie do budoucnosti. Sabině však vědomí existence inversního, jiného člověka dodává odvahu, a s pomocí kokainu je často schopna zbavit se úzkostí a podlehnout euforii.

Kniha ostatně nenese název *Třetí pohlaví* náhodou. Skrze svou homosexualitu je zatíženo to, jak Sabina vnímá sebe samu. Setkáváme se zde s problémem identity, kdy je pro Sabinu těžké identifikovat se, zařadit se do skupiny jednoho ze dvou nabízených pohlaví. „*Měla někdy dojem, že je jakýmsi pojítkem, jakýmsi mostem mezi oběma pohlavími. Sama to nazývala*

[665] Sedláčková, G., *Třetí pohlaví*, s. 15.
[666] Tamtéž, s. 54-55.
[667] Tamtéž, s. 52.

třetím pohlavím. Svým přílišným mužstvím ji odpuzoval a připadal jí brutálním. Hodně často směšným."[668] V jiných pasážích Sabina závidí mužům jejich svobodu. Se ženami je jí zároveň zatěžko se identifikovat, protože se za prvé není schopna zamilovat do muže a za druhé nerozumí ženské podřízenosti mužům ve věcech existence i lásky. Patrné je to pak nejvíce v rozhovorech se spolubydlící Lídou, která se v ději zamiluje do lékaře a volnomyšlenkářství umělkyně bere rázem za své. „*Ty to snad nepochopíš, protože nazíráš na lásku jinak než já. V lásce jsem přece jenom ženou – a jsem ráda, že jí jsem. Pro tebe osoba, kterou miluješ, je tvým partnerem – pro mne Míla [doktor a přítel Lídy] – stává se bohem, krásným a nádherným ve své lásce, bohem, kterému bez výhrady patřím a kterého zbožňuji*."[669]

8.4.4.2 Sabinin vztah k mužům

Sabina hledá lásku a na cestě k ní se obklopuje celou řadu lidí, se kterými udržuje vztahy, přestože k nim kýžené emoce necítí. Objekty tohoto (ne)zájmu se poté často v očích Sabiny stávají viníky absence její lásky. V příběhu, snad z nudy, vyráží na rande s bohatým Japoncem Mr. Taokim, přičemž se celý večer baví jeho pokusy ji získat a ironizuje jeho chování. „*Zrovna tak štěká mopslík."* Nutno podotknout, že si zde autorka neodpustila notnou dávku rasismu, když nechala Sabinu povyšovat se nad barvou pleti zhrzeného obdivovatele.

„*A kdybyste byla se proměnil v nejkrásnější žlutou ženu – v Japonku – stále bych si uvědomovala, že jsem bílá" Ztichla a srdce jí tlouklo rozčílením. Prudká nenávist k tomuto žlutému Japončíkovi zbělela jí tváře i rty. „Mezi západem a východem je nepřeklenutelná propast*."[670] V jejích slovech je však na pozadí slyšet výčitka směrem k západní mentalitě, která v sobě nese podstatu její vlastní ublíženosti a nemožnosti navazovat takové vztahy, jaké by si představovala, aniž by byly odsuzovány.

Dalším mužem v Sabinině životě je dávný přítel Stáňa, se kterým si vyměňuje dopisy a udržuje s ním vztah na dálku. V minulosti se Stáňou chodila, protože byla opuštěná. Nyní jej má ráda ze zvyku. Než Stáňa odjel na cesty, udržovala s ním Sabina i milenecký poměr. Čím však více Stáňa v dopisech propadá lásce k Sabině, kde se snaží vynutit si na ní věrnost, tím více jej Sabina žádá o pouhé přátelství a je k příteli upřímná i v záležitostech vlastní homosexuality. Sama mu v jedné chvíli nabízí, aby spolu zůstali, snad proto, že tuší jeho odmítnutí, pokud bude tolerovat její vztahy s jinými ženami. Snadno předpovídat, že se pár

[668] Sedláčková, G., *Třetí pohlaví*, s. 103.
[669] Tamtéž, s. 207.
[670] Tamtéž, s. 39.

nakonec rozejde, i přesto, nebo snad právě proto, že Stáňa přijede za Sabinou do Prahy, kde ji nakonec sám podvede s jinou ženou.

Ve vztahu k mužům se také zrcadlí Sabinina touha po tom dosáhnout dobového normativu. Homosexualita ji přináší trápení, podléhá její stigmatizaci a vidina vztahu s mužem by jí tohoto břemena mohla zbavit. „*Moje sexuální úchylka přinesla mi mnoho bolestí. Musím se stále skrývat jako špinavé zvíře. Snad na moři volně vydechnu. A jsem zvědava, zdali najdu někdy chlapce, který mi bude rozumět. Víš, v určitých obdobích se mi zdá, že bych mohla milovat muže, - jenž je stále chlapcem*.“[671] Přes tato slova později na cestách však Sabina opět vyhledává společnost žen. Děje se tomu tak v době, kdy vycestuje na moře a cítí se konečně svobodnou.

8.4.4.3 Sabinin vztah k ženám

Sabina to nemá jednoduché ani se ženami. Nicméně ani ženy, které se jí vpletou do života, to se Sabinou nemají nikterak jednoduché. Lásku Sabiny k ženám lze nazvat při nejmenším zmatečnou. Protagonistka nevěří, že její city mohou být opětovány a s tíživou komplikovaností nese přístup veřejnosti k homosexualitě. Její mysl je zároveň mnohdy zakalena kokainem, díky kterému euforické nálady střídají deprese. Zobrazeno je to v odmítnutí mladé milenky, kterou si Sabina pozvala do ateliéru za účelem milování a se kterou se nakonec rozloučila dříve, než k něčemu došlo. V Sabině se totiž rozprostřel pocit, že žena její city neopětuje a odmítla se s ní milovat bez lásky. Krátkodobé štěstí najde poté v opravdovém vztahu s mladší dívkou Aňutkou, která jí opětuje jak milostné city, tak i touhu.

Skrze společný vztah však Sabina o to intenzivněji prožívá trápení, způsobené stigmatizací homosexuality své doby. Tato tíha způsobuje touhu žít na jiném místě, nacházet se v jiné době. V tomto smyslu se myšlenky protagonistky nejednou vztahují ke starověkému Řecku.

Vnější problémy jsou poté posilovány vnitřní stísněností a Sabininým vztahem ke kokainu. Na konci knihy se Sabina chce ze závislosti vyprostit. Rozchází se proto s Aňutkou, která se zachová více jako přítelkyně, než zhrzená milenka a podpoří Sabinu v jejím úmyslu cestovat a zbavit se závislosti na kokainu.

[671] Sedláčková, G., *Třetí pohlaví*, s. 240.

8.5 Promluvy intimity

Jak bylo uvedeno v metodologické části této práce, k analyzování děl dopomáhá kniha od francouzského filosofa a sémiotika Rolanda Barthese s názvem *Fragmenty milostného diskurzu*.[672]

Vybrané figury na poli milostného diskursu slouží jako tmelící prvek, skrze který můžeme pozorovat společné problémy a rysy, obsažené ve zde předložené literatuře a milostné korespondenci mezi ženami, kterou bylo možné získat ze složek trestních spisů. Pramennou základnu pro problematiku vztahu člověka a veřejnosti tvoří tedy literární díla, napsaná v první polovině 20. století, která reflektují problematiku ženské homosexuality. Pro oblast intimity vztahů jsou kromě analýzy těchto literárních děl zvoleny milostné dopisy mezi ženami a zvolené výpovědi obsažené v trestních případech.

V literárních dílech si je čtenář mnohdy jistý tím, co postavy prožívají. Předpokládejme, že zde bylo v zájmu spisovatele, aby popsal dané scény tak, aby je čtenář pochopil podle jeho záměru. V milostných dopisech to nemusí být tak jednoznačné, přesto bude zajímavé dostat tyto promluvy na povrch. Obdobně jako v celé práci jsou citace ponechány v původní, originální podobě.

8.5.1 Nevýslovná láska

„*Écrire/psát – Nástrahy, rozepře a slepé uličky, jež vyvolává touha „vyjádřit" milostný cit „tvorbou" (zejména psaním)*."[673]

Milostné psaní představuje prostor, kde může milující nerušeně vyjádřit své city. Psaní je předmětem, důkazem intimity, katalyzátorem milostných projevů. V přeneseném slova smyslu se jedná o dar. Stejně jako člověk daruje sám sebe, své city, srdce, daruje psaní jako hmotné stvrzení těchto vyjádření. Dopis pomáhá udržovat vztah na dálku, uklidňuje a ujišťuje o věrnosti pisatele.

Milostný dopis, jako podobná psaná sdělení, začíná oslovením. Záleží také v jaké fázi vztahu je dopis psán, zda je psán poprvé, zda jsou city opětovány. Podle toho se volí ona důvěrná oslovení, milostné přezdívky, soukromé obraty. Anuška Š. začíná dopisy láskyplným oslovením a zdrobněním jména své milé. „*Milované mojí Náďe*,"[674] „*Něží!*",[675] „*Náďo květe*

[672] BARTHES, R., *Fragmenty milostného diskurzu*.
[673] BARTHES, Roland, *Fragmenty*, s. 121-125.
[674] SOA Praha, Tk XVI 562742: Anna Š., list č. 42.
[675] Tamtéž, č. 45.

mých snů,“[676] „*Milované moje zlaté srdíčko*“.[677] Od Anežky K. se dochoval pouze jeden pohled s budovou národního divadla v Praze. V krátkém vzkazu je zjevné, že Anežka K. city opětovala. „*Milované slečně Anušce Š. Mnoho pozdravů a pusinek mé rozmilé. Jenom tvá Anežka*.“[678] Nejinak je tomu u Marie Z. a Boženy P. Marie oslovuje svou přítelkyni „*Má drahá, milovaná Bonďo!*“[679] „*Jediná, moje Bondičko!*“.[680]

Sérii důvěrných oslovení z lásky nalezneme i na školní kartičce, kterou Miroslava K. využila k napsání vzkazu Libuši K. „*Libo, ty pekla zplozenče, nevím kdy, ale myslím tedy, že o 4 hod. v parku, ale určitě! Drahoušku, miláčku, zlatíčko, kočičko, holubku, včeličko, fialko, mazlíčku, sněženko, lilio čistá, neposkvrněná, zdraví Tě*.“[681]

V obsahu dopisů se setkává řada aspektů vztahujících se k lásce a romantickému vztahu. Existují pomyslná pravidla, co je vhodné druhému napsat a co naopak nikoliv. Milostný dopis nemusí být pouhým vyznáním lásky, v mnohých případech je formou, která druhého ujišťuje o stálosti citů, nebo pomáhá vyjádřit obavy a nedůvěry. Psaní, jako prostředek komunikace v sociálních vztazích, má většinou jasný cíl, a tou je upozornění milovaného na zájem milujícího. Je to snaha, získat si jeho přízeň, nebo alespoň pozornost. Mnohdy představa toho, že si adresát dopis přečte, milujícímu stačí, aniž by nutně potřeboval na svá doznání odpověď.

V milostném psaní se také setkáváme s tím, že se v něm milostné fráze kupí a opakují. Jako kdyby se milující snažil opakovaně vyjádřit své pocity, které však v přetavené formě do slov, okleštěné frázemi působí stále nedostatečně. „*Chtít vypsat lásku znamená být konfrontován s „bahnem řeči*.“[682]

Dopisy od Anušky Š. pro její milou obsahují také specifické milostné symboly. Jedná se o srdíčka, která v sobě obsahují krátké vzkazy a ve dvou případech také básničky. Ozdobený dopis ukazuje, že si na jeho vytvoření dala velmi záležet. Věnovala svůj čas tomu, aby listy ozvláštnila a potvrdil tím tak city, výlučně směřované tomu jedinému objektu své lásky. V prvním srdíčku, které je pravděpodobně vytvořeno za pomocí líčidla růžové barvy, snad pudřenky, je připsán vzkaz: „*Jen pro tebe tluče to srdce mé!*“[683] Přičemž slovo „*mé*“ je pro zdůraznění třikrát podtrhnuto. Jedná z básní je opakovaným potvrzením citů. „*Milované mojí*

[676] SOA Praha, Tk XVI 562742: Anna Š., list č. 48.
[677] Tamtéž, č. 43.
[678] SOA Praha, Tk XVI 562742: Anna Š., list č. 37.
[679] SOA Praha, Tk VII 3103/43: Marie Z., Božena P., přílohy č. 25.
[680] Tamtéž.
[681] MZA v Brně, Hp II 196/39, s. 78.; Viz obrazová příloha č. 4.
[682] BARTHES, Roland, *Fragmenty*, s. 123.
[683] SOA Praha, Tk XVI 562742: Anna Š., list č. 48.

Náďe. S tebou chci žít, s tebou být a také umírat, věř tomu dnes, není to lež, jak krásné je to svou Tebe zvát, Anuška.“[684]

Rozloučení dopisu, podobně jako oslovení, bývá důvěrné. Pisatel se označuje jménem, jakým jej oslovuje druhý, do posledního slova vyjadřuje své pocity. V případě Anušky Š. je evidentní její smutek a bolest z odloučení, jež má v druhé milované osobě vyvolat soucit a uspíšit tak odpověď, nebo samotné setkání. „*Končím má milovaná Tvá smutná, vzpomínající Anuška*.“ „*Srdečně Tebe líbá jen Tvá vzpomínající smutná Anuška*.“[685] V dopisech Marie Z. a Boženy P. jsou slova rozloučení důkazem oddanosti. „*Jen Tvá Manka*.“[686] Miroslava K. se zase se svou milovanou Líbou K. zpravidla loučila slovy: „*Hádej, kdo Tě má ze všech nejradši a kdo Tě dnes v duchu nekonečněkrát líbá*.“[687]

8.5.2 Neoblomnost

„*Affirmation/Potvrzení – Navzdory a proti všemu potvrzuje milující subjekt svou lásku jako hodnotu*.“ Veřejnému diskursu se po staletí nepodařilo smazat vzájemné city a přitažlivost mezi lidmi stejného biologického pohlaví. Tělo homosexuálního člověka, ačkoliv ve snaze disciplinovat pud a sexualitu, je zároveň neschopno odstranit zamilovanost k druhému. S uvědoměním právě onoho faktu, že homosexuální jedinec není schopen změnit sám sebe, přichází smíření, někdy bojovnost a jindy zlost na společnost, vnucující pravdu, která neodpovídá realitě těla. Tento chaos dokazuje zároveň jedincovu nezlomnost.

Prostou větou tak dokázala mladá Helena Z., která se po večírku v roce 1942 vrátila domů a musela čelit rozezlené matce. „*Někdy v roce 1937 přišla Helena domů z flámu, což mě rozzlobilo a já jsem ji nařezala, přičemž mě Helena řekla: Maminko máš to marné, já muže ráda nemám, já se vdávat nebudu a muže nemůžu ani vidět*.“[688]

Podobné rysy vzepření se vůči společnosti nacházíme ve slovech Květoslavy D. její tehdejší přítelkyně Olze H. „*To víš, že překážky budou po celý život. Lidská společnost a jejich řeči. Ale věř, že budu se o Tebe vždy starat a nedám na Tebe nikdy dopustit ani dnes, ani nikdy jindy*.“[689]

Jako vzdorující se ukazují slova Boženy P., která ve své výpovědi u soudu sdělila lékařům a právníkům toto: „*že když nyní ví, že běží o věci trestní, se bude varovati a přemáhati každé*

[684] SOA Praha, Tk XVI 562742: Anna Š., list č. 42.
[685] Tamtéž, list č. 37.
[686] SOA Praha, Tk VII 3103/43: Marie Z., Božena P., přílohy č. 25.
[687] MZA Brno, Hp II 196/39, s. 82-86.
[688] Tamtéž, s. 19.
[689] MZA Brno, Hp II 196/39, s. 65.

pokušení, ale citů, které – jak ujišťuje – jsou krásné a něžné, se vzdáti nemůže.“[690] Božena se od své milované nenechala odradit ani fiktivní sokyní v lásce, kdy na její dopis nebojácně odpověděla: „*Vy ani nelitujete mých dvaceti let, která se kvůli jediné milované osobě straní společnosti? Toho a ráda se straním, vždyť svět je tak plný hořkosti, proč tedy nepít sladké víno lásky až k opojení*.“[691] V Boženiných slovech je vidět vzdor, necítí se jako oběť a je ochotná se díky vzájemnému vztahu vzdát společnosti druhých.

Božena P. dodávala odvahu i Marii Z., která své milé napsala na oplátku v jednom z dopisů dlouhé vyznání svých citů:

„*Ty, moje nejdražší, snaž mi dokázat, že skutky lidí jsou ovládány něčím vyšším, než je lidská vůle, snaž se – prostě, udělej pro mě něčeho co mě jen těší a co mě bude dávati sílu. I kdyby mi ještě někdo ublížil, mám Tebe, vždycky To budu mít. Přežila jsem v životě několik ran a nejsem již snílkou, nýbrž hotovým vyrovnaným člověkem. Víš, že nedám se zaskočit, jsem vždy připravena na to, pro Tebe, umět se postavit třeba celému peklu. Víš, že mě nic nezlomilo, že mám a budu mít stále tvé rozdychtěné srdce i objetí. Nedám se nikdy porazit, mám přece Tebe, čistou a vroucí. – Vždyť Tvoje láska je samým návratem blaha, - jdeme vstříc ke štěstí, lásce, k porozumění a úsměvům. – Já jsem si vybudovala tento svůj život a jsem šťastna. Dříve, než poznala jsem Tebe, měla jsem své bolesti, ale co to bylo proti dnešnímu vědomí!*“[692]

Snahu nalézt v sobě odvahu má i tragická postava Sabiny v knize *Třetí pohlaví*, která kvůli své homosexualitě propadá kokainu. *Byla to vůbec tragika? Ne! Sabina cítila se vrcholně přirozenou ve všech svých vzrušeních, která připadala lidské společnosti zrůdnými. A právě čistotu lásky a veškerého myšlení inversního člověka nemůže a nechce zaostalá lidská společnost pochopiti*.[693] Útěchu Sabina nachází v medicínském termínu o inversním člověku, kterému jsme se věnovali v předchozích kapitolách. Jak příběh graduje, vidíme, že termín z medicíny nemusí být nutně synonymum pro nemocného člověka, nýbrž může sloužit jako pojem, který podává vysvětlení a uklidňuje. Po vztahu s jinou dívkou v sobě Sabina nachází odvahu zbavit se závislosti na drogách a vydává se na cesty kolem světa.

„*Vzdorně osušila si oči, postavila se před zrcadlo. Bude žíti a navzdor všem, celému světu bude žíti svůj život. Nebude se ohlížeti na nikoho. Dávala větu vždy to, co mu patřilo. Svoji práci. Živils se jako tisíce normálních lidí svým mozkem. Proč by ona neměla právo na život? Proto, že její láska, která nikdy nikomu neublížila, byla ve své formě jinou, než jakou pociťují*

[690] SOA Praha, Tk VII 3103/43: Marie Z., Božena P., přílohy č. 25.
[691] Tamtéž.
[692] Tamtéž.
[693] SEDLÁČKOVÁ, G., *Třetí pohlaví*, s. 59.

ostatní lidé? Její srdce milovalo stejně jako srdce všech lidí na světě. Její bledý obličej zrůžověl odvahou.“[694]

8.5.3 Tíha samoty a žárlivost

„Cit, jenž se zrodí z lásky a jenž je vyvoláván strachem, že milovaná osoba by mohla dát přednost někomu jinému.“[695]

Milující bývá paralyzován strachem, že přijde o pozornost milovaného. Ztráta zájmu, která se může přetransformovat v plnou lhostejnost, činí milujícího nešťastným, když si tento děsivý fakt uvědomí. Zdá se, že se jedná o potvrzení láskyplných citů vůči druhému, negativní emoce značí *něco*, kdežto lhostejnost obsahujíc v sobě prázdnotu jest důkazem *ničeho*, pomyslného opaku lásky. Žárlivost může být vyvolávána v rámci vztahu v mnoha epizodách, způsobena jak objektem lásky, tak i vedlejšími činy tzv. třetí osoby, nad kterými nemusí mít nutně moc ani jeden z páru.

V díle *Vyhnanci lásky,* jedna z postav, Tetua, žárlí na muže, kteří jsou v jejich očích potenciálními objekty lásky Heleny. V první fázi se při jednom rozhovoru Tetua pokouší Helenu přesvědčit o nespolehlivosti mužské povahy s poukazováním na negativní vlastnosti, jako je nevěra a egoismus, jež mají být primárně vázané k mužskému pohlaví. Helena vyjadřuje zklamání. Svěřuje se o svém milém Jindřichovi, o kterém doufala, že bude jiný než ostatní muži, načež zvolává: „*Všichni jsou stejní!“ „Zapomenu na něho“, řekla tvrdě. „Uděláte dobře,“ nepřemohla se Tetua*.“[696] Žena, dle spisovatelky vystupující jako charakterní postava, si v tomto bodě uvědomuje, že pomlouvat muže a manipulovat Helenu slovy není zcela správné a své jednání spojené s uvědomovanou žárlivostí vnímá jako morální poklesek.

Tetua se žárlivosti neubrání za celý příběh ještě podruhé. V momentě, kdy Jindřich přijde na neohlášenou návštěvu k Tetue domů, aby vyhledal Helenu. Ta se musí Tetue přiznat, že jí Jindřich psal dopisy, o kterých se však nezmínila. Na Tetuu padne stín podezření, přestože Helena na psaní nikdy neodpovídala. Neupřímnost je spouštěčem žárlivosti. „*Jistě máte své důvody, proč jste mi to zamlčela.“…Odcházela se zdáním naprostého klidu, ale za těžkou portierou, která nahrazovala dveře přitiskla ruku na bušící srdce. Viděla hrozné nebezpečí pro*

[694] SEDLÁČKOVÁ, G., *Třetí pohlaví*, s. 244.
[695] BARTHES, R., *Fragmenty*, s. 175.
[696] MERLÍNOVÁ, L., *Vyhnanci lásky*, s. 57.

Helenu i sebe v celém rozsahu.“[697] V afektu ze strachu, jak autorka uvádí, aby nezakalila charakter postavy, navíc Tetua poslouchá za dveřmi rozhovor Heleny a Jindřicha.

Stopy, kdy je žárlivost vyvolána představou, že druhá osoba bude mít poměr s někým jiným, nalezneme i u Heleny, druhé protagonistky z knihy *Vyhnanci lásky*. Helena prožije rozčarování při barovém představení, v době, kdy se s Tetuou pouze přátelily. „*Helena se rozechvěla prudkou žehravostí. „Je krásná!“ řekla. Tetua se s úžasem obrátila. „Ve vašich slovech jsem vytušila určitý smysl. Jak jste to myslela?“ „Že je příliš krásná, příliš svůdná pro vás*.“[698] Objektem pro žárlivost se zde stává druhá žena. Je to v době, kdy si Helena postupně uvědomuje své city k Tetue, avšak vztah je stále udržován v rovině přátelství. Je tomu tak zejména kvůli Helenině nerozhodnosti, u které se začíná probouzet strach, že svou přítelkyni ztratí, protože není její milenkou.

V díle *Třetí pohlaví* nacházíme dvojí metr v chování hlavní postavy Sabiny. „*Můj drahý, žárlivý milenec ztrácí důstojnost a mně osobně vůbec neimponuje, je mi pouze směšným. Pamatujte na to!*“.[699] Žárlivost, kterou vykazuje její ctitel Stáňa, Sabina hodnotí jako morální poklesek. Zejména se také vysmívá snaze Stáni vzbudit žárlivost v ní. Sabina je nad touto situací zcela povznesena a udržuje si odstup. Tato lhostejnost dohání jejího obdivovatele k šílenství. „*Vidím, jak ti vadí moje neschopnost žárliti. Jsem příliš klidnou a nenechávám se ovládati citem. V takových případech je nejlépe se nechati vésti rozumem. Je to snad neženské, což ti hlavně vadí, - ale je tomu tak*.“[700]

Žárlivost není vlastností ženskou, nýbrž lidskou. Sabinin přístup k žárlivosti je svým způsobem pokrytecký a její povznesenost nad tyto lidské emoce trvá do chvíle, než se sama zamiluje do dívky. „*Zmocnila se jí divoká žárlivost na příští její milenky, které se budou cynickými prsty dotýkati jejího dívčího těla. Myšlenka, že by se jí dotkl muž, přiváděla ji k zběsilé zuřivosti. Chodila po prázdném atelieru od jednoho konce k druhému a prožívala tyto orgie bolesti několik hodin*.“[701] Osten žárlivosti zasáhne Sabinu i při rozloučení s Aňutkou, kterou se rozhodla opustit, protože si chtěla dát do pořádku svůj život, zbavit se drogové závislosti a cestovat. „*A co budeš dělat?“ Kousek žárlivost byl obsažen v této otázce. „Nevím ještě. Budu se učiti a budu hledat nějakou dívku,“ klidně odpověděla*.“[702] Představa, že dívka

[697] MERLÍNOVÁ, L., *Vyhnanci lásky*, s. 72.
[698] Tamtéž.
[699] SEDLÁČKOVÁ, G., *Třetí pohlaví*, s. 52
[700] Tamtéž, s. 150.
[701] Tamtéž, s. 243.
[702] Tamtéž, s. 238.

bude žít svůj život bez Sabiny, přestože s tímto rozhodnutím přišla ona sama, v ní vyvolává smutek a pocit opuštění.

Slova na pomezí úzkosti, kterou Barthes chápe jako „*strach z nebezpečí, ze zranění, z opuštění*,“[703] a žárlivosti nalezneme i v milostných dopisech, které zasílala Anuška Š. své milé Anežce K. Nutno říci, že obě dívky se živily prostitucí. Anuška byla do Anežky evidentně zamilovaná, a snad to platilo i opačně. Ženy se spolu scházely v bytě, nicméně ne vždy dopadly schůzky podle představ, Anežka se někdy na schůzky nedostavila, přestože to slíbila. Nejistota opětovaných citů Anušku velmi trápila. „*Ale něco mě moc bolí. Mám stále takovou myšlenku, že mě s někým klameš, zdá se mě, že nejsem ve Tvém srdci sama, myslím, že ještě tam někdo jest uschován, koho miluješ. Prosím Tebe, přiznej se mě já Ti vše odpustím. Doufám, že pravdu zapírat nebudeš a přiznáš se mě. Máš-li mě opravdu ráda, tak se mě přiznáš ano*.“[704]

Můžeme přistoupit také na to, že žárlivost se od úzkosti liší svými eskalovanými, negativními projevy, ačkoliv obě emoce jsou chápány spíše paralelně existující. Anuška Š. pod tlakem píše po jednom nesplněném slibu své milé: *„Na mou duši kdy jsi mě v tento moment viděla jak vypadám když Ti tento dopis píšu, úplně jako šílenec, kdybys v Tu chvíli teď zde byla tak Tě přetrhnu jak žábu věř tomu. Jak si to vlastně představuješ, proč jsi nepřišla, nejde mě to vůbec do hlavy. Pro krista boha proč, proč jen Ty jsi nepřišla, musím raději ukončit dopis neb se zblázním a všechno zde rozbiju a chci to vědět proč jsi nepřišla neb bude zle*.“[705] Anušce docházela s Anežkou trpělivost, v předchozím dopise se snažila vyjednávat, v tomto dalším se uchýlila k hrozbám.

Strach i žárlivost vykazovaly také dopisy psané Marií Z. její milované Boženě P. Marie se v dopise vydávala, jak již bylo zmíněno v rámci jejich případu, za svou vlastní bývalou přítelkyni. Listy napsala na stroji, aby Božena P. nepoznala její rukopis, právě za účelem vyvolání žárlivosti, jak uvedla na policejní stanici, a přesvědčení se o její reakci.

Žárlivou výtkou s podezřením na nevěru, zahrnula ženu svého zájmu také Helena Z. „*Ptám se vás po dobrém. Kdo vás pokousal*?“[706]

Záletnická Miroslava K. zase v jednom psaní ubezpečovala Olgu H. o vážných důvodech, kvůli kterým se nemohly sejít a dopis zakončila slovy: „*Nemysli si, že zase někam jdu*.“[707]

[703] BARTHES, Roland, *Fragmenty*, s. 47.
[704] Tamtéž, s. 238.
[705] Tamtéž.
[706] SOA Praha, Tk VI 760942, Helena Z., list č. 173.
[707] MZA Brno, Hp II 196/39. s. 80.

8.5.4 Útěk do jiných světů

Sociální nátlak, kterému museli homosexuální lidé čelit se v řadě děl projevil v podobě touhy existovat v jiném, lepším světě. Takovém, kde by láska byla přijímána bez omezení, strachu ze zatčení, nebo jiné stigmatizace. Ať již s milovaným, nebo v touze milovaného nalézt, se pisatelé ve své fantazii uchylovali k útěku do jiných světů. Takovým universálním světem bylo pro pisatelky starověké Řecko.

Nacházíme tak v postavě Sabiny od autorky Gill Sedláčkové. „*Sabina se zachvěla prudkou a marnou lítostí, že nikdy nepoznala život antický, kdy nahota člověka nebyla považována za přečin proti mravopočestnosti, kdy láska byla bez hanby a mohla se vyznávat s nádhernou volností ducha a těla. Připomněla si dnešní lásku v úzkých pokojích pod dvojím otočením klíče a při stažených záclonách, odbývanou rychle a s pocitem směšné úzkosti. Jak je to hnusné*.“[708]

Podobně jako zidealizovaná mentalita antického světa fungovala v představách zamilovaných a utrápených i samotná příroda, která vystupuje jako prostor nacházející se mimo rušnou civilizaci. Svobodné místo, kde se člověk mohl lépe vytratit před nechtěnými pohledy druhých. Projevy této touhy nalezneme často skrze postavy v dílech Jany Mattuschové.[709] Například ve vzpomínce Henriky z knihy *Město mužů*, kde vzpomíná na své dětství. „*Všechny hvězdy dívaly se mi v noci do snů a ve dne slunce stékalo mi do řádků. Vycházelo z té strany, kde bydlilo děvčátko – má přítelkyně. Neznaly jsme Sapfyho, ale pletly jsme věnce v podvečer na lukách a do našich srdcí svítila nebesa*.“[710]

Jana Mattuschová bezútěšnou situaci homosexuálních žen zpodobnila také pomocí pohádkových postav a fantazijních příběhů. Postavy jsou situovány mimo každodenní realitu jaksi nechtěně, v prostoru fantazie se nacházejí nedobrovolně, jako důsledek stigmatizace.

Vidíme tak v upřímné promluvě Evy, postavy z díla *Povídka z Kraje a luk*, v momentě, kdy byla nucena odmítnout svého nápadníka. „*Nedivte se, nejsem žena, kterou jest možno milovati. Jsem něco takového jako byly rusalky. Svádím svou ženskou podobou nezkušené mládence, ale věřte, Edo, nejvíce bolestí působím tím sobě samé. A při tom láska, skutečná láska, kterou vidím všade kolem sebe, jest pro mne na tisíc zámků uzamčený ráj*.“[711]

Podobné rysy poté pozorujeme i u postavy Henriky, která je přirovnávána k elfí princezně, která nemá nárok na lásku lidské dívky. „*Elfí princezna přistoupila až k ní, ale dívka*

[708] Sedláčková, G., *Třetí pohlaví*, s. 158.
[709] Weingart, E., *Město mužů*, s. 20.
[710] Tamtéž, s. 20.
[711] WEINGART, E., *Povídka z Kraje a luk*, s. 5-8.

ji neviděla, mluvila sladká slova, dívka ji však neslyšela. Vinula se úzce k chlapci a kladla mu hlavu na jeho rameno. Elfí princezna vrátila se samotna do lesa. Byla velmi smutná, nepotěšily ji hry elfí, ani jejich nejlepší tance…“.[712]

Nešťastná se poté odebírá ke svému mentorovi, v jehož útěše je zjevném, jakým způsobem autorka přistupovala k sobě samé. „*Nesmíte truchliti pro lidi. Oni žijí si svým způsobem, pro ně nás není na světě. My jsme jen pohádka, nic než stín, zanikáme v parách dne. Nebuďte smutná malá princezno! Vraťte se ke svým elfám a nemyslíte více na lidskou dívku. Vraťte se ke svým tancům a kouzlům, princezno“ Vaše království jest sen, život zabíjí elfy*.“[713]

8.6 Proměna narativů

Nejstarší doposud známé dílo české lesbické literatury, *Vyhnanci lásky*, pochází z roku 1929 od Lídy Merlínové. Autorka jej napsala ještě předtím, než začal být vydáván časopis *Hlas*. V té době byla mladá spisovatelka ovlivněna tvorbou Jiřího Karáska ze Lvovic, z jehož básně si vypůjčila i název knihy. Lze předpokládat, že mohla být ovlivněna i díly zahraniční produkce. Zde máme na mysli zejména kultovní dílo *Studna osamění* od Radclyffe Hall. Je to z toho důvodu, že jedním ze základních prvků *Vyhnanců lásky* je vnímání homosexuality skrze lékařský pojem inverse. Hlavní postava románu Tetua sama sebe vnímá jako inversní. Inverse skýtá vysvětlení nejenom její homosexuality, tedy v tomto případě náklonosti k ženám, ale například i její chování v dětství a záliby v dospělosti, které jsou v heteronormativní společnosti zákonitě hodnoceny a v mentalitě ukotveny jako mužské. Patrně i sama Merlínová si uvědomovala, že se s tímto pojmem nemůže ztotožnit každá homosexuální žena. Z toho důvodu snad vytvořila českou postavu divadelní herečky Heleny, jakožto protipól ke vzdělané a zcestovalé Tetue. Skrze postavu Heleny autorka poté vyjádřila obtíže s vyrovnáváním se s homosexualitou ve společnosti, která obraz homosexuálních stigmatizovala. Dále boj se studem a konečné naleznutí štěstí v doposud nepoznané nové lásce. Merlínová si však, podobně jako je tomu u zahraniční literatury, pro své postavy připravila smutný konec. Tragédie zde ale spočívá v tom, že Tetua trpí tuberkulózou, na kterou umírá na konci díla. Autorce zde tedy šlo o vyjádření bolestivé reality. Homosexuální lidé se musí vyrovnávat nejen se stigmatizací své sexuality, ale stejně jako řada jiných lidí, se musí navíc potýkat s problémy a nástrahami, které přináší život sám. Tetua tedy čelí na jedné straně své smrtelnosti, na druhé straně je to právě stigmatizace homosexuality, která postavě v mládí způsobila existencionální neštěstí, což mělo

[712] Weingart, E., *Město mužů*, s. 137.
[713] Tamtéž, s. 137.

za následek náruživé kouření a pití alkoholu, což zvýšilo riziko onemocnění. Tetua na konci musí zemřít, přestože nechce, a žije šťastně s Helenou. V tom spočívá zobrazovaná tragédie od Merlínové.

Snahu vyjádřit tyto výše vypsané nuance a dopady, jaké má kriminalizace a patologizace ve společnosti na člověka, je poté možné pozorovat i v románech *Město mužů* od Jany Mattuschové (Eduarda Weingarta) a *Třetí pohlaví* od Julie „Gill" Sedláčkové. Obě autorky například rozvíjely myšlenku nebezpečí, které pro homosexuální postavy představovala sociální periferie města, do které byly vystěhovány společenským nátlakem. Okraj společnosti pro ně sice mohl znamenat prostor svobody, avšak se všemi nástrahami, jaké takové prostředí a život v něm nabízí. Mattuschová varovala před tímto rizikem prostřednictvím postav vyděračů a sadistů. Sedláčková tuto realitu zobrazovala skrze drogové a alkoholové opojení. Dále skrze provozování volné sexuality v jistých podnicích, které však zdaleka nemusely vyhovovat každému jedinci a neskýtaly příliš velké naděje na, mnohdy kýžené, monogamní vztahy. Lesbické postavy v těchto dvou románech končí poměrně šťastně. Sabina z románu *Třetí pohlaví* se z městských stínů dostává útěkem na moře, podobně jako Henrika z díla *Město mužů,* která z města prchá na venkov. Zde Henrika nachází naději na novou lásku a Sabina na palubě lodi existencionální svobodu.

V tomto ohledu jsou zakončení děl pokroková a navazují na to, o co se pokoušel za dobu své existence časopis *Hlas*, kolem kterého byly ostatně všechny tři autorky soustředěné a přispívaly do něj i svými dalšími texty. V jejich tvorbě je poté patrné nejen sdílení smutku a traumat z kriminalizace a patologizace lásky, nýbrž i snaha soustředit se na témata, která vyplývají z reality, radostí i strastí milostných vztahů. Je zde poté zobrazována opětovaná touha, vzájemné city, žárlivost, krize ve vztazích způsobená případnou nevěrou, rozchod, odpuštění, znovushledání atd. Snažení autorek přijít i s tématy, která neobsahují pouhé neštěstí, mělo za cíl povzbudit čtenářské publikum a vytvořit takové médium, které bylo protipólem ke kritickým recenzím a skandalizacím homosexuálních jedinců prostřednictvím soudních procesů ve veřejném tisku. Takové jednání lze poté vnímat jako poměrně revoluční proměnu narativů.

V tomto ohledu také možno upozornit na jiné dílo Merlínové, a to *Erotické povídky o láskách absurdních*, které je, až na název, který snad byl myšlen ironicky, zproštěno dobové stigmatizace. Sexualita a erotika jsou v knize zobrazovány svobodně. Autorka se v díle soustředí na popis sexuálních aktů mezi lidmi, věnuje se kráse i ošklivosti jejich těl a gest. K tomu je nutno dodat, že v *Hlasu* takto explicitně laděné povídky nenalezneme. Je tomu tak z toho důvodu, že autoři i autorky, museli najít balanc. Homosexualita byla už tak ve veřejném prostoru sexualizována, jak je ostatně patrné z tisku. V *Hlasu* se naopak snažili ukázat, že

homosexuální vztahy nejsou pouze o těchto aktech, které společnost vnímala jako perverzní, ale i o výše vypsaných citech.

V závěrečných pasážích se tato práce soustředila na konkrétní aspekty lásky a intimity prostřednictvím vybraných citací z korespondence a literárních děl.

9 Závěr

V první části práce byli představeni autoři, jejichž teze bylo zajímavé využít při zkoumání ženské homosexuality v minulosti. Ženskou homosexualitu lze v teorii rozdělit na problém genderu, tedy na roli ženy a na problém sexuality v minulém století. Oba tyto aspekty tvoří součást lidské identity.

Opíráme se proto o filozofii stigmatu Ervinga Goffmana. Symbolicky všudypřítomné stigma existovalo pro homosexuály v podobě trestnosti a bylo produkováno v protichůdných názorech lékařů. Stín stigmatu představoval (a stále představuje) problém, překážku, která má vliv na jedincův život, budování jeho identity, přístup k tělu a intimitu v milostných vztazích. Záleží poté na síle dopadu, do jaké míry stigma na člověka a jeho život působí. K tomuto se vážou další podmínky, které odrážejí sílu tohoto symbolického tlaku, jako je náboženství, rodinné zázemí či vztahy s přáteli. Pro jedince s podporujícím okolím představuje zákon mnohdy jen formální nepříjemnost, pro druhého může mít fatální následky.

Dále bylo důležité vymezit se vůči přístupu esencionalismu. Lidé díky tomuto přístupu ospravedlňují své chování svým biologickým pohlavím, v minulosti i dnes. Stává se pro ně neodmyslitelnou součástí jejich identity a tuto svou zkušenost vnímají jako přirozenou. Judith Butler, s využitím konceptu performativity, posouvá tyto diskuze tvrzením, že je to jazyk kultury, který pomáhá vytvářet společenské kategorie, do kterých se má vejít definice člověka a jeho těla a ve kterých poté jedinec chápe sám sebe.

Člověk nabízené skupiny vnímá jako přirozené, byť byly utvářeny dávno před jeho narozením a formulovány po staletí do podoby, která mu je předkládána od dětství výchovou. Stávají se nezbytnou součástí jeho socializace. Vývoj genderových kategorií a princip, pod kterým se utvářely, představil Thomas Lacquer. Autor poukazuje, že systém dvojího rozdělení těla byl formován a posilován od 17. století, až nakonec převládl nad jednopohlavním modelem. Dopady esencialismu na přemýšlení o těle lze poté pozorovat v celé řadě protinázorů a stereotypů o ženském těle, o jeho podobě, schopnosti vnímání a prožívání touhy a podobně. Součástí lidské identity je tedy také sexualita, kdy se i tato, podle Michela Foucaulta, formovala a proměňovala. Díky přístupu *scientia sexualis* pojmenování a kategorizování znamená možnost ovládnutí a vymezení se. Nikoliv nutně musíme vnímat takovýto přístup jako špatný, například co se týká otázek bezpečnosti. Lze poté hovořit o tom, do jaké míry je vhodné kategorie určit a kdy by měla být svoboda intimity ponechána po vzoru *ars erotica*.

V rámci tématu lze poté narazit na polemiku feministických teoretiček z 80. let. Zde je hlavním problémem protěžování kategorie lesby jako samostatné skupiny, existující mimo

patriarchální společnost a kulturu. Jakési lesbické jádro chrání ženu před vlivem jejího vlastního habitu, popírá tedy opět vliv kultury jako takové. Zde autorka této práce zastává názor, že je to však skutečně ona kultura, která má moc ovlivňovat člověka v přemýšlení o jeho těle i sexualitě. Práce se poté opírá o termíny Annymarie Jagose, která takovéto přemýšlení nazývá příhodně „*lesbickou utopií*“, tedy něčím, co zkrátka nemůže existovat.

Queer teorie se potýká s tím, že se snaží zahrnout do svého bádání veškeré odlišnosti, které nezapadají do heteronormativu. Queer je svým způsobem užitečný pojem pro otevřené přemýšlení o lidech v minulosti, osciluje mezi kategoriemi genderu a dvoupohlavním biologickým modelem a snaží se hledat skuliny za těmito variabilními termíny. Je zde takový paradox, který spočívá v tom, že pokud by v kulturním přemýšlení nastala situace, kdy by vše mohlo existovat pod pojmem queer, nebylo by již takového pojmu vlastně potřeba. Výsledkem by byla tedy idea o uznání neuchopitelnosti těla, sexuality jako variabilního spektra a znovu definování toho, co ve skutečnosti znamená stávat se člověkem, nikoliv mužem ani ženou. Není zároveň ihned nutné zahazovat, nebo jak se v radikálním smýšlení (viz u Adrianne Rich) stává, hanit veškeré lidské jednání a kulturní dědictví, které v sobě obě tyto kategorie nesou. Zároveň ale nelze stále lpět na takových předsudcích, které mají moc ztěžovat lidský život, který už je sám o sobě poměrně (nikoliv však vždy v negativním slova smyslu myšleno) náročnou zkušeností.

Dizertační práce postupuje pomyslným směrem ze shora, od obrazů lesbické sexuality, tvořené mocenskými aparáty, institucemi a platformami, až po obrazy, které produkovaly samotné ženy.

Z toho důvodu bylo důležité zjistit, jakým způsobem se k ženské homosexualitě stavěl medicínský a následně justiční aparát. V případě medicíny ovlivňoval lékaře v jejich přemýšlení o ženské homosexualitě přístup esencionalismu. Medicína a právo byly navzájem provázané, což se nejvíce ukázalo v praxi v jednotlivých trestních případech prostřednictvím lékařských zpráv. Zároveň se zde projevily protěžované přístupy té doby, kdy byla homosexualita pokládána za získanou, tedy nabytou negativním prostředím, a hodnocena přísně jako morální delikt. Na druhé straně poté stála homosexualita, která byla, zejména v očích lékařů, hodnocena jako vrozená. Tato druhá verze převládla později ve druhé polovině 20. století. Homosexuální člověk ztrácel identitu kriminálníka, avšak nabýval identity pohlavně úchylného jedince, který sice za svou nemoc nemůže, protože se s ní narodil, ale stále je považován za někoho, kdo je podezřelým, případně nebezpečným pro společnost. Na druhé straně mohla medicína v praxi soudního jednání ženám pomoci. Ženám poté méně záleželo na

tom, zda jsou aparátem vnímány jako hysterické nebo jinak psychicky labilní. Důležité bylo, že se díky této strategii vyhnuly vězení.

Pro dizertační práci se podařilo nalézt 16 případů. Figurovalo v nich však ve skutečnosti mnohem větší množství žen, které utvořily spletitou síť sociálních vztahů. Prameny byly důležité tedy nejen pro analýzu praxe justice a soudního lékařství, nýbrž i jako vhled do každodennosti a lesbické sociability v první polovině 20. století. Některé spisy také obsahovaly milostné dopisy, které se poté staly zajímavým zdrojem pro analýzu literních pramenů.

Další část práce měla za cíl zmapovat obrazy lesbické lásky a sexuality v literatuře, filmu a divadle. Zde byla pozornost soustředěna na produkci zahraničních děl, které byly předváděny českému publiku a na které následně reagovali kritici v dobovém tisku. Další část se poté soustředila na produkci lesbické literatury produkované autorkami, které se soustředily kolem časopisu *Hlas*. Časopis se zasazoval o dekriminalizaci homosexuality ve společnosti. V práci bylo možné sledovat změnu narativů i přebírání patologizujících vzorců, které literatura přebírala z medicínského aparátu. Na závěr práce byly vybrány různorodé promluvy intimity ve formě citací od samotných žen, které dobře vystihují vnímání sexuality a hlubší vhled do jejich vztahů a pocitů.

Práce svým tématem zaplnila prázdné místo na poli české queer historiografie a poskytuje obraz lesbických žen z obou stran, jak ze strany veřejných aparátů a kultury, tak ze strany žen samotných.

10 Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

LA PNP, Litoměřice, Merlínová Lída 1906-1988, tanečnice, prozaička, Téma č. 1. Tisky a výstřižky. č. arch. 1128.

MZA v Brně, Krajský soud trestní Brno, fond C 12, III. manipulace, č. kar. 1122, Hp II 196/39, f. 13r-15r.; č. kar. 1124, Hp II 427/39, f. 11r.

SOA Praha, Krajský soud trestní Praha, č. kar. 258, TK-VI-7609/42: Helena Z.; č. kar. 174/28, Tk V 1215340: Berta K, Vlasta H.; č. kar. 349/29, Tk VII 3103/43: Marie Z., Božena P.; č. kar. 470/29, Tk IX 609342: Anežka K.; č. kar. 470/29, Tk XVI 562742: Anna Š.; č. kar. 537/30, Tk X 562442: Ludmila M., Anna Š.; č. kar. 606/30, Tk XI 536442: Marie D., Růžena T.; č. kar. 751/26, Tk XI 845339: Růžena Š., Marie Ž.

SOA Třeboň, Třeboň, Krajský soud České Budějovice III., Seznam podmíněně odsouzených za rok 1919-1924, č. 165-166, TK VI. 820/24, TK VI. 386/24.

SOA Třeboň, Třeboň, Krajský soud České Budějovice, Záznamy obžalob, bez záznamů obžalob pro lichvu. Rejstřík žalob (1922-1924).

ZAO, Olomouc, Krajský soud v Olomouci I., č. kar. 139, TK 1443/29.; č. kar. 238, TK 2439/33.; č. kar. 294, TK 978/36.; č. kar. 307, TK 677/37; č. kar. 316, TK 2123/37.; č. kar. 328, TK VII 877/38.

ZAO, Olomouc, Krajský soud v Olomouci, Katalog trestních spisů sg. Vr a TK. z let 1918-1938, svazek I. r. 1918-1932.; Katalog trestních spisů sg. Vr a TK z let 1918-1938. svazek II. r. 1933-1938.

Dobový tisk

Časopis lékařů českých, 1937-1939, roč. 76, č. 46, s. 1852d.; roč. 77, č. 26, s. 806.; roč. 78, č. 47, s. 1264o.; r. 1939, roč. 78, číslo 30, s. 752(f).; roč. 78, číslo 37-38, s. 1080c.;

Časopis lékařů českých, r. 1976, roč. 115, číslo 13, s. 408.

Časopis lékařů českých, r. 1986, roč. 125, s. 128.

Hlas sexuální menšiny: zájmy uznávané vědou a kulturními státy. Praha: František Černý, 1931-1931. roč. 1, č. 1-16.

Hlas: list sexuální menšiny. Praha: Vojtěch Černý, 1932-1937. Roč. 2, č. 1-4 (1932), roč. 3, č. 1 (1936) - roč. 4, č. 1 (1937).

Nový hlas: list pro sexuální reformu. Hranice: Josef Hladký, 1932-1934. Roč. 1 (1932) - roč. 3 (1934).

Dobová odborná literatura

„Lásce vstup zakázán“ čili „Klub panen“. In: *Film. Týdeník Svazu filmového průmyslu a obchodu Čsl.*, 1936, roč. 16, č. 21, s. 3-4.

16 zatčených v prostějovské aféře. In: *Expres*, 1933, č. 268, s. 1-2.

A. V. Divadlo. Sexus necans. In: *Československá republika. Pražské noviny*, 1930, roč. 251, č. 20, s. 6.

BAKULE, Karel-František. *Kouzlo ženy v zápase sociálním a erotickém*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1923.

BERGAUER, Vladimír. *Sexuální biologie*. Praha 1931. s. 90.

Brněnská hvězda. In: *Hvězda československých paní a dívek*, 1932, roč. 7, č. 40, s. 19.

Cassius [Jaroslav Kolman]. Z pražské činohry. Edmont Bourdet: V zajetí. In: *Lidové noviny*, 1926, roč. 34, č. 573, s. 9.

ČERNOCKÝ, Karel. *Psychologický slovník*. Praha: Unie, 1940.

Divadlo a hudba. Na ostrově Lesbu*. In: Ženský svět: list paní a dívek českých. roč. 30, č. 19-20, s. 315.*

Drb. Literatura: Gill Sedláčková, Třetí pohlaví, Román. In: *Zvon, týdeník beletristický a literární*, 1938, roč. 38, č. 17. s. 238.

EISNER, Pavel. Roman von Lesbos. In: *Prager Presse*, 1929, roč. 9, č. 338, s. 6.

ELLIS, Havelock. *Pohlavní psychologie*. Praha: Orbis, 1937.

-ES. Divadlo: Choroby mládí. In: *Zvon: týdeník beletristický a literární majetek družstva spisovatelského*, 1930, roč. 30, č. 23, s. 323.

-Ež. Divadlo a hudba. In: *Čech: politický týdeník katolický*, 1926, roč. 51, č. 267. s. 7-8.

-Ež-. Divadlo a hudba: Ferdinand Bruckner. In: *Čech: politický týdeník katolický*, 1931, roč. 56, č. 276, s. 6.

FOCH, Václav. *Bibliografický katalog Československé republiky*. Praha: Národní a universitní knihovna v Praze, 1938.

HÁJEK, Jaroslav. *Soudní lékařství v praksi*. Praha: Sfinx, 1925.

HEVEROCH, Antonín. *Diagnostika chorob duševních pro mediky a praktické lékaře*. Praha: Hejda a Tuček, 1904.

HEVEROCH, Antonín. *O podivínech a lidech nápadných.* Praha: Hejda a Tuček, 1901.

HfK. Kultura. Alfa a Omega. In: *Moravský večerník*, 1932, roč. 11, č. 240. s. 4.

Hotel Florida. In: *Adresář republiky Československé pro průmysl, živnosti, obchod a zemědělství: Adressbuch der Čechoslovakischen Republik für Industrie, Gewerbe, Handel und Landwirtschaft. Sv. I, Národohospodářská část, Seznam adres: Čechy = Volkswirschaftlicher Teil, Adressen-Verzeichnis: Böhmen.* Praha: Rudolf Mosse, 1937. s. 1205

Hotel Perun. In: *Adresář republiky Československé pro průmysl, živnosti, obchod a zemědělství: Adressbuch der Čechoslovakischen Republik für Industrie, Gewerbe, Handel und Landwirtschaft. Sv. I, Národohospodářská část, Seznam adres: Čechy = Volkswirschaftlicher Teil, Adressen-Verzeichnis: Böhmen.* Praha: Rudolf Mosse, 1937. s. 1205.

Hotel Royal. In: *Adresář republiky Československé pro průmysl, živnosti, obchod a zemědělství: Adressbuch der Čechoslovakischen Republik für Industrie, Gewerbe, Handel und Landwirtschaft. Sv. I, Národohospodářská část, Seznam adres: Čechy = Volkswirschaftlicher Teil, Adressen-Verzeichnis: Böhmen.* Praha: Rudolf Mosse, 1937. s. 1205.

HYNIE, Josef. *Úvod do lékařské sexuologie*. Praha: Josef Svoboda, 1940.

J. H. Ferdinand Bruckner: Zločinci. In: *Venkov*, 1930, roč. 25, č. 20, s. 5.

JD. Kulturní kronika. J. P. Sartre. In: *Svobodné noviny*, 1947, roč. 3, č. 144, s. 5.

JELÍNEK, Hanuš. Divadlo. In: *Lumír*, 1935-1936, roč. 62, č. 2, s. 128-129.

JELÍNEK, Hanuš. Divadlo: Francouzští herci v Praze. In: *Lumír*, 1930, roč. 56, č. 5, s. 276.

K. Kulturní život. Jean Paul Sartre v brněnské činohře. In: *Slovo národa*, 1947, [bez ročníku], č. 144. s. 4.

K. T. Sloupec kultury: Z olomoucké operety. In: *Moravský deník*, 1933, roč. 28, č. 88, s. 3.

KADLEC, Václav. Pražské Intimní divadlo do Moravské Ostravy. In: *Nový Bezručův kraj*, r. 1930, roč. 4, č. 8, s. 4.

KNOBLOCH, Edward. *Duše a Zločin*. Hradec Králové: Nakladatelské družstvo Máje, 1948.

KRSEK, František. Láska v básnictví antickém, zvláště lyrickém. In: *Lumír*, 1885, roč. 13, č. 36, s. 570-571.

KURKA, Vladislav. *Pohlavní zdravověda a sebeochrana*. Kladno: K. Stejskal, 1911.

Literatura. Koruna za korunu. In: *Rozhledy*, 1929, roč. 11, č. 48, s. 8.

M. T. Klub panen. In: *Kinorevue. Ilustrovaný filmový týdeník*, 1935-1936, roč. 2, č. 52. s. 506-507.

MASARYK, Tomáš Garrigue. *Univerzitní přednášky I.: Praktická filozofie na základě sociologie*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 2012. ISBN 978-80-86142-39-5

Moravský večerník, r. 1932, roč. 11, č. 245, s. 4.

Mravnostní aféra prostějovská před soudem. In: *Moravský deník*, r. 1934, roč. 29, č. 38, s. 3.

O. Š. M. Divadelní premiéry. V zajetí. In: *Rozpravy Aventina: Měsíční list pro kulturu, umění, kritiku a zvláště literaturu*, 1926-1927, roč. 2, č. 5, s. 58.
OSTRČIL, Antonín. *Klinická gynekologie pro lékaře a mediky*. Praha: Fr. Řivnáč, 1933.
Ot. F. Kulturní kronika, Z pražské činohry. In: *Lidové noviny*, 1935, roč. 43, č. 544, s. 9.
OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. Praha: J. Otto, 1888–1960.
PANÝREK, Duchoslav a kol. *Encyklopedie praktického lékaře*. Díl X. Praha: Borský a Šulc, 1956. s. 853.
PAVLÍK, Josef. *Slovník domácího lékařství a zdravotnictví*. Praha: I. L. Kober, 1897.
PLESKOT, František. ŠVEHLA, František. Případ transvestitismu. In: *Časopis lékařů českých*, 1946, č. 5, roč. 85, s. 157-166.
Pražská divadla. In: *1. Česko-slovenský sňatkový zpravodaj*, 1926, roč. 1, č. 9, s. 8.
Pro orgie obětovala ženství. In: *Polední list*. r. 1933, č. 319, roč. 7, s. 1.
Prostějovská aféra má být ututlána? In: *Expres*, 1933, č. 279, s. 1.
Prostějovská nemravná aféra podruhé před soudem. In: *Moravský deník*, r. 1934, roč. 29, č. 94, s. 3.
R. W. Kulturní kronika. Z Pařížských divadel. In: *Lidové noviny*, 1926, roč. 34, č. 152, s. 7.
REINSBERG, Josef. *Nauka o soudním lékařství*. Praha: Bursík a Kohout, r. 1896.
RIEGER, František Ladislav. MALÝ, Jakub. *Slovník naučný*. *Díl třetí*. Praha: I. L. Kober, 1863.
RIEGER, František Ladislav. *Riegrův slovník naučný*. Praha: I. L. Kober, 1870, svazek č. 8.
ROŽÁNEK, Otakar. *Pud pohlavní a prostituce: Vývoj a poruchy pudu pohlavního, výstřednosti v ukájení jeho. Vývoj, dějiny, zřízení prostituce a její vliv na choroby pohlavní a ženské I*. Praha: Hejduk & Tuček, 1903.
RP. Kulturní život. Dvě ukázky existencialistického dramatu. In: *Národní obroda*, 1947, roč. 3, č. 143, s. 3.
STUCHLÍK, Jaroslav. Příspěvky k pathologii vzrůstu u slabomyslných. In: *Časopis lékařů českých*, 1917, roč. 56, č. 50, s. 1295–1299.
ŠUBERT, František Adolf. *Malý Ottův slovník naučný dvoudílný: příruční kniha obecních vědomostí*. Vídeň: J. Otto, 1905.
THOMAYER, Josef. CHODOUNSKÝ, Karel. *Slovník zdravotní: Populární praktická kniha poučná*. Praha: J. Otto, 1889.
VONDRÁČEK, Vladimír. *Hysterie*. Praha: Spolek českých lékařů, 1944.
VONDRÁČEK, Vladimír. *Konání a jeho poruchy*. Praha: Univerzita Karlova, 1982

Z repertoiru stálých scén. In: *Česká osvěta: list věnovaný zájmům veřejného knihovnictví a organisazi lidového vzdělání*, 1930-1931, roč. 27, č. 7, s. 366.

Vydané prameny

ADIL, M. *Erotické povídky o láskách absurdních*. Praha: Soukromý tisk, 1933.

Archiv ND, Praha, V Zajetí (činohra), sign. č. 1281a, sign. r 5518.

DILIA, Bruckner, Ferdinand. Choroby mládí (Krankheit der Jugend), překl. Achab Heidler, žánr: drama. Dostupné z: https://www.dilia.cz/dila/item/7317-choroby-mladi. [citováno 2023-08-15].

DILIA, Sartre, Jean-Paul. S vyloučením veřejnosti (Huis clos), překl. Antonín J. Liehm, žánr: činohra, r. 1944. Dostupné z: https://www.dilia.cz/dila/item/5769-s-vyloucenim-verejnosti. [citováno 2023-08-15].

GAUTIER, Théophile. *Slečna de Maupin*. Praha: B. Procházka, r. 1924.

HALL, Radclyffe. *Nerozžatá lampa*. Praha: J. Otto, 1932.

HALL, Radclyffe. *Studna osamění*. Praha: Československý spisovatel, 1992. ISBN 80-202-0349-4.

HALL, Radclyffe. *Studna osamění*. Praha: Ikar, 2002. ISBN 80-7202-890-1.

HALL, Radclyffe. *Studna osamění*. Praha: Práce, 1969.

HALL, Radclyffe. *Studna osamění*. Praha: Symposion, 1931.

Institut umění, Divadelní ústav v Praze, Hellmann, Lilian, Hodina dětí (Vražedná lež), drama o třech dějstvích, překlad Vladimír Vendyš, Pardubice, Východočeské divadlo, r. 1944, s. 77.

Institut umění, Divadelní ústav v Praze, Merlínová, Lída a Milič, Ivo, *Alfa a Omega, moderní Robinsonky Parodistický hudební sketch o 3 dějstvích*, Olomouc: Vl. n., [19--] P 5229.

LEHMANN, Rosamund. *Nejasná odpověď*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1933.

LOUŸS, Pierre. *Písně Bilitiny*. Praha: F. Adámek, 1910.

LOUŸS, Pierre. *Písně Bilitiny*. Praha: Moderní biblioteka, 1911.

LOUŸS, Pierre. *Písně Bilitiny*. Přerov: Soukromý tisk, 1932.

MERLÍNOVÁ, Lída. Marie a Marta na univerzitě. In: *Večery pod lampou*, 1993, č. 15, sv. 45, s. 1-58.

MERLÍNOVÁ, Lída. *Marie a Marta na Univerzitě*. Praha: Šolc a Šimáček, 1937.

MERLÍNOVÁ, Lída. *Marie a Marta ve finishi. Sportovní dívčí román*. Praha: Šolc a Šimáček, 1934.

MERLÍNOVÁ, Lída. *Milostná píseň Asie*. Praha: Šolc a Šimáček, 1934.

MERLÍNOVÁ, Lída. *Muž na Stráži*. Praha: Česká grafická Unie, 1936.

MERLÍNOVÁ, Lída. *Vyhnanci lásky*. Praha: A. Král, 1929.

MERLÍNOVÁ, Lída. *Zdenin světový rekord: sportovní román*. Praha: Šolc a Šimáček, 1935.
SEDLÁČKOVÁ, Gill. *Třetí pohlaví*. Praha: Ladislav Janů, 1937.
TRÉVAL, Emil. Maia: novella. Brno: A. Píša, 1902.
WEINGART, Eda. *Město mužů. Román jediný svého druhu*. Praha: Karel Šťastný, 1931.
WINSLOE, Christa. Manuela: Román o děvčatech v uniformě. Praha: Ladislav Kuncíř, 1940.

Filmografie

Dětská hodinka [The Children's Hour] [film]. Režie William WYLER. USA, 1961.
Děvčata v uniformě [Mädchen in Uniform] [film]. Režie Leontine SAGAN. Německá říše, 1931.
Klub panen [Club de femmes] [film]. Režie Jacques DEVAL. Francie, 1936.
Muzikantská Liduška [film]. Režie Martin FRYČ. Československo, 1940.
Vražedná lež [These Three] [film]. Režie William WYLER. USA, 1936.

Sekundární literatura

BARTHES, Roland. *Fragmenty milostného diskurzu*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2008. ISBN 978-80-86818-63-4.
BEAUVOIROVÁ, Simone de. *Druhé pohlaví*. Praha: Orbis, 1966.
BOURDIEU, Pierre. *Nadvláda mužů*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-7184-775-5.
BRABEC, Jan. ČERNÝ, František (a kol.). *Dějiny českého divadla IV*. Praha: Academia, 1983. ISBN 403-22-85821-093-83.
BUTLER, Judith. *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. London: Routledge, 2006. ISBN 978-0415389556.
BUTLER, Judith. *Who's Afraid of Gender?*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2024.
BUTLER, Judith. *Závažná těla. O materialitě a diskursivních mezích pohlaví*. Praha: Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3325-1.
ČERNÍKOVÁ, Hana. *Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody*. Diplomová práce, Brno: Masarykova univerzita, 2019.
ČERNOUŠEK, Michal. Šílenství v zrcadle dějin: Pojednání pro inteligentní čtenáře. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-7169-086-4.
DREGER, Alice Domurat. *Hermafroditi a medicínská konstrukce pohlaví*. Praha: Triton, 2009. ISBN: 978-80-7387-040-9.
FADERMAN, Lilian. *Krásnější než láska mužů*. Praha: One Woman Press, 2002. ISBN 80-86356-12-4.

FANEL, Jiří. *Gay historie*. Praha: Dauphin, 2000. s. 532. ISBN 80-7272-010-4.

FORST, Vladimír. *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 2/II K–L*. Praha: Academia, 1993. ISBN: 80-200-0345-2.

FOUCAULT, Michel. *Dějiny sexuality I. – Vůle k vědění*. Praha: Hermann & synové, 1999.

FOUCAULT, Michel. *Dějiny sexuality II. – Užívání slastí*. Praha: Hermann & synové, 2003.

FOUCAULT, Michel. *Dějiny sexuality III. – Péče o sebe*. Praha: Hermann & synové, 2003.

FOUCAULT, Michel. *Dějiny šílenství: Hledání historických kořenů pojmu duševní choroby*. Praha: NLN, 1994. ISBN 80-7106-085-2.

GOFFMAN, Erving. Stigma: Poznámky o způsobech narušené identity. Praha: SLON, 2003. ISBN 80-86429-21-0.

HEKMA, Gert. Sodomy, Effeminacy, Identity. Mobilizations for Same-sexual Loves and Practices before the Second World War. In: PATERNOTE, David. TREMBLAY, Manon. *The Ashgate Research Companion to Lesbian and Gay Activism*. London: Routledge, 2016. pp. 15-30. ISBN 978-13-15613147.

HEKMA, Gert. "A Female Soul in a Male Body": Sexual Inversion as Gender Inversion in Nineteenth-Century Sexology. In: HERDT, Gilbert. *Third Sex, Third Gender: Beyond Sexual Dimorphism in Culture and History*. New York: Zone Books, 1993. pp. 213-239. ISBN-13 : 978-0942299823

HÁJKOVÁ, Anna. *Menschen ohne Geschichte sind Staub: Queeres Verlangen im Holocaust*. Göttingen: Wallstein Verlag, 2024. ISBN-13: 978-3835356412.

HÁJKOVÁ, Anna. *The Last Ghetto: An Everyday History of Theresienstadt*. Oxford: Oxford University Press, 2022. ISBN 978-0-19-005177-8.

HALBERSTAM, Jack. *Female Masculinity*. Durham, North Carolina: Duke University Press, 2018. ISBN 978-1-4780-0162-1.

HALL, M. Timothy. České homosexuální identity v globální a místní perspektivě. In: HIML, Pavel. SEIDL, Jan. SCHINDLER, Franz (edd.). *„Miluji tvory svého pohlaví.": Homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 2013. s. 527-553. ISBN 978-80-257-0876-7.

HIML, Pavel. SEIDL, Jan. SCHINDLER, Franz (edd.). *„Miluji tvory svého pohlaví": Homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 2013.

HLAVÁČKOVÁ, Ludmila: Česká a německá psychiatrická klinika pražské lékařské fakulty do roku 1918. In: ČERNÝ, Karel. SVOBODNÝ, Petr. (eds.) *Historia–Medicina–Cultura: sborník k dějinám medicíny,* 2006, s. 133–159. ISBN: 80-246-1099-X.

HUSTVEDT, Asti. *Lékařské múzy*: *Hysterie v Paříži 19. století*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0804-4.

JAGOSE, Annamarie. *Lesbian Utopics*. London: Routledge, 1995. ISBN 9780415910194.

KLEINOVÁ, Dominika. *Dcéry nočných ulíc: fenomén prostitúcie na Slovensku v rokoch 1918-1938*. Dizertační práce, Pardubice: Univerzita Pardubice, 2023.

KOLDÍNSKÁ, Marie. Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic. Cesta intelektuála k popravišti. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-537-5.

KOTIŠOVÁ, Miluš. VAMPOLOVÁ, Věra. České lesby: daleko k hnutí, daleko k feminismu. In: HAŠKOVÁ, Hana. KŘÍŽKOVÁ, Alena. LINKOVÁ, Marcela (eds.). *Mnohohlasem – vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006.

KRČÁL, Jan. *Nemiluj mě, tohle se nedělá: Homosexualita na Pardubicku*. Diplomová práce, Pardubice: Univerzita Pardubice, 2019.

LAQUEUR, Thomas. *Rozkoš mezi pohlavími: Sexuální diference od antiky po Freuda*. Praha: Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3471-5.

LENDEROVÁ, Milena (eds.). *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-988-1.

LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0379-9.

LENDEROVÁ, Milena. Tělo intimní. Poznámky k sexualitě 19. věku. In: LENDEROVÁ, Milena. HANULÍK, Vladan. TINKOVÁ, Daniela (eds.). *Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. s. 149-177. ISBN 978-80-7465-068-0.

LISHAUGEN, Roar a Jan SEIDL. Generace Hlasu. Česká meziválečná homoerotická literatura a její tvůrci. In: Martin C. Putna (ed.). *Homosexualita v dějinách české kultury*. Praha: Academia, 2011. s. 209-279. ISBN 978-80-200-2000-0.

LISTER, Kate. *Podivuhodná historie sexu*. Praha: Paseka, 2020. ISBN 978-80-7637-287-0.

LIŠKOVÁ, Kateřina. *Politika touhy: Sex a věda v komunistickém Československu*. Praha: Host, 2023. ISBN 978-80-275-1380-2.

LIŠKOVÁ, Kateřina. *Sexual Liberation, Socialist Style: Communist Czechoslovakia and the science of the desire 1945–1989*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. ISBN 978-1108341332.

MAKO, Michal. Kritika trestných paragrafov smilstva proti prírode v Československu (1918-1938). s. 131-176. In: KOBER, Jan (ed.) a kol. *Republika mezi rovností, růzností a jednotou*. Praha: Academia, 2023. ISBN 978-80-200-3369-7.

MARHOEFER, Laurie. *Sex and the Weimar republic: German Homosexual Emancipation and the Rise of the Nazis*. Toronto: University of Toronto Press, 2015. ISBN-13: 978-144-2626-577.

MAUSS, Marcel. *Esej o daru, podobě a důvodech směny v archaických společnostech*. Praha 1999. ISBN 978-80-262-1810-4.

MAYER, Veronika. Lesbian Classics in Germany? A Film Historical Analysis of Mädchen in Uniform (1931 and 1958). In: *Journal of Lesbian Studies*, 2012, Vol. 16, Issue 3. ISSN 1540-3548.

MCCANN, Hannah. MONAGHAN, Whitney. *Queer Theory Now: From Fundations to Futures*. UK: Red Globe Press, 2020. ISBN 978–1–352–00751–0.

NEDBÁLKOVÁ, Kateřina. *Matky kuráže. Lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Praha: Slon, 2012. ISBN 978-80-7419-041-4.

NEDBÁLKOVÁ, Kateřina. Proměny veřejného prostoru gay a lesbické subkultury. In: SZALÓ Csaba. NOSÁL, Igor (eds.). *Mozaika v re-konstrukci*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3306-1.

NEDBÁLKOVÁ, Kateřina. *Spoutaná rozkoš: Sociální (re)produkce genderu a sexuality v ženské věznici*. Praha: Slon, 2006. ISBN 80-86429-65-2.

NOZAR, Lukáš. Diskriminace, trestní stíhání a tolerance homosexuality na příkladu plzeňských afér z roku 1932. In: In: HIML, P. SEIDL, J. SCHINDLER, F. (edd.). *„Miluji tvory svého pohlaví.“: Homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 2013. s. 527-553. ISBN 978-80-257-0876-7.

PORTER, Roy. *Dějiny medicíny*. Praha: Obzor, 2015. ISBN 978-80-7260-324-4.

PUTNA, Martin C. *Homosexualita v dějinách české kultury*. Praha: Academia, 2003. ISBN 978-80-200-2293-6.

RATAJOVÁ, Jana. STORCHOVÁ, Lucie. *Děti roditi jest božské ovotce: Gender a tělo v českojazyčné babické literatuře raného novověku*. Praha: Scriptorium, 2013. ISBN 978-80-87271-76-6.

RATAJOVÁ, Jana. STORCHOVÁ, Lucie. *Nádoby mdlé, hlavy nemající? Diskursy panenství a vdovství v české literatuře raného novověku*. Praha: Scriptorium, 2008. ISBN 978-80-86197-95-1.

RATAJOVÁ, Jana. STORCHOVÁ, Lucie. *Žena není příšera, ale nejmilejší stvoření Boží. Diskursy manželství v české literatuře raného novověku*. Praha: Scriptorium, 2009. ISBN 978-80-87271-08-7.

RUPP, J. Leila. *Vytoužená minulost. Dějiny lásky a sexuality mezi osobami stejného pohlaví v Americe od příchodu Evropanů po současnost*. Praha: One Woman Press, 2002. ISBN 8086356116.

RUPP, Leila J. *Sapphistries: A Global History of Love between Women*. New York: NYU Press, 2009. ISBN-10: 0-8147-7726-0.

ŘÍDKÝ, Josef. "Neexistuje dobře přizpůsobený a šťastný homosexuál": homosexualita v českých populárně-sexuologických příručkách 30.-90. let 20. století. In: HIML, Pavel. SEIDL, Jan. SCHINDLER, Franz (edd.). *„Miluji tvory svého pohlaví.“: Homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 2013. s. 387-410. ISBN 978-80-257-0876-7.

ŘÍDKÝ, Josef. Dlouholetá měření dokazují, že ženy patří za plotnu, pane kolego: esej o genderech a ideologii popularizační sexuologie v českých zemích. In: *Dějiny-teorie-kritika* 7, č. 1, 2010. s. 30-56. ISSN 2464-5370.

SAUSSURE, Ferdinand de. *Kurz obecné lingvistiky*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1568-6.

SCULL, Andrew. *Hysteria: The disturbing body*. Oxford: Oxford University Press, 2009. s. 104-117. ISBN-13 978-0199-6929-89.

SEIDL, Jan. "Kde budeme velkou rodinou". Homosexuální spolky v občanské společnosti první republiky. In: *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue*, 29, č. 12, r. 2007, s. 36-39. ISSN 0418-5129.

SEIDL, Jan. *Homosexualita v praxi a diskurzu trestního práva, medicíny a občanské společnosti od vydání trestního zákona z roku 1852 do přijetí trestního zákona z roku 1961*. Dizertační práce, Praha: Univerzita Karlova, 2012. s. 39-61.

SEIDL, Jan. Křižácké tažení, či pocit relativního bezpečí? Perzekuce homosexuality v Protektorátu Čechy a Morava. In: HIML, Pavel. SEIDL, Jan. SCHINDLER, Franz (edd.). *„Miluji tvory svého pohlaví.“: Homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 2013. s. 207-271.

SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři: Emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnost*. Praha: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-585-6.

SEIDL, Jan. *Teplá Praha: Průvodce po queer historii hlavního města 1380–2000*. Praha: Černé Pole, 2014. ISBN 978-80-260-6547-0.

SEIDL, Jan. *Úsilí o odtrestnění homosexuality za první republiky*. MU, FF, Brno, 2007. Rigorózní práce.

SENGOOPTA, Chandak. *Otto Weininger – Sexualita a věda v císařské Vídni*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1753-6.

SLOBODA, Zdeněk: Ambivalentnost české gay komunity. In: MARKOVÁ, Dagmar (ed.). *Sexualities II. Colection of Papers from the Second International Conference*. Held on 30 Sept.-1. Oct. UKF Nitra, 2009. ISBN 978-80-8094-555-8.

SOKOLOVÁ, Věra. Identity Politics and the (B)orders of Heterosexism. Lesbians, Gays and Feminists in the Czech Media after 1989. In: Leeuwen-Turnovcová, J. van Riter, N. (eds.). *Mediale Welten in Tschechien nach 1989. Genderprojektionen und Codes des Plebejismus*. München, 2005. s. 29-44. ISBN-13 978-3876908960.

SOKOLOVÁ, Věra. Koncepční pohled na sexuální menšiny aneb vše je jen otázka správné orientace. In: Hašková, Hana. Křížková, Alena. Linková, Marcela (eds.). *Mnohohlasem – vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha, 2006. ISBN 80-7330-087-7.

SOKOLOVÁ, Věra. *Queer Encounters with Communist Power*. Praha: Karolinum, 2021. ISBN: 978-80-246-4266-6.

STORCHOVÁ, Lucie, kol. *Koncepty a dějiny. Proměny pojmů v současné historické vědě*. Praha: Scriptorium, 2014. ISBN 978-80-87271-87-2.

VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v Českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN: 80-210-4056-4.

VRÁBLÍKOVÁ, Kateřina. Gay a lesbické hnutí v České republice. In: *Global Politics*, 2006, Vol. 5, No. 1. ISSN 1213-7685.

WEISS, Petr. *Sexuologie*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2492-8.

WHISNANT, J. Clayton. *Queer Identities and Politics in Germany: A History 1880–1945*. New York: Harrington Park Press, 2016. ISBN 978-1-939-59409-9.

ZIKMUND-LENDER, Ladislav (ed.). *V!Z Texty o (queer) kultuře, reprezentaci, vizualitě*. Praha: Charlie o.s., 2011. ISBN 978-80-903904-8-5.

Internetové zdroje a studie dostupné on-line:

Barbital (Veronal)

- Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Barbital. [cit. 2024-05-16].

Biograf Olympic.

- Dostupné z: https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=347. [cit. 2024-04-28].

Blata, o. Olomouc, Prostějov, Přerov.

- Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Blata_(%C5%99eka). [cit. 2024-04-28].

COLVIN, Sarah. Winsloe, Christa. In: ALDRICH, Robert. WOTHERSPOON, Garry. *Who's Who in Gay and Lesbian History: From Antiquity to the Mid-Twentieth Century*. London: Routledge, Taylor & Francis e-Library, 2005. s. 579-580. ISBN 0-203-98675-X.

- Dostupné z: https://www.academia.edu/81566628/Whos_Who_in_Gay_and_Lesbian_History [4-10-2021].

Dopis od Lídy Merlínové nakladateli do Olomouce (23. 2. 1933)

- Dostupné z: https://aukro.cz/lida-merlinova-dopis-nakladateli-1933-6982976177. [cit. 2024-04-28].

Firma Junkers Flugzeug – und Motorenwerke.

- Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Junkers_Flugzeug-_und_Motorenwerke. [4-10-2021].

František Salzer (1902-1974). Český režisér, herec, pedagog a překladatel.

- Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Salzer [2024-06-01].

Hanuš Jelínek (1878-1944). Český básník, esejista, divadelní kritik a překladatel z francouzského jazyka.

- Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Hanu%C5%A1_Jel%C3%ADnek. [cit. 2024-05-16].

Hotel Juliš v Praze.

- Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Hotel_Juli%C5%A1. [cit. 2024-05-16].

Hotel Slavia (Grand hotel) v Praze.

- Dostupné z: https://pamatkovykatalog.cz/hotel-grand-13873820. [cit. 2024-05-16].

HYNIE, Josef. Historie sexuologického výzkumu v Československu. In: Česká a slovenská psychiatrie. r. 2012. č. 108 (3). s. 154-163.

- Dostupné z: http://www.cspsychiatr.cz/detail.php?stat=794. [2024-03-30].

ILGA Europe.

- Dostupné z: https://ilga-europe.org/blog/children-born-intersex-are-at-risk-in-most-european-countries-heres-why/. [2022-03-05].

Intersex people. OHCHR (1996-2024) and the human rights of LGBTI people.

- Dostupné z: https://www.ohchr.org/en/sexual-orientation-and-gender-identity/intersex-people. [2022-03-05].

JACKSON, Ladislav. *Toyen captured by identitarian politics?*. In: *Art East Central*. 2023, vol. [3], iss. 3, pp. 159-167.

- Dostupné z: https://journals.phil.muni.cz/arteastcentral/article/view/37494. [2024-06-06].

Jacques Deval (1895-1972). Francouzský dramatik, scénárista a režisér.

- Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Jacques_Deval. [2024-06-06].

Jaroslav Pasovský (1890-1965).

- Dostupné z: https://www.databaze-prekladu.cz/prekladatel/_000002044. [2024-06-01].

Jaroslav Stuchlík (1890-1967).

- Dostupné z: https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/stuchl.html. [2024-06-05].

Jirka Malá (?). Překladatelka z francouzského a anglického jazyka.

- Dostupné z: https://www.knihovny.cz/Record/auth.AUT10-000021957?sid=20547908. [2024-06-01].

Koliště v Brně, o. Brno.

- Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Koli%C5%A1t%C4%9B_(Brno). [cit. 2024-04-28].

Leontine Sagan (1889-1974).

- Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Leontine_Sagan [cit. 2024-05-16].

MAKO, Michal. Kriminalizácia homosexuality v Československu (1918–1938) – nástupníckom štáte Rakúsko-Uhorska. Zmeny, vplyvy, paralely. In: *Studia historica Brunensia*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, roč. 65, č. 2, s. 71-83. ISSN 1803-7429.

- Dostupné z: https://journals.phil.muni.cz/studia-historica-brunensia/article/view/27542. [cit. 2022-08-01].

MAKO, Michal. Queer minulosť pripomínaná v prvorepublikovej tlači československej sexuálnej menšiny. In: *Studia Historica Brunensia*. Brno: Masarykova univerzita, 2021, roč. 68, č. 2, s. 49-67. ISSN 1803-7429.

- Dostupné z: https://journals.phil.muni.cz/studia-historica-brunensia/article/view/27605. [cit. 2022-08-01].

Milan Svoboda (1883-1948).

- Dostupné z: https://www.filmovyprehled.cz/cs/person/117358/milan-svoboda. [2024-06-01].

Německý dům, Brno.

- Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/N%C4%9Bmeck%C3%BD_d%C5%AFm_(Brno). [cit. 2024-04-28].

Obchodní dům Baťa, o. Brno.

- Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Obchodn%C3%AD_d%C5%AFm_Ba%C5%A5a(Brno). [cit. 2024-04-28].

Organisation Intersex International Europe.

- Dostupné z: www.oiieurope.org. [2022-03-05].

Palác Bristol v Praze.

- Dostupné z: https://prazsky.denik.cz/podnikani/praha-palac-bristol-rekonstrukce-hotel.html. [cit. 2024-05-16].

Philipp zu Eulenburg (1847-1921)

- Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Philipp,_Prince_of_Eulenburg. [2024-06-05].

Pierre Louÿs (1870-1925). Francouzský spisovatel, básník.

- Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pierre_Lou%C3%BFs. [2024-06-01].

RICH, C. Adrienne. *Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence*. In: Journal of Women's History, Volume 15, č. 3, 2003, s. 11-48.

- Dostupné z: https://www.posgrado.unam.mx/musica/lecturas/Maus/viernes/AdrienneRichCompulsoryHeterosexuality.pdf. [2021-04-29].

RUBIN, Gale. *Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality*. In: RUBIN, Gale. Deviations: A Gayle Rubin Reader. UK: Duke University Press Books, 2011. s. 504. ISBN-10: 9780822349860.

- Dostupné z: https://sites.middlebury.edu/sexandsociety/files/2015/01/Rubin-Thinking-Sex.pdf. [citováno 2022-07-21].

Řevnice, o. Praha-západ.

- Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%98evnice. [cit. 2024-04-28].

Schienhof (Hotel Praha), o. Liberec.

- Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Hotel_Praha_(Liberec). [cit. 2024-04-28].

SEIDL, Jan. Zhýralci a psychopati. Trestání homosexuality za první republiky a česká medicína. In: *Theatrum Historiae,* 2012, No 11, s. 214-215.

- Dostupné z: https://theatrum.upce.cz/index.php/theatrum/article/view/1989. [cit. 2022-08-12].

Společnost pro queer paměť. Nezisková a nevládní organizace se sídlem v Praze.

- Dostupné z: https://www.queerpamet.cz/. [cit. 2022-09-12].

Staša Jílovská (1898-1955). Novinářka, redaktorka a překladatelka z francouzského, anglického a německého jazyka.

- Dostupné z: https://www.databaze-prekladu.cz/prekladatel/_000001113. [2024-06-01].

STIEBITZ, Ferdinand. *Z písní lásky Sapfó*. Praha, 2023. s. 33.

- Dostupné z: https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/68/70/46/z_pisni_lasky.pdf. [cit. 2024-04-28].

TRUSINOVÁ, Magdaléna. Ženy v Novém zákoně: Sestry Marta a Marie. Český rozhlas, 2016. Dostupné z: https://temata.rozhlas.cz/zeny-v-novem-zakone-sestry-marta-a-marie-7991595. [2024-06-10].

VÍDEŇSKÁ, Denisa. In Captivity of the Body: Intersex(-uality) in the First Half of the 20th Century. In: *Theatrum Historiae,* 2023, No 31, s. 97–119. ISSN 2571-0621.

- Dostupné z: https://theatrum.upce.cz/index.php/theatrum/article/view/2461. [2024-01-05].

VÍDEŇSKÁ, Denisa. Nemocí ke svobodě? : případ ženské homosexuality v Praze v letech 1942–1945. In: *Studia historica Brunensia*, 2022, roč. 69. č. 2, s. 125-152. ISSN 2336-4513.

- Dostupné z: https://journals.phil.muni.cz/studia-historica-brunensia/article/view/33793. [2022-12-18].

Vladimír Vendyš (1896-1961). Učitel a překladatel z ruského a anglického jazyka.

- Dostupné z: http://databaze.obecprekladatelu.cz/databaze/V/VendysVladimir.htm [2024-06-01].

11 Seznam obrazových příloh

1. Bedřiška H. a Leopoldina T. (1929-1937). ZAO, Olomouc, č. kar. 307, TK 677/37. Neočíslovaná příloha s dopisy.
2. Dopisy od Anny „Anči Mrkavé“ P. z roku 1936 napsané Ludmile T. ZAO, Olomouc, Krajský soud v Olomouci I., č. kar. 294, TK 978/36.
3. Opis první strany dopisu od Cecílie Z. napsaný Marii R. z léta roku 1937. ZAO, Olomouc, Krajský soud v Olomouci I., č. kar. 316, TK 2123/37.
4. Vzkaz ze školních let Mirky K. napsaný Libuši K. MZA v Brně, Krajský soud trestní Brno, fond C 12, III. manipulace, č. kar. 1122, Hp II 196/39, f. 13r-15r.
5. Školní poznámky s obrázky od Mirky K., mezi kterými policie červeně zvýraznily dopisování mezi ní a Libuší K. MZA v Brně, Krajský soud trestní Brno, fond C 12, III. manipulace, č. kar. 1122, Hp II 196/39, f. 13r-15r.
6. Milostný dopis od Mirky K. napsaný Libuši K. z roku 1937. MZA v Brně, Krajský soud trestní Brno, fond C 12, III. manipulace, č. kar. 1122, Hp II 196/39, f. 13r-15r.
7. Milostný dopis s obálkou od Mirky K. napsaný Olze H. v letech 1938-1939. MZA v Brně, Krajský soud trestní Brno, fond C 12, III. manipulace, č. kar. 1122, Hp II 196/39, f. 13r-15r.
8. Série fotografií dochovaná v případu Heleny Z. Na prvních dvou fotografiích je Helena Z., na spodní fotografii je poté údajně sestra Heleny Z. s neznámou ženou. SOA Praha, Krajský soud trestní Praha, č. kar. 258, TK-VI-7609/42: Helena Z. s. 227.
9. Milostné básně napsané do nakreslených srdíček od Anežky K. pro Annu Š. ze 40. let 20. století. SOA Praha, Krajský trestní soud Praha, č. kar. 470/29, Tk IX 609342: Anežka K.
10. Milostný dopis od Marie Z. napsaný Boženě P. z roku 1943. SOA Praha, Krajský trestní soud Praha, č. kar. 349/29, Tk VII 3103/43: Marie Z., Božena P.
11. Fotografie Anny Sedláčkové a dalších postav z divadelní hry *V Zajetí*. Archiv ND, Praha, V Zajetí (činohra), sign. č. 1281a, sign. r 5518.
12. Leták z roku 1936, který z jedné strany lákal diváky na film *Klub panen* a z druhé zobrazoval scénu z filmu, kde se postava Alice zamilovaně naklání nad Juliette. Soukromá sbírka Denisy Vídeňské.

13. Lída Merlínová, nedatováno, patrně přelom 20.-30. let 20. století. LA PNP, Litoměřice, Merlínová Lída 1906-1988, tanečnice, prozaička, Téma č. 1. Tisky a výstřižky. č. arch. 1128.
14. Lída Merlínová a jak milostný přípisek naznačuje, s její milovanou. Totožnost druhé ženy je neznámá. Nedatováno, 2. polovina 20. století. LA PNP, Litoměřice, Merlínová Lída 1906-1988, tanečnice, prozaička, Téma č. 1. Tisky a výstřižky. č. arch. 1128.
15. Obal knihy *Vyhnanci lásky* z roku 1929, který se autorce knihy Lídě Merlínové nezamlouval. Fotografie z archivu Společnosti pro queer paměť.
16. Kresba neznámého autora z knihy *Erotické povídky o láskách absurdních* od autorky Lídy Merlínové z roku 1933. Fotografie z archivu Společnosti pro queer paměť.

Obrazové přílohy:

Obr. 1 Bedřiška H. na fotografii se psem. Nedatováno.

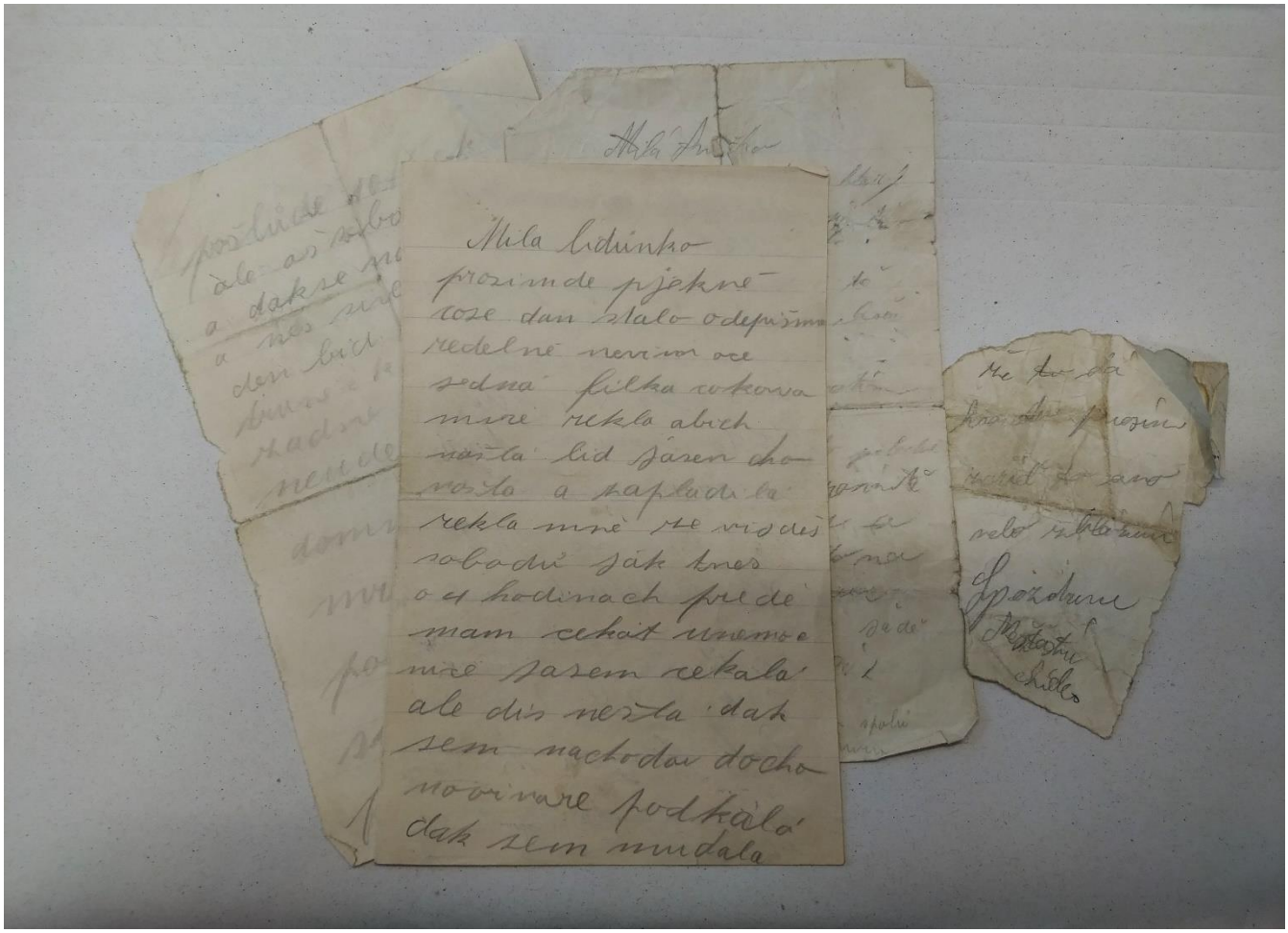

Obr. 2 Dopisy od Anny „Anči Mrkavé“ P. z roku 1936 napsané Ludmile T.

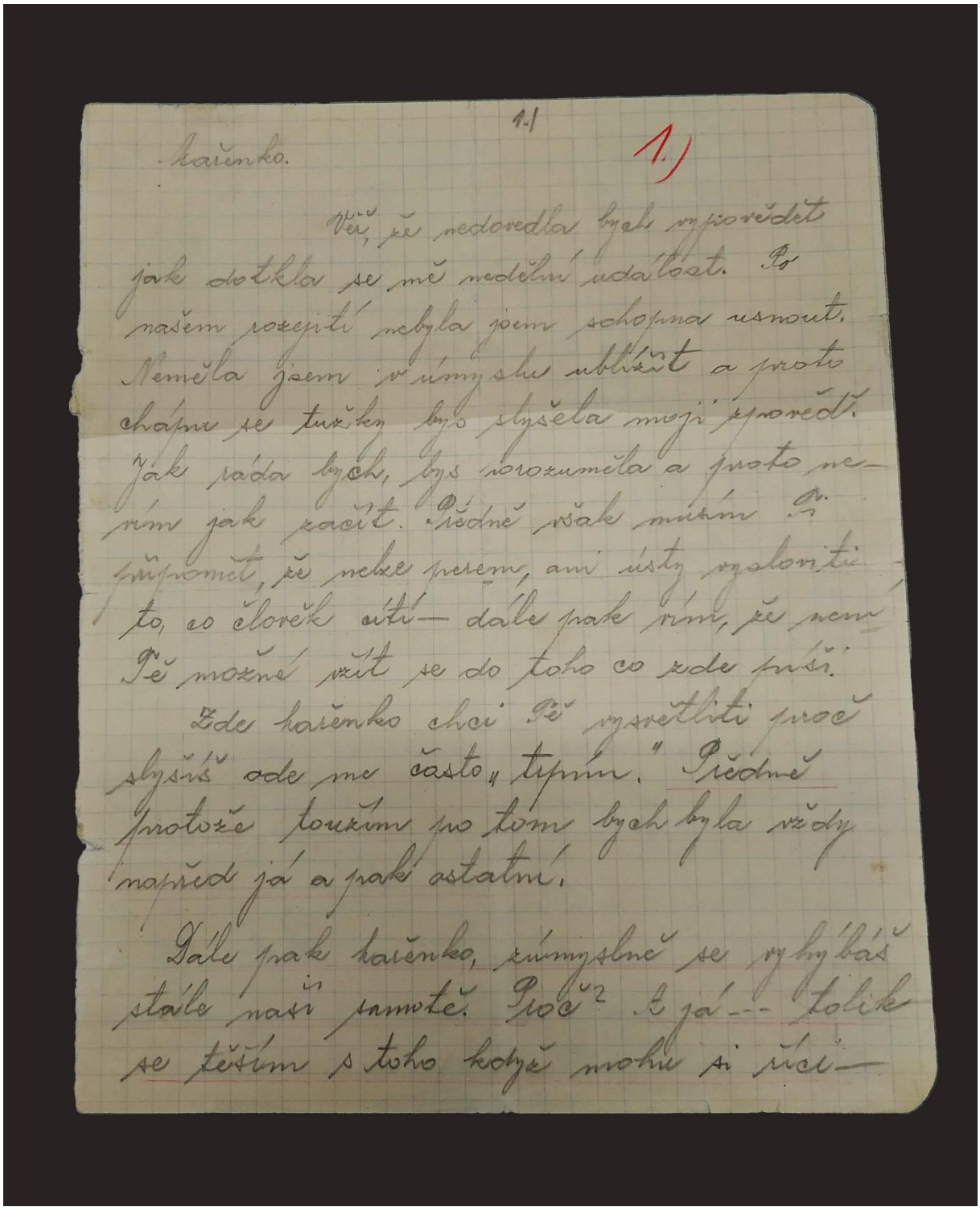

Obr. 3 Opis první strany dopisu od Cecílie Z. napsaný Marii R. z léta roku 1937

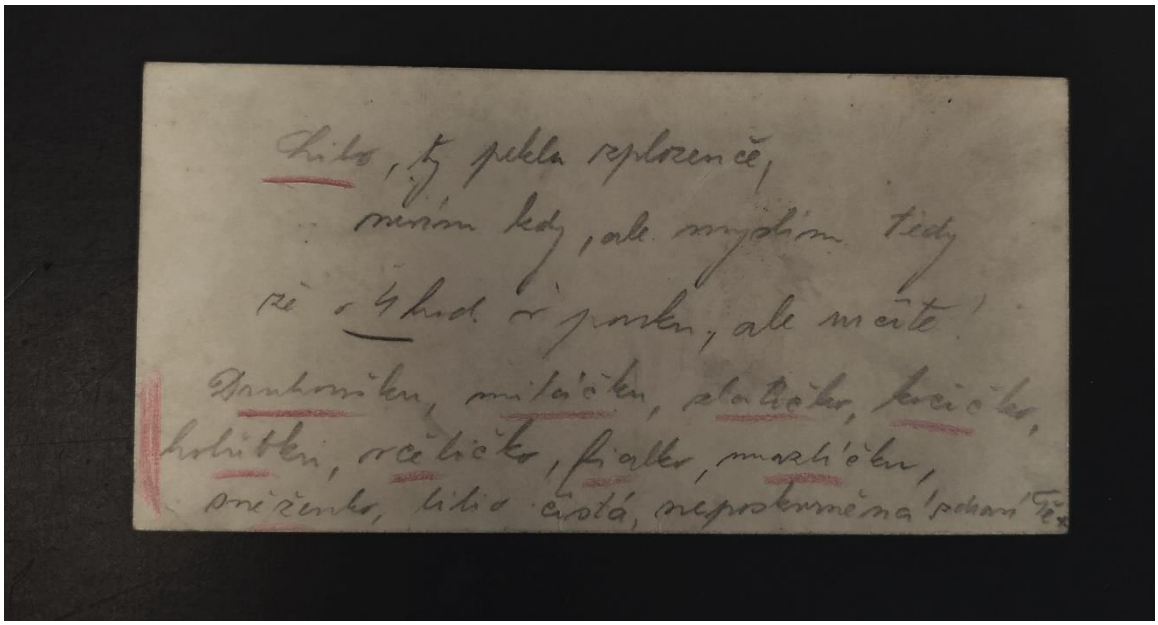

Obr. 4 Vzkaz ze školních let Mirky K. napsaný Libuši K. Nedatováno.

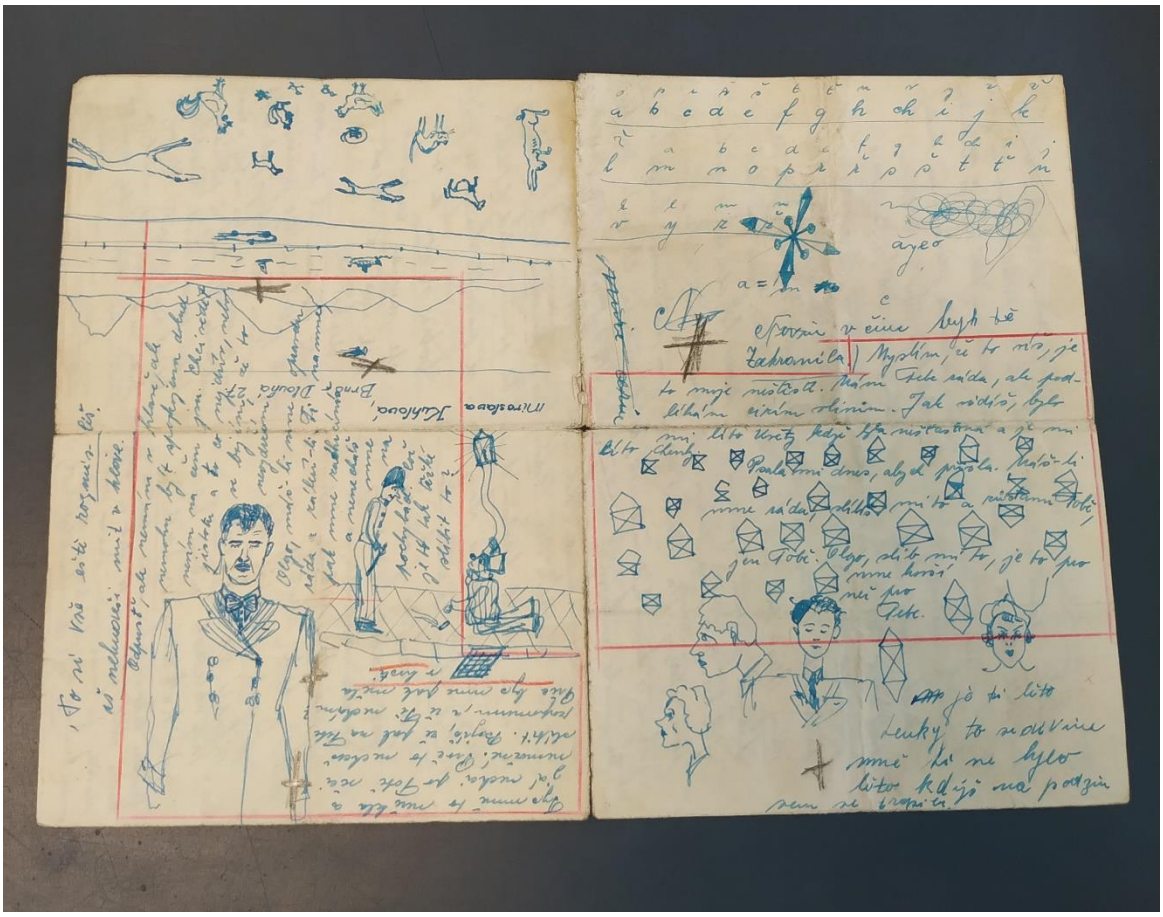

Obr. 5 Školní poznámky s obrázky od Mirky K. mezi kterými policie červeně zvýraznily dopisování mezi ní a Libuší K. Nedatováno.

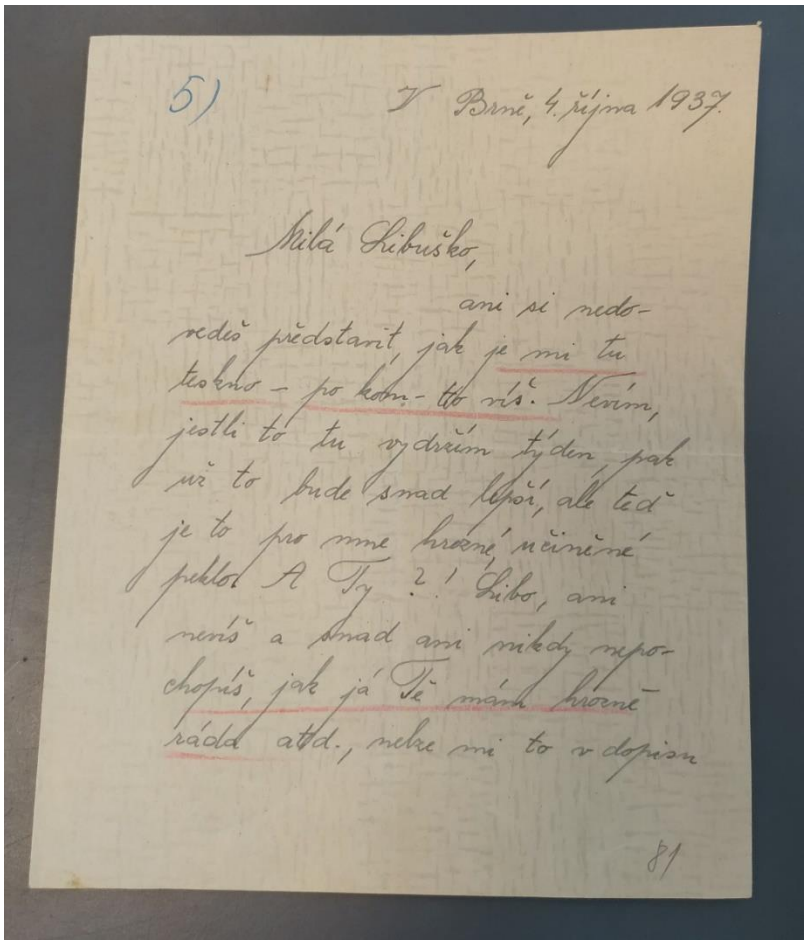
5)

V Brně, 4. října 1937.

Milá Libušku,

ani si nedo-
vedeš představit jak je mi tu
tiskno – po kom- tto ráš. Nevím,
jestli tó tu vydržím týden pak
už to bude snad lépší, ale teď
je to pro mne hrozné nečinné
peklo. A Ty ?! Libo, ani
nevíš a snad ani nikdy nepo-
chopíš, jak já Tě mám hrozně
ráda atd., nebo mi to v dopisu

81

Obr. 6 Milostný dopis od Mirky K. napsaný Libuši K. z roku 1937.

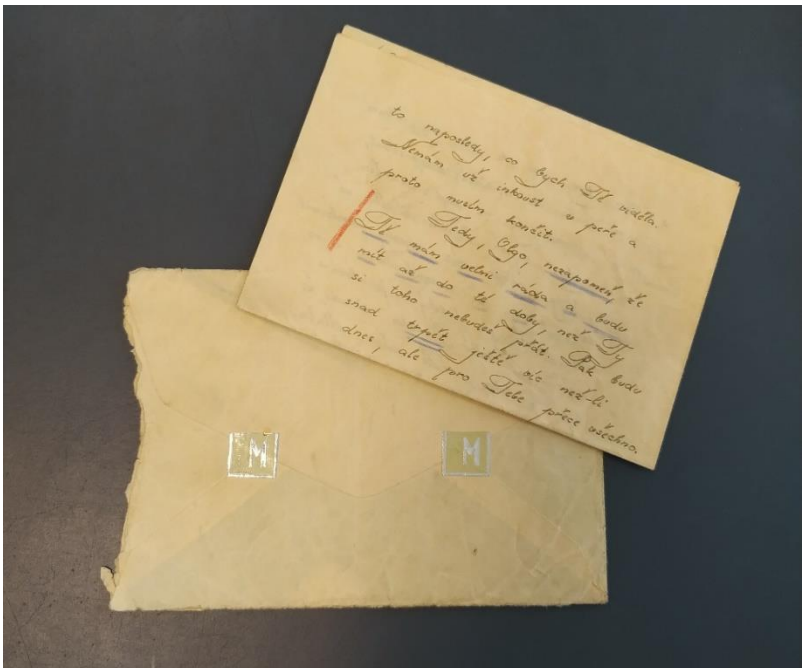
to nejposledy, co bych Ti mohla
Nemám už trpět a
proto musím konečně
Tedy, Olgo, nezapomeň, že
mi máš velmi rádna a budu
mít až do té doby, než Ty
se tohoto nebudeš bát. Pak budu
snad trpět ještě víc než dnes, ale pro Tebe přece všechno

M

M

Obr. 7 Milostný dopis s obálkou od Mirky K. Olze H. z roku 1937.

Obr. 8 Série fotografií dochovaná v případu Heleny Z. Na prvních dvou fotografiích je Helena Z., na spodní fotografii je poté údajně sestra Heleny Z. s neznámou ženou. Nedatováno.

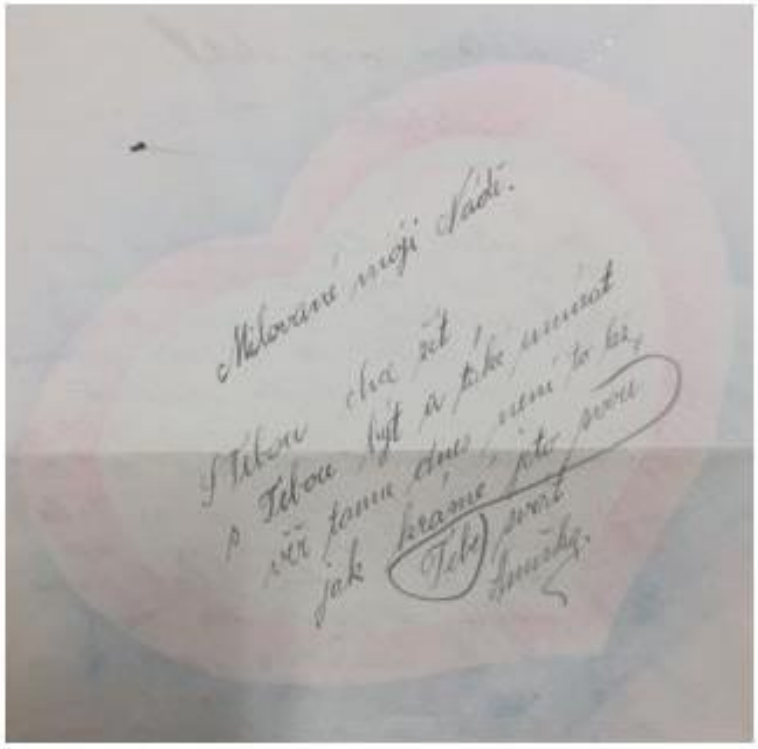

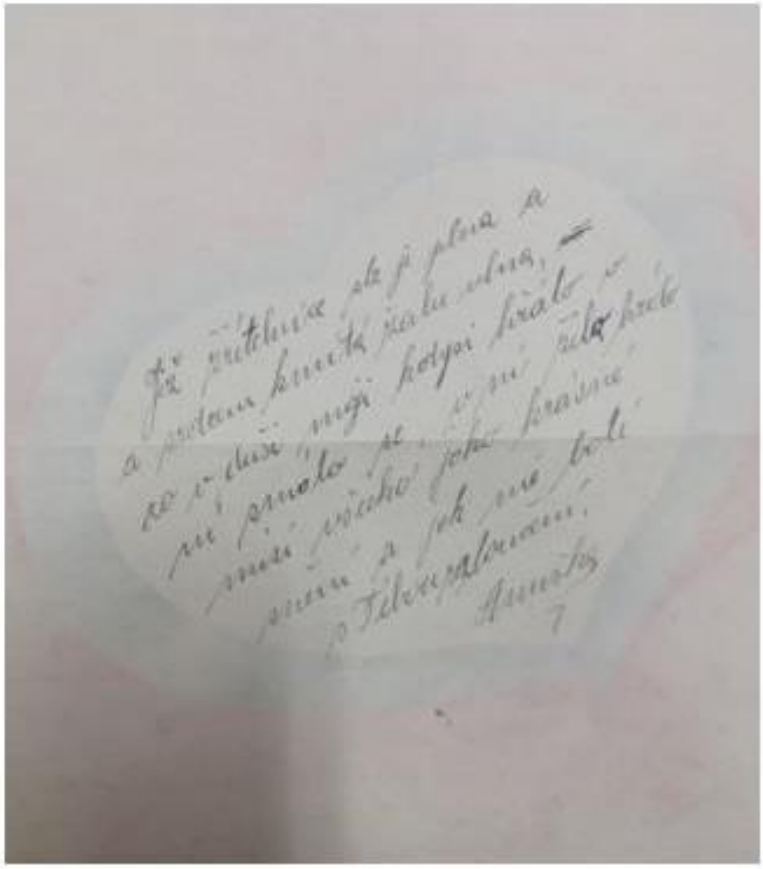

Obr. 9 Milostné básně napsané do nakreslených srdíček od Anežky K. pro Annu Š. ze 40. let 20. století.

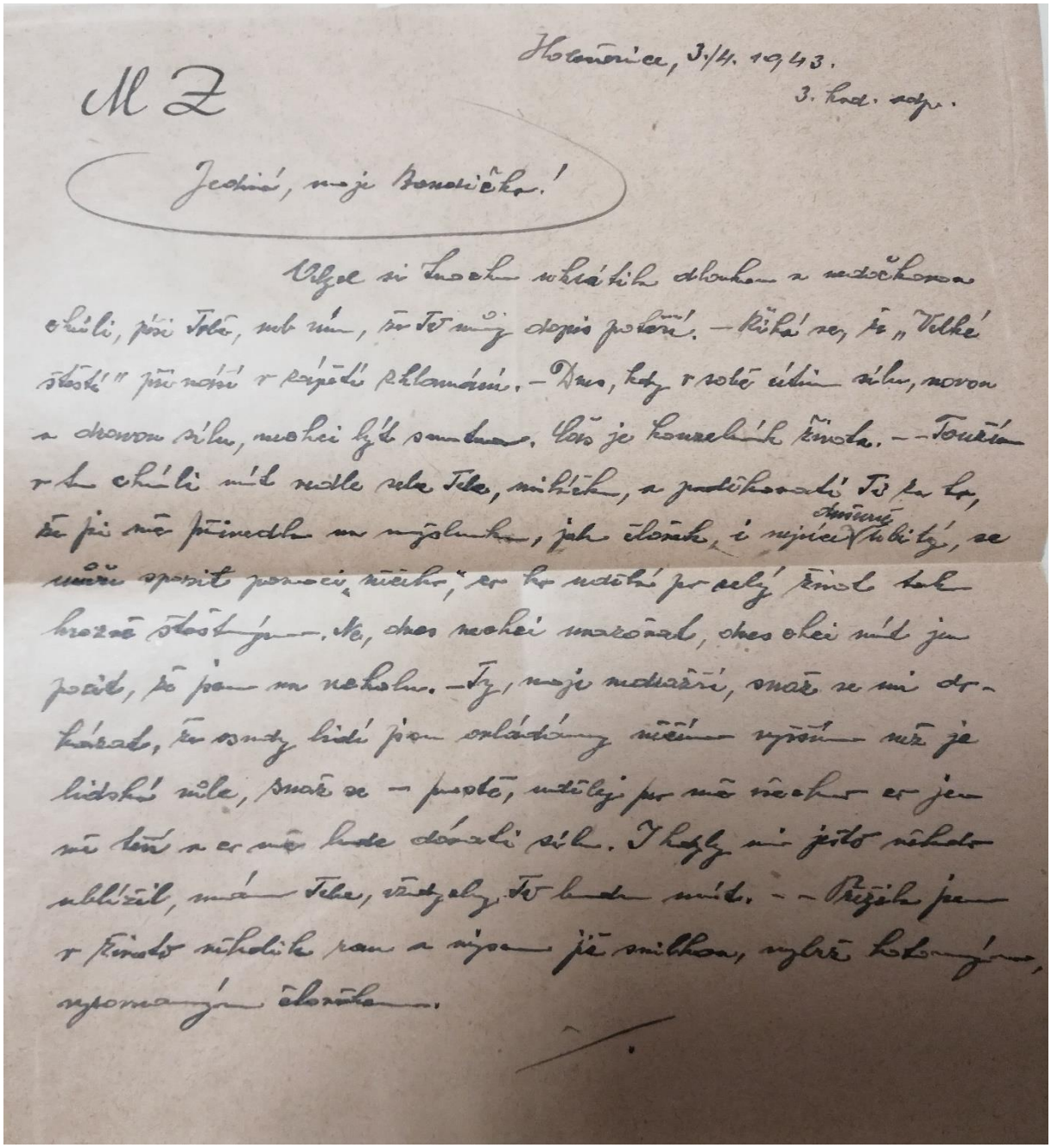

M Z

Holešovice, 3/4. 1943.
3. kval. odp.

Jedináčku, moje Boženičko!

Vzpomněl si Tvého vážného dlouhého a nedočkavého
chvění, přání Tvého, mít mne, přečíst můj dopis potají. – Říká se, že „Velké
štěstí" přináší v zápětí překvapení. – Dnes, když v sobě cítím sílu, novou
a dosavadní sílu, mohu být sama. Což je konečně činná. – – Touží
v Tvém chvění mít mezi sebou Tebe, miláčku, a podivuhodně Ti to kyne,
že jsi mně přímo na mysli, jak člověk, i nejvíce dnešní, se
umí spojit pouze s tím, co ho nedělí pro celý život tak
hrozně šťastným. Ne, dnes mohu makovat, dnes chci mít jen
pořád, že jsem na nebi. – Ty, moje nedbalíři, snáš se mi do-
kázat, že snad lidé jsou ovládáni něčím vyšším než je
lidská síla, snáš se – proto, abych jen mě nechal, že jsem
na tom a že mě lidé dávali sílu. Kdyby mi jitro někdo
ublížil, mám Tebe, vždyť by Tě bolelo mě. – – Přijela jsem
z Říma do nějaké vesnice a viděla jsem jí milion, vyšší hokynáře,
vyznamenané člověkem.

Obr. 10 Milostný dopis od Marie Z. napsaný Boženě P. z roku 1943.

Obr. 11 Fotografie Anny Sedláčkové a dalších postav z divadelní hry *V Zajetí*.

Obr. 12 Leták z roku 1936, který z jedné strany lákal diváky na film *Klub panen*, a z druhé zobrazoval scénu z filmu, kde se postava Alice zamilovaně naklání nad Juliette.

Obr. 13 Lída Merlínová, nedatováno, patrně přelom 20.-30. let 20. století.

Obr. 14 Lída Merlínová (vpravo) a jak přípisek „*Jen Ty a já*.“ naznačuje s její milovanou (vlevo). Totožnost druhé ženy je neznámá. Nedatováno.

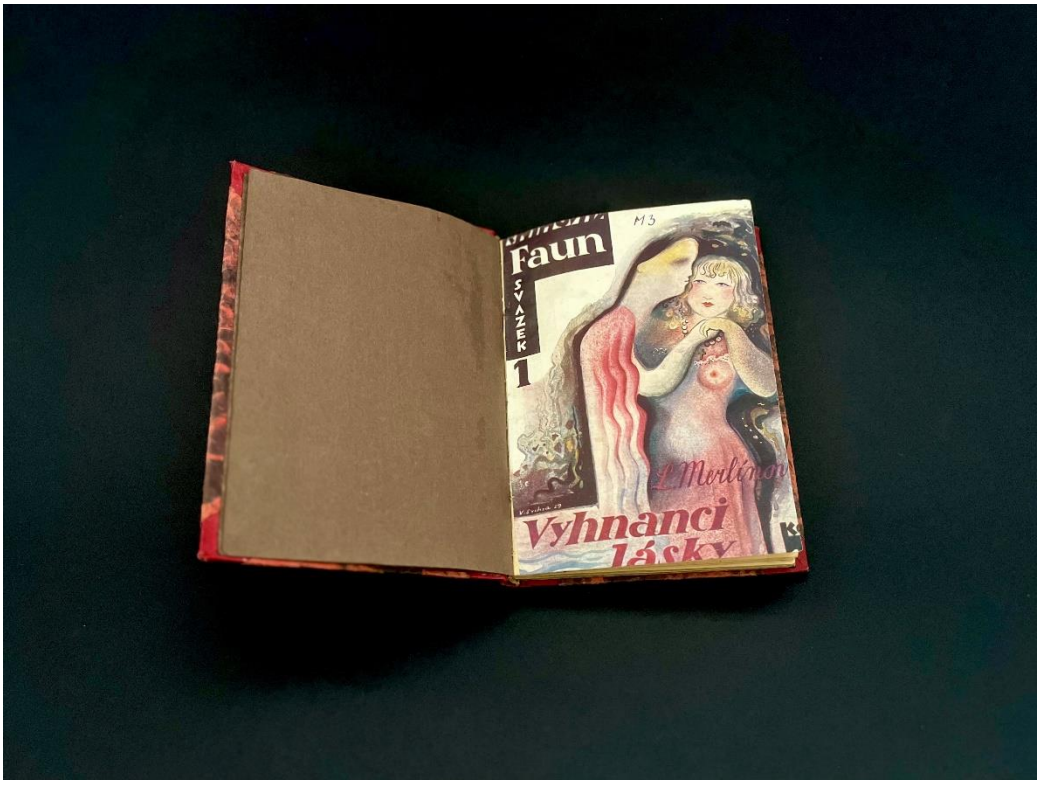

Obr. 15 Obal knihy *Vyhnanci lásky* z roku 1929, který se autorce knihy Lídě Merlínové nezamlouval.

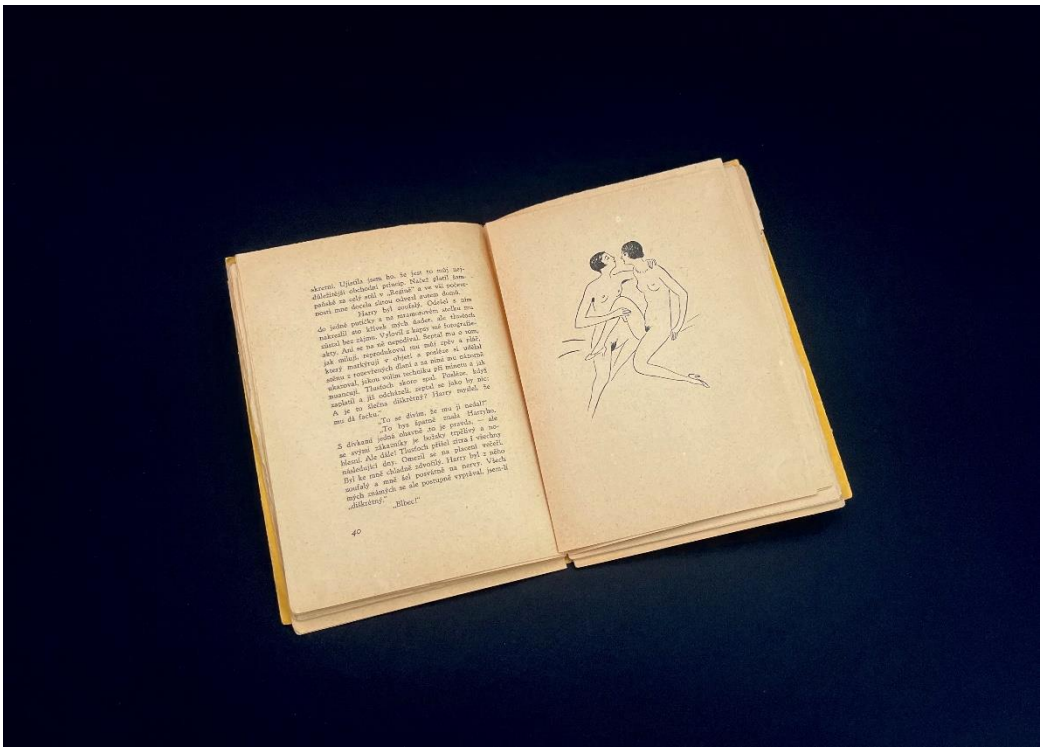

Obr. 16 Kresba neznámého autora z knihy *Erotické povídky o láskách absurdních* od autorky Lídy Merlínové z roku 1933.